

MATERIALELE

Conferinței științifico-practice naționale
cu participare internațională,
dedicate

Aniversării a 25-a a fondării

Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

și

Aniversării a 35-a a fondării

Universității Americane din Moldova

EDUCAȚIA ȘI CERCETAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

01-02 iulie 2022

Chișinău, Republica Moldova

CZU 082

E 19

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

"Educația și cercetarea în învățământul superior: realități și perspective", conferință științifico-practică națională cu participare internațională (2022; Chișinău). Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională "Educația și cercetarea în învățământul superior: realități și perspective", 1-2 iulie 2022, Chișinău / colegiul științific: Gheorghe Avornic (președinte) [et al.]; comitetul de organizare: Valentina Coptileț (președinte) [et al.]. – Chișinău: [S. n.], 2023 (CEP USM). – 275 p.: fig., tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere". – Rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – În red. aut.

ISBN 978-9975-3509-1-4 (PDF).

082

E 19

ISBN 978-9975-3509-1-4 (PDF)

MATERIALELE

**Conferinței științifico-practice naționale
cu participare internațională,
dedicate**

Aniversării a 25-a a fondării

Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

și

Aniversării a 35-a a fondării

Universității Americane din Moldova

**EDUCAȚIA ȘI CERCETAREA
ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

01-02 iulie 2022

Chișinău, Republica Moldova

Chișinău, 2023

ORGANIZATORI:

Universitatea Americană din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Coordonatorul ediției – Gheorghe AVORNIC,

*Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președintele Uniunii Juriștilor din Moldova
Rector al Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*

Redactor-șef – Victoria TROFIMOV, doctor, profesor universitar

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

**Ediția este realizată și a văzut lumina tiparului grație
Universității de Studii Politice și Economice Europene “Constantin Stere”**

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar – *președinte*

Cătălin BORDEIANU, doctor în drept, profesor universitar (România) – *membru*

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar – *membru*

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar – *membru*

Aliona LÎȘÎL, doctor în științe economice, conferențiar universitar – *membru*

Victoria TROFIMOV, doctor în științe economice, conferențiar universitar – *membru*

COMITETUL DE ORGANIZARE

Valentina COPTILEȚ, doctor, conferențiar universitar – *președinte*

Vadim GAVRILUȚA, doctor, conferențiar universitar – *membru*

Albert ANTOCI, doctor, conferențiar universitar – *membru*

Dorina ROȘCA, doctor, lector universitar – *membru*

Sergiu CRIJANOVSKI, doctor, conferențiar universitar – *membru*

Igor EVTODIEV, doctor habilitat, profesor universitar – *membru*

Tatiana GRIBINCEA, doctor, conferențiar universitar – *membru*

Iurie MIHALACHE, doctor habilitat, conferențiar universitar – *membru*

Sofia SCUTARI, doctor, conferențiar universitar – *membru*

*Textele comunicărilor la conferință sunt redactate în redacția autorilor.
Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor*

CUPRINS

DREPT ȘI ȘTIINȚE POLITICE

<p><i>Dinu OSTAVCIUC</i> Oficialitatea procesului penal</p>	8	<p><i>Alexandra Mădălina VICOL</i> Aspecte specifice contractelor administrative în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană</p>	84
<p><i>Olga TATAR</i> Exercise and protection of rights. Civil process in Rome</p>	16	<p><i>Валентина КОПТИЛЕЦ, Наталья ШЕЛЕНГА</i> Развитие концепции правового статуса личности в период буржуазных революций</p>	89
<p><i>Валентина КОПТИЛЕЦ, Оксана МАЛЯРЧУК</i> Концепция разделения властей: современные трактовки и формы реализации</p>	25	<p><i>Sofiana TOCARI</i> Factorii psihologici determinanți în relațiile familiale nefavorabile privind formarea comportamentului deviant al minorului</p>	97
<p><i>Vitalie IONAȘCU, Benjamin LUP</i> Încălcarea valorilor europene prin criminalitatea de trafic de persoane</p>	33	<p><i>Mihai MIZDRAN</i> Măsurile de prevenire a criminalității în familie. Studiu comparat România - Republica Moldova</p>	103
<p><i>Marcel BOȘCANEANU</i> Răpirea unei persoane săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală</p>	40	<p><i>Constantin BUJOR</i> Măsurile de constrângere cu caracter medical aplicabile alcoolicii și narcomanilor</p>	113
<p><i>Albert ANTOCI</i> Aspecte de procedură privind abținerea și recuzarea judecătorului în cadrul procesului penal</p>	48	<p><i>Alexandru MARIȚ</i> Protecția, combaterea și prevenirea victimizării. Vinovăția victimei în mecanismul infracțiunii</p>	125
<p><i>Victor SAMOILENCO</i> Subcultura criminală din mediul carceral și strategia de combatere a acesteia</p>	55	<p><i>Constantin MIHALESCU</i> Considerații privind noțiunea, originea și evoluția medierii conflictului în viața socială</p>	142
<p><i>Albert ANTOCI, Adrian LILE</i> Contravențiunile din domeniul circulației rutiere în legislația Republicii Moldova și a României. Aspecte comparative</p>	62	<p><i>Uliana SÎRBU</i> Relația între știință, tehnologie și inovare întru diminuarea criminalității</p>	147
<p><i>Ruslan BERZOI</i> Avantajele arbitrajului comercial internațional</p>	70	<p><i>Ludmila OLEINIC</i> Issues regarding the Transnistrian conflict resolution in the context of the Russian-Ukrainian war</p>	154
<p><i>Dinu OSTAVCIUC, Bogdan-Cătălin PĂUN</i> Trăsăturile și algoritmul metodic al acțiunilor realizate în etapa inițială de cercetare a „spălării banilor”</p>	77		

Serghei SPRINCEAN

Importanța respectării intereselor și siguranței
persoanei în contextul depășirii clivajelor
macrosociale

160

*Tatiana GRIBINCEA, Ronakkumar R. PARMAR,
Atena-Luminița ILIE*

The importance of communication in prevention
and combating organizational conflicts

223

ECONOMIE ȘI SOCIOLOGIE

Oleg BUJOR, Aliona LÎSÎI, Daniela MILCU

Reglementarea de către stat a relațiilor
comerciale externe

166

Sofia SCUTARI

Rolul și importanța procesului de planificare la
întreprinderea „IMEXAGRO” S.R.L.

227

Silvia MAZĂRE

Analiza programelor operaționale implementate
în România. Studiu de caz în Județul Neamț,
România

171

Tatiana GRIBINCEA, Atena-Luminița ILIE

Comunicarea eficientă – abilitate profesională a
cadrelor didactice din învățământul preșcolar

232

Pavel OBOROCEAN

Modalități de gestionare și prestare a serviciilor
publice

183

Victoria TROFIMOV, Nicoleta-Aura PINTILEI
Managementul strategic în organizarea activității
instituției educaționale

240

Dorel NOROC

Rolul impozitelor pe proprietate în finanțarea
cheltuielilor publice și redistribuirea venitului
național

189

Tatiana GRIBINCEA, Florentina CIULEI

Instruirea contunuă a managerilor din sistemul
de învățământ preuniversitar

245

Sofia SCUTARI, Tatiana SÎRBU

Perspective analitice în dezvoltarea
întreprinderilor mici și mijlocii în Republica
Moldova

199

Diana DUCA

Utilizarea instrumentelor TIC în organizarea
procesului de predare-învățare-evaluare în cadrul
instituției de învățământ superior

255

*Aliona LÎSÎI, Gabriel-Cătălin SANDU,
Oleg BUJOR*

Management of logistical support in
humanitarian aid operations. Case study in the
Sahel region, Mali

206

Victoria TROFIMOV,

Ariadna-Cristina MAXIMIUC

Specificul activității managerului de proiect în
instituțiile educaționale

261

Carolina TCACI

Interacțiunile și delimitările
managementului și a leadershipului

215

Natalia CUTANINA

Экономическая деятельность «фриланс» как
проявление стремления человека к свободе в
условиях постпандемийной реальности

265

Olesea CAZANJI

Protecția drepturilor consumatorului în contextul
pandemiei de COVID-19 în Republica Moldova

269

DREPT ȘI ȘTIINȚE POLITICE

OFICIALITATEA PROCESULUI PENAL¹⁾

Dinu OSTAVCIUC

Doctor în drept, conferențiar universitar, Rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: ostavciuc@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-5317-3296>

This article is dedicated to the principle of the formality of the criminal process, which consists in the obligation of the criminal investigation body and the prosecutor to start the criminal investigation and immediately to carry out the procedural actions necessary to establish the criminal act and the person who committed this deed. The referenced article analyzes domestic legislation and practice regarding the application and compliance of that principle in relation to international legislation and practice. The research identifies the emerging problem and the solutions to eliminate the divergences. At the same time, the analysis of the respective subject shows the importance of the formality of the criminal process through the lens of respecting the rights and interests of the procedural subjects and the international and European guarantees granted to the parties of the criminal process.

Keywords: *criminal prosecution body, prosecutor, court of law, formality of the criminal process, rights, guarantees.*

Introducere

Respectarea principiului oficialității procesului penal este o sarcină principală a organului de urmărire penală, a procurorului și a instanței de judecată. Or, statut, prin intermediul organelor sale și a persoanelor cu funcții de răspundere, este obligat să garanteze oricărei persoane dreptul de a se adresa organelor competente dacă a fost victimă (martor, persoană interesată etc.) a infracțiunii. În același timp, pentru garantarea acestui drept, statul este obligat să intervină astfel încât să impună organele sale competente de a reacționa rapid, obiectiv și legal în vederea soluționării sesizării respective și de a efectua toate acțiunile necesare pentru soluționarea justă a cazului.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit materialul teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind oficialitatea procesului penal, precum și efectul nerespectării acestui principiu, în special în faza de urmărire penală.

Rezultate obținute și discuții. Oficialitatea constituie un principiu fundamental al procesului penal, „conținutul căruia se exprimă în obligația organelor

¹⁾ Articol elaborat în baza proiectului „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale”, din cadrul Programelor de Postdoctorat pentru anii 2022-2023, cu cifrul 22.00208.0807.04/PD I.

de stat și a persoanelor oficiale, în limitele competenței lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor și libertăților cetățenilor, a intereselor societății. Întreaga activitate procesuală este desfășurată din oficiu, prin intervenția activă a organelor judiciare competente, independent de voința părților, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfășoară și se stinge fără a fi nevoie de o intervenție exterioară, chiar dacă unele activități se îndeplinesc uneori la cererea părților.”¹

„Oficialitatea presupune ca organele judiciare responsabile să procedeze la declanșarea și la promovarea din oficiu a procesului penal, fără să aibă nevoie de vreo aprobare sau încuviințare prealabilă din partea persoanelor vătămate sau din partea altor autorități ale statului.”²

„Oficialitatea constituie consecința juridică a funcției penale a statului, care are caracter de drept public. Această funcție este inițiată și exercitată din oficiu (din proprie inițiativă) de autoritățile publice mandatate de stat, prin intermediul procesului penal, independent de o altă manifestare de voință din partea celor care au legătură cu săvârșirea infracțiunii.”³

„Principiul oficialității urmăririi penale constă în aceea că organul public însărcinat cu promovarea și desfășurarea acțiunii penale este obligat să pună în mișcare și să exercite această acțiune, ori de câte ori sunt îndeplinite condițiile legale necesare pentru aceasta, respectiv ori de câte ori s-a săvârșit o faptă care îndeplinește toate trăsăturile esențiale ale unei infracțiuni.”⁴

¹ OSOIANU Tudor și alții, *Drept procesual penal, Partea generală*, Chișinău, 2009, p. 132-133.

² GHIGHECI Cristinel, *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 117.

³ CRIȘU Anastasiu, *Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată*, Editura Hamangiu, 2022, p. 91.

⁴ GHIGHECI Cristinel, *op.cit.*, p. 121.

„Restrângeri ale oficialității intervin ori de câte ori legea permite punerea în aplicare a acțiunii penale de către organul de urmărire în lipsa unei autorizații sau încuviințări prealabile. De exemplu, în cazul infracțiunilor pentru care legea condiționează începerea urmăririi penale în baza plângerii depuse de partea vătămată, procesul penal nu poate fi declanșat în lipsa plângerii și nu poate continua dacă plângerea a fost retrasă, sau părțile s-au împăcat.”⁵

„Activitatea procesual-penală este efectuată din oficiu, cu îndatorirea legală a organelor de urmărire penală, a procurorului și a judecății în limitele competenței acestora să intenteze proces penal în toate cazurile descoperirii elementelor constitutive ale infracțiunilor, identificării și pedepsirii vinovaților de săvârșire a lor. În literatura de specialitate principiul în discuție mai este denumit și principiul obligativității pornirii și desfășurării procesului penal. Nerespectarea oficialității înseamnă, totodată, și încălcarea legalității, ceea ce atrage pe plan procesual sancțiunea nulității în cazurile când au fost săvârșite acte nelegale.”⁶

„*Procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sânt sesizate, în modul prevăzut de prezentul cod, că s-a săvârșit o infracțiune și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate.*

Instanța de judecată efectuează acțiunile procesuale din oficiu, în limitele competenței sale, în afară de cazul când prin lege se dispune efectuarea acestora la cererea părților” (art. 28 CPP).

„Organele judiciare sunt obligate să arate părților drepturile și facultățile ce le au potrivit legii, să le explice modul în care le pot exercita, să le întrebe dacă au făcut cereri etc.”⁷

⁵ OSOIANU Tudor și alții, *op.cit.*, p. 132-133.

⁶ OSOIANU Tudor și alții, *op.cit.*, p. 133.

⁷ ANTONIU Gheorghe, VOLONCIU Nicolae, ZAHARIA Gheorghe, *Dicționar de procedură penală*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 247.

„Deși rolul activ al organelor judiciare apare ca un principiu absolut, totuși, legislativ și practic, el dispune de un oarecare coeficient de relativitate, semnificative, în acest sens, sunt actele procesuale care au caracter strict personal și a căror realizare, deși necesară procesului penal, depinde de voința subiecților procesuali interesați a realiza acele acte (ca exemplu, pot fi date actele procesuale prin care partea vătămată este constituită ca parte civilă, renunțarea la apel ori recurs, retragerea apelului ori a recursului etc.).”⁸

Obligațiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 și 3 CEDO impune statelor investigarea eficientă a maltratărilor și a deceselor.

„Cerințele *principiului rolului activ* atrag, următoarele obligații:⁹

- a explica părților din proces drepturile lor procesuale și a le ajuta în exercitarea lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele;

- a pune în discuția părților, din oficiu, orice probleme de a căror elucidare depinde soluționarea corectă a cauzei, cerându-le părerea asupra acestora;¹⁰

- a examina cererile și demersurile participanților la proces¹¹;

- a asigura securitatea participanților la proces;¹²

⁸ NEAGU Ion, *Tratat de procedură penală*, Editura PRO, București, 1997, p. 51.

⁹ PĂVĂLEANU Vasile, *Drept procesual-penal, Partea generală*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 63.

¹⁰ De exemplu, în cadrul procedurii de dispunere și efectuare a expertizei. A se vedea art.145 CPP. În cauza Ciobanu c. Moldovei (Hot. CtEDO din 24.02.2015), a fost criticat faptul că victimei i s-a refuzat numirea unui expert sau „specialist” recomandat de ea pentru a participa la efectuarea expertizei în comisie (§.39). Această omisiune pe lângă alte deficiențe ale urmăririi penale a determinat curtea să constate că a avut loc încălcarea art. 2 din convenție sub aspect procedural. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-157615> (accesat: 25. 05.2021)

¹¹ În conformitate cu prevederile art. art.244-246, 278 CPP.

¹² A se vedea art. 215 CPP. *Organele de urmărire penală și instanțele urmează să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea securității și protecției eficiente a victimei și martorilor*

- activitatea organului de urmărire penală continuă și în cazul în care bănuitul sau învinuitul își recunoaște vinovăția;

- a dispune, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, dacă părțile nu au inițiativă în acest sens. ¹³ „(...) *dispunerea unei expertize judiciare constituie o obligație procesuală a procurorului (organului de urmărire penală), în faza de urmărire penală, dacă circumstanțele cauzei o justifică. Expertiza urmează a fi dispusă și în favoarea învinuitului pentru a respecta drepturile procesuale ale acestuia, inclusiv principiul egalității armelor. În cazul unei omisiuni a procurorului (organului de urmărire penală) de a respecta o asemenea obligație, persoanele interesate pot utiliza instrumentele procesuale prevăzute în instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare.*”¹⁴

- a extinde investigațiile la tot ce este necesar

rilor față de represalii și posibile intimidări, evitând influența traficantilor asupra lor. În caz de necesitate asistența juridică a victimei se asigură de către un avocat din oficiu. HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii (pct. 17).

¹³ Comisia de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în rezervația naturală „Pădurea Domnească” (pct. 3.1.6) a criticat pasivitatea organului de urmărire penală (pct. 3.1.6.): *Instituțiile statului, în primul rând organele de drept, nu au efectuat acțiunile necesare, prevăzute de codul de procedură penală și alte legi în astfel de cazuri, inclusiv îngrădirea accesului la locul crimei, examinarea locului, expertizarea armelor, interogarea participanților la eveniment, a martorilor; colectarea informației, inclusiv cu ajutorul operatorilor de telefonie mobilă, informarea conducătorilor, etc.* HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

¹⁴ DCC nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale) (pct. 22).

pentru realizarea scopului procesului penal, mai cu seamă la alte fapte și persoane decât cele care formează obiectivul cauzei și să extindă controlul judiciar și la alte motive decât cele invocate în calea de atac.

„Sub acest aspect, Curtea menționează că, potrivit articolului 28 alin. (1) din Codul de procedură penală, autoritățile au obligația pozitivă, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală, în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de Cod, cu privire la comiterea unei infracțiuni, și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate.”¹⁵

Obligarea organului de urmărire penală de a administra nu numai probe în acuzare este determinată și justificată de caracterul secret al fazei prejudiciare și de posibilitățile sumare ale reprezentanților părții apărării de a administra probe în această etapă a procesului.

În cauza CtEDO, *Plotnicova c. Moldovei*, CtEDO a criticat faptul că „documentele obținute din Franța ca răspuns la scrisoarea rogatorie nu au fost incluse în dosar; deoarece acuzarea le-a considerat irelevante. Însă Curtea a reamintit că „paragr. 1 al art. 6 impune, în virtutea cerinței echității, ca autoritățile de urmărire penală să pună la dispoziția apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului”. Într-adevăr; reclamanta și avocatul acesteia puteau decide dacă aveau să folosească materialele vizate în apărarea ei, iar instanțele de judecată trebuiau să se pronunțe cu privire la importanța acestor probe pentru soluția cauzei. În consecință, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate pentru îngrădi-

¹⁵ DCC nr.50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală (pct. 27).

rea accesului apărării la acestea – este incompatibilă cu condiția echității prevăzută de art. 6”¹⁶.

Obligațiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 și 3 CEDO impune statelor investigarea eficientă a maltratărilor și a deceselor. Una din condițiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a rețelilor tratamente și a cazurilor de omor (inclusiv din imprudență) este deplinătatea urmăririi penale.

În mai multe hotărâri moldovenești CtEDO a constatat violarea art. 2 sau 3, deoarece procurorii nu au examinat cauza meticolos sau sub toate aspectele. „În cauzele *Gurgurov* și *Parnov*, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări privind originea leziunilor corporale, iar în cauzele *Corsacov*, *Colibaba* și *Pruneanu*, procurorii au ignorat leziunile corporale și concluziile medicilor. În cauza *Victor Savițchi* procurorul și judecătorul nu au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forței. În cauza *Boicenco*, deși se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fișa medicală a reclamantului și nici nu a interogată medicii care îl tratau. În cauzele *Buzilov* și *Parnov*, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declarațiilor polițiștilor, iar în cauzele *Victor Savițchii* și *Gurgurov*, procurorii au ignorat declarațiile reclamantilor și ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele *Pruneanu*, *Breabin* și *Buzilov* nu au fost audiați toți martorii, iar în cauza *Railean* nu a fost audiată persoana-cheie, care se presupune că a condus autombilul care a accidentat mortal reclamantul. În cauzele *Gurgurov* și *Buzilov* nu au fost realizate prezentarea spre recunoaștere și confruntarea, deși reclamantii declarau că pot identifica agresorii”¹⁷.

¹⁶ Hotărârea CtEDO, *Plotnicova c. Moldovei*, din 15.05.2012 (§ 47). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578> [accesată: 20.10.2022].

¹⁷ Textul este preluat din lucrarea de Gribincea V., (colectiv). Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău. 2015, p. 125

CEDO a notat faptul că nu a fost făcută vreo încercare de a identifica martorii pentru a verifica declarația reclamantului¹⁸.

Prin urmare, „scopul esențial al unei anchete în temeiul art. 2 este asigurarea punerii efective în aplicare a legilor interne care protejează dreptul la viață și, în cauzele care implică agenți ai statului sau organe ale statului, asigurarea răspunderii acestora pentru decesele survenite sub responsabilitatea lor [Hugh Jordan împotriva Regatului Unit, pct. 105; Nachova și alții împotriva Bulgariei (MC), pct. 110; Al-Skeini și alții împotriva Regatului Unit (MC), pct. 163]”¹⁹.

„Având în vedere toate aceste elemente, Curtea concluzionează că **autoritățile nu au reușit** (s.a.) să supună cazul domnului Câmpeanu controlului atent cerut de articolul 2 din Convenție și, astfel, **să efectueze o anchetă efectivă** (s.a.) a împrejurărilor în care a murit”²⁰.

În cauza CtEDO, Velikova c. Bulgariei²¹, Curtea reamintește că „**obligția statului în temeiul articolului 2 de a proteja dreptul la viață, interpretată în coroborare cu datoria sa generală în temeiul articolului 1 de a „asigura oricărei persoane aflate în jurisdicția sa drepturile și libertățile definite”, impune implicit că ar trebui să existe o formă de investigație oficială eficientă** (s.a.) atunci când indi-

¹⁸ Hotărârea CtEDO, *Matasaru și Savițchi c. Moldovei*, din 02.11.2010 (§ 93). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490> [accesată: 20.10.2022].

¹⁹ Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului – Dreptul la viață, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul European/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_ROM.pdf [accesată: 21.10.2022].

²⁰ Hotărârea CtEDO, Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC), din 17.07.2014 (§ 147). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-145577%22%7D> [accesată: 22.10.2022].

²¹ Hotărârea CtEDO, *Velikova c. Bulgariei*, din 18.05.2000 (§ 80). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58831> [accesată: 22.10.2022].

vizi au fost ucise ca urmare a utilizării forței. Ancheta trebuie să fie, printre altele, **minuțioasă, imparțială și atentă** (s.a.) (a se vedea hotărârea McCann și alții împotriva Regatului Unit din 27 septembrie 1995, Seria A nr. 324, p. 49, §§ 161-63 și Çakıcı citate mai sus, § 86).

În plus, Curtea consideră că **natura și gradul de control care satisface pragul minim de eficacitate a investigației depind de circumstanțele cazului**. (s.a.) Ea trebuie evaluată pe baza tuturor faptelor relevante și în raport cu realitățile practice ale activității de investigație. **Nu este posibil să se reducă varietatea situațiilor care ar putea apărea la o listă simplă de verificare a actelor de investigație sau la alte criterii simplificate** (s.a.) (a se vedea Tanrıku lu împotriva Turciei [GC], nr. 23763/94, §§ 101-10, CEDO). 1999-IV, Hotărârea Kaya împotriva Turciei din 19 februarie 1998, Rapoartele 1998-I, pp. 325-26, §§ 89-91 și Hotărârea Güleç împotriva Turciei din 27 iulie 1998, Rapoartele 1998-IV, pp. 1732-33, §§ 79-81).”

Este de reținut că, „principiul oficialității se aplică numai cu privire la latura penală a procesului penal, nefiind extins de legiuitor și cu privire la acțiunea civilă exercitată în procesul penal, care este în continuare guvernată de regula disponibilității.”²² Totuși, inaplicabilitatea principiului oficialității în raport cu însăși acțiunea civilă, nu exclude obligația organului de urmărire penală și a procurorului de a aplica măsuri asiguratorii pentru repararea prejudiciului, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor și pentru garantarea executării pedepsei amenzii, în cazurile prevăzute de lege.

Principiul oficialității este în strânsă legătură cu art. 1 CPP. Astfel, potrivit art. 1 alin. (2) CPP, „**Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale**

²² Udriou Mihail, Sinteze de Procedură penală, Volumul I, Ediția 2, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 54.

persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.”

Această normă procesuală obligă statul, prin intermediul organelor sale judiciare, să restabilească ordinea socială atunci când această ordine este perturbată prin comiterea unor fapte infracționale. Scopul procesului penal nu poate fi atins atâta timp cât organele de urmărire penală și procurorul nu vor acționa activ în vederea desfășurării procesului penal, cercetării obiective, complete și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei, cu respectarea drepturilor părților în proces, în vederea stabilirii adevărului.

Pe bună dreptate, unii doctrinari menționează în acest sens că, „organele judiciare au obligația de a acționa imediat pentru descoperirea tuturor infracțiunilor săvârșite, de a-i identifica, trimite în judecată și pedepsi pe toți infractorii; o astfel de obligație poate fi realizată numai dacă autoritățile judiciare acționează din proprie inițiativă, din oficiu, efectuând, ca obligație de serviciu, toate actele necesare atingerii acestui scop”²³.

Totodată, principiul oficialității procesului penal este strâns legat și de art. 274 CPP. Din analiza normelor respective deducem două caracteristici proprii acestui principiu, privind obligativitatea începerii urmăririi penale, și anume:

- 1) Existența *bănuielii rezonabile* cu privire la infracțiune;
- 2) Inexistența circumstanțelor care exclud urmărirea penală.

Prin urmare, observăm că există derogări ale principiului vizat. Cu alte cuvinte, atunci când există circumstanțe care exclud urmărirea penală inter-

²³ THEODORU Grigore Gr., CHIȘ Ioan-Paul, *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, 2020, p. 79.

vine aplicabilitatea principiului oportunității, care este opus principiului oficialității procesului penal. Existența circumstanțelor menționate împiedică organul de urmărire penală și procurorul de a acționa activ, din oficiu, în vederea realizării sarcinilor impuse de art. 28 și art. 1 CPP. Pe de altă parte, organul de urmărire penală și procurorul au obligația de a cerceta cazul și administra probe, chiar și din oficiu, pentru constatarea acestor circumstanțe, întrucât nici o persoană nevinovată să fie pedepsită.

De menționat că, principiului oportunității constă și în faptul că procurorul, în cazurile prevăzute de lege, este obligat să renunțe la învinuire dacă, în procesul judecării cauzei, ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului. Renunțarea la învinuire poate fi totală sau parțială (art. 320 alin. (5) CPP). În aceeași ordine de idei, menționăm faptul că procurorul, din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală, poate renunța la urmărirea penală și în cazul prevăzut la art. 14 alin. (2) Cod penal²⁴, adică în situația inexistenței interesului public. Aceste deziderate se consideră și ele derogări de la principiul oficialității.

O altă derogare este reglementată în art. 276 alin. (1) CPP, care constă în faptul că, „*urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute în articolele: 152 alin. (1), 153, 155, 157, 161, 173, 177, 179 alin. (1) și (2), 193, 194, 197 alin. (1), 198 alin. (1), 200, 202, 203, 204 alin. (1), 246¹, 274 din Codul penal, precum și al furtului avutului proprietarului săvârșit de minor, de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta. La împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinuitul, inculpatul în cazurile*

²⁴ Potrivit art. 14 alin. (2) Cod penal, „*Nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși, formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni.*”

menționate în prezentul alineat, urmărirea penală încetează.”

Astfel, atunci când nu există plângere prealabilă, organul de urmărire penală și procurorul sunt în imposibilitate de a începe urmărirea penală și, respectiv, a-și realiza rolul activ în vederea cercetării din oficiu a cazului.

Tot derogare de la principiul menționat în art. 28 CPP este prevederea art. 276 alin. (1/1) CPP, potrivit căruia, în anumite cazuri, este necesară plângerea prealabilă a titularului de drepturi sau autoritatea abilitată conform legislației privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate. Atunci când în termen de 15 zile aceștia nu depun plângere, organul de urmărire penală și procurorul nu pot începe urmărirea penală. Această derogare este legată nu doar de introducerea plângerii prealabile, dar și de un anumit termen de depunere a acesteia.

Aceiași situație este și în cazul pornirii urmăririi penale pe unele categorii de infracțiuni, reglementate în art. 276/1 CPP.

Derogare de la principiul oficialității este și cazul pornirii urmăririi penale împotriva unor persoane pentru care legea impune, în această privință, o anumită autorizare, votare, încuviințare sau acceptare din parte unor autorități a statului (de exemplu, deputați, judecători etc.).

Concluzii

Garanția juridică a principiului oficialității constă în aplicarea sancțiunilor disciplinare pentru ofițerii de urmărire penală și procurorii care nu îndeplinesc actele de procedură penală în vederea atingerii scopului procesului penal și a cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei. Totodată, atunci când acești reprezentanți ai organelor judiciare comit fapte și mai grave (de exemplu, neglijența, excesul de putere sau abuzul de serviciu), acestea sunt pedepsite și de legea penală.

Conținutul oficialității se exprimă în obligația organelor de stat și a persoanelor oficiale, în limitele competenței lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor și libertăților cetățenilor, a intereselor societății. Întreaga activitate procesuală este desfășurată din oficiu, prin intervenția activă a organelor judiciare competente, independent de voința părților, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfășoară și se stinge fără a fi nevoie de o intervenție exterioară, chiar dacă unele activități se îndeplinesc uneori la cererea părților.

Bibliografie

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
2. Codul penal al Republicii Moldova.
3. OSOIANU, Tudor și alții, *Drept procesual penal, Partea generală*, Chișinău, 2009.
4. GHIGHECI, Cristinel, *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2014.
5. CRIȘU, Anastasiu, *Drept procesual penal, Partea generală*, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, 2022.
6. ANTONIU, Gheorghe, VOLONCIU, Nicolae, ZAHARIA, Gheorghe, *Dicționar de procedură penală*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1988.
7. NEAGU, Ion, *Tratat de procedură penală*, Editura PRO, București, 1997.
8. PĂVĂLEANU, Vasile, *Drept procesual-penal, Partea generală*, Editura Lumina Lex, București, 2000.
9. Hotărârea CtEDO, Ciobanu c. Moldovei, din 24.02.2015. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615> (accesat: 25. 05.2021).
10. HP CSJ nr. 37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii.
11. HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul

„Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă).

12. DCC nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale) (pct. 22).

13. DCC nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală (pct. 27).

14. Hotărârea CtEDO, Plotnicova c. Moldovei, din 15.05.2012 (§ 47). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578> [accesată: 20.10.2022].

15. GRIBINCEA, V., (colectiv). Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău. 2015.

16. Hotărârea CtEDO, Matasaru și Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010 (§ 93). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490> [accesată: 20.10.2022].

17. Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului – Dreptul la viață, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_ROM.pdf [accesată: 21.10.2022].

18. Hotărârea CtEDO, Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC), din 17.07.2014 (§ 147). Disponibilă: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-145577%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-145577%22]) [accesată: 22.10.2022].

19. Hotărârea CtEDO, Velikova c. Bulgariei, din 18.05.2000 (§ 80). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58831> [accesată: 22.10.2022].

20. UDROIU, Mihail, Sinteze de Procedură penală, Volumul I, Ediția 2, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 54.

21. THEODORU, Grigore Gr., CHIȘ, Ioan-Paul, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, 2020.

EXERCISE AND PROTECTION OF RIGHTS. CIVIL PROCESS IN ROME

Olga TATAR

Doctor, university professor, Comrat State University,
Chişinău, Republica Moldova
e-mail: oleatatar@mail.ru
<https://orcid.org/>

Any subjective right makes it possible to commit known actions, known acts of use or disposal. The exercise of the right consists in the commission of those actions that make up this right. The Roman concept of law - ius - corresponds to both the meaning of a legal norm, a legal order, and the idea of a right belonging to an individual by virtue of the prescriptions of common law. The exercise of the right consists in the commission by a person of actions that serve to satisfy his/her positive interests (uti, frui) protected by law, and in countering the violation of these rights (imperare, vetare). Any person has the right to exercise his right, or completely refuse to use it. Moreover, the use of their rights is allowed, but within certain limits - boundaries. So, according to Guy, in the first case: Nullus videtur dolo facere, qui iure suo utitur. No one is considered malicious if he exercises his right. And yet: We must not misuse our right; on this basis, the squandering of their property is prohibited. Male enim nostro iure uti non debemus; gua ratione et prodigies interdicatur bonorum suorum administratio.

Keywords: law of Rome, law and order, protection of rights, civil procedure.

Forms of protection of rights

Throughout the development of Roman society, state and law, three forms of protection of the violated rights of Roman citizens were recognized: arbitrariness, self-defense and, later, state protection.

Arbitrariness (protection of rights for oneself). The first, the oldest, is a private reprisal against violators of rights. Initially, private reprisals were carried out according to the customs of the quirites. Moreover, the most grievous retribution was the expulsion from the clan. The arbitrariness was based on Talion's principle: *an eye for an eye, a tooth for a tooth*. This period was characterized by the rule: violence is allowed to be reflected by force. Arbitrariness is the unauthorized satisfaction of one's right by violence against the person or property of another person. In this sense, it was prohibited, but there were exceptions: - otherwise, the person was threatened with irreparable damage; - destroy someone else's building if it was built forcibly or secretly on someone else's site.

Thus, private interests were defended by independently interested persons with the help of military duels or by reprisals. However, this method of protection gave rise to a blood feud between the clans [11, p. 23].

Self-defense. As society develops, the form of protection of private rights becomes, the unauthorized reflection of an unauthorized invasion aimed at changing the existing factual relations, that is, self-defense. Arbitrariness in the narrow sense of the word as the unauthorized satisfaction of any demand was prohibited under the Julius law. It became considered a criminal offense.

State protection of private rights (appeal for the protection of rights to state bodies).

Later, such issues were resolved in a centralized way. To resolve such issues was assigned to the authority of the king. Some time later, he developed a ransom system in case of damage to someone's property. Thus, property liability was established as the main type of liability for violation of the rights of

citizens. Starting from the moment of the approval of the centralized method of protection, the second form of protection originates - state protection. The state judicial magistrates were endowed with jurisdiction (*iurisdictio*) - the right to organize trial by jury for the resolution of disputes. A trial was considered legal if it was organized in Rome or within the first grave-stone from Rome, between Roman citizens and with the participation of a judge - a Roman citizen. All other proceedings were considered to arise directly from the highest authority, and to this jurisdiction the general rules of procedure did not apply. The judges could be adult Roman citizens included in special lists. The judge acted either individually or collectively and was appointed by the praetor individually for each case. This is due to the introduction in ancient Rome of the post of praetor, carrying out legal proceedings in civil matters and, in case of strict necessity, replacing the absent consul. During this period, the form of protection of the violated rights of Roman citizens was finally approved. Praetors now had a legal advantage in resolving infringement disputes. Legal proceedings were recognized only when the venue was Rome, in the presence of Roman citizens, and also in the presence of a judge who was also a Roman citizen.

The Concept and Features of the Roman Civil Procedure

In ancient times, the most necessary and only way by which the violated right could be restored was self-defense, that is, self-defense of one's violated rights from unwanted obstacles created by three persons. Most of the conflicts that arise were resolved by the king (*rex*), however, and he did not possess such brilliant skills and could not always resolve the disputes that arose. Then people were forced to resolve the dispute themselves, i.e. arbitrarily. This form of justice, which acquitted people without resorting to help, is called private justice by the court. Thus, the

resolution of conflicts was carried out through blood feud, or by carrying out certain rituals. Protection with our own means and methods, allowing to bring claims, was of the aggressive nature of private justice, and the defense by the same means and methods, but from the claims of other persons, was of the protective nature of private justice. Speaking about the Roman civil procedure, we mean a set of rules governing the development of litigation at every stage of the development of Roman law [13, p. 30].

Dispute resolution in court was carried out in compliance with certain rules. The procedure itself was very cumbersome and subject to many formalities. A special feature of the civil procedure in Rome was the division of the civil procedure into: *in jure* and *in iudicio*. The first stage *in jure* was characterized by the fact that the praetor revealed the existence of a dispute between the parties and a corresponding claim based on the norms of civil law. The second stage *in iudicio* presupposed the observance of all procedural rules, with the presence of various types of evidence to ensure the rightness. Establishing all the circumstances of the case, the judge had the right to make a final decision, which was not possible to appeal. The term of the trial and the date of its conduct were established in the Laws of the XII tables, namely: before sunset, and excluding religious holidays, as well as the time of sowing and harvesting. With the adoption of the Laws of the XII tables, the conduct of trials was carried out using clearly established rules, which, in their measure, determined the judicial procedure.

The following were recognized as the main ***indications of the civil process*** in Rome:

- personal presence of the plaintiff and the defendant in the process. The plaintiff was responsible for notifying the defendant to appear in court, since the representatives of state power were forbidden to forcefully influence the defendant, and only the plaintiff was allowed to detain the defendant and forcibly bring him to court;

- the civil procedure included two stages: “*ius*” and “*iudicium*”. The stage (*ius*) defined the preparation for the adjudication. If the defendant recognized all the claims made by the plaintiff, then the proceedings in this case were terminated and the judge only had to make a final decision on the case. The second stage of the process (*iudicium*) determined the total verification of all the circumstances in this case, making an appropriate decision;

- strict formalism of the civil procedure.

Forms of Civil Procedure

Ancient Rome, going through the stages of its formation and development as a powerful state, at the same time undergoes transformations in the legal sphere. This is explained by the formation of the following forms of civil process, gradually replacing each other:

- *Legisactiones* process (*legis actiones*) - the period of the republic;

- formal process - the era of the principate;

- an extraordinary process - the era of absolute monarchy.

Legisactiones process. At that time the litigation was known as legislation *legis actiones* because it was regulated by law and especially by the Laws of the XII tables [6, p. 107].

The legisactiones process was the first developed form of legal proceedings in private disputes. It included two stages:

a) *In iure*. At this stage, the parties jointly appeared before the magistrate, who exercises judicial power. If the thing about which there was a dispute could be brought with you, then it must be brought to the process. Then, in the presence of the magistrate, the parties performed rituals by touching the thing with a stick (*vindicta* - from *vindico* - to demand, to defend), in parallel with this, uttering solemn words. Any mistake in the spoken words led to a loss in the process. In addition to the parties, witnesses

were also summoned to the court. If the parties did not make a mistake, then subsequently a security deposit was concluded. The collateral was returned to the winning side, and the loser lost it in favor of the treasury. The pledge acted as proof that the party that made the pledge was not afraid to be a loser and did not violate the right. At this stage, the first stage was completed, and then a judge (a citizen of Rome) was appointed to carry out the proceedings on the merits.

b) A few days later, in the presence of the judge, the trial *in iudicio* began. The judge, after listening to the witnesses, proceeded to examine the evidence and made his own judgment, which could not be appealed [12, p. 93]. Failure to appear in court without valid reasons available at that time was automatically marked by the loss of this party. It was not possible to appeal against the decision of the court, since it had legal force. In addition to the thing, the debtor's obligation could be the subject of the dispute, then the debtor had the right to “lay hands on him”, and if the debt was not paid, then the plaintiff was allowed to take the debtor away, or to put him in chains. After 60 days, non-payment of the debt meant that the debtor became the property of the plaintiff.

Determining the essence of the requirements and actions of the parties, we highlight the following forms of the legal process:

- taking the oath (*legis actio sacramento*). The oldest and most used. The parties solemnly presented their claims, while making a deposit. The plaintiff brought the disputed thing, uttered a special phrase, claiming his right to this thing.

The defendant did the same as the plaintiff. The winning side received the bail, and the second bail went to the treasury. Before the trial, the thing was kept in storage by one of the parties. The second stage allowed the parties to choose a judge, who in the future will deal with the dispute:

- by requesting the appointment of a judge (*legis*

actio per iudicis arbitrive postulationem). This type of process established that a judge was appointed immediately at the request of the plaintiff, without paying bail. At the first stage, the plaintiff said: "I assert that you are my debtor, and I want to know: give or dispute". The defendant either agreed or denied. This type was used to protect obligations arising from the division of common property, or during the division of inheritance;

- by demand, or "under condition" (*legis actio per condictionem*). Such a claim appeared in the III-II centuries BC. and was used to claim money, or things. As in a similar case, the plaintiff declared his claims in exchange for the objections of the defendant. As a result, a delay of 30 days was granted, after which the parties appeared before the judge for the second stage of the process, i.e. parsing the case on the merits.

The following types of legislative process should be attributed to the executive *legis actiones*, through which the interests of the plaintiff were forcibly resolved due to the undoubtedness of his claims:

- by laying on the hand (*legis actio per manus iniunctionem*). The use of this type of process is possible only for claims specifically stipulated by laws from obligations. Initially, there was a transaction (*pehit*), during which liability was established in the form of debt. The debtor was granted a deferral of 30 days to pay off the debt after the judgment was rendered. Then another 60 days under house arrest at the lender, with a description of his diet. During these 60 days, the creditor repeatedly brought the debtor to the magistrate, in case of an expression of a willingness to pay for the debtor. If no one showed a desire to repay the debt, the plaintiff was free to sell the defendant into slavery, or kill him. Later, the Law of Petelia (*lex Poetelia*) allowed the debtor to work off his debt. This type of process was distinguished by the fact that the defendant himself did not have the right to dispute his debt, only from the speech of a

relative or the owner of the defendant (*vindex*), who, thereby, took responsibility for themselves, but if it turned out that their intervention was unreasonable, then they were obliged to pay double the amount of the debt;

- by sacrifice or by seizing a pledge (*legis actio per pignores capriorem*). In case of non-payment for the thing transferred by the plaintiff, he, pronouncing the established solemn words, arbitrarily withdrawn the things back (or another thing of the debtor on account of the pledge), but exclusively on a holiday. Over the course of time, such a process as the legal process was replaced by a formal process.

Formulary Process.

In the course of the developing trade turnover, the intensification of contradictions between various slaveholding groups, a new procedure for resolving private law disputes was formed, which was called the ***formulary process***. In its place, a new procedure appears, called a formulary procedure, more consistent with the level of development of Roman society. For a long time, the registration procedure did not have a legal status. There was a situation when in practice two procedures were simultaneously applied: legisactiones and formulary [5, p. 218].

Through the formalism process, the formalism inherent in the legal procedure was completed. Rituals and the strict pronouncement of certain phrases were replaced by the praetor formula. The formal process involved two stages: before the magistrate and before the judge. The first stage of the process provided for the claimant to come to the magistrate to defend his rights. The formal process, in contrast to the previous process, exempted the plaintiff from filing a claim against the defendant, but contained a petition addressed to the magistrate for protection. The magistrate, having made his conclusion, presented the statement of claim to the defendant.

The formal procedure was carried out in the same way in two stages: *in iure* - in court and *in iudicio*

- before a judge. But unlike the legal procedure, the magistrate plays an active and creative role in the formal procedure. Now the parties express their claims before the judge without using expressions, terms and gestures. After the parties have filed claims, the judge draws up a document called a form, which contains the essence of the process and was a guide, after which the judge was to issue a verdict [8, p. 321].

The structure of the formula consisted of 4 main parts and 2 auxiliary parts:

The main parts were:

- 1.intention (*intentio*);
- 2.demonstration (*demonstratio*);
3. award (*adiudicatio*);
- 4.condemnation (*condemnatio*).

The following were isolated as auxiliary parts:

- 1.prescriptions (*praescriptio*);
- 2.exceptions (*exceptio*).

Intention (*intentio*) - this part of the formula, which was the most significant in comparison with other parts, since it represented the essence of the dispute that arose between the parties and was submitted for consideration by the judge. **Demonstration (*demonstratio*)** - this part determined the structure of the case. **Award (*adiudicatio*)** - in the consideration of share claims (*iudicia divisoria*) - part of the procedural formula that authorizes the judge (*arbitrator*) to independently regulate the disputed legal relationship of the parties, in particular, to award one party an indivisible thing, and the other - monetary compensation [1, p. 19].

Condemnation (*condemnatio*) - in this part of the formula, the judge had the power to recognize the accused as guilty or innocent of the act.

Prescriptions (*praescriptio*) - an auxiliary part of the formula, presented in the form of clarifying prescriptions made either in favor of the plaintiff or in favor of the defendant.

Exceptions (*exceptio*) - the defendant may submit an objection against the complainant's claim. If he simply denies the existence of the right asserted by the plaintiff, then he, without any special mention in the formula, is protected by the words "*si non paret, absolve*". But it is possible that the defendant admits that the plaintiff's right did arise, but cites this or that circumstance that makes the exercise of this right on the part of the plaintiff unfair, for example, refers to the postponement given to him by the plaintiff (*pactum de non petendo* - an agreement on not claiming due) or to deceive the plaintiff when concluding a transaction (*dolus*). In such a case, in order to prevent accusation, the praetor includes in the formula a special addition as a negative *condemnatio* condition; this is *exceptio* [7, p. 221].

To recognize the beginning of the process, the plaintiff and the defendant had to appear before a magistrate. Appearance in court of both the plaintiff and the defendant was obligatory. Previously, the parties could conclude an agreement on the guarantee of the defendant to appear on the appointed day in court, and this guarantee was secured by the payment of a certain amount of money by the defendant in favor of the plaintiff. This type of trial was conducted simply, without any ceremonies or rituals. The convict was given thirty days to satisfy the applicant's claims. If this deadline was missed without satisfying the claims of the applicant, this gave the applicant the right to re-file a claim against the defendant, and from that moment a new trial began. In the event of a loss of the case, the defendant was obliged to pay 2 of the amount of the debt. If in this case the defendant deviated from the payment of the specified amount of the debt, the applicant had the right, with the permission of the judge, to force the defendant to work for the benefit of the applicant until the entire amount of the debt was paid, or to forcibly sell the defendant's property at an auction at the expense of the debt. However, this

type of process was not final and was subsequently canceled by the imperial constitution, giving way to an extraordinary process.

An Extraordinary Process.

Court cases began to be resolved in a special way, thereby acquiring a different form, called an extraordinary process (cognitive proceeding) "cognition" - an investigation into the case. So, let us identify the distinctive features of the formulary process and the extraordinary. In an extraordinary process, each judge, before hiring him, had to pass a qualification examination and had to specialize in a certain category of court cases. A certain feature of the extraordinary trial was that the trial could be carried out in the absence of the accused, and the plaintiff was allowed to prove his violated rights, including summoning the largest number of witnesses to the court, since the presence of one witness in the courtroom did not present such a significant benefit. A party disagreeing with the sentence passed could appeal the sentence in writing or orally within a short period of time, within 2-3 days, and under Justinian, within 10 days [9, p. 54].

An extraordinary process has introduced an appeal. In turn, the Court of Appeal was obliged to make a legal decision in this case. The trial became written. The decision was announced publicly. The verdict was passed through specialized state bodies. All costs were borne by the losing party.

The Concept and Types of Claims

The concept of a claim. Initially, the protection and protection of private rights was possible only through personal punishment of an interested person with a person who violated these rights. For example, according to the Law of XII Tables, if a thief was caught at the scene of a crime, it was allowed to deal with him by killing him at the scene of the crime. Over time, arbitrariness is replaced by state protection of rights. State bodies were represented by

masters - holders of supreme power. It was in their power to organize jury courts to consider disputes between individuals. The exercise of the right to state protection is possible by filing a claim. Only in the presence of an official claim (a lawsuit) was the protection of subjective rights possible. The definition of a claim is contained in the Digests: "A lawsuit is nothing more than the right of a person to enforce a claim belonging to him in court" [3]. A claim is called one of the judicial - protective means of civil competence [4, p. 235].

Types of claims. Actiones in rem and actiones in personam - namely, the division of claims according to the personality of the defendant assumed: *property claims* and personal claims. A property claim recognized the right in relation to a certain thing. In this case, the defendant could be any person who violated the right of the plaintiff. Personal claims presupposed the fulfillment of an obligation by a specific debtor (for example, a claim to repay a debt). The obligation involves one or more specific debtors; who violated the right of the plaintiff and only against them a personal claim was brought.

Actiones rei persecutoriae, poenales, mixtae - namely: division of claims depending on the purpose and scope of property claims can be divided into the following types:

- *actiones rei persecutoriae*, i.e. it was about claims filed with the aim of restoring violated property rights. An example could be the claim of the owner for the claim of the thing (*rei vindicatio*);

- *actiones poenales* - a kind of punitive claims aimed at punishing the defendant;

- *action mixtae* - such claims, where the defendant was also punished with compensation. An example is the *actio legis Aquiliae* - for causing damage to a thing, the highest price that was set in the last month or year was subject to collection.

Actiones stricti iuris and bonae fidei. In most of the cases, the judge made a decision commensurate

with the requirements of good conscience (*bona fides*). Thus, the judge replenished the norms of the current legislation with the norms of justice (*bonum et aequum*). The name of such lawsuits is *bonae fidei*. In contrast to these claims, the older claims are actions of strict law (*actiones stricti iuris*), which determine the literal application of the law.

Actio directa and actio utilis. Actiones ficticiae. If in practice a claim similar to the original was created, then, in turn, the original was called *actio directa*, and the claim made from the original *actio utilis*. In addition to the previous two claims, there were also bogus claims (*actiones ficticiae*), i.e. their formula had to contain the judge's instructions (fiction) about joining the existing facts to a still non-existent fact, or eliminating it. For example, a praetorian heir could receive an inheritance in the framework of civil proceedings if the fiction that he had the status of a civil heir was included in the formula [2, p. 53].

Actiones private and actiones populares. Private lawsuits pursued the protection of the interests of some individuals. In contrast to private lawsuits, popular lawsuits were carried out in defense of common interests. The claims that could be brought to any citizen are the claims of *actiones populares*. Such claims were brought against citizens who could hang something, or put something in such a way that it could fall on the street.

Actiones in ius and in factum conceptae. The subsequent classification of actions was carried out according to the systems of law embedded in the basis of actions. Known were *civil action* formed on civil law and actions formed on praetor law, praetor action. An action, one of the points of which was aimed at securing the existence or nonexistence of the right at all, was called *in ius concepta*. Actions not commensurate with these types of claims, but formed by means of new facts, were called *actiones in factum*.

Actiones arbitrariae. They contained an arbitrary sentence in their formula. According to these articles, when the judge establishes the legality of the plaintiff's right before sentencing, he obliged the defendant to satisfy the plaintiff's demands [13, p. 36].

Often, the judge had the opportunity to make decisions of a special nature, in the event that he did not receive from the defendant the presentation of the subject of the dispute. Then the judge determined the amount of compensation at his discretion (*arbitrum*). In Justinian's law, such claims were called arbitration.

Special Means of Praetorian Protection of Subjective Rights

Subjective right is understood as the right of a specific subject, i.e. a specific natural or legal person. As you know, lawsuits were not the only means to protect the rights that were violated.

Ancient Rome was also famous for the special means of protection (*extraordinary*) carried out by the praetors, through ***interdicts*** (*interdictum*), ***restitutions*** (*restitution in integrum*), ***decrees*** (*decretum*).

The interdict proceedings were the personification of the praetor's power. The Praetor's interdict was the order from which interdict proceedings began. Depending on the appeal of the interdict to the party or parties, the interdicts were divided into simple and bilateral. Interdicts differed into: prohibitive (*prohibitoria*), which do not allow certain behavior, restitutive (*restitutoria*), which are aimed at returning things to a person, or aimed at restoring a structure, and interdicts (*exhibitoria*), which involve the presentation of a person, or the presentation of a document. Interdict proceedings are a convenient and prompt means of administrative protection of the subjective rights of the slave-owning class. The effectiveness of the interdict manifested itself in

strict obedience to it, without the desire to challenge the facts prescribed in the interdict, but the conflict ended there. It could also happen that the subject disagreed and challenged the praetor's order. In this case, the process began, accompanied by the hearing of the parties and the examination of the evidence [10, p. 108].

Restitution is the return of subjects to their original position, and as a consequence of this, the legal consequences that have already come are destroyed. Thus, restitution can only be granted in special cases. Restitution was applied by the authority and force of the praetor. With the introduction of the appeal, the need for restitution against the judgment has disappeared altogether. The claim for restitution was possible subject to the following conditions:

1. The presence of significant property or non-property damage;
2. Statement of the claim within a year from the moment when the decision was made or the transaction was made;
3. There are good reasons.

In special cases, restitution was carried out by issuing a special and special order (*decree*). Restitution was of the following types: to restore a lost property right (*restitutio in rem*) and restitution to abolish an obligation (*restitutio in personam*). Already with the passage of time, special punitive actions were formed for individual cases, replacing restitution.

Statute of Limitations

The statute of limitations is a period of time during which it is possible to file a lawsuit with the court in order to protect the violated right. This was determined by the fact that in the case of not filing a claim for a long period of time after the reason for filing it appeared, uncertainty arose, contributing to the creation of a harmful situation for the person himself, namely, after the expiration of the limitation period, the person's actions can no lon-

ger be satisfied. In this regard, in order to prevent the adverse consequences that may arise, a statute of limitations was established, i.e. the period during which the person was entitled to demand the consideration of the claim. This period is called *the statute of limitations*.

Classical Roman law determined the legal time limit for filing a claim; they were recognized as the maximum period before the filing of a claim, calculated from the date of the event. This period was not associated with the actions of the subjects, did not need to confirm the claim, not to issue obligations related to the claim. But nevertheless, the legal period differs from the statute of limitations in that its existence is determined regardless of the actions or omissions of the plaintiff, after its expiration the right to claim is lost, while the statute of limitations is associated with the action or inaction of the plaintiff, and can be interrupted due to the inaction of the plaintiff. The limitation period may be suspended as long as there are valid barriers recognized by law (for example, serious illness of the person, or absence of the person against whom the claim is being brought) to bring the claim. After the obstacles disappear, the statute of limitations is renewed. The concept of limitation of actions originates in Roman law from the 5th century AD a period of 30 years. The limitation period was established from the moment the claim arose (retention of property, non-repayment of debt, etc.). After the expiration of this period, the right to file a corresponding claim was also lost.

Bibliography

1. BARTOSHEK, M. *Rimskoe right. Concepts, terms, definitions*. Moscow: Legal Literature. 1989. 199 p.
2. COCOȘ, Ș. *Drept roman*. București: All Beck. 2000. 255 p.
3. D.44.7.51.

4. EFIMOV, V. V. *Dogma of Roman law*. St. Petersburg: V.S. Baloshova. 1893. 335 p.

5. GETMAN-PAVLOVA, I. *Workshop on Roman private law*. Tutorial. Moscow: Legal Literature. 2004. 318 p.

6. PANTEA, O. *Suport didactic la cursul „Drept privat roman”*. Chișinău: Garamond-Studio SRL. 2007. 207 p.

7. POKROVSKY, I.A. *History of Roman law*. St. Petersburg. 1999. 221 p.

8. POPA, V. *Drept privat roman*. București: All Beck. 2004. 421 p.

9. SÂMBRIAN, T. *Drept roman. Principii, instituții și texte celebre*. București: Casa de editură și Presă „Șansă”. 1994. 254 p.

10. SANFILIPPO, C. *Course of Roman Private Law*. Moscow: BEK. 2000. 208 p.

11. SELETSKAYA, S. *Roman law*. Kazan: FGAOU VPO K (P) FU, 2014. 223 p.

12. VASILYEVA, T., PASHAEVA, O. *Roman law*. Moscow: Higher education. 2008. 393 p.

13. VOLCINSCHI, V., COJOCARI, E. *Drept privat roman*. Chișinău: Business-Elita. 2006. 230 p.

КОНЦЕПЦИЯ РАЗДЕЛЕНИЯ ВЛАСТЕЙ: СОВРЕМЕННЫЕ ТРАКТОВКИ И ФОРМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

Валентина КОПТИЛЕЦ

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: coptivali@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2246-4370>

Оксана МАЛЯРЧУК

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: oxmalyarchuk@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-3095-5601>

The principle of separation of powers in the modern state has become a specific form of embodiment of the concept of the same name, the ideas of which appeared in ancient times, and it was transformed into a coherent theory in the era of bourgeois transformations. Today, the principle of separation of powers is an obligatory attribute of democracy and the rule of law. In this article, the author reviews and analyzes modern doctrinal sources devoted to the study of various aspects of the principle of separation of powers, revealing the variety of approaches to its true essence and significance in the organization of the state mechanism and ensuring the rights and freedoms of the individual.

Keywords: separation of powers, branch of government, modern doctrine, rule of law, democracy, legitimacy of power, methods of organizing state power.

Введение

В настоящее время теория и принцип разделения властей находятся на той стадии развития, когда они являются законодательным институтом и воспринимается как один из первостепенных устоев гражданского общества.

Конституции большинства стран мира либо прямо закрепляют, либо потенциально подразумевают этот принцип в качестве основы формирования системы органов государственной власти. Так, статья 6 Конституции РМ, именуемая «Разделение и взаимодействие властей», фиксирует этот принцип в следующей словесной формуле: «В Республике Молдова законодательная, исполнительная и судебная власти разделены и

взаимодействуют при осуществлении своих прерогатив в соответствии с положениями Конституции».

Вопрос о разделении властей является одной из центральных и дискуссионных тем в современной юриспруденции, так как ее исследования вызваны необходимостью продолжения поиска оптимальной модели устройства государственного механизма на фоне усложнения функций современного государства, которая способна обеспечить высокую эффективность его деятельности.

Интерес к обозначенной теме имеет особое значение для тех стран, которые появились на карте мира в конце XX века и развиваются как

молодые демократии. Для этих стран, в число которых входит и Республика Молдова, данная концепция построения системы органов государственной власти стала новеллой, поскольку длительный период принцип разделения властей категорически отвергался, ему был противопоставлен принцип единства «власти Советов», воплощавших в себе единство законотворческих, исполнительно-распорядительных и контрольных функций государства. И только в ходе масштабных демократических преобразований в странах Восточной Европы и странах бывшего Советского Союза принцип разделения властей был признан, юридически закреплён и стал реализовываться на практике. Подобное восприятие напрямую связано с провозглашением такого фундаментального принципа современного государства как правовое государство. Однако, на данный момент приходится констатировать, что обобщенного теоретического исследования данной проблемы в Республике Молдова и во многих других постсоветских государствах пока не состоялось. В этой связи, необходимо обратить внимание, что в большинстве стран СНГ систему организации государственной власти в них можно только с определенными оговорками назвать демократической, что объясняется типичными для советской системы моделями политического поведения. Такая негативная ситуация требует как объективной оценки, так и формулирования практических предложений по ее исправлению.

Используемая методология исследования

Методологическую основу исследования составляют историко-правовой, структурно-функциональный, системно-логический и сравнительно-правовой методы. Использование широкого комплекса общенаучных и специальных методов позволило решить задачи по системному изложению сути современных трак-

товок принципа разделения властей и форм его реализации в современном государстве.

Так, например, метод системного анализа способствовал проведению исследования проблематики разделения властей в условиях различных форм государства, включая форму правления, политико-территориального устройства, политического режима.

Институциональный метод предоставил возможность выявить политико-институциональные аспекты разделения властей.

Сравнительно-правовой метод использовался в целях выявления общего и особенного в правовом закреплении и практической реализации принципа разделения властей.

Изложение основного материала

В современной юридической науке теория разделения властей рассматривается как политико-правовая база демократии. Современные авторы представляют свои идеи по осмыслению накопившегося опыта в вопросе разделения властей, закладывая основы для создания теоретического фундамента адаптации разделения властей к новым и постоянно меняющимся историко-правовым условиям, когда идея разделения властей стала основополагающим принципом демократического правового государства. Ряд специалистов освещают отдельные аспекты проблематики разделения властей, в том числе, статус органов государственной власти, относящихся к одной из ветвей власти, разделение властей в механизме государства и построении государственного аппарата и т.д.

Так, проф. Gh. Avornic отмечает, что поскольку в правовом государстве суверенная воля народа реализуется на демократических началах, органы государственной власти и местного самоуправления, должны осуществлять свои полномочия строго определенный период времени,

на который они были избраны, «на основе конституционного принципа разделения властей на законодательную, исполнительную и судебную, поскольку только такая власть будет осуществляться в соответствии с требованиями законности в качестве основополагающего принципа и метода социального управления» [15, с. 345].

В механизме обеспечения безопасности первостепенная роль принадлежит государству и его органам. В то же время, этот механизм вовлекает практически все ветви государственной власти. Но судебная власть держится на дистанции ото всех остальных органов и ветвей власти. Судебные инстанции, как отмечает R. Grescu, служат гарантией уважения прав человека. Если, согласно действующему законодательству, система безопасности управляется или контролируется, координируется главой государства, судебная власть автоматически исключается из его сферы. Это необходимо для обеспечения реального функционирования принципа разделения властей в государстве [15, с. 345].

В монографии Gh. Costachi «Приоритетные направления формирования правового государства в Республике Молдова» [4] в рамках анализа вопросов организации и реализации государственного управления в правовом государстве, им были затронуты проблемы обеспечения законности и формирования гражданского общества в Республике Молдова на основе принципа разделения властей, который является одним из обязательных признаков правового государства.

В работе «Организация и функционирование власти в правовом государстве» [5] – рассуждая о соотношении властных полномочий органов государства, автор исследует теоретические аспекты феномена публичной власти и ее источников. По его мнению, только легитимная власть может быть эффективной и устойчивой. В этом ключе, фундаментальную роль он отводит принципу раз-

деления властей, наряду с принципами политического плюрализма законности и легитимности. Реализация принципа разделения властей, по его мнению, является основополагающим требованием для укрепления демократического правового государства. Вместе с тем, автор подчеркивает ошибочность слепого копирования даже самого передового опыта без учета национальных условий.

Gh. Costachi исследует важнейший элемент, приводящий в равновесие различные органы в государстве – систему сдержек и противовесов, который представляет систему взаимных полномочий законодательных, исполнительных и судебных органов, одновременно сдерживающий и позволяющий контролировать остальные ветви власти, и не допускающий узурпации власти каким-либо одним из них. Создание и применение системы сдержек и противовесов позволяет, по мнению автора, реализовать действительное разделение властей и обеспечить равновесие государственного механизма. В целом, во всех своих работах, Gh. Costachi подчеркивает, в том или ином аспекте, необходимость соблюдения принципа разделения властей и их баланса в качестве средства обеспечения верховенства права в истинно демократическом и правовом государстве.

Н. Грэдинару в статье «Некоторые проблемы осуществления принципа разделения властей» утверждает, что «признание и осуществление принципа разделения властей затрагивает самым прямым образом структуру, механизм деятельности государственного организма, соотношение между властными органами государства [16, с. 74-75]. Он делает вывод, что: «По сути, этот принцип предопределяет, какой орган и в какой степени осуществляет власть» [16, с. 76].

В работах V. Пора детально разработаны важнейшие аспекты организации и структуры публичной власти, ее видов и форм, определены

место и роль различных органов государства, относящихся к публичной власти и публичному праву.

Так, в работе «Публичное право» [13] проведено исследование таких концептуальных для государствоведения понятий и институтов как: народный и национальный суверенитет, элементы формы государства, система органов государственной власти. Модели формы правления, характеристики политического режима, статус и взаимодействие органов государственной власти автор увязывает с принципов разделения властей, в соответствие с которым строится система публичной власти в современном государстве.

Al. Arseni посвятил ряд научных исследований организации и функционированию государственной власти в целом, в частности, им была подготовлена монография «Легитимация государственной власти. Основопологающие принципы современного правового и демократического государства» [2] - в монографии представлен авторский взгляд на природу и качество государственной власти как следствие и свойство, признак государственности, ее истоки и сущность сквозь призму процесса ее легитимации. Кроме того, в работе также выявлены формы и методы достижения легитимации; дана характеристика ряда субъектов, участвующих в сложном процессе осуществления государственной власти. Al. Arseni ввел в научный оборот в качестве обязательного признака правового демократического государства признак легитимности государственной власти. Также ученый предложил использовать этот принцип наряду с принципом разделения властей для четкого разграничения демократических политических режимов от недемократических. Для реализации предложенных принципов, по мнению автора, глава государства должен быть независим, не являться членом какой-либо партии, осуществлять

исключительно арбитражную, посредническую функцию. Особой ролью по определению легитимности власти наделяется орган конституционного контроля [2, с. 196].

Al. Arseni в работе «Институциональная система государственной власти: концепция и формы институционализации» [3, с. 9-16] утверждает, что углубление интереса к исследованию проблем, связанных с организацией и функционированием структуры управления, и само понятие «государственная структура» обусловлено глубокими причинами, определяющими развитие общества на пути к демократии и построению правового государства. Автор приходит к выводу, что изучение существующей структуры власти в государстве и на определенном этапе его развития означает изучение структуры органов, осуществляющих форму, принципы, методы, лежащих в основе их организации и функционирования.

Также, автор, в работе «Политическая роль парламента как органа народного представительства» [1], рассуждает на тему роли и места парламента в свете представительного характера данного органа, что обеспечивает ему определенное верховенство в триаде ветвей власти. В центре внимания автора - формирование и деятельность парламентских фракций, которые основаны на политической близости различных парламентских партий, что позволяет монолитно принимать выгодные для них парламентские решения.

S. Gorgiuc целый ряд своих научных трудов посвятила правовому положению главы государства. Проводя детальный анализ политико-правового статуса президента Республики Молдова, автор определяет место и роль Президента в системе разделения властей и государственном механизме [8]. Автор акцентирует внимание на посреднических функциях главы государства, роли гаранта и посредника в системе сдержек

и противовесов. В этой связи важное значение имеют проблемы подотчетности и ответственности президента.

Периодизацию и ретроспективу развития института главы государства демонстрирует S. Goriuc В работе «Общие выводы относительно эволюции института главы государства» [6, с. 30-35] подчеркивая, что этимология термина «Президент» связана с обозначением высшего должностного лица, призванного представлять на высшем уровне коллективного субъекта внутри государства и вовне. В соответствии с Конституцией Республики Молдова Президент Республики «представляет государство во внутренних и внешних отношениях» [6, с. 32], являясь «гарантом национальной независимости, единства и территориальной целостности государства» [6, с. 32]. Это результат реализации двух президентских функций: представительской функции и функции гаранта, для осуществления которых Президент обладает рядом полномочий, предусмотренных Конституцией РМ. В заключение автор делает вывод о необходимости сохранения статуса Президента в том виде, в котором он будет соответствовать политическим реалиям.

По мнению Goriuc S., отношения главы государства с исполнительными органами является одной из основных теоретических и практических проблем юридической науки на современном этапе, поскольку Основной Закон четко не определяет место президента РМ в системе органов государственной власти, оставляя, таким образом, сферу для дискуссий юристов и политиков [9, с. 29-35]. Статья 6 Конституции Республики Молдова закрепляет принцип разделения и взаимодействия властей, в рамках которого президент Республики не может выходить за пределы триады ветвей власти, образуя отдельную четвертую президентскую ветвь. Из этого формулируется вывод о том, что глава молдавского государства

тяготеет к исполнительной власти, осуществляя функции исполнительной деятельности в качестве вторичного субъекта наряду с премьер-министром республики - главой исполнительной власти республики - и Правительством РМ, которые несут ответственность перед парламентом.

Автор видит особую миссию главы государства при осуществлении им медиаторских функций, что способствует нахождению согласованных компромиссных решений при возникновении разногласий и споров между представителями разных ветвей власти [7, с. 34-38]. Автор утверждает, что, осуществляя полномочия посредника, возложенные Конституцией, президент выступает в роли арбитра, как между ветвями власти, так и между интересами государства и общества на основе координации разных интересов и вариантов решения возникающих разногласий, что, в конечном итоге, приводит к эффективному функционированию государственных структур, обеспечения режима законности и прав человека. Goriuc S. обращает внимание на то, что в качестве посредника между государственными органами и обществом президент может являться только при условии, когда глава государства находится вне какой-либо политической партии, имея возможность вмешаться, чтобы попытаться смягчить расхождения между сторонами по некоторым основным вопросам, представляющим национальный интерес.

Работа S. Goriuc «Роль главы государства в обеспечении баланса властей в государстве» [10, с. 36-46] имеет важное значение для исследования трактовок разделения властей поскольку ею дан детальный анализ различных аспектов статуса главы государства в его взаимодействии с государственными органами и с учетом принципа разделения властей. Интерес представляет и проведенный в указанной работе сравнительно-правовой анализ нормативного и фактического

статуса главы государства в зарубежных странах, что позволяет дать объективную оценку проводимым административным реформам и прогнозировать их эффективность. Автор уделяет особое внимание полномочиям главы государства в деле обеспечения надлежащего функционирования государственных органов, режима конституционной законности, выполнения обязательств государственными служащими.

I. Јесеv утверждает, что проблема единства государственной власти занимает центральное место в политико-правовой мысли многих современных государств [12, с. 31-36]. Автор приходит к выводу, что на современном этапе проблема единства государственной власти приобрела особое значение в отношении формирования гражданского общества и утверждения принципа верховенства права. Отмечается переход от тоталитарных концепций понимания единства государственной власти к утверждению рационального ее разделения. I. Јесеv рассматривает разделение ветвей государственной власти как средство обеспечения ее единства.

A. Smochinã рассматривает исторические и теоретические аспекты функциональности принципа разделения властей [14, с. 77-84]. Реализация разделения властей на современном этапе, по его мнению, заключается в сотрудничестве законодательной, исполнительной и судебной власти, которые осуществляют свои функции в условиях балансирования и предотвращения возможных злоупотреблений каждой из них. Он отмечает, что сегодня система правосудия в Молдове сталкивается с давлением и до настоящего времени не смогла стать гарантом социальной справедливости. В целом, автор полагает, что осуществление принципа разделения властей сопровождается значительными трудностями в государствах переходного периода, где указанный принцип начал воплощаться только в начале

1990-х гг. Andrei Smochinã проводит параллель между претворением в жизнь разделения властей и качеством государственного управления.

Рассуждая о положительных сторонах учрежденной в 1994 г. модели государственной власти в Молдове с точки зрения разделения властей, профессор Smochinã ставит ряд проблемных вопросов относительно функционирования государственного механизма, в том числе: о месте и роли главы государства в условиях парламентского режима, о конкретных формах его взаимодействия с парламентом и правительством, о воплощении его функций гаранта прав и свобод личности.

Автор демонстрирует ряд противоречий в отношениях Президента РМ с Парламентом РМ, Парламента РМ и Правительства РМ, отмечая целесообразность внедрения элементов режима рационализированного парламентаризма.

P. Шірса утверждает [11, с. 70-72], что распространение теории разделения властей в государстве объясняется тем, что она была разработана в то время, когда политические партии еще не были созданы и когда основные проблемы власти имели институциональный характер, но и на этой стадии классическая теория разделения властей в государстве должна рассматриваться с некоторыми оговорками. В то же время не следует толковать, что она утратила свою значимость и своевременность и остается теорией прошлого. Великая сила теории разделения властей заключается в ее феноменальном социальном, политическом и нравственном влиянии. Она твердо вошла в сознание многих политиков и ученых, которые видят в ней панацею против деспотизма в пользу свободы и демократии.

П. Райлян в своих работах исследует место судебной власти и ее органов в системе органов государственной власти и разделения властей. Так, автор пишет [17, с. 18-23], что, осуществ-

вляя принцип разделения властей, государственные органы функционируют не сами с собой, а взаимодействуя друг с другом. Судебная власть считается разновидностью государственной власти наряду с законодательной и исполнительной ветвями власти. Включение судебной власти в систему разделения властей способствует взаимному контролю и обеспечению равной ответственности всех государственных органов. Социальная роль судебной власти, как утверждает П. Райлян, может быть реализована только при условии ее независимости. Судебная власть, которая реализует свой потенциал независимости и беспристрастности, в соответствии с принципом разделения властей, обеспечивает их баланс и взаимодействие наряду с другими ветвями власти.

В статье «Роль конституционного контроля в реализации принципа разделения и взаимодействия властей в Республике Молдова» [18, с. 21-25] автор исследует место и роль таких источников права как акты органа конституционного контроля в вопросах рассмотрения споров о полномочиях между органами государственной власти в рамках разделения властей.

Выводы

Разработка современных отечественных идей в области принципа разделения властей демонстрирует приверженность авторов общего классического европейского подхода к его трактовкам. В то же время, приходится констатировать, что большинство работ находятся в конституционном поле, что подтверждает необходимость и актуальность выработки теоретической его основы с учетом особенностей развития отечественной государственности.

Проведенное исследование современных доктринальных источников демонстрирует, что концепция разделения властей в современном

ее понимании, толкование ее значения, содержания и реализация предполагают многообразие подходов, что, в конце концов, выражается в достаточно большом количестве доктринальных мнений.

Анализ позиций и подходов отечественных государствоведов, юристов показал наличие достаточно большого количества научных работ по теме разделения властей, которые, в то же время, не содержат комплексного подхода, построенного на системно-структурном принципе, а посвящены только отдельным аспектам исследуемой концепции.

Теория разделения властей у современных авторов преимущественно исследуется в конституционно-правовом и политологическом поле, в то время как концептуальных теоретических разработок, преодолевающих доктринальные пробелы, в том числе в понятийном аппарате, явно не достаточно.

Комплексный подход к разработке теоретических основ разделения властей, выработка вариантов его моделей, корректировка понятийного аппарата позволят придать концепции завершённый вид, будет способствовать совершенствованию теоретических знаний по проблемам разделения властей в условиях усложнившихся функций, бюрократизации государственного аппарата и других явлений, характерных для современного государства.

Библиографические ссылки

1. ARSENI, A. Configurația politică a Parlamentului ca organ reprezentativ al poporului. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, № 6, p. 9-16. ISSN: 1811-0770.
2. ARSENI, A. *Legitimitate a puterii de stat. Principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015. 420 p. ISBN: 978-9975-71-604-8.

3. ARSENI, A. Sistemul instituțional al puterii de stat: concept și forme instituționalizate. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, № 9, p. 9-16. ISSN: 1811-0770.
4. COSTACHI, G. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009. 327 p. ISBN: 9789975407816.
5. COSTACHI, G. HLIPHA, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 664 p. ISBN: 978-9975-78-941-7.
6. GORIUC, S. Considerațiuni generale cu privire la evoluția instituției șefului de stat. În: *Administrare Publică*, 2014, № 3, p. 30-35. ISSN: 1813-8489.
7. GORIUC, S. Funcția de mediere a șefului statului. În: *Administrarea publică*, 2013, nr. 1, p. 34- 38. ISSN: 1813-8489.
8. GORIUC, S. *Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice și în asigurarea echilibrului în societate*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2006. 26 p. URL: // <http://www.cnaa.md>
- GORIUC, S. Considerațiuni generale cu privire la evoluția instituției șefului de stat. În: *Administrare Publică*, 2014, № 3, p. 30-35. ISSN: 1813-8489.
9. GORIUC, S. Raporturile șefului statului cu organele executive. În: *Administrarea publică*, 2014, nr. 1, p. 29-35. ISSN: 1813-8489.
10. RIUC, S. Rolul șefului statului în asigurarea echilibrului puterilor în stat. În: *Administrarea Publică*, 2012, nr. 2, p. 36-46. ISSN: 1813-8489.
11. HLIPCA, P. Mecanismul puterii în stat: istorie și actualitate. În: *Revista Națională de Drept*, Chișinău, 2009, nr. 1, p. 70-72. ISSN: 1811-0770.
12. JECEV, I. Unitatea puterii în stat: controverse și realități. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.4, p. 31-36. ISSN: 1811-0770.
13. POPA, V. *Dreptul public*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 1998. 460 p.
14. SMOCHINA, A., SMOCHINA, C. Funcționalitatea principiului separației puterilor în Republica Moldova: probleme, abordări științifice și tendințe. În: «AKADEMOS». Științe juridice, 1/2019, p. 77-84. ISSN 1857-0461. URL: // <http://www.akademos.asm.md/files/77-84.pdf>.
15. *Tratat de teoria generale a statului și dreptului* / Avornic, Gh., Grecu, R., Huma I. et al. Iasi: Vasiliana 98, 2015, 2 vol. 475 p. ISBN: 978-973-116-441-0 ISBN: 978-973-116-442-7.
16. ГРЭДИНАРУ, Н. Некоторые проблемы осуществления принципа разделения властей. – Ch.: ASEM, 2010. 181 с. ISBN: 978-9975-75-513-9.
17. РАЙЛЯН, П. Роль и значение судебной власти в системе разделения властей. В: *Закон и жизнь*, 2010, №11, с. 18-23. ISSN: 1810-3081.
18. РАЙЛЯН, П. Роль конституционного контроля в реализации принципа разделения и взаимодействия властей в Республике Молдова. В: *Закон и жизнь*, 2013, №4, с. 21-25. ISSN: 1810-3081.

ÎNCĂLCAREA VALORILOR EUROPENE PRIN CRIMINALITATEA DE TRAFIC DE PERSOANE

Vitalie IONAȘCU

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: vitalie.ionascu9@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6976-615X>

Beniamin LUP

Jurist, co-fondator al World Teach, Uncaged,
Timișoara, România
e-mail: beniaminlup@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0004-3360-6794>

Human trafficking is becoming the phenomenon of the century, destroying individuals, families and communities, being considered a “monstrous crime” that has become the slavery of the modern age. In this research, a brief analysis is carried out on how the application and observance of the principles, on which the collective efforts to create a United Europe are based, are hindered by organized crime networks that deal in particular with human trafficking. The fundamental values on which the very functioning of the European Union is based are under daily attack due to this serious phenomenon that is spreading and growing in our eyes.

Keywords: *trafficking, exploitation, slavery, human being, organized crime, fundamental rights, social danger.*

Traficul de ființe umane restrânge și neagă drepturile omului și demnitatea umană, libertatea de alegere, libertatea de circulație, dreptul la viață și protecția vieții; dreptul la egalitate, dreptul de asociere și dreptul la o viață decentă.

Deși procesul de legiferare este unul continuu, manifestat prin elaborarea legilor, directivelor și rezoluțiilor, fiecare dintre cetățeni sunt chemați să contribuie la eradicarea acestui fenomen, și nu trebuie ratată oportunitatea de implicare activă a tuturor.

Legislația adoptată reglementează o serie de mecanisme și instrumente care au menirea de a combate și de a preveni traficul de ființe. Pe lângă legislație, este necesar ca fiecare dintre cetățeni, care au o conștiință civică de nivel înalt, la fel ar trebui să se implice în mod direct și personal, prin acțiuni de informare, sensibilizare, sesizare a cazurilor suspecte,

identificare timpurie a unor situații de risc ceea ce asigură realizarea scopurilor pe care și le-au propus fondatorii Uniunii Europene, „libertate pentru toți, egalitate între toți, demnitate și responsabilitate”.

Jacques Delors, fost președinte al Comisiei Europene [3], chiar înainte de terminarea mandatului său, în 1992, a scris o scrisoare tuturor liderilor religioși din Europa, cerându-le să vină cu soluții pentru a restaura sufletul Europei, având drept scop conturarea viitorului european.

Jacques Delors a scris că „dacă în decurs de 10 ani nu vom reuși să îi redăm Europei sufletul, o dimensiune spirituală, o adevărată semnificație atunci putem spune că ne-am pierdut timpul. Aceasta este lecția pe care am învățat-o din proprie experiență. Europa nu poate supraviețui doar prin argumente juridice și cunoștințe economice iar potențialul Trata-

tului de la Maastricht nu poate fi atins fără o anumită formă de inspirație” [14].

Fondatorii Uniunii Europene au fost inspirați cu siguranță de idealuri și obiective care transcend spațiul juridic, social și economic. Au fost determinați de valori care animează aceste domenii. Unul dintre fondatori, Robert Schuman [9] a declarat în anul 1958 că „Suntem chemați să ne reamintim de principiile Creștine fundamentale ale Europei formând un model democratic de guvernare, care prin reconciliere să devină o „comunitate de popoare” unite prin libertate, egalitate, solidaritate și pace, și care să fie adânc înrădăcinată în valorile fundamentale Creștine”.

Uniunea Europeană a fost concepută ca o structură supranațională care să împiedice viitoarele conflicte armate și să susțină democrația. Declarația Europeană comună, definește Europa drept entitate politică, economică și socială.

Declarația Schuman [20] afirmă printre altele: „Prin semnarea acestui Tratat, Părțile participante demonstrează determinarea lor de a crea o instituție supranațională și să pună bazele unei Europe organizate. Această Europă rămâne deschisă tuturor țărilor Europene în care există libertatea de alegere. Sperăm că și alte state ni se vor alătura în efortul nostru comun” [10].

Fondatorii Uniunii Europene au crezut cu tărie și au pus baza în valori fundamentale, după cum urmează:

- Respect pentru demnitatea umană;
- Libertate;
- Democrație;
- Egalitate;
- Supremația legii și
- Respectul drepturilor omului [11].

Pe măsură ce Uniunea s-a extins și mai multe state s-au adăugat familiei europene, „dușmanii” și-au făcut simțită prezența. Pe lângă provocările economice și politice, fenomenele sociale au început să

manifeste semne de îngrijorare. Crima organizată și structurile infracționale au devenit o amenințare la adresa planurilor mărețe de a construi o entitate comună și unitară.

Corupția și dorința de îmbogățirea rapidă i-au determinat pe unii indivizi să atenteze la libertățile celorlalți. Diferențele între sistemele legislative au devenit motiv de preocupare pentru unii dar și un mod de eludare a legilor pentru alții, profitând de semenii lor.

Fluxurile migratorii au devenit un mijloc de câștig pentru infractori. Exploatarea prin muncă, exploatarea sexuală precum și alte forme de sclavie au devenit căi prin care rețelele criminale au început să prospere.

Un factor favorizant al criminalității organizate este dezvoltarea și expansiunea rapidă a tehnologiei, care a început să fie folosită de organizațiile criminale pentru a încălca orice concept al umanității și libertății. În acest context, Albert Einstein [18] a spus: „A devenit șocant de evident faptul că tehnologia noastră a depășit omenia noastră”. Prin urmare, fenomenul de trafic de ființe umane este susținut și facilitat de utilizarea tehnologiilor informaționale moderne, iar o astfel de stare a lucrurilor a determinat o creștere considerabilă a ratei criminalității.

Sondajele de opinie ne arată cum plaga crimei organizate crește și se răspândește în lume în mod alarmant. În acest registru de idei, Raportul Global asupra Traficului de Persoane publicat de Biroul națiunilor Unite pentru Droguri și Crime (UNODC) ne oferă informații noi despre o infracțiune care ne afectează pe toți în egală măsură.

Potrivit Raportului, cea mai răspândită formă de trafic de persoane, este în proporție de 79% cea în scop de exploatarea sexuală. Victimele acestui tip de exploatare sunt predominant fete și femei. La nivel mondial, aproape 20% dintre victime sunt copii.

Strategia Europeană pentru Eradicarea Traficului de Ființe Umane pe perioada 2012-2016 [12] ne pre-

zintă alte statistici „Traficul de ființe umane îmbracă diferite forme și evoluează odată cu schimbările socio-economice. Țintele sunt femei și fete, bărbați și băieți care se află în situații precare și în situații vulnerabile. Estimările Organizației Mondiale a Muncii din 2012 pentru perioada 2002-2011 indică cifra victimelor muncii forțate, inclusiv victimele exploataării sexuale forțate ca fiind de 20.9 milioane de persoane la nivel global. Estimarea arată că 5.5 milioane de copii sunt exploatați. Estimarea este destul de conservatoare, având în vedere faptul că multe țări nu raportează astfel de cazuri. Traficul de ființe umane generează profituri de miliarde de euro pentru infractori în fiecare an” [1].

Cei mai mulți consideră că sclavia a fost o formă de exploatare a trecutului. Este o percepție greșită, iar o analiză mai detaliată stabilește că traficul de persoane este o formă de sclavie modernă. Această descriere nu este departe de realitatea tragică, atâta timp cât traficul transformă în victime mai mult de 30 milioane de femei și copii la nivel mondial. De fapt, astăzi sunt ținute în sclavie mai multe persoane decât în orice altă perioadă a istoriei umane. Există două fațete distincte ale acestei piețe de sclavi din vremurile moderne: una dintre fațete se concentrează asupra victimelor care sunt vândute, cumpărate și apoi folosite ca și sclavi sexuali, iar cealaltă include persoanele folosite pentru exploatare prin muncă fizică. Organizațiile criminale, bine puse la punct, profită de situațiile de disperare în care se află persoanele datorită unui sistem global în care ființele umane nu sunt nimic mai mult decât o resursă și un bun [5].

Cercetând traficul de ființe umane și consecințele acestui fenomen asupra victimelor, familiilor, comunității și națiunilor, constatăm că unii cercetători consideră acest fenomen drept „o crimă atât de monstruoasă”, care a devenit sclavia epocii moderne [2].

Media de vârstă a persoanelor care devin victime ale traficului de persoane a scăzut în ultimii 5 ani

de la 16 ani la 13 ani. În țări de destinație ca Italia și Spania, mulți români sunt exploatați sexual în cluburi de striptease, saloane de masaj, bordeluri și prostituție stradală. În anul 2012, Agenția națională împotriva traficului de persoane din România a raportat identificarea a 526 supraviețuitori ai exploataării sexuale. Dacă însă includem toate formele traficului de persoane, acest număr depășește 1.000 de persoane descoperite în numai un an [17].

Definițiile care au fost date traficului de persoane provin din diferite surse. Fenomenul a fost descris din perspective juridică, sociologică, religioasă, economică și chiar politică. Diferite organizații au elaborat diferite definiții. Adevărul este că „nu există o definiție universal acceptată a traficului de persoane sau a exploataării sexuale. Termenul „trafic” cuprinde o mișcare organizată de persoane, între țări sau în interiorul unei țări în scopul exploataării sexuale prin folosirea amenințării sau prin coerciție, înșelăciune și înrobire financiară. Atunci când însă se înlătură elementul „coerciție” din definiție și se are în vedere implicarea voluntară în acte de prostituție, definiția este discutabilă [16].

Articolul 3, paragraful (a) al Protocolului privind la prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane [13] definește traficul de persoane ca fiind recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploataării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituția unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, muncă sau servicii forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe [15].

Națiunile Unite definesc traficul de ființe umane ca fiind „recrutarea, transportarea, transferul,

adăpostirea sau primirea persoanelor, prin folosirea amenințării sau forței sau a altei forme de coerciție, răpire, fraudă sau înșelăciune, prin abuz de putere sau a unei stări de vulnerabilitate sau prin darea sau primirea de foloase materiale sau financiare pentru a obține consimțământul persoanei care are control asupra alteia, în scopul exploatării. Exploatarea include, cel puțin, exploatarea prin prostituție a altora sau a altor forme de exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie sau practici similare sclaviei, servitute sau recoltarea de organe” [14].

La moment, Europa se confruntă cu o creștere alarmantă a fenomenului, inclusiv în statele care au adoptat măsuri precum legalizarea prostituției.

Statele membre elaborează politici publice și strategii sociale, cheltuiesc sume impunătoare de bani și depun eforturi considerabile pentru stagnarea și reprimarea flagelului. Multe ONG-uri petrec mii de ore de consiliere pentru reabilitarea victimelor și reintegrarea socială a acestora.

Instituțiile publice naționale și europene cheltuiesc sume enorme pentru a asista victime și familiile acestora și cu toate acestea, lucrurile par a fi scăpate de sub control.

Uniunea Europeană a dezvoltat mecanisme pentru a fi implementate în legislația Statelor Membre, pentru a putea asigura un cadru legislativ unitar de prevenire și reprimare a criminalității apărute în jurul traficului de persoane. În toată Europa se derulează campanii, se organizează conferințe, se elaborează strategii și se emit rezoluții care vin în sprijinul victimelor și au rolul de a diminua efectele traficului de persoane.

În această ordine de idei, Steve Harvey [8], coordonatorul principal al Departamentului Operațional al Europol, afirma că amploarea crimei organizate este considerabil de mare în Europa și că traficul de persoane reprezintă una dintre cele mai prevalente activități infracționale. Uniunea Europeană oferă o piață atrăgătoare pentru crima

organizată, o piață cu aproximativ jumătate de miliard de cetățeni, piețe liberalizate, o cultură prosperă a business-ului și libertate de mișcare facilitată prin Acordul Schengen.

Steve Harvey subliniază că „o reacție eficientă a Uniunii Europene ar fi să trateze problema traficului de persoane într-o modalitate holistică”, având în vedere trăsăturile transnaționale și complexitatea fenomenului în creștere. „Este necesară o structură comună integrată, și promovarea operațiunilor comune între statele membre și agențiile Uniunii pentru a lupta împotriva celor mai prioritare amenințări, inclusiv a traficului de persoane” [8].

Prin urmare, au fost elaborate unele recomandări pentru statele membre ale Uniunii Europene care ar promova acea abordare holistică în contextul soluționării cazurilor de trafic de ființe umane, după cum urmează:

- alocarea de fonduri publice ONG-urilor care oferă asistență victimelor traficului de ființe umane;
- asigurarea accesului ușor al victimelor la servicii medicale și oferirea unui număr adecvat de ședințe de consiliere psihologică;
- crearea de centre destinate exclusiv victimelor repatriate ale traficului de persoane, prin finanțarea organizațiilor private care oferă asistență sau înființarea unui centru de stat;
- nepublicarea numelor victimelor care depun mărturie în procese;
- inițierea acțiunii penale împotriva agențiilor de recrutare a forței de muncă ce desfășoară practici frauduloase;
- informarea consecventă a victimelor cu privire la dreptul de a cere daune și oferirea de asistență victimelor pentru obținerea sumelor stabilite drept daune în instanță;
- eliminarea restricțiilor de mișcare impuse victimelor pe perioada plasării în centrele finanțate de guvern în cazul în care ele nu vizează siguranța victimelor;

- îmbunătățirea eforturilor de identificare a potențialelor victime în rândul categoriilor vulnerabile de populație, precum imigranții fără documente de identitate, muncitorii străini, populația de etnie romă și copiii care cerșesc sau se prostituează;

- pedepsirea traficantilor condamnați pe măsura gravității infracțiunii comise; anchetarea fermă și trimiterea în judecată a funcționarilor publici complici la acte de trafic de persoane și condamnarea acestora la pedeapsă cu închisoarea;

- continuarea organizării de cursuri pe tema sensibilității victimelor pentru polițiști și judecători;

- creșterea gradului de informare cu privire la linia telefonică gratuită și luarea în considerare a extinderii programului de funcționare seara și în weekend;

- îmbunătățirea eforturilor de strângere a informațiilor referitoare la infracțiunile de trafic de ființe umane;

- luarea în considerare a acordării de drept de muncă străinilor care au fost victime ale traficului de persoane pe perioada permiselor de ședere temporară [17].

Fiecare dintre valorile Uniunii Europene sunt clar menite să asigure beneficii și siguranță fiecărei persoane. Statele membre fac eforturi susținute pentru a asigura pacea socială pentru cetățenii Uniunii Europene. De cealaltă parte, crima organizată și traficanții de persoane vin împotriva fiecărei din aceste valori și o încalcă în mod flagrant.

Drepturile omului și demnitatea umană. Adânc înrădăcinat în Biblie și în tradiția Iudeo-Creștină, conceptul de demnitate umană izvorăște pur și simplu din conceptul de drepturi ale omului. Nu pot exista drepturi ale omului fără credința că ființele umane au fost create cu demnitate. Demnitatea umană își are origine în Dumnezeu creatorul, și ne este dăruită de El pentru că suntem creați după asemănarea Sa.

Genesa 1: 26-27 afirmă că viața umană este sacră pentru că ființa umană este cea mai clară reflexie a

lui Dumnezeu pe pământ. Ființele umane au valoare și sunt de preț. Demnitatea umană nu se fundamentează pe o calitate umană, nu prim mandat omenesc și nici nu se păstrează prin merite sau realizări proprii. Demnitatea umană este inalienabilă, astfel încât nici o altă persoană, instituție sau autoritate nu poate dispune de aceasta.

Filosofii antici acordă o atenție sporită conceptului de demnitate umană, conceptul de demnitate având o istorie interesantă în gândirea occidentală. În timp ce adesea se presupune că ideea de demnitate este esențial religioasă, este dificil de argumentat din punctul de vedere al scripturilor creștine și evreiești.

Thomas Aquinas folosește termenul „*dignitas*” și sinonimele sale de 185 de ori în opera sa *Summa Theologiae* [7] și tinde să însemne „valoarea pe care o are ceva conform locului pe care îl ocupă în marele lanț al vieții”, notând și scoțând în evidență superioritatea ființei umane față de cosmos, față de plante și față de lumea animală.

Filosofii au vorbit pe rând despre calitățile ființe umane, calități provenite din originea unică și specială, dar și despre dreptul ființei umane la autodeterminare și la respect din partea tuturor.

Astfel, traficul de persoane încalcă cea mai adâncă calitate a ființei – acel dar unic și special de a trăi cu demnitate.

Libertatea de alegere. Tratatul Internațional sunt mijloace prin care indivizilor le este asigurată libertatea de a face propriile alegeri și de a suporta consecințele acestor alegeri. Valoare interioară a fiecărei persoane învrednicește persoana să aleagă, să se bucure de aceste alegeri și să exprime ceea ce simte legat de alegeri. Libertatea de alegere face ființele umane diferite de lumea animală.

Traficarea unei persoane o împiedică pe aceasta să acționeze pe baza propriilor alegeri. Mai mult chiar, adesea victimele traficului de persoane sunt pedepsite să poarte povara unor alegeri pe care adesea le

face un infractor sau un client iresponsabil. Uneori consecințele alegerilor se răsfrâng asupra victimei, a familiei și a comunității.

Nu există „libertate de alegere” pentru o mamă căreia i se promite o slujbă bine plătită fiind apoi dusă departe de familie și copii și forțată într-o viață de sclavie. Nu există „libertate de alegere” pentru o tânără care este sedusă de un infractor și forțată mai apoi într-o viață de abuz sexual.

Nu există „libertate de alegere” pentru un copilăș care este forțat să cerșească pe străzi și abuzat în condiții de mizerie și durere.

Nu există „libertate de alegere” pentru o persoană căreia i se prelevează organele interne.

Libertatea de mișcare. În fiecare zi, sute de femei din lumea întreagă sunt ademenite în Europa, fiindu-le oferite slujbe de calitate care duc însă apoi în „iadul” sclaviei sexuale.

În ciuda avertismentelor prezentate prin campanii de informare, femeii disperate continuă să se alinieze la cozi interminabile în speranța unui serviciu care să le asigure o viață mai bună și demnă.

Odată ce o persoană devine victimă a traficului de persoane, libertatea de mișcare îi este limitată. Victima este deposedată de libertatea de a alege unde și când să se deplaseze. Abuzurile, bătăile, amenințările și traumele transformă victima într-o persoană care pur și simplu refuză să plece chiar dacă are ocazia. Victimei îi este teamă să călătorească, să ia legătura cu familia sau cunoscuții și să aibă vreo inițiativă proprie.

Libertatea de mișcare este profund anihilată prin infracțiunea de trafic de persoane.

Protecția vieții. Viața este cel mai prețios dar care a fost dăruit ființei umane. Cele mai vechi legi omenești au protejat viața în toate formele acesteia. Legea lui Moise a fost dată cu mii de ani în urmă și proteja viața în toate stadiile ei, până la moartea naturală. Biblia vorbește clar împotriva crimei, exploatării și comerțului cu ființe umane [4].

Traficul de ființe încalcă dreptul la viață și protecția vieții pe care legea o garantează. Atât copiilor cât și adulților le este stânjenit și negat dreptul elementar la o viață decentă. Toate victimele traficului de persoane sunt abuzate, unele dintre ele pierzându-și viața. Sănătatea victimelor și viața le sunt puse în pericol în fiecare moment.

Calitatea vieții este întotdeauna amenințată prin traficul de persoane. Suprimând persoane, familia, comunitatea și națiunea, traficul de ființe distruge însăși esența vieții.

Egalitatea. Nimeni nu este și nu trebuie să se considere pe sine mai presus de alte persoane pentru a profita de acestea. Copii sau adulți, bărbați sau femei sunt cu toții egali în esență, valoare și demnitate. Fiecare persoană are drepturi egale cu ceilalți la dezvoltare fizică și spirituală. Nimeni nu poate asupra sau oprima o altă persoană, sub nici un motiv.

Traficul de ființe umane sapă la rădăcina societății distrugând principiul egalității între oameni.

O persoană traficată este exploatată de un semen al său care îi fură și îi distruge orice vis și dorință de ascensiune spre succes în viață.

O persoană (traficantul) se consideră „superior” unei alte persoane (victima), profitând de pe urma exploatării acesteia. Principiul egalității, la fel, este încălcat prin traficul de persoane.

Concluzii

În încheiere, traficul de persoane este cea mai oribilă formă de sclavie și exploatare modernă cunoscută.

Studiile arată că:

- din cele 20.9 milioane de victime la nivel mondial, 9.1 milioane (44 %) au fost traficate în interiorul țării sau în afara țării de origine;
- 11.8 milioane de victime sunt supuse sclaviei în țara;
- copiii de până la 17 ani traficați reprezintă 26% din totalul victimelor.

Traficul de ființe încalcă orice normă sau principiu uman, fiecare valoare a oricărei societăți și culturi. Distruge individul, familia, comunitatea și națiunile.

Ca și amenințare la siguranța individului dar și la siguranța națională, traficul de persoane trebuie prevenit și combătut la nivel colectiv. Abordarea trebuie să fie una completă, centrată pe persoană, având în vedere contextul social și cultural specific și propunând soluții preventive. Atunci când punem persoanele și condițiile în care acestea viețuiesc în centrul analizelor noastre, conceptul de securitate umană va aborda nu doar siguranța fizică a indivizilor afectați, a grupurilor și comunității, dar va aborda și cauzele de la rădăcina fenomenului traficului de persoane.

Surse bibliografice

1. BELSER, Patrick. *Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits*. March 1, 2005. (<https://ssrn.com/abstract=1838403> sau <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1838403>, accesat la data de 21.04.2022).

2. SKINNER, Benjamin. *A crime so monstrous*. Free Press, New York 2009.

3. DRAKE, Helen (11 September 2002). Jacques Delors: Perspectives on a European Leader. Routledge. ISBN 978-1-134-80399-6.

4. CORNILESCU, Dumitru. *Biblia sau sfânta scriptură a vechiului și noului testament*. București, România, 2014, ISBN 978-606-8608-01-3 (<http://www.gotquestions.org/human-trafficking>, accesat la data de 06.04.2022).

5. MERCIER, Gilbert. *Human Trafficking: Modern Day Slavery* – NEWS JUNKIE POST , 15 Feb 2012.

6. LUP, B. *ONGurile si prevenirea traficului de fiinte umane. Perspective multidisciplinare asupra prevenirii si combaterii traficului de persoane*. Cluj-Napoca: Ed. Cordial Lex.

7. AQUINAS, St. Thomas. *The Summa Theologica*. Benziger Bros. edition, 1947. (<https://isidore.co/aquinas/summa/>, accesat la data de 06.04.2022).

8. HARVEY, Steve. Final Report „Monitoring mechanisms in the fight against human trafficking” conference, The Hague, Netherlands.

9. „Key dates in Schuman’s life”. Schuman.info. Retrieved 3 November 2011.

10. Declarația de la 9 mai 1950 enunțată de către Jean-Baptiste Nicolas Robert Schuman (<https://www.robert-schuman.eu/en/declaration-of-9-may-1950/ro>, accesat la data de 05.04.22).

11. Declarația universală a drepturilor omului articolul I-2.

12. Startegia Europeană pentru Eradicarea Traficului de Ființe Umane pe perioada 2012-2016 (https://webapi2016.cor.europa.eu/v1/documents/CDR1564-2012_00_00_TRA_AC_RO.doc/content, accesat la data de 23.03.2022).

13. Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. (https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?idt=38603, accesat la data de 27.03.2022).

14. Summary Addresses by President Delors to Churches, European Commission, Forward Studies Unit, 14 May, 1992. (https://www.globethics.net/documents/10131/26882184/GE_CEC_2_web.pdf/fe66-f20d-ee05-9c6e-3a6b-411899100b0f?t=1587735723521, accesat la data de 24.03.2022).

15. http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/legea_565.pdf, accesat la data de 05.04.2022.

16. http://en.wikipedia.org/wiki/Human_trafficking, accesat la data de 13.04.2022.

17. <http://www.antitrafic.ro/rapoarte/Raportul%20SUA%20privind%20traficul%20de%20persoane%202014--a331.html>, accesat la data de 22.05.2022.

18. https://en.wikipedia.org/wiki/Albert_Einstein, accesat la data de 06.04.2022.

19. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-ask-the-experts-0Bpf3F>, accesat la data de 22.03.2022.

20. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_Schuman, accesat la data de 06.04.2022.

RĂPIREA UNEI PERSOANE SĂVÂRȘITĂ DE UN GRUP CRIMINAL ORGANIZAT SAU DE O ORGANIZAȚIE CRIMINALĂ

Marcel BOȘCANEANU

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: marcel842002@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4776-9349>

In this article we aim to make an analysis of the activity of kidnapping a person committed by an organized criminal group or a criminal organization with the presentation of aspects of the doctrines and national criminal law in force. The illegal act of kidnapping a person has known throughout humanity an approach with serious characteristics, because this crime requires a diversification of training mechanisms, it is committed in stages. Moreover, in the case of this crime being committed by an organized criminal group or a criminal organization, a combination of efforts and intentions is required in order to achieve this desired effect. This situation involves the participation of several contributors as different participants and in different forms of participation.

Keywords: abduction of a person, participants, participation, organized criminal group, criminal organization.

Introducere

Republica Moldova, odată cu obținerea independenței și-a asumat responsabilitatea ca stat de drept, să asigure tuturor cetățenilor dreptul la libertate prin crearea unui cadru legislativ național ajustat la standardele internaționale. În acest sens, la nivel internațional, prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, în art.20 se confirmă această năzuință, aducând-o la o situație socială de principiu: „orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și asociere pașnică” [7, p. 11-17]. La nivel național, această idee a fost aplicată prin art.25 din Constituția Republicii Moldova [5] care garantează inviolabilitatea libertății individuale și siguranței persoanei, și anume faptul că toți cetățenii au dreptul de la libera circulație în țară (art.27 din Constituția Republicii Moldova), fără nicio restricție și dreptul de a nu fi perchezitionată, reținută sau arestată, cu excepția cazurilor și cu respectarea procedurii prevăzute în mod expres în lege.

Însă, cu părere de rău atât practica judiciară cât și practica socială atestă că inviolabilitatea libertății individuale și siguranței persoanei deseori este atentată și tendința omului spre asociere se manifestă nu spre activități utile societății, ci spre activități dăunătoare, care pot lua forma infracționalității. Respectiva asociere, cooperare a persoanelor, care este capabilă să săvârșescă fapte ilegale prevăzute de legea penală, constituie participație ce se realizează în una din formele ei.

Scopul lucrării este de a examina și analiza caracteristicile cadrului normativ național în vigoare și doctrinei privind infracțiunea de răpire a unei persoane săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

Metode și materiale aplicate. În scopul atingerii unui rezultat relevant al studiului propus am recurs la aplicarea unui șir de metode de cercetare după eficiența în materie de studiu, cum ar fi: observația, analiza, deducția, precum și cea sistemică. Materialele utilizate la elaborarea acestui articol îl constituie cel normativ, teoretic și empiric din domeniu.

Rezultate obținute și discuții. În scopul ameliorării situației cu privire la inviolabilitatea libertății individuale și siguranței persoanei, legiuitorul a găsit unul din instrumentele de protejare a dreptului la libertatea individuală și anume prin legea penală care incriminează un șir de fapte ce atentează la acest drept constituțional al persoanelor, printre care se numără și răpirea unei persoane. Legiuitorul analizând situația socială pe acest segment de ilegalitate a considerat necesar de incriminat aceste activități.

În acest context, legiuitorul incriminează pentru prima dată fapta de răpire a unei persoane în Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM) în redacția anului 2002 [2], la capitolul III Infraacțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei și anume art. 164 cu titlul Răpirea unei persoane. După cum observăm chiar și în denumirea capitolului legiuitorul utilizează noțiunea de libertate. Activitate de la art. 164 Răpirea unei persoane are ca rezultat lipsirea ilegală a persoanei de libertatea fizică.

Cu toate acestea, menționăm că legislația penală a R. Moldova, din păcate, nu prevede o definiție generalizatoare a noțiunii de *răpirea unei persoane*, nu ne dă indicii activităților infracționale. Este important însă că în doctrina penală autohtonă, unii autori pledează pentru definirea legală a noțiunii de *răpirea unei persoane*, deoarece nedefinirea acestui concept de noțiune servește motiv din care apar unele dificultăți la delimitarea acesteia de alte infracțiuni, precum și la aplicabilitatea ei practică [8, p. 8].

În ultima perioadă putem observa că, odată cu schimbarea relațiilor sociale, răpirea unei persoane a obținut o altă coloratură infracțională. În esență, actul de răpirea unei persoane este o infracțiune la a căror comitere participă mai multe persoane. În cele mai dese cazuri, actele de răpirea unei persoane sunt săvârșite de persoane constituite în prealabil în grupuri criminale organizate sau organizații criminale, având o structură organizatorică compactă și cu o mare coeziune în care rolurile sunt repartizate foar-

te clar. Răpirea unei persoane rareori este săvârșită de o singură persoană. Deși se atestă situații când fapta prejudiciabilă este comisă nemijlocit de o singură persoană, totuși, de regulă, acțiunile acesteia sunt coordonate sau dirijate de alte persoane cu care făptuitorul a coordonat în prealabil activitatea infracțională. Respectiva coordonare, cooperare, când persoanele își unesc eforturile pentru a săvârși fapte prevăzute de legea penală, se consideră participație.

Cu referire la prevederile legale pentru existența participației, legea penală a Republicii Moldova consacră un capitol întreg. Astfel, în Capitolul IV din Partea Generală a CP RM [2], cu titlul „Participația” (art. 41-49), este dată definiția participației, sunt indicați participanții la infracțiune și se stabilesc formele participației. Mai mult, prin consacrarea în Partea Generală a legii penale a circumstanței agravante (art. 77 alin. (1) lit. c) CP RM) „săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație” și în Partea Specială a legii penale în componentele de infracțiuni calificate ale variantelor agravate: *săvârșirea infracțiunii de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală*, legiuitorul scoate în evidență pericolozitatea sporită a comiterii infracțiunii prin asocierea eforturilor mai multor persoane.

Faptul că infracțiunea de răpirea unei persoane are un caracter foarte complex și periculos ne demonstrează Hotărârea CSM nr.165/6 din 18.02.2014 [11] unde are ca anexă Nomenclatorul Gradelor de complexitate, conform acestui nomenclator infracțiunea de Răpirea unei persoane prevăzută la art. 164 are un grad de complexitate 9 din 10.

În acord cu art. 164 alin. (3) lit. a) CP RM răspunderea penală se agravează dacă acțiunea ilegală prevăzută la alin.(1) art. 164 răpirea unei persoane a fost săvârșită de către un *grup criminal organizat sau de o organizație criminală*.

În sensul prevederii de la lit. a) alin. (3) art.164 CP RM, individualizarea pedepsei se poate face în funcție de forma de participație în a cărei prezență

este comisă infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 164 CP RM: grup criminal organizat *sau* organizație criminală.

Luând în considerare prevederea de la alin. (2) art. 77 CP RM, aplicarea lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM exclude aplicarea dispoziției de la lit. c) alin. (1) art. 77 CP RM. Conform acestei dispoziții, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participare.

Referindu-ne la subiectul investigat în acest articol, reiterăm că în cazul săvârșirii infracțiunii de răpirea unei persoane de un grup criminal organizat *sau* organizație criminală va exista o probabilitate mai mare ca victima să nu opună rezistență. Deci, această situație va avea un impact mai mare asupra conștiinței și voinței victimei, fapt realizat de către făptuitori. Aceste circumstanțe condiționează dificultăți la aplicarea răspunderii penale pentru această faptă prejudiciabilă.

Mai mult ca atât, activitatea criminală a grupurilor criminale organizate *sau* organizațiile criminale constituie fenomenul criminalității organizate. Acest fapt, îl confirmă legiuitorul în art. 2 al Legii privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, nr.50 din 22.03.2012 [12], potrivit căruia *criminalitatea organizată* reprezintă fenomenul social care cuprinde grupurile și organizațiile criminale

Săvârșirea oricărei infracțiuni de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală sporește esențial gradul prejudiciabil al faptei, întrucât presupune o reuniune de eforturi și intenții în vederea atingerii unui anumit rezultat criminal. Însuși faptul creării și conducerii unei organizații criminale sau a unui grup criminal organizat este considerată de legiuitor o faptă atât de prejudiciabilă, încât a fost prevăzut în calitate de infracțiune consumată de sine stătătoare – art. 284 CP RM (Crearea sau conducerea unei organizații criminale) [10, p. 155].

Sediul normativ al grupului criminal organizat în calitate de formă a participăției penale îl constituie

art. 46 CP RM, unde prin „grupul criminal organizat se înțelege o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni” [2]. Din această definiție evidențiem patru trăsături ale grupului: reuniunea a două sau a mai multor persoane; stabilitatea acestei reuniuni de persoane, adică a grupului; organizarea în prealabil; să fie constituit grupul în scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni. În opinia D. Gurev aceste trăsături stabilesc caracteristica calitativă și cantitativă a grupului, precum și modalitatea de colaborare dintre membrii grupului: stabilitate și organizare în scopul comiterii infracțiunilor [9, p. 128].

În continuare vom supune analizei cele patru caracteristici ce definesc grupul criminal organizat, prin adaptarea acestora la specificul infracțiunii răpirea unei persoane.

În ce privește prima trăsătură, precizăm că pentru a fi în prezența actului răpirea unei persoane comis de un grup criminal organizat este necesar și suficient ca la săvârșirea actului să participe cel puțin două persoane, fapt rezultat din definiția legală a participăției penale. Or, expresia „reuniune stabilă de persoane” prevăzută în textul art. 46 CP RM trebuie interpretată în unison cu conceptul participăției penale înscris în textul art. 41 CP RM, în corespundere cu care „se consideră participare cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane...”.

Din punctul nostru de vedere, pentru a fi în prezența unei infracțiuni săvârșite de către un grup criminal organizat, în general, și a actului răpirea unei persoane săvârșit de către un grup criminal organizat, în special, este suficient ca grupul să fie format din cel puțin două persoane. Considerăm că conceptul „grupului criminal organizat” consacrat tocmai în legea penală națională trebuie luat în calcul la aprecierea existenței unei atare forme a participăției penale.

Deci, legea penală națională conferă posibilitatea atestării infracțiunii comise de către un grup crimi-

nal organizat atunci când cel puțin două persoane cooperează cu intenție la săvârșirea ilicitului penal. Această posibilitate nu se exclude nici în cazul actului răpirea unei persoane săvârșite de către un grup criminal organizat. Totuși, ținând cont de specificul, de complexitatea unor atare fapte infracționale, este redusă posibilitatea săvârșirii actului răpirea unei persoane de către un grup criminal organizat constituit din doar două persoane. De regulă, în vederea atingerii scopului infracțional urmărit sunt antrenate mai multe persoane, lucru necesar repartizării rolurilor în procesul realizării intenției infracționale.

În ce privește a doua trăsătură, absolut necesară pentru grupul criminal organizat, constă în *stabilitatea* grupului. Stabilitatea constituie trăsătura distinctă a unei atare forme a participației. Stabilitatea reuniunii de persoane asociate în vederea săvârșirii unor infracțiuni reprezintă unul din criteriile de delimitare a grupului criminal organizat de alte forme ale participației. Are dreptate D. Gurev când menționează că spre deosebire de ipoteza infracțiunii săvârșite de două sau mai multe persoane care s-au înțeles în prealabil despre săvârșirea răpirii unei persoane, grupul criminal organizat se caracterizează, în special, prin stabilitate, prin prezența în componența sa a unui organizator și printr-un plan dinainte elaborat al activității infracționale comune, precum și prin repartizarea obligatorie a rolurilor între membrii grupului criminal organizat în timpul pregătirii acestei infracțiuni [8, p. 159].

După S. Secrieru, stabilitatea grupului criminal presupune următoarele: un nivel înalt de organizare (elaborarea minuțioasă a planurilor de săvârșire a infracțiunilor; structură ierarhică și repartizarea rolurilor între participanți; o disciplină internă strictă; rolul activ al organizatorilor; un sistem bine chibzuit de aprovizionare cu arme și mijloace de comitere a crimelor, etc.); stabilitatea nucleului grupului și structurii lui organizaționale, care permite participanților să conteze pe ajutorul reciproc la săvârșirea

infracțiunii; prezența unor forme și metode originale și individuale de activitate, cum ar fi forma specială de alegere a obiectelor atentatelor, a procedeelelor de săvârșire a infracțiunilor, modul de comportare a membrilor grupului, de părăsire a locului infracțiunii, etc.; prezența unor forme și metode stabile de activitate infracțională. Care adesea sunt garanția săvârșirii cu succes a infracțiunii, deoarece ele reduc până la minimum probabilitatea unor greșeli ale participanților în situații imprevizibile [10, p. 156].

A treia trăsătură caracteristică grupului criminal organizat constă în *organizarea în prealabil a membrilor grupului*. Respectiva trăsătură derivă din caracterul stabil al grupului criminal organizat. Organizarea prealabilă a membrilor grupului criminal organizat impune de fiecare dată existența unui organizator/ conducător, a unei discipline riguroase, care se menține prin metode foarte aspre de acțiune asupra membrilor grupului. În lipsa unei înțelegeri, organizări prealabile a membrilor grupului de a săvârși răpirea unei persoane este inadmisibil imputarea lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM.

Mai mult ca atât, în opinia noastră nu e suficientă existența unei înțelegeri, organizări prealabile de a săvârși răpirea unei persoane. Înțelegerea prealabilă trebuie să derive din partea unui grup organizat în prealabil de a săvârși acest act ilegal. Anume această particularitate disociază grupul criminal organizat de participația simplă și cea complexă concretizată în existența unei înțelegeri prealabile.

Ultima trăsătură caracteristică grupului criminal organizat urmărește drept *scop comiterea uneia sau mai multor infracțiuni*. În lipsa unui atare scop, o asemenea reuniune nu poate fi catalogată drept grup criminal organizat. Or, tocmai această trăsătură atribuie ilegalitate unei astfel de reuniuni de persoane. Nu are relevanță nici faptul dacă grupul criminal organizat este creat în scopul săvârșirii unei singure sau mai multor infracțiuni de răpirea persoanei. În orice caz, nu putem exclude ipoteza creării unui grup

criminal organizat în vederea săvârșirii unei singure infracțiuni de răpire a persoanei.

În alt context, în literatura de specialitate autohtonă se arată: „Indiferent de rolul executat la săvârșirea infracțiunii, toți membrii grupului criminal organizat răspund în calitate de coautori. De aceea, la calificarea celor săvârșite de ei nu este necesară trimiterea la art. 42 CP RM – normă care definește participanții la infracțiune [13, p. 300], [1, p. 152].

Indiferent de rolul executat la comiterea infracțiunii, toți membrii grupului criminal organizat răspund în calitate de coautori. De aceea, la calificarea celor comise de ei conform lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM nu este necesară trimiterea la art. 42 CP RM.

Infracțiunea poate fi săvârșită nemijlocit și de către o singură persoană, care a acționat la însărcinarea grupului criminal organizat. În astfel de cazuri, cele comise de ea trebuie calificate potrivit lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, dacă autorul infracțiunii face parte din grupul criminal organizat în al cărui interes a acționat.

De asemenea, susținem că dacă articolul din Partea specială a CP RM conține semnul calificativ „de un grup criminal organizat”, atunci calificarea se va face în corespundere cu acest semn, fără invocarea suplimentară a art. 46 CP RM. Invocarea art. 46 CP RM ar determina dublarea normelor ce descriu fapta comisă de un grup criminal organizat.

Deci, în cazul răpirei unei persoane săvârșit de un grup criminal organizat la calificare trebuie reținută doar norma de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, fără a se face trimitere la art. 42 sau art. 46 CP RM.

În altă privință, St. Copețchi și Ig. Hadîrca menționează: „Crearea unui grup criminal organizat fără ca acesta să fi recurs la săvârșirea vreunei infracțiuni trebuie calificată ca pregătire la infracțiunea în scopul săvârșirii căreia a și fost creat grupul. În unele cazuri, crearea unor grupuri criminale organizate în scopul săvârșirii unor infracțiuni, fără ca să fi fost comisă vreo infracțiune, poate constitui o infracțiune

distinctă, în formă consumată [6, p. 330]. Alți autori afirmă că, în cazul în care scopul infracțiunii prevăzute la alin. (2) art. 284 CP RM își găsește o realizare efectivă (mai întâi se creează grupul criminal organizat sau organizația criminală, iar ulterior se pregătește, se atentează sau se comite o altă infracțiune), cele comise formează concurs real de infracțiuni [4, p. 67].

Revenind la prezentul studiu cu afirmațiile enunțate, relevăm că crearea sau conducerea unui grup criminal organizat în scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni de răpirea unei persoane trebuie calificată de sine stătător potrivit alin. (2) art. 284 CP RM. În eventualitatea în care grupul criminal organizat creat în prealabil a recurs la săvârșirea răpirii unei persoane, la calificare se va reține, suplimentar, norma de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM.

În ce privește analiza celei de a doua formă a participației penale – *organizație criminală*, prevăzută ca circumstanță agravantă la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, în mod egal cu grupul criminal organizat. În așa mod, diferențierea răspunderii penale pentru răpirea unei persoane de către o organizație criminală este justificată pe fundalul semnificației organizației (asociației) criminale, ce rezultă din alin. (1) art. 47 CP RM, se consideră „organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice”. La alin. (2) art. 47 CP RM legiuitorul a prevăzut expres când infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație criminală, neoferind loc de interpretare instituițiilor de aplicare a legii ca în cazul grupului criminal organizat, astfel „Infracțiunea se conside-

ră săvârșită de o organizație criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia” [2].

Tot în acest sens, autorul S. Secieru deosebește următoarele condiții esențiale pe care trebuie să le îndeplinească această formă a participației: organizația criminală reprezintă o reuniune de grupuri criminale organizate; consolidarea grupurilor criminale într-o comunitate stabilă; divizarea activității organizației între membrii organizației și structurile ei; scopul organizației criminale este de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și a realizării de interese economice, financiare sau politice [10, p. 158].

Prin urmare, în conformitate cu aceste trăsături ale organizației criminale se fac distincțiile dintre această formă de participație și grupul criminal organizat.

Participarea în cadrul unei organizații criminale implică și o diferențiere a răspunderii penale nu doar în funcție de faptele săvârșite sau de modul de acționare (ca membru al respectivei organizații criminale sau, din afara acesteia, la însărcinarea organizației în cauză), ci și de rolul exercitat în cadrul organizației criminale. În acord cu art. 47, alin. (3), (4) și (5) CP RM: „Organizator sau conducător al organizației criminale se consideră persoana care a creat organizația criminală sau o dirijează. Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație. Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat” [2].

Respectiv, fapta se va considera a fi săvârșită în favoarea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale atunci când este săvârșită de către o persoană care nu este membru al unei asemenea grupări criminale organizate, organizații criminale

însă care acționează în interesul acesteia [3, p. 126].

În această ordine de idei, vrem să concretizăm condițiile necesare pentru aplicarea agravantei de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, în ipoteza „răpirea unei persoane săvârșită de o organizație criminală”, dacă infracțiunea de răpire a unei persoane este comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care, deși nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia. Membrul organizației criminale va purta răspundere penală numai dacă a participat nemijlocit la pregătirea sau la săvârșirea infracțiunii de răpire a unei persoane (alin. (5) art. 47 CP RM). Pe când organizatorul și conducătorul organizației criminale va purta răspundere pentru această infracțiune chiar și în situația în care nu a organizat sau nu a dirijat săvârșirea acestei infracțiuni (alin. (4) art. 47 CP RM).

În cazul în care organizația criminală și-a început activitatea infracțională, iar membrii acesteia au săvârșit activități legate de răpirea unei persoane, prevăzute de planurile organizației date, atunci acțiunile organizatorului sau conducătorului organizației criminale trebuie calificate prin concurs cu alin. (1) art. 284 și art. 164 alin. (3) lit. a) CP RM.

În cazul săvârșirii de către membrii organizației criminale a infracțiunii de răpirea unei persoane, care nu au fost prevăzute în planurile activității organizației criminale, răspunderea pentru această infracțiune o vor purta numai cei care au realizat nemijlocit această infracțiune.

În opinia noastră, coroborând prevederea de la alin. (6) art. 47 CP RM „Membrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ea ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației respective” cu cea de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, desprindem că membrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală pentru

infracțiunea de răpire a unei persoane săvârșită dacă a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea acestei infracțiuni săvârșite de respectiva organizație ori a contribuit la demascarea organizatorilor, conducătorilor sau a membrilor organizației respective. Precizăm că se pot prevala de clauza de impunitate enunțată doar membrii organizației criminale, nu și organizatorii acesteia. La fel, persoana abilitată cu aplicarea legii penale este în drept, nu însă obligată, să libereze de răspundere penală membrul organizației criminale.

În rezultatul investigării acțiunii infracționale de răpirea unei persoane săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, într-un cuvânt spus a elementelor circumstanțiale agravante consemnate la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM formulăm următoarele **concluzii**:

- Pentru a fi în prezența răpirii unei persoane săvârșite de un grup criminal organizat este necesar și suficient ca la săvârșirea răpirii unei persoane să participe cel puțin două persoane, constatare ce derivă din definiția legală a participației penale (art. 41 CP RM);

- În lipsa unui scop de a comite una sau mai multe infracțiuni, unei stabilități, organizări, înțelegeri prealabile a membrilor grupului de a săvârși răpirea unei persoane, imputarea lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM este inadmisibilă.

- În cazul răpirii unei persoane săvârșit de un grup criminal organizat, la calificare nu se va reține norma din Partea generală a Codului penal care desemnează participanții la infracțiune.

- Crearea sau conducerea unui grup criminal organizat în scopul de a comite răpirea unei persoane trebuie calificată potrivit alin. (2) art. 284 CP RM. În eventualitatea în care grupul criminal organizat creat în prealabil a recurs la comiterea răpirii unei persoane, la calificare se va reține, suplimentar, norma de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM.

- Condițiile necesare pentru aplicarea agravantei

de la lit. a) alin. (3) art. 164 CP RM, în ipoteza „răpirea unei persoane săvârșită de o organizație criminală”, dacă infracțiunea de răpire a unei persoane este comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care, deși nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia. Membrul organizației criminale va purta răspundere penală numai dacă a participat nemijlocit la pregătirea sau la săvârșirea infracțiunii de răpire a unei persoane (alin. (5) art. 47 CP RM).

- Organizatorul și conducătorul organizației criminale va purta răspundere pentru această infracțiune chiar și în situația în care nu a organizat sau nu a dirijat săvârșirea acestei infracțiuni (alin. (4) art. 47 CP RM).

- În cazul în care organizația criminală și-a început activitatea infracțională, iar membrii acesteia au săvârșit activități legate de răpirea unei persoane, prevăzute de planurile organizației date, atunci acțiunile organizatorului sau conducătorului organizației criminale trebuie calificate prin concurs cu alin. (1) art. 284 și art. 164 alin. (3) lit. a) CP RM.

- Membrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală pentru infracțiunea de răpire a unei persoane săvârșită dacă a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea acestei infracțiuni săvârșite de respectiva organizație ori a contribuit la demascarea organizatorilor, conducătorilor sau a membrilor organizației respective.

Referințe bibliografice

1. BRÎNZA, S., BOTEZATU, Ig. *Analiză de drept penal a infracțiunilor prevăzute la art.186 Furtul din Codul penal*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe sociale. 2013, nr.3(63), 142-153 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129.

3. COJOCARU, R. Gr. *Infrațiuni contra sănătății publice și a conviețuirii sociale*. Seria: Drept penal (Partea specială). Chișinău: Tipografia Ștefan cel Mare, Chișinău, 2014. 179 p.

4. COJOCARU, R., CAZACICOV, A. *Crearea sau conducerea unei organizații criminale cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni cu caracter terorist*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Focarele separatiste și impactul lor asupra terorismului contemporan”. Chișinău, 16 martie 2017, 65-74 p.

5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.

6. COPEȚCHI, St., HADÎRCA, Ig. *Calificarea infracțiunilor*: Note de curs. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.

7. Declarația Universală a Drepturilor Omului, aprobată și proclamată la New York la 10.12.1948. Tratat internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.1. Chișinău: Ediție oficială, 1998. 386 p.

8. GUREV, D. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de răpire a unei persoane*. Teză de doctor în drept. Chișinău 2016, 204 p.

9. GUREV, D. *Răpirea unei persoane săvârșită prin participație*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe sociale. 2013, nr.8(68), 121-131 p.

10. SECRIERU, S. *Răspunderea penală pentru sustragerea sau extorcarea drogurilor sau etnobotanicelor*. Teză de doctor în drept. Chișinău 2018, 197 p.

11. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) nr. 165/6 din 18.02.2014. Anexa la Regulamentul privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale.

12. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, nr.50 din 22.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.103.

13. STATI, V. *Elementele constitutive și elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.243 CP RM*. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe sociale. 2014, nr.3(73), 290-301 p.

ASPECTE DE PROCEDURĂ PRIVIND ABȚINEREA ȘI RECUZAREA JUDECĂTORULUI ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

Albert ANTOCI

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
email: antoci22@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0001-6304-2046>

The judge cannot participate in the trial of the case and is to abstain or be recused if there are circumstances that reasonably doubt his impartiality. Recusal requests are formulated in the preparatory part of the court session, but also during the examination of the case, as a rule, before the beginning of the investigation of the evidence. The parties are not limited in the possibility of repeatedly submitting recusal requests. However, if this is done with the purpose of delaying the examination of the case, or for other purposes in the case of repeatedly submitting the recusal request in bad faith and abusively, the court may impose a judicial fine on the guilty person.

Keywords: judge, recusal, abstention, fair trial, impartiality, criminal trial, court of law.

Introducere

Dreptul de a recuza judecătorul se include în componența echității procesului penal. În procedura penală națională acest drept este acordat părții vătămate, bănuितului în adresa judecătorului de instrucție, învinutului, inculpatului, apărătorului, reprezentantului victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile. Legea procesual penală prevede că în cazul în care judecătorul nu a făcut declarație de abținere, poate fi recuzată, de îndată ce partea a aflat despre existența cazului de incompatibilitate. Recuzarea se formulează oral sau în scris, cu arătarea cazului de incompatibilitate ce constituie motivul recuzării. În faza judecării, cererea de recuzare se soluționează în ședință de un alt complet de judecată și fără participarea celui recuzat.

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentului articol a fost studiat și utilizat cadrul normativ, doctrina internațională, regională și națională ce studiază instituția abținerii și recuzării judecătorului în cadrul procesului penal. Au fost

folosite metodele: logică, comparativă, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții. Legea supremă al Republicii Moldova în art. 20 prevede expres faptul că: „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngradi accesul la justiție” [1].

Recuzarea judecătorului se fundamentează în aspect normativ pe art. 34 Cod de procedură penală, potrivit căruia în cazul în care există circumstanțe prevăzute la art. 33, judecătorul este obligat să facă declarație de abținere de la judecarea cauzei.

Pentru aceleași motive, judecătorul poate fi recuzat și de către părțile în proces. Recuzarea trebuie să fie motivată și poate fi propusă, de regulă, înainte de începerea cercetării judecătorești. Cererea de recuzare poate fi făcută mai târziu numai în cazurile dacă cel care face propunerea de recuzare a aflat motivul recuzării abia după începerea cercetării judecătorești.

Recuzarea anticipată a judecătorilor care încă nu participă la judecarea cauzei date, precum și a judecătorului sau completului de judecată care soluționează cererea de recuzare, nu se admite, însă argumentele cererii de recuzare pot fi invocate în apel sau, după caz, în recurs împotriva hotărârii în fond.

În cazul în care cererea de recuzare se înaintează în mod repetat cu rea-credință și în mod abuziv, cu scopul de a tergiversa procesul, de a deruta judecata sau din alte intenții răuvoitoare, instanța care soluționează cauza poate aplica față de persoana vinovată o amendă judiciară în condițiile codului de Procedură Penală [2].

Prin urmare, din norma pre-citată supra rezultă că legislatorul a prevăzut exhaustiv două condiții esențiale pentru înaintarea cererii de recuzare în privința judecătorului sau, după caz, completului de judecată și anume:

- recuzarea trebuie să fie motivată;
- recuzarea poate fi propusă înainte de începerea cercetării judecătorești.

Prezintă interes de a fi consemnată dispoziția art. 34 alin. (3) Cod de procedură penală, care prevede că recuzarea anticipată a judecătorilor care încă nu participă la judecarea cauzei date, precum și a judecătorului sau completului de judecată care soluționează cererea de recuzare, nu se admite, însă argumentele cererii de recuzare pot fi invocate în apel sau, după caz, în recurs împotriva hotărârii în fond.

Este evidențiat faptul că legea interzice recuzarea anticipată a judecătorilor care încă nu participă la judecarea cauzei date, precum și a judecătorului sau completului de judecată care soluționează cererea de recuzare. În acest context, este relevant de menționat că, cererea de recuzare, care întrunește condițiile nominalizate în art. 34 alin. (2) Cod de procedură penală, se soluționează conform procedurii stipulate în art. 35 Cod de procedură penală. În cazul în care cererea de recuzare se înaintează în mod repetat în conformitate cu art. 34 alin. (4) Cod de procedură

penală, instanța care soluționează cauza, prin încheiere motivată, decide inadmisibilitatea cererii de recuzare, care a fost înaintată în mod repetat împotriva aceleiași persoane, pentru aceleași cazuri de incompatibilitate, cu aceleași temeuri de fapt invocate într-o cerere de recuzare anterioară [3].

Respectiv devine evident faptul că judecătorul desemnat să judece o cauză penală trebuie să mențină o atitudine imparțială față de toți participanții la proces. Art. 15. al legii nr.544/1995, statuează faptul că judecătorii sunt obligați să fie imparțiali [4].

În coraport cu legislația R.Moldova, doctrina română statuează prin recuzare manifestarea de voință a uneia dintre părți sau a procurorului, prin care se solicită ca persoana incompatibilă să nu facă parte din completul de judecată sau din constituirea instanței de judecată [5, p. 234]. Este vorba despre o modalitate subsidiară de rezolvare a incompatibilității, ce are caracterul unei excepții de incompatibilitate, utilizată doar atunci când, anterior, persoana incompatibilă nu a formulat declarație de abținere [6, p. 512].

Incompatibilitatea nu trebuie confundată cu incompetența. Ea este doar o situație specială în care se află un subiect oficial față de o cauză penală și are menirea de a asigura posibilitatea ca organul judiciar să soluționeze cauza numai potrivit legii și adevărului.

Astfel, ar fi posibil ca unul dintre cei mai buni judecători ai instanței de judecată să nu poată participa la rezolvarea unui dosar penal, deoarece s-ar afla în unul dintre cazurile de incompatibilitate prevăzute de legislația procesual penală.

Totodată, incompatibilitatea nu trebuie confundată și nici cu compunerea instanței de judecată. Deși există între ele o legătură strânsă, întrucât ambele privesc persoane ce fac parte dintr-un complet de judecată, totuși se deosebesc fundamental prin unele trăsături proprii: în primul rând, instituția compunerii este o chestiune care privește organizarea instan-

ței de judecată, iar instituția incompatibilității ține de procesul penal; în rândul al doilea - compunerea instanței vizează capacitatea subiectivă, generică a judecătorului (adică condițiile generice care conferă judecătorului aptitudinea de a face parte dintr-un complet de judecată), pe când incompatibilitatea are în vedere capacitatea subiectivă a aceluiași judecător (condițiile specifice de obiectivitate și imparțialitate, care conferă aptitudinea de a face parte din completul de judecată într-o cauză penală concretă).

De exemplu, judecătorul aflat în una din situațiile de incompatibilitate nu este un *judex incapax* (absolut incapabil), ci *iudex inhabilis* (relativ incapabil), întrucât nu-și poate exercita atribuțiile doar într-o cauză determinată. În cazul incompatibilității, spre deosebire de compunerea nelegală a instanței, este reglementată o procedură specială de rezolvare a cererilor de recuzare ori a declarațiilor de abținere [7, p. 40].

În ceea ce privește procedura de soluționare a cererii de recuzare, s-a subliniat că aceasta nu îmbracă forma unui contencios care să reclame un tratament jurisdicțional, ci este vorba de o chestiune de administrare a actului de justiție [8, p. 232-233].

Preluând opinia profesorului V. Manzini, autorul roman Traian Pop a arătat că procedura asupra cererii și judecării cererii de recuzare este „o procedură incidentală, al cărei obiect este cu totul distinct de obiectul propriu al procesului penal la care se referă; această procedură nu are caracter jurisdicțional penal în sens material, ci caracter administrativ-judiciar; actele ce se îndeplinesc în această procedură, după ritualul procesului penal, îi dau un caracter jurisdicțional numai în sens formal” [9, p. 280].

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, imparțialitatea denotă, în mod normal, lipsa prejudecății sau a părtinirii. Existența imparțialității trebuie determinată după un criteriu subiectiv, prin care să se țină seama de comportamentul și convingerile personale ale unui anumit judecător, cu alte cuvinte, dacă judecătorul a dovedit prejudecăți sau părtinire într-o

cauză dată; și de asemenea, conform unui criteriu obiectiv, adică stabilind dacă tribunalul însuși și, între altele, componența sa, oferă suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă privind imparțialitatea sa.

În cele mai multe din cauzele relevante, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului s-a concentrat pe criteriul obiectiv. Totuși, ea a remarcat că nu există o diferență notabilă între imparțialitatea subiectivă și cea obiectivă, întrucât conduita unui judecător poate suscita nu numai îndoilei obiective privind imparțialitatea din perspectiva unui observator exterior (criteriul obiectiv), ci poate duce până la chestiuni ce țin de convingerile sale personale (criteriul subiectiv) [10].

Astfel, independența și imparțialitatea judecătorului este o „valență” importantă a dreptului la un proces echitabil, întrucât nerespectarea acestei cerințe necesare prevăzute de Convenție ar constitui încălcarea dreptului la accesul liber la justiție, precum și dreptul la un proces echitabil, atât prin prisma prevederilor legislației interne, cât și prin prisma Convenției [11, p. 18].

Pentru buna aplicare a art. 6 § 1 din Convenție, existența imparțialității se stabilește pe baza unui test subiectiv, în cadrul căruia se analizează convingerile personale și comportamentul unui judecător – cu alte cuvinte, dacă judecătorul a dat dovadă de prejudecăți personale sau de părtinire într-o cauză; de asemenea, testul obiectiv verifică dacă instanța și, între altele aspecte, compunerea acesteia, prezintă suficiente garanții pentru eliminarea oricărei îndoilei legitime în legătură cu imparțialitatea acesteia (*Micallef v. Malta [MC], 15 octombrie 2009, § 93*).

Imparțialitatea judecătorului se apreciază atât conform unei abordări subiective, care ia în considerare convingerile personale sau interesele judecătorului într-o cauză, cât și conform unui test obiectiv, care stabilește dacă judecătorul a oferit garanții suficiente pentru a exclude vreo îndoială motivată din

acest punct de vedere (*cauza Demicoli v. Malta, nr. 13057/87, hotărâre din 27 august 1991, p.40*).

Într-o societate democratică, instanțele trebuie să inspire încredere justițiabililor, inclusiv inculpaților. Prin urmare, trebuie recuzat orice judecător despre care există o temere legitimă privind lipsa de imparțialitate (*Castillo Algar împotriva Spaniei, pct. 45*).

Trebuie să se țină seama și de considerente cu caracter organic (*Piersack împotriva Belgiei, pct. 30 lit. d*). Existența unor proceduri naționale care să asigure imparțialitatea, și anume a unor norme în materie de recuzare a judecătorilor, reprezintă un factor relevant. Astfel de norme exprimă preocuparea legiuitorului național de a înlătura orice îndoială rezonabilă cu privire la imparțialitatea judecătorului sau a instanței în cauză și reprezintă o încercare de a asigura imparțialitatea prin eliminarea cauzei îndoielilor în materie.

În plus, față de garantarea unei lipse reale a caracterului părtinitor, acestea au drept scop să elimine orice aparență de parțialitate și astfel să consolideze încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire publicului (*Micallef împotriva Maltei (MC), pct. 99; Mežnarić împotriva Croației, pct. 27; Harabin împotriva Slovaciei, pct. 132*).

Curtea va lua aceste norme în considerare atunci când evaluează dacă instanța a fost imparțială și, în special, dacă temerile reclamantului sunt justificate în mod obiectiv (*Pfeifer și Plankl împotriva Austriei, pct. 6; Oberschlick împotriva Austriei, pct. 50; și, mutatis mutandis, Pescador Valero împotriva Spaniei, pct. 24-29*) [12].

Curtea Constituțională al R. Moldova statuează că liberul acces la justiție semnifică faptul că orice persoană se poate adresa instanțelor judecătorești pentru apărarea drepturilor, a libertăților sau a intereselor sale legitime, iar nu faptul că acest drept nu poate fi supus niciunei condiționări.

Astfel, Curtea Constituțională menționează că, prin prisma art. 6 par.1 din Convenția Europeană,

precum și prin prisma jurisprudenței Curții Europene, dreptul de acces la justiție nu poate fi absolut, el poate implica limitări, inclusiv de ordin procedural, cât timp acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit (*Ashingdane v.Regatul Unit, hotărârea din 28 mai 1985, Buijen v. Germania, hotărârea din 1 aprilie 2010*). Curtea Europeană a statuat că, dincolo de limitele care circumscriu conținutului acestui drept, există loc pentru restrângeri aduse implicit. Cu toate acestea, limitările nu trebuie să restrângă dreptul de acces într-atât, încât să fie atinsă însăși substanța sa [13].

Cu referire la apariția circumstanțelor de incompatibilitate al participării judecătorului în cadrul procesului penal, Curtea Constituțională menționează că, în cazul în care se atestă una din situațiile de incompatibilitate stabilite la art.33 alin. (2) CPP, judecătorul este obligat să se abțină de la soluționarea cauzei deduse spre examinare sau poate fi recuzat de către părțile la proces. În virtutea prevederilor legale, în ipoteza existenței cazurilor de incompatibilitate, judecătorul are obligația, iar nu facultatea, să se abțină. Totodată, obligației judecătorului de a se abține îi corespunde dreptul părții de a-l recuza pe acesta [14].

În acest context, referitor la procedura de recuzare al judecătorului de instrucție, în 1992, ministrul federal al Justiției a adresat o circulară președinților curților de apel și procurorilor generali, menționând că problema posibilei recuzări a judecătorilor trebuie clarificată înaintea stabilirii datei audierilor. Numai în circumstanțe excepționale, în special când e în interesul reclamantului să nu se întârzie procedurile, poate fi luată în calcul renunțarea din partea acuzatului la dreptul de a cere recuzarea judecătorului, cu condiția respectării unui minim de garanții procedurale (ascultarea acuzatului de către un judecător independent și imparțial în prezența reprezentantului legal al acuzatului), (*l'affaire Pfeifer et Plankl c. Autriche (Requête no10802/84) n° 54/1990/245/316*) [15].

Prezintă interes pentru examinare, hotărârea Curții pe cauza *Deli v. Republica Moldova* (Cererea nr. 42010/06).

Reclamantul s-a plâns de lipsa de imparțialitate a judecătorului B. În particular, el a susținut că, provocând o perturbare a ședinței de judecată prin intimidarea unei părți în cadrul procesului și prin amenințarea reclamantului, judecătorul a sancționat reclamantul pentru manifestarea lipsei de respect față de instanță.

În acest sens, judecătorul B. a acționat concomitent ca parte cu un interes particular în acea cauză (în urma unei dispute cu reclamantul), ca autoritate care stabilește faptele, ca autoritate care înaintează învinuirea și în calitate de judecător în cele din urmă, care decide cu privire la rezultatul acuzațiilor respective.

Guvernul a susținut că există prezumția că judecătorii sunt imparțiali și că dreptul intern oferea garanții în acest sens. În prezenta cauză, nu au existat motive de a pune la îndoială imparțialitatea judecătorului B. în baza testului subiectiv sau obiectiv, având în vedere conținutul procesului-verbal al ședinței și reticența de care a dat dovadă, în special având în vedere cuantumul rezonabil al amenzii aplicate (mai puțin de jumătate din maximumul prevăzut de lege). Dreptul intern prevedea expres că acuzațiile de manifestare a lipsei de respect față de instanță urmau să fie examinate de către instanța de judecată în privința căreia a fost comisă o astfel de faptă.

Mai mult ca atât, experții Consiliului Europei au efectuat o expertiză legislativă a CCA (*actualmente abrogat, n.a.*) și nu au identificat vreo problemă cu privire la examinarea acuzației de manifestare a lipsei de respect față de instanță de către însăși instanța de judecată în privința căreia a fost comisă o astfel de contravenție. Reclamantul nu a depus recurs împotriva încheierii de respingere a cererii de recuzare a judecătorului B., deși ar fi putut depune un astfel de recurs împreună cu o contestație

cu privire la fondul cauzei în care a acționat ca reprezentant.

Prin urmare, acesta ar fi trebuit să conteste decizia din 25 decembrie 2006, prin care cauza civilă în care reprezentase o parte fusese încetată ca urmare a încheierii unui acord de soluționare între părți. Guvernul a considerat că, odată ce reclamantul nu făcuse acest lucru, acesta a fost satisfăcut de soluția adoptată de instanțele naționale și nu a mai avut nici un motiv de a pune la îndoială imparțialitatea judecătorului B.

Mai mult ca atât, în recursul împotriva sancționării sale depus la Curtea de Apel Chișinău, el nu a invocat, în substanță, imparțialitatea Judecătoriei Ciocana.

Curtea reiterează faptul că este foarte important într-o societate democratică ca tribunalele să inspire încredere publicului și în special acuzatului în cauze penale (*Kyprianou v. Cipru [MC], nr. 73797/01, § 118, CEDO 2005 XIII*).

În acest scop, art. 6 impune necesitatea imparțialității unui tribunal. Curtea face diferență dintre o abordare subiectivă, care încearcă să constate convingerea sau interesul personal al unui anumit judecător într-un caz particular, și o abordare obiectivă, care determină dacă acesta a oferit suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă în acest sens (*Grievies v. Regatul Unit [MC], nr. 57067/00, § 69, CEDO 2003-XII (extrase); Kyprianou, pre-citată, § 118; Morice v. Franța [MC], nr. 29369/10, § 73, CEDO 2015, cu referințe ulterioare, și Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugalia [MC], nr. 55391/13 și altele două, § 145, 6 noiembrie 2018*).

În acest sens, chiar și aparențele pot avea o anumită importanță sau, cu alte cuvinte, „justiția nu trebuie doar făcută, ci trebuie să se vadă că s-a făcut” (*De Cubber v. Belgia, 26 octombrie 1984, § 26, seria A nr. 86 și Ramos Nunes de Carvalho e Sá, pre-citată supra, § 147*). Astfel, în cazul unei îndoieli legitime cu privire la imparțialitatea judecătorului, acesta trebuie să se retragă (*Castillo Algar v. Spania, 28 octombrie 1998, § 45, Rapoarte de hotărâri și decizii*

1998-VIII, și *Micallef v. Malta* [MC], nr. 17056/06, § 98, CEDO 2009).

În prezenta cauză, Curtea constată că reclamantul a invocat lipsa de imparțialitate a judecătorului B. atât din punct de vedere subiectiv (ca parte în litigiul cu reclamantul), cât și din punct de vedere obiectiv (având în vedere rolul său de persoană care înaintea-ză învinuirea și judecătorul care decide cu privire la rezultatul învinuirilor respective) [16].

Concluzii

Astfel, în încheiere, desprindem faptul că în esență dispozițiile Codului de procedură penală urmăresc să răspundă cerințelor actuale prin simplificarea procedurilor și crearea unei jurisprudențe unitare, în acord cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, motiv pentru care actualele prevederi urmăresc să contribuie la înlăturarea divergențelor de procedură. Un rolul fundamental în asigurarea respectării cerințelor nominalizate revine judecătorului, care posedă împuterniciri corespunzătoare în cadrul procesului penal. În această ordine de idei hotărârea judecătorească trebuie să fie emisă de judecător cu toată obiectivitatea și imparțialitatea. Pentru a realiza această cerință, judecătorul trebuie să nu fi interesat în cauza pe care o judecă și să nu fi pus în situația de a-și cenzura propria hotărâre.

Indiferent de faptul invocat mai sus apreciem drept necesară existența prevederilor legale care permit posibilitatea de abținere sau recuzare al judecătorului în cazul apariției unei situații de incompatibilitate, care prin natura sa ar constitui un factor ce poate influența asupra procesului de realizare al unei justiții echitabile și adoptării acelor hotărâri care să nu contravină normelor legale.

Referințe bibliografice

1. Constituția nr. 1 din 29.07.1994.
2. Cod nr. 122 din 14-03-2003 Codul de procedură

penală al Republicii Moldova. Publicat : 05-11-2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699.

3. Recomandarea nr. 93 din 22 septembrie 2016 Cu privire la procedura de soluționare a cererii de recuzare înaintată în mod repetat. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=142 citat la 08.12.2022.

4. Lege nr. 544 din 20-07-1995 cu privire la statutul judecătorului. Publicat : 26-10-1995 în Monitorul Oficial Nr. 59-60 art. 664.

5. THEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. Ediția a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013.

6. MATEUȚ, Gh. *Tratat de Procedură penală*. Partea generală, Vol. I, Ed. C.H.Beck, București, 2007.

7. PITIC, Mariana. *Reflecții asupra instituției incompatibilității în calitatea sa de garanție a asigurării imparțialității și obiectivității judecătorului în procedura penală*. În: Revista Institutului Național al Justiției nr.4, 2014.

8. DESPORTES, Fr., LAZERGES-COUSQUER, L. *Traité de Procédure Pénale*. Troisième édition, Ed. Economica, Paris, 2013.

9. POP, Tr. *Drept procesual penal*. Partea generală, Volumul II, Tipografia Națională S.A., Cluj, 1946.

10. Independența și imparțialitatea sistemului judiciar. Fișă tematică. Noiembrie 2020 <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-independence-impartiality-rom/1680a48cda>, citat la 08.12.2022.

11. CÂRNAȚ, Teodor, PLĂMĂDEALĂ, Piotr. *Independența și imparțialitatea judecătorului prin prisma accesului liber la justiție*. În: Revista Națională de Drept nr. 3, martie 2009.

12. Ghid privind art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil (latura penală) https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ROM.pdf, citat la 09.12.2022.

13. Curtea constituțională. Decizie nr. DCC62/2016 din 19.09.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 107g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unei sintagme din alin. (3) al articolului 34 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dreptul de a recuza judecătorul care soluționează cererea de recuzare) Publicat: 09.06.2017 în Monitorul oficial nr. 181-189 art. 64 Data intrării în vigoare, pct.23.

14. Curtea constituțională. Decizie nr. DCC62/2016

din 19.09.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 107g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unei sintagme din alin. (3) al articolului 34 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dreptul de a recuza judecătorul care soluționează cererea de recuzare) Publicat: 09.06.2017 în Monitorul oficial nr. 181-189 art. 64 Data intrării în vigoare, pct.27.

15. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageiso%22:%5B%22FRE%22%5D,%22appno%22:%5B%2210802/84%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-62309%22%5D%7D>, citat la 08.12.2022.

16. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2020/04/DELI-v.-MDA-ROM.pdf>, citat la 09.12.2022.

SUBCULTURA CRIMINALĂ DIN MEDIUL CARCERAL ȘI STRATEGIA DE COMBATERE A ACESTEIA

Victor SAMOILENCO

Doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: vic84@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-9277-5983>

Criminal subculture is the essential attribute of the criminal community in the penitentiaries of the Republic of Moldova. Its role in shaping of prison crime is essential. Due to the criminal subculture, penitentiary crime grows up in the Republic of Moldova and acquires potential to present an enormous social danger. It becomes necessary to animate the scientific study on this phenomenon. It also becomes necessary to include the results of such researches in the university didactic contents. The aim is to strengthen the competences of prisons in the field of combating criminal subculture. Unfortunately, at the moment, the lack of researches determines the lack of solutions or ineffective solutions to this problem.

Keywords: *criminal subculture, penitentiary crime, social danger, professional training, Republic of Moldova.*

Introducere

Scopul prezentei cercetări este de a demonstra că lipsa studiilor cu privire la subcultura criminală a condamnaților în țara noastră, precum și slaba reflectare a generalizărilor științifice cu privire la aceasta în conținutul didactic al unor discipline în cadrul învățământului universitar, accentuează unele probleme legate de gestionarea eficientă a penitenciarelor, ca instituții care asigură executarea pedepselor privative de libertate, făcând ca criminalitatea penitenciară să ia amploare și să capete un rol determinant în structura criminalității din țara noastră.

Metodele de studiu științific care mi-au ghidat cercetarea și au favorizat atingerea scopului enunțat sunt analiza, sinteza, metoda istorică și cea a studiului bibliografic. Totodată, o premisă favorabilă cercetării în cauză le-au servit observațiile efectuate în mediul carceral asupra comportamentului condamnaților din Penitenciarul nr. 3 – Leova dar și asupra relațiilor pe care aceștia le au cu administrația penitenciarului.

Actualitatea temei rezultă din dimensiunea pe care criminalitatea penitenciară a reușit să o atingă în țara noastră datorită subculturii criminale a condamnaților și a riscului potent ca anumite tradiții și norme subculturale să fie exportate în afara mediului carceral și să contribuie la criminalizarea altor medii sociale decât cel de detenție. Pe fonul acestei probleme, se acutizează necesitatea de a anima studiul științific al proceselor subculturale din penitenciar și a introduce ajunsurile acestora în conținutul didactic al unor discipline din cadrul facultăților care instruiesc viitori colaboratori ai organelor de drept, în scopul dezvoltării competențelor în domeniul combaterii subculturii și antrenării acestora în elaborarea strategiilor și mecanismelor de combatere.

Idei și discuții

Este bine știut că oriunde în lume, atât în mediul carceral cât și în mediul extracarceral se formează subculturi criminale. Mai mult ca atât, acest fenomen s-a făcut vizibil încă din timpuri străvechi, fiind

specific chiar și primelor comunități preistorice și este explicat prin faptul că indivizii care nu se pot integra în cadrul unei comunități, tind să coopereze și să își formeze o identitate culturală proprie. Totodată, este general acceptat că fenomenul subculturalizării prezintă careva pericole la nivel social, astfel încât, Anfalova I. V. consideră că „prejudiciul social al acestui fenomen constă în faptul că socializarea personalității trece într-o formă negativă, stimulând-o la comportament ilegal” [1, p. 493]. Deși nu toate subculturile pot fi asociate cu criminalitatea, în majoritatea subculturilor, adepții acestora pot fi caracterizați ca indivizi care „au tendința de a da de bucluc”, se opun sau sunt în conflict cu restul indivizilor integrați în mainstream.

Actualmente în lume există atât de multe subcultură încât identificarea lor în sensul de a ține o evidență numerică este o acțiune și imposibilă, și fără sens. O parte semnificativă dintre aceste subcultură, deși nu sunt criminalizate, nu sunt agreate de către grupul majoritar. În acest Babilon al subculturilor, subculturile criminale de inspirație sovietică ies în evidență, particularizându-se prin brutalitate, pericolozitate și pregnanță, atât în timp, cât și în spațiu. Aceste subcultură, se originează în vechea subcultură criminală sovietică, bazele căreia deși au fost puse încă în perioada țaristă, efectele s-au făcut simțite în deosebi după formarea URSS (1922). Esența acestei subcultură o reprezintă disprețul normelor sociale și a oricăror autorități ale statului care încearcă prin aceste norme să impună ordinea. L. Șubelic afirmă că „la momentul actual în statele fostei URSS elementele subculturii criminale s-au infiltrat în toate straturile societății, asigurându-și un spațiu tot mai larg în cultura oficială, în special în mediul tinerei generații, prezentând un pericol imens pentru ordinea socială și securitatea oricărui stat, fiind una din cauzele principale ale nivelului ridicat al criminalității atât în rândul adulților, cât și în rândul minorilor” [2, p. 449].

Subcultură criminală sovietică a fost prin intermediul „hoților în lege” răspândită în toate țările fostei URSS, unde aceasta a interacționat cu elementele locale, astfel, devenind subcultură criminală a statului respectiv. Membrii acestor subcultură nu uită însă originile tradițiilor subculturale, astfel mențin legături cu „hoții în lege” de la Moscova, coordonându-și cu aceștia activitatea criminală. Subculturile criminale de inspirație sovietică așadar, sunt un paravan al crimei organizate desfășurate la nivel internațional, pe care autoritățile unui singur stat nu pot să îl distrugă, fiind necesară cooperarea dintre organele de drept ale mai multor state.

În sânul acestei subcultură deseori apare concurența între mai multe bande de hoți, având loc reglări de conturi la diferit nivel. Aceste reglări pornesc de la pretextul unui „cod de onoare al hoților”, cod care nu trebuie încălcat, în caz contrar, răzbunarea devine la rândul ei o îndatorire morală. Deși criminalii care agreează această subcultură și ajung să treacă prin filtrele ei și să ocupe diferite poziții în ierarhia criminală pretind că se conduc de niște valori solide, că au un cod de onoare lăsat prin viu grai de la membrii primelor comunități criminale ale Rusiei țariste, cod care prevede respectarea promisiunilor, evitarea calomniilor, răzbunarea, umilirea criminalilor care au săvârșit „infracțiuni rușinoase” (viol, trafic de ființe umane, etc.), întoarcerea datoriilor, ș. a., acestea nu reprezintă valori autentice, fiind vorba despre niște pseudovalori ca atare.

Literatura de specialitate prevede că „valoarea constituie rezultatul unui acord intersubiectiv al indivizilor și comunităților umane asupra acelor fapte, obiecte sau acțiuni considerate corespunzătoare unor nevoi sau trebuințe sociale, precum și unor idealuri umane” [3, p. 10]. Însă, prin analogie, pseudovaloarea ar trebui să reprezinte rezultatul unui acord intersubiectiv al unui grup de indivizi și a unei comunități mai mici asupra acelor fapte, obiecte sau acțiuni considerate corespunzătoare unor nevoi sau

trebuințe specifice respectivului grup minoritar, trebuințe care nu sunt aceleași cu ale restului indivizilor din comunitate și care în satisfacerea lor, generează luptă și concurență între grupul majoritar și cel minoritar. Iată de ce idealurile subculturii criminale nu sunt și nu vor putea fi vre-odată acceptate de către comunitate. Ele nu sunt decât idealuri a unui grup restrâns foarte agresiv. Din acest punct de vedere, putem spune că subcultura criminală a condamnaților este una dintre acele subculturi care au capacitatea de a se manifesta și ca contracultură.

În Republica Moldova, subcultura criminală în penitenciare există într-una din formele sale cele mai brutale și constituie unul din factorii cei mai favorizanți ai criminalității penitenciare cât și ai criminalității în general. De facto, nu ar fi eronată afirmația că subcultura criminală reprezintă în Republica Moldova, cel puțin în momentul de față, elementul care se face cel mai responsabil de criminalizarea societății, de hipercriminalizarea personalității indivizilor privați de libertate, și în cele din urmă, că însăși fenomenul corupțional, la fel unul extrem de specific societății noastre, are multiple și profunde tangențe cu fenomenul subculturii criminale. Prin urmare, în subcultura criminală se originează însăși stagnarea și declinul economico-social al țării noastre, declin pe care încercăm fără șansă de reușită să îl tot depășim încă de la proclamarea independenței.

În același timp, măsuri eficiente de combatere a „acestui cancer social” nu au fost întreprinse. Nici chiar descinderile de la începutul anului 2021, care au zguduit întreaga Administrație Națională a Penitenciarelor (în continuare ANP) nu au fost capabile să diminueze fenomenul subculturii criminale și impactul acesteia asupra societății carcerale, și cu atât mai mult asupra societății civile. Oferta educațională, corecțională și psihocorecțională care există la momentul de față în penitenciare pentru persoanele private de libertate se axează într-un mod extrem de rudimentar pe diminuarea și combaterea

fenomenului de subkultură. Capacitatea angajaților din penitenciar de a impune respectarea regimului de detenție slăbește din ce în ce mai mult, inclusiv datorită tendinței de a da prioritate respectării drepturilor omului în spațiile de detenție, fapt care a diminuat predispunerea acestora de a utiliza forța fizică și mijloacele speciale, sporind frica de a le fi inițiate dosare penale pentru cazuri de tortură, dar mai ales, din cauza corupției și neglijenței culpabile a unor angajați.

Concomitent cu lipsa unor măsuri la nivel statal și mai ales lipsa de interes față de identificarea acestor măsuri, atestăm și o lipsă de pregătire a cadrelor penitenciare vizavi de diminuarea efectului represiv al normelor de subkultură și contracararea proceselor subculturale. Nivelul slab de pregătire rezultă inclusiv din faptul că instituțiile de învățământ superior la momentul de față nu sunt preconizate să formeze penitenciarști în sensul deplin al cuvântului. Academia „Ștefan Cel Mare” a MAI licențiază în „servicii ale securității (specialitatea Securitate Civilă și Publică)” [4], având module și discipline care țin de securitatea penitenciară, însă, securitatea penitenciară nu este decât un palier al profesiei de penitenciarist, fiind necesară o pregătire mult mai complexă și interdisciplinară a cadrelor ca atare, mai ales dacă dorim să combatem un asemenea flagel, atât de bine ancorat în realitatea și rutina penitenciarului, precum este subcultura criminală. În plus, rata de angajare a absolvenților respectivului program de licență în subdiviziunile ANP este foarte mică. În Penitenciarul nr.3-Leova spre exemplu, dintr-un efectiv ce depășește 100 de persoane, un singur angajat este licențiat în urma finisării respectivului program de studiu.

Este extrem de important ca institutele, universitățile și academiile din țară, mai ales cele care formează specialiști ce urmează să activeze în structurile de forță (colaboratori ai organelor de drept), să includă neapărat noi module și discipline

care să crească competența acestora de a activa în instituțiile penitenciare, prioritară fiind competența de a combate procesele subculturale și efectul repressiv al normelor de subcultură. Din păcate, în mediul academic universitar nu există capacitatea de a forma cadre suficient de bine pregătite pentru serviciul penitenciar iar în cadrul Centrului de Instruire al ANP (CI al ANP), uneori chiar și în ANP, activează ofițeri care nu au o vastă experiență de muncă în penitenciare, fiind capabili de a furniza preponderent cunoștințe teoretice, nu și de a modela careva abilități practice formabililor. Includerea unui curs teoretico-practic axat pe diminuarea subculturii criminale în cadrul CI al ANP ar însemna recunoașterea de către cei care administrează sistemul, că fenomenul subculturii criminale în detenție există și este de o mare amploare. În general, angajații din cadrul sistemului ANP nu preferă să abordeze această temă în dialogul profesional cu reprezentanții altor profesii, deoarece predomină concepția eronată conform căreia „a recunoaște că există subcultură criminală în penitenciar echivalează cu o calitate proastă a muncii desfășurată de către angajații ANP și a subdiviziunilor ANP per-ansamblu.” Există șansa ca această concepție să capete încă mai multă actualitate acum, când imaginea sistemului ANP este mai periclitată ca oricând.

Rezultă că subcultura criminală și strategia de combatere a acesteia este reflectată extrem de rudimentar în conținuturile învățământului formal (universitar), dar și în cadrul învățământului non-formal (CI al ANP). Acest fapt denotă o slabă pregătire a cadrelor penitenciare de a contracara răspândirea acestui fenomen dar și alte aspecte importante precum faptul că la nivel statal nu există suficientă voință politică vizavi de combaterea acestui fenomen, anumite cunoștințe teoretico-practice nu pot fi furnizate studenților inclusiv din cauza faptului că acestea nu există (vizavi de subcultura criminală, în Republica Moldova nu a existat și nici nu există până azi foarte

multă inițiativă teoretică), în pregătirea profesională a colaboratorilor organelor de drept importanța unor cunoștințe și abilități care ar întări competența în domeniul combaterii subculturii este subapreciată, iar în ultimă instanță, comunicarea și cooperarea interinstituțională (ANP și mediul academic) dar și dintre ministerele de profil se realizează destul de precar.

Subcultura criminală nu reprezintă la moment o prioritate de cercetare în cadrul științei, în deosebi a celei criminologice. Cu alte cuvinte, este pe cât de puțin reflectată în conținutul didactic, pe tot atât de puțin vizibilă în demersurile științifice ale cercetătorilor din domeniile care prezintă afinitate pentru respectiva temă de cercetare (criminologie, psihologie, culturologie, etc.). De fapt, dacă „din punct de vedere istoric, formarea căilor de predare a criminologiei se ivesc concomitent cu fundamentarea teoretică și aplicativă a acesteia” [5, p. 46], este posibil ca același lucru să se întâmple și cu un segment al cercetării criminologice, așa cum este subcultura criminală. Din păcate, pericolul social al acestui fenomen este subestimat, și din acest motiv, nimeni nu își asumă realizarea unui demers științific mai complex cu privire la acesta, sau, poate fi vorba despre o cutie a pandorei pe care nimeni nu vrea să o deschidă. În primul rând, realizarea unei asemenea cercetări nu ar fi posibilă decât de către sau prin cooperarea cu persoane care activează în serviciul penitenciar. Cei care administrează sistemul nu vor să recunoască amploarea fenomenului, cei care activează în subdiviziuni se tem de repercusiuni din partea primilor. Totodată, adevărul cel mai sumbru care poate fi spus despre subcultură este că aceasta există în mediul de detenție în primul rând pentru că angajații din cadrul ANP și mai ales din subdiviziunile acesteia au agreat acest fapt: fie au avut careva avantaje din colaborarea cu liderii interlopi și chiar împreună cu aceștia s-au implicat în scheme infracționale, fie a fost mai accesibil și mai comod pentru unii să își

desfășoare serviciul în acest mod (prin cooperarea cu „*blatnâie*” care reprezintă „elita” criminală în mediul de detenție). Este dificil la momentul de față de identificat un vinovat concret, de îndată ce aceste practici s-au tot perpetuat în timp până în punctul în care a devenit o obișnuință, dacă nu chiar o tradiție în acest sens.

Este o certitudine că subcultura criminală nu trebuie să fie ignorată de către comunitatea academică din țara noastră deoarece „procesele subculturale în penitenciar sunt principalii factori care modelează criminalitatea penitenciară” [6, pag. 376], un tip de criminalitate care tinde să ia amploare în Republica Moldova și care are chiar ambiția de a depăși granițele țării. Este mai mult ca oricând necesar de a crește nivelul de inteligență a cadrelor penitenciare și de a le fi create oportunități pentru desfășurarea concomitentă inclusiv al unor activități de cercetare științifică, deoarece mediul carceral din țara noastră este bântuit de fenomene și procese subculturale negative care au tendința de a fi exportate în afara mediului de detenție și uneori chiar de a fi preluate și integrate de către cadrele penitenciare în propria lor sub cultură (care se prezintă și ca o cultură organizațională ca atare). Evident, nimeni nu interzice efectuarea unor cercetări în penitenciare de către angajați, dar în mod evident, pentru aceștia nu există motivație. Pentru a fi conturată o realitate opusă, este necesar ca unele fapte să fie stimulate pentru a se întâmpla. Pentru început, organizarea unor manifestări științifice exclusiv pentru cadrele penitenciare, ar fi o acțiune binevenită. Acordarea unui ajutor metodologic în cercetare la fel. Respectarea și mulțumirea cadrelor care se arată dispuse spre o astfel de muncă la fel este recomandabilă, precum și crearea pentru acestea a diferitor oportunități, inclusiv legate de dezvoltarea carierei și mai ales, stimularea financiară.

Putem spune că studiile cu privire la subcultura criminală, evaluate prin prisma dimensiunilor atinse

de către acest fenomen în spațiile de detenție, reprezintă o lacună gravă în sfera științei criminologice din țara noastră. Această realitate ne indică un aspect important legat de șubrezirea parteneriatului dintre mediul academic și mediul profesional al penitenciariștilor, dacă nu chiar faptul că acest parteneriat a existat mereu de jure, pentru că ANP a semnat acorduri de cooperare cu unele universități la un moment dat [7, 8], dar nu și de facto, deoarece aceste acorduri nu au avut viabilitate și capacitatea de a se implementa, eventual, ele nu au conținut și clauze prin care părțile să se susțină reciproc în cercetarea și elaborarea unor strategii orientate pe diminuarea și combaterea subculturii criminale. În perspectivă, ANP trebuie să își reevalueze interesele și problemele ce derivă din gestionarea problemelor legate de detenția persoanelor arestate și condamnate în momentul când semnează astfel de acorduri, dar mai ales, ca asemenea cooperări să aibă rezon și să finalizeze cu identificarea de soluții potrivite la anumite probleme de ordin practic.

În momentul când la nivel instituțional nu pot fi luate niște decizii și nu se ajunge la consens privind elaborarea unei strategii de combatere a subculturii criminale dar și a mecanismului de implementare a acestei strategii, consider oportun să fie solicitat un oarecare suport teoretico-practic mediului academic. Presupun că întreaga comunitate științifică din țara noastră a obosit deja să facă știință de dragul științei, să „coacă” în sânul ei soluții viabile la o gamă vastă de probleme sociale și să privească neputincioasă cum diverse autorități ale statului preferă să ignore aceste soluții și să ia uneori poate cele mai aberante decizii, distrugând întreaga suprastructură socială. Este un fapt că avem un nivel foarte slab de valorizare a științei în țara noastră iar acest fapt inhibă din ce în ce mai mult preocupările pentru știință. Este o opinie susținută de altfel și de alți criminologi. Spre exemplu, criminologul Valeriu Bujor susține că „știința criminologică și practica anticrimă se

dezvoltă pe căi, care rar se intersectează, iar politicile vizând prevenirea și contracararea criminalității se elaborează și se implimentează fără măcar a fi consultați criminologii” [9, p. 13], tot el făcând o remarcă foarte importantă „politicienii, elaborând și realizând programe de dezvoltare social-economică, iau în seamă opiniile criminologilor prea târziu, atunci când deja efectele negative ale deciziilor adoptate iese de sub control [10, p. 16].

Pentru a combate subcultura criminală, este important așadar, nu doar să existe un fundament teoretic solid și o bună cunoaștere a legităților care guvernează procesele legate de aceasta dar și ca autoritățile în termeni rezonabili să valorifice generalizările științifice, convertindu-le în soluții, astfel, să nu fie permisă înrădăcinarea acestui flagel criminal în alte medii sociale decât cel al condamnaților. Cu mare regret, în baza studiilor existente la moment cu privire la subcultura criminală din penitenciarele Republicii Moldova, în varianta sa curentă, preluată și absolut neautentică, este dificil de elaborat o strategie de combatere sau un sistem de prognoze vizavi de evoluția ei. Chiar dacă se cunosc aspecte generale, comune cu ale altor subculturi de sorginte criminală, nu se cunoaște modalitatea în care această subkultură modelează rutina penitenciarului, modul în care se intersectează cu activitatea organelor de drept, cum concurează cu subcultura cadrelor din penitenciar, etc. Toate aceste aspecte încă nu și-au găsit elucidare și rămân probleme deschise în cadrul științei criminologice, însă prea mult apetit intelectual pentru acestea la moment nu există.

În special atestăm lipsa unui studiu monografic cu privire la subkultură sau, eventual, a unui studiu cât de cât mai complex, cu excepția unui studiu sociologic, de relevanță statistică, efectuat în mediul de condamnați [11] care din păcate nu ne descrie unele procese în dinamică și în interacțiunea lor cu alte elemente ale socialului. În schimb, subcultura criminală ca și obiect de cercetare a căpătat vizibilitate academică în studii

de mică amploare: în cadrul unor articole științifice [12, 13, 14, 15] și în studii legate de asistența socială acordată condamnaților, criminalitatea penitenciară, drepturile condamnaților, deformarea profesională a cadrelor penitenciare, etc., care abordează subcultura ca problemă conexă [16, 17, 18, 19].

Concluzii

Conchidem că subcultura criminală reprezintă un obiect de cercetare pentru care la moment nu există prea mult apetit intelectual, deși prin prisma tendințelor pe care tinde să le ia criminalitatea penitenciară în țara noastră, criminalitate în modelarea căreia subcultura criminală are un rol diriguitor, există necesitatea ca studiul proceselor subculturale să aibă o vizibilitate academică mai pronunțată. În același timp, prin prisma problemelor cu care se confruntă cadrele penitenciare din cauza efectelor negative ale normelor de subkultură în asigurarea securității penitenciare, organizarea acțiunilor de resocializare și contracararea infrafracțiunilor în mediul de detenție, devine imperativă dezvoltarea competențelor în sfera combaterii și diminuării subculturii, atât la ofițerii de penitenciare cât și la subofițeri. În acest sens, este necesar ca legitățile în baza cărora funcționează subcultura criminală și unele elemente ale strategiei de combatere a acesteia să se regăsească în agenda formatorilor de la Centrul Instructiv al Administrației Naționale a Penitenciarelor și în conținutul didactic al unor discipline care sunt predate în învățământul superior la diferite facultăți, atât la nivelul ciclului I cât și la nivelul ciclului II, în special Universități și Academii care au facultăți de drept, psihologie/psihopedagogie, securitate publică, etc.

Bibliografie

1. АНФАЛОВА, И. В. *Криминальная субкультура как фактор, влияющий на личность и поведение подростков девиантного и делинквентного поведения*

/ И. В. Анфалова // XIV Международная конференция „Культура, личность, общество в современном мире: методология, опыт эмпирического исследования”, 17-18 марта 2011 г., Екатеринбург. – Ч. 1. – Екатеринбург: УрГУ, 2011. – С. 492-497.

2. ȘUBELIC, L. *Subcultura criminală în spațiul ex-sovietic*. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere” (Chișinău, Moldova, 26 iunie). Chișinău: 2018, p. 449-455.

3. IONUȚ, I. *Valori și non-valori în contextul aderării României la Uniunea Europeană*. În: Revista de filosofie, sociologie și științe politice. Nr. 3(148)/2008. Chișinău: 2008, p. 10-14.

4. Academia „Ștefan Cel Mare” a MAI. Facultatea Drept Ordine Publică și Securitate Civilă. Accesat [23.05.2021] Disponibil: <https://www.academy.police.md/decanatul-facultatii-drept-ordine-publica-si-securitate-civila/oferta-educationala-a-facultatii-dopsc>.

5. BUGA, L. *Cu privire la instruirea criminologilor în unele state străine*. În: Materialele conferinței științifice: „Învățământul și cercetarea criminologică: aspecte naționale și regionale” din 20.03.2021. Chișinău: 2022, p. 45-56.

6. SAMOILENCO, V. *Imperativitatea cercetărilor științifice privind procesele subculturale din penitenciarele Republicii Moldova*. În: Materialele conferinței științifice: „Rolul științei în asigurarea securității naționale și a activității anticrimă” din 21-22.03.2021. Chișinău: 2022, p. 374-382.

7. Administrația Națională a Penitenciarelor. Accesat [23.05.2021] Disponibil: <http://anp.gov.md/randomacord-de-colaborare-dintre-administratia-nationala-penitenciarelor-si-institutul-de-stiinte>.

8. Administrația Națională a Penitenciarelor. Accesat [23.05.2021] Disponibil: <http://anp.gov.md/randomadministratia-nationala-penitenciarelor-si-universitatea-de-studii-europene-din-moldova-au>.

9. BUJOR, V. *Probleme actuale ale criminologiei* (constatări și comentarii pe marginea articolului „Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova”). În: Materialele conferinței științifice: „Învățământul și cercetarea criminologică: aspecte naționale și regionale” din 20.03.2021. Chișinău: 2022, p. 11-25.

10. BUJOR, V. *Probleme actuale ale criminologiei*. În: Materialele conferinței științifice: „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”. Chișinău: 2002, p. 15-21.

11. GASPARYAN, A., ș.a., *Baseline study into criminal subculture in prisons in the Republic of Moldova*, citat [25.02.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/criminal-subculture-md-en-/1680796111>.

12. RUSU, O. *Generalități privind evoluția și conținutul subculturii criminale*. În Analele Științifice ale „Academiei Ștefan cel Mare” a MAI RM: Științe Juridice, nr.VII-anul 2007, p. 147-150.

13. MĂRGĂRINT, T. *Viața în detenție. Antropologia cotidianului*. În Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XXVII, anul 2020, p. 117-123.

14. SAMOILENCO, V. *Studiul proceselor subculturale în mediul carceral: repere teoretice – metodologice*. În: Materialele conferinței științifico-practice „Cadru consolidat de cercetare a problemelor actuale în știința juridică: interferențe dintre drept și tehnologie” din 17.03.2022. Chișinău: 2022, p. 185-189.

15. SAMOILENCO, V. *Hărțuirea sexuală în penitenciar – efect represiv al normelor de subcultură*. În: Materialele conferinței științifice „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative” din 26-27.11.2021. Chișinău: 2022, p. 194-203.

16. MORARU, V., RUSU, O. *Direcțiile de activitate a asistentului social în instituțiile penitenciare*. În Revista Națională de Drept, nr.4 din aprilie, 2009, p. 23-30.

17. FAIGHER, A., CERNOMOREȚ, S. *Unele reflecții privind criminalitatea penitenciară în Republica Moldova*. În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective” din 26-27 iunie, 2020. Bălți: 2020, p. 445-450.

18. RUSU, O. *Resocializarea persoanelor supuse pedepsei cu închisoare prin prisma standardelor în domeniul drepturilor omului*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2019, 284 p.

19. RUSU, O. *Manifestări ale deformării profesionale în rândul funcționarilor sistemului administrației penitenciare*. În: Materialele conferinței științifice: „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”. Chișinău: 2002, p. 250-260.

CONTRAVENȚIILE DIN DOMENIUL CIRCULAȚIEI RUTIERE ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI. ASPECTE COMPARATIVE

Albert ANTOCI

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Chișinău, Republica Moldova
email: antoci22@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0001-6304-2046>

Adrian LILE

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
email: lileadrian@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-9254-9054>

The emergence and diversification of social relations determines the deeper involvement of state bodies in order to establish and eliminate the causes and conditions that directly favor the emergence of new contraventions and, respectively, contravenors. For the successful implementation of the provisions of the legal framework, the state empowered the police with specific rights and established within its organizational structure certain subdivisions, assigning them strictly determined status and competence.

Keywords: *contravention, contravention in the field of road traffic, contravention report, sanction, investigating officer.*

Art. 385 alin. (1)-(2) Cod Contravențional al R. Moldova, identifică prin agentul constator ca fiind reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de prezentul cod. Este desemnat ca agent constator funcționarul din autoritățile indicate la art. 400–423¹⁰, împuternicit cu atribuții de constatare a contravenției și/sau de sancționare.

Art. 400 Cod Contravențional determină sfera de competență al agentului constator din cadrul poliției în vederea constatării și examinării contravențiilor [1].

Art. 440 Cod Contravențional al R.M., definește prin constatarea faptei contravenționale: „activitatea desfășurată de agentul constator, de colectare și

de administrare a probelor privind existența contravenției, deciziei privind examinarea contravenției în temeiul constatării agentului constator sau procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, a dosarului, după caz, funcționarului abilitat să examineze cauza contravențională, din cadrul autorității din care face parte agentul constator, în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare”.

Conform art. 15 alin. (2) al Ordonanței Guvernului României nr. 2/2001 [2]: „sunt competenți să constate contravenții: primarii, ofițerii și subofițerii din cadrul Ministerului de Interne, special abilitați, persoanele împuternicite în acest scop de miniștri și de alți conducători ai autorităților administrației

publice centrale, de prefecți, președinți al consiliilor județene, primari, de primarul general al Municipiului București, precum și de alte persoane prevăzute în legi speciale”.

Spre deosebire de vechea lege cadru Legea României nr. 32/1968 [3] care reglementa o competență generală pentru primar și organele de poliție cu privire la constatarea oricărei contravenții [4 p.63; pp 115-116], la momentul actual Ordonanța Guvernului nr. 2/2001, deja nu mai conține reglementări ce atestă o competență generală acestor agenți constatați, întrucât, potrivit prevederilor art. 15 alin. (2) din ordonanță precitată: „*actul normativ special de stabilire a contravențiilor trebuie să prevadă în mod expres care sunt agenții constatați competenți a constata contravențiile prevăzute și sancționate de actul normativ special*”.

Prin dispozițiile specifice pe care le cuprinde, acest act normativ reglementează modul de întocmire a procesului-verbal de constatare a contravențiilor, cu precizarea mențiunilor obligatorii pe care trebuie să le cuprindă, persoanele ce pot avea calitatea de agent constatare, ca reprezentanți ai autorităților publice abilitate prin lege să constate și să sancționeze contravențiile, condițiile în care poate fi contestat procesul-verbal de constatare a contravenției, ca și regimul general al sancțiunilor contravenționale, al aplicării și executării acestora [...] [18].

Alin. (3) art. 15 din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 reglementează o competență destul de largă a ofițerilor și subofițerilor din Ministerul de Interne, respectiv aceștia „*sunt competenți să constate contravențiile privind: apărarea ordinii publice; circulația pe drumurile publice, regulile generale de comerț; vânzarea, circulația și transportul produselor alimentare și nealimentare, țigărilor și băuturilor alcoolice; alte domenii de activitate stabilite prin lege sau prin hotărâre a Guvernului*”.

Spre deosebire de Codul Contravențional al R. Moldova, Legea contravențională al României

marcată prin Ordonanța Guvernului nr. 2/2001, nu prezintă o descriere al procedurii de constatare, indicând în art.15 alin. (1) doar faptul că: „*contravenția se constată printr-un proces-verbal încheiat de persoanele anume prevăzute în actul normativ care stabilește și sancționează contravenția, denumite în mod generic agenți constatați*”.

Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 stabilește categoriile de persoane care pot avea calitatea de agent constatare. De regulă, pe lângă faptul că agentul constatare trebuie să fie prevăzut de actul normativ special de stabilire a contravențiilor, acesta trebuie să dețină și o abilitare în acest scop.

La documentarea contravențiilor din domeniul circulației rutiere, în cazul în care agentul constatare a constatat personal contravenția în momentul săvârșirii ei, acesta urmează să întocmească procesul-verbal cu privire la contravenție. În cazul dacă contravenția constatată nu ține de competența de examinare, agentul constatare este în drept să întocmească procesul verbal fără însă a primi decizia referitor la încălcarea constatată.

La documentarea și constatarea contravențiilor în domeniul circulației rutiere nu putem vorbi de o procedură unică, pentru fiecare contravenție în parte fiind necesar de îndeplinit un șir de acțiuni caracteristice, din care cauză, în prezentul articol prezentăm o analiză generală al activității de constatare și documentare al contravențiilor din domeniul circulației rutiere.

Merită de a atrage atenție asupra frazei: „*constatarea personală ale agentului constatare*”, situație care nu trebuie confundată cu noțiunea de flagrant, care presupune surprinderea contravenientului în timpul desfășurării activității contravenționale. În acest sens, se susține că ar fi inechitabil ca o infracțiune, faptă ilicită mai gravă, să poată fi constată prin orice mijloc de probă, în timp ce o contravenție să nu poată dovedită decât cu un proces-verbal încheiat numai pe baza unor constatări făcute personal de către agentul constatare [5 p. 121].

În doctrina română se arată că anumite contravenții pot fi constatate de către agenții constatori cu propriile simțuri chiar dacă nu sunt flagrante și anume: contravențiile continue pot fi constatate personal și flagrant până la epuizare, contravențiile ale căror efecte se prelungește în timp (cum sunt cele la regimul construcțiilor sau la regimul contabilității) pot fi constatate personal și după consumarea lor, iar în cazul celorlalte contravenții, cele instantanee, dacă agentul constator nu le constată personal, nu va putea aplica o sancțiune. De asemenea, se arată că, în măsura în care se întocmește o notă de constatare, în cazul anumitor contravenții, este irelevant dacă procesul-verbal se întocmește ulterior, acesta fiind valabil [6, p. 111-112].

Asemeni, se consideră că expresia încetățenită în doctrină și în practica judiciară, de „*a constatata cu propriile simțuri*” trebuie interpretată în sensul în care agentul constator va putea întocmi proces-verbal de constatare a contravenției în toate situațiile în care, din probele administrate, se poate dovedi comiterea unei asemenea fapte, deci și în cazul contravențiilor instantanee.

Legea contravențională nu cere constatarea acestui tip de contravenții în flagrant, dar, pe de altă parte, și în cazul în care agentul constator nu surprinde în flagrant contravențiile instantanee putem vorbi de o constatare prin propriile simțuri, respectiv de constatarea datorată simțului auzului sau văzului agentului constator, care ia act de comiterea acestei fapte, din declarațiile martorilor oculari.

Mircea Ursuța consideră că procesul-verbal încheiat de un agent constator care nu a constatat personal contravenția și nu a consemnat declarațiile eventualilor martori este lovit de nulitate. Prezumția de legalitate a procesului-verbal se fundamentează tocmai pe faptul că el înglobează constatările personale ale unui agent al statului or, dacă acest agent nu percepe în mod nemijlocit săvârșirea faptei și nici nu administrează probe din care să rezulte comite-

rea contravenției, rezultă că actul încheiat nu poate beneficia de forța probantă a unui act administrativ [7, p. 123].

Intrucât, din mențiunile inserate în procesul-verbal, trebuie să rezulte, fără dubiu, săvârșirea faptei de către persoana față de care se întocmește acest act, în măsura în care este vorba de o contravenție instantanee, la care agentul constator nu a fost prezent în momentul comiterii, este nevoie de consemnarea unor declarații ale martorilor, care să fie identificați în procesul-verbal, sau să fie prezentate probe care ar demonstra faptul comiterii contravenției, probe care urmează să fie acumulate cu respectarea normelor legii contravenționale, atât al R. Moldova, cât și al României. Sarcina probării faptului contravenției revine agentului constator, care și posedă împuternici oferite de lege pentru a proba contravenția documentată.

Actul legislativ de specialitate al României statuează că: „*în cazul în care constatata încălcări ale normelor legate de circulația rutieră, agentul constator încheie un proces-verbal de constatare a contravenției, care va cuprinde în mod obligatoriu: data, ora și locul unde este încheiat; gradul profesional, numele și prenumele agentului constator, unitatea din care acesta face parte; numele, prenumele, codul numeric personal, domiciliul sau reședința contravenientului, numărul și seria actului de identitate ori, în cazul cetățenilor străini, al persoanelor fără cetățenie sau al cetățenilor români cu domiciliul în străinătate, seria și numărul pașaportului ori ale altui document de trecere a frontierei de stat, data eliberării acestuia și statul emitent; descrierea faptei contravenționale, cu indicarea datei, orei și locului în care a fost săvârșită, precum și arătarea tuturor împrejurărilor ce pot servi la aprecierea gravității faptei și la evaluarea eventualelor pagube pricinuite; indicarea actului normativ prin care se stabilește și se sancționează contravenția; numărul punctelor-amendă aplicate și valoarea acestora,*

posibilitatea achitării de către persoana fizică, în termen de cel mult două zile lucrătoare, a jumătate din minimul amenzii prevăzute de actul normativ, sancțiunea contravențională complementară aplicată și/sau măsura tehnico-administrativă dispusă; indicarea societății de asigurări, în situația în care fapta a avut ca urmare producerea unui accident de circulație din care au rezultat numai pagube materiale; termenul de exercitare a căii de atac, semnătura agentului constatator și unitatea de poliție la care se depune plângerea.

În situația în care fapta a fost constatată cu ajutorul unui mijloc tehnic certificat sau unui mijloc tehnic omologat și verificat metrologic, polițistul rutier încheie un proces-verbal de constatare a contravenției, după prelucrarea înregistrărilor și stabilirea identității conducătorului de vehicul.

Datele de identificare a contravenientului care se consemnează în procesul-verbal de constatare a contravenției sunt cele comunicate, în scris, sub semnătura proprietarului sau deținătorului legal al vehiculului” [8].

Considerând că există teme de a începe procedura contravențională, agentul constatator abilitat cu dreptul de a constata faptul contravenției nemijlocit se ocupă și de acumularea probelor care ar confirma sau infirma faptul existenței unei contravenții. La această etapă se stabilesc următoarele circumstanțe specifice faptei comise:

- circumstanțele ce contribuie direct la soluționarea problemei privind prezența sau lipsa componentei juridice a contravenției (obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă);
- circumstanțele ce nu contribuie direct la constatarea prezenței sau lipsei componentei juridice a contravenției, însă au importanță pentru evaluarea corectă a tipului de sancțiune contravențională;
- informația privind personalitatea făptuitorului;
- informația ce ține de constatarea cauzelor fiecărei contravenții comise [9].

Cercetarea cazului și constatarea circumstanțelor reale ale faptei comise se realizează prin mai multe metode, una de bază manifestându-se prin audierea participanților la procedura contravențională, la care poate fi citată orice persoană ce deține informații privind fapta contravențională comisă sau personalitatea autorului ei: partea vătămată, martorii, specialistul, făptuitorul.

Cercetarea circumstanțelor comiterii faptei contravenționale poate fi efectuată și prin studierea purtătorilor materiali de informație (probe materiale), a obiectelor și documentelor care sunt un instrument al contravenției, precum și a obiectelor și a documentelor care sunt obiectivul direct al contravenției.

Începerea procedurii contravenționale este o acțiune procesuală când din conținutul sesizării înaintate s-a constatat existența unei fapte contravenționale, iar agentul constatator competent dispune începutul colectării și administrării probelor care ar confirma sau ar infirma faptul comiterii unei contravenții.

Autorul moldovean S. Furdui statuează faptul că: „*odată cu începerea procedurii contravenționale pe cazul documentării contravențiilor din domeniul circulației rutiere, urmează aplicarea legii contravenționale care este o activitate practică a autorităților competente să examineze cauzele contravenționale, iar această activitate este structurată în patru etape*” [10, p. 69], pe care le întâlnim și în lucrările autorilor autohtoni V.Guțuleac și V.Stratu:

a) Stabilirea stării de fapt – lămurirea asupra împrejurărilor ce solicită aplicarea legii contravenționale situației de fapt.

b) Alegerea normei de drept contravențional – normă care trebuie aplicată în împrejurările stabilite de fapt.

c) Interpretarea normei contravenționale – totalitatea de operațiuni logico-raționale efectuate în scopul clarificării sensului exact al normelor de drept

contravențional, precum și activitatea de explicare a normelor respective subiecților cărora li se adresează [11, p. 33], iar această etapă se folosește la anumite fapte și situații, diferite de cele tipice, a normelor contravenționale, norme care conțin uneori formulări ce nu redau clar voința legiuitorului, cuvinte cu sens ambiguu ori redactări neglijente.

d) Elaborarea și emiterea actului de aplicare a normei contravenționale – este ultimul moment al procesului de aplicare care va atrage după sine stabilirea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice concrete [12, p. 55].

Întru respectarea și garantarea unui proces echitabil, agentul constator urmează să asigure accesul liber la justiție a oricăror persoane, fapt dat fiind specificat și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului din hotărârile *Ziliberberg c. Moldovei* (Cererea nr. 61821/00) și *Guțu c. Moldovei* (Cererea nr. 20289/02), potrivit cărora, la examinarea cauzelor contravenționale, urmează să fie respectate toate exigențele ce derivă din prevederile art. 6 CEDO.

Mai mult, în cazul în care procedura contravențională nu prevede o anumită acțiune procesuală, agentul constator poate aplica dispozițiile procedurii penale în procesul contravențional, pornind de la raționamentele Curții Europene a Drepturilor Omului, cu aplicarea directă a acțiunilor procesuale penale în cel contravențional. Cu toate că art. 425 alin. (2) din Codul contravențional prevede exhaustiv mijloacele de probă prin care pot fi constatate anumite fapte, alin. (7) al aceluiași articol prevede că procesului contravențional i se aplică și mijloacele de probă prevăzute în Codul de procedură penală.

Astfel, în raport cu dispozițiile Codului de procedură penală, procesului contravențional i se aplică cele ale procedurii penale cu privire la procedura de audiere a participanților la procesul contravențional, precum și a celorlalte acțiuni procesuale de constatare prin intermediul mijloacelor de probă. După co-

lectarea și administrarea probelor, survine etapa de constatare a circumstanțelor reale ale faptei comise ce se realizează prin diferite procedee, iar cea mai importantă este audierea participanților la procesul contravențional.

Aici includem și cercetarea purtătorului material de informație care, la rândul său, urmează de anexat la cauza contravențională, reieșind din dispozițiile art. 132⁵ și 164 din Codul de procedură penală care se aplică corespunzător și procedurii contravenționale având în vedere raționamentele jurisprudenței CEDO din hotărârile *Ziliberberg c. Moldovei* și *Guțu c. Moldovei*, citate supra.

Este de remarcat că fiecare acțiune procesuală urmează de fixat, obligatoriu în anumite acte procesuale, procese-verbale, ordonanțe, încheieri etc. care, la rândul lor, se anexează la dosarul contravențional. Totodată, în cazul aplicării unor restricții sau limitării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, urmează ca acestuia să i se motiveze aceste restricții sau limitări cu explicarea drepturilor și obligațiilor ce le are, inclusiv dreptul de a face unele obiecții împotriva acțiunilor agentului constator cu consemnarea acestora în actul de fixare a acțiunilor procesuale respective [13, p. 56].

Procesul-verbal este un act prin care se individualizează fapta ilicită și se identifică făptuitorul. Procesul-verbal se încheie de agentul constator pe baza constatărilor personale și a probelor acumulate, în prezența făptuitorului sau în absența lui și este necesar să corespundă cerințelor prevederilor Codului contravențional [14, art. 442].

În procesul-verbal cu privire la contravenție se include și decizia asupra cauzei contravenționale, care este un act administrativ cu caracter individual și se va bucura de prezumția de veridicitate aplicabilă actelor administrative, în măsura în care a fost întocmit legal [15].

Totuși, pornind de la premisa procedurală prin care legiuitorul a stabilit că nici o probă nu are o

valoare prestabilită, simplul fapt al întocmirii deciziei asupra cauzei contravenționale, fără a respecta condițiile impuse de lege este insuficient pentru tragerea persoanei la răspunderea contravențională. Astfel, asigurarea acestor condiții este obligatorie pentru agentul constatare.

În situația când încălcarea a fost săvârșită de câteva persoane, se întocmește proces-verbal pentru fiecare contravenient în parte. La întocmirea procesului-verbal contravenientului i se lămuresc drepturile și obligațiile lui, referitor la aceasta, făcându-se o mențiune în procesul-verbal. Procesul este semnat de persoana care l-a întocmit și de contravenient.

În caz de încălcare de către conducătorul de vehicul a regulilor de circulație rutieră soldată cu deteriorarea neînsemnată a vehiculelor, a încărcăturilor, a drumurilor, a instalațiilor rutiere, a altor instalații sau a altor bunuri, la procesul-verbal se anexează date suplimentare: procesul verbal de cercetare la fața locului, schița accidentului rutier, care sunt de strictă evidență, procesele-verbale de audiere a conducătorilor vehiculelor implicate în accident și ale martorilor.

În schiță se indică datele exacte ce permit de a reconstitui poziția autovehiculelor accidentate (se efectuează marcarea poziției lor față de obiectele staționare repere). Schița este semnată de agentul constatare care a întocmit-o, de conducătorii de vehicule și de martorii asistenți. Totodată, conducătorilor de autovehicule li se eliberează dovadă despre deteriorarea autovehiculelor. La cererea victimei în mod obligatoriu i se eliberează copie de dosarul contravențional. Cererea se anexează la dosarul contravențional.

În cazul când contravenientul refuză să semneze procesul-verbal, în el se face mențiunea respectivă și faptul se confirmă prin semnătura unui martor, cu indicarea datelor de identitate al acestuia. Persoana care a comis contravenția este în drept să anexeze la procesul-verbal explicațiile și observațiile asupra

conținutului procesului-verbal, să expună motivele refuzului său de a-l semna.

Până la purcederea întocmirii procesului-verbal agentul constatare stabilește cauzele și condițiile care au contribuit la comiterea încălcării, identitatea persoanei care a comis-o, dacă sânt circumstanțe atenuate și agravante, alte condiții importante pentru cauză.

Identitatea persoanei este stabilită conform actelor prezentate sau prin intermediul mijloacelor de telecomunicație speciale aflate în dotarea agentului constatare.

Accesarea datelor prin terminalul disponibil folosind rețeaua internet referitor punctelor de penalizare și despre aflarea persoanei sau automobilului în orientare sau căutare este obligatorie.

În cel mult a 24 de ore din momentul înregistrării raportului și demersului agentului constatare în registrul numărul 2, sau de la data încheierii procesului-verbal, informația din acestea obligatoriu se introduce în Sistemul informațional automatizat „Evidența contravențiilor în domeniul circulație rutiere și a punctelor de penalizare acumulate în baza sancțiunilor aplicate ” [16].

Procesul-verbal încheiat se remite spre examinare în instanță sau în alt organ potrivit competenței. În cazul când acest fapt este prevăzut de legea contravențională.

În legislația Română, procesul verbal cu privire la contravenție este recunoscut drept un act administrativ, care trebuie să fie emis cu respectarea:

- competenței;
- a formei și procedurii de emitere a actului;
- a conformității conținutului actului de constatare cu actele juridice cu forță superioară și cu scopul legii.

Analizând dispozițiile art. 26 din Legea nr. 218/2002, pct.12) [17], constatarea contravențiilor și aplicarea sancțiunilor se fac de către poliție. Sancțiunea încălcării competenței de emitere a actului con-

statator este nulitatea absolută a procesului-verbal. Ca orice act administrativ, procesul verbal trebuie să îmbrace forma scrisă.

Prevederile art. 16 din O.G. nr. 2/2001 stabilesc condițiile formale pe care trebuie să le îndeplinească procesul-verbal. Sintetizându-le, se desprind următoarele categorii de mențiuni:

a) cele referitoare la agentul constatator: numele, prenumele, calitatea și instituția din care face parte agentul constatator;

b) cele referitoare la contravenient: • datele personale din actul de identitate, inclusiv codul numeric personal, ocupația și locul de munca ale contravenientului, • în cazul contravenientului minor: numele, prenumele și domiciliul părinților sau ale altor reprezentanți ori ocrotitori legali ai acestuia, • pentru contravenientul - persoana juridică: denumirea, sediul, numărul de înmatriculare în registrul comerțului și codul fiscal ale acesteia, precum și datele de identificare a persoanei care o reprezintă.

c) cele referitoare la fapta care întrunește trăsăturile constitutive ale unei contravenții: descrierea acesteia cu indicarea datei, orei și locului în care a fost săvârșită, arătarea tuturor împrejurărilor ce pot servi la aprecierea gravității faptei și la evaluarea eventualelor pagube pricinuite; indicarea actului normativ prin care se stabilește și se sancționează contravenția;

d) mențiuni procedurale: posibilitatea achitării în termen de 48 de ore a jumătate din minimul amenzii prevăzute de actul normativ, dacă acesta prevede o asemenea posibilitate; termenul de exercitare a caii de atac și organul la care se depune plângerea.

Concluzii

În încheiere, elucidăm faptul care este firesc tuturor categoriilor de contravenții, ce urmează să fie examinate de agenții constatori. Acesta se referă la modul cum are loc procesul de constatare, documentare și examinare al unei contravenții. Din studiul realizat

mai sus, observăm că nu există deosebiri radicale în procesul de constatare și examinare al contravențiilor din domeniul circulației rutiere fixate în România, cu cel realizat de agentul constatator în Republica Moldova. Este destul de important faptul că lacunele prezente în procesul de constatare și documentare al contravențiilor din domeniul circulației rutiere să nu fie stabilite în procesul examinării contestației depuse în instanța de judecată asupra deciziei primite, ci anume nemijlocit în procesul consemnării faptului contravenției de către agentul constatator, care chiar dacă contravenția conține prin sine un pericol social mai redus decât infracțiunea, aceasta nu ar trebui să împiedice agentul constatator la respectarea cerințelor stabilite de legea contravențională.

Referințe bibliografice

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova. Cod Nr. 218 din 24.10.2008. Publicat la 17.03.2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100, cu modificări.

2. Ordonanța Guvernului României nr. 2 din 12 iulie 2001 „privind regimul juridic al contravențiilor”. Emitent Guvernul României. Publicat în Monitorul Oficial nr. 410 din 25 iulie 2001.

3. Legea României nr. 32 din 12 noiembrie 1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor. Emitent Marea Adunare Națională. Publicat în Buletinul Oficial nr. 148 din 14 noiembrie 1968. În vigoare de la 01 ianuarie 1969 până la 23 august 2001, fiind abrogat și înlocuit prin Ordonanță 2/2001.

4. GROZA, Laurențiu, PARAUȘANU, Gheorghe. *Reglementarea sancționării contravențiilor*. Ed. Științific, București, 1973 p. 63. CZU 343.23(498)(094). În acest sens, a se vedea: Ovidiu Podaru, Radu Chirița, Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor. Comentată și adnotată. Ed. Sfera, Cluj Napoca, 2006, pp. 115-116.

5. URSUȚA, Mircea. *Procedura contravențională*. Ediția a doua revizuită și adăugată. Tomul 2. Editura: Universul Juridic, 2009, pag.123, 368 p, ISBN: 978-973-127-150-7.

6. PODARU, Ovidiu, CHIRIȚA, Radu. *Ordonanța Guvernului nr.2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor*. Comentată și adnotată. Editura Sfera Cluj Napoca 2006. pp.111-112.

7. URSUȚA, Mircea. *Procedura contravențională*. Ediția a doua revizuită și adăugată. Tomul 2. Editura: Universul Juridic, 2009, pag.123.

8. Hotărâre nr. 1.391 din 4 octombrie 2006 (actualizată) pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice (actualizată până la data de 26 ianuarie 2007). Emitent Guvernul României <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/79058>, accesat la 13.09.2022, art.180-181.

9. Ordinul MAI Nr. 347 din 01.11.2010: „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de înregistrare a contravențiilor, a persoanelor care le-au săvârșit și a rezultatelor examinării cauzelor contravenționale”.

10. FURDUI, Sergiu. *Dreptul contravențional*. Chișinău, edit. Cartier juridic 2005, p.69. 248 p. ISBN9975-79-310-X.

11. GUȚULEAC, Victor, *Drept contravențional*. Chișinău, 2006, p.33, 270 p. ISBN 978-9975-934-96-1.

12. STRATU, Victor. *Unele aspecte procedurale privind constatarea faptei contravenționale*. În Revista Națională de Drept nr. 7, 2016, p.55.

13. STRATU, Victor op.cit., p.56.

14. Codul Contravențional al Republicii Moldova. Cod

Nr. 218 din 24.10.2008. Publicat la 17.03.2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100, cu modificări; art. 442.

15. Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana Hotărâre Dosarul nr.5r-5733/2021 4-2115222-12-5r-27102021, https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/93bb1eac-e9ad-4b92-ae3d-b440c362652b accesat la 18.09.2022.

16. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 493 din 14.08.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind evidența contravențiilor în domeniul circulației rutiere și asigurarea accesului titularului permisului de conducere la informația despre punctele de penalizare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 127-130 din 21.08.2009.

17. Legea României nr. 218 din 23 aprilie 2002 (republicată) privind organizarea și funcționarea Poliției Române. Emitent Parlamentul Publicat în Monitorul Oficial nr. 170 din 2 martie 2020 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/157719>, accesat la 13.09.2022.

18. Decizia ICCJ-RIL nr. 8/2018. Nulitatea procesului-verbal de constatare și sancționare a contravenției rutiere. Neconsemnarea în procesul-verbal a sancțiunii complementare a suspendării dreptului de a conduce, a perioadei pentru care este suspendat. DECIZIA Nr. 8 din 19 martie 2018, Dosar nr. 2.798/1/2017. <https://legeaz.net/monitorul-oficial-501-2018/decizie-ril-iccj-8-2018-conditii-nulitate-proces-verbal-contravenție-neconsemnare>, accesat la 27.03.2023.

AVANTAJELE ARBITRAJULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL

Ruslan BERZOI

Președinte al Curții de Arbitraj Sportiv și Mediere în Fotbal,
Asistent universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: berzoiruslan@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0003-3963-7623>

This article is dedicated to arbitration as an alternative method of dispute resolution and aims to present its advantages over the classical method of dispute resolution through state courts and other alternative methods of dispute resolution. Arbitration appears as an alternative form of justice that comes to support state jurisdiction. Even though there is an interaction between arbitral jurisdiction and state jurisdiction, both of which have as their ultimate goal the settlement of disputes that have arisen between the parties, nevertheless arbitration is a much simpler, efficient and accessible mechanism for the litigants to achieve this goal.

Keywords: arbitration, litigation, courts, justice, alternative, efficiency.

Sistemele alternative de soluționare a litigiilor în afara instanțelor judecătorești, cunoscute sub denumirea de ADR (Alternative Dispute Resolution) sunt mijloace prin care părțile aflate în conflict pot ajunge la o înțelegere amiabilă a problemelor pe care le întâmpină.

La nivelul dreptului internațional privat, problematica metodelor ADR este reglementată de către actele normative elaborate de UNCITRAL (Comisia Națiunilor Unite cu privire la dreptul internațional privat – United Nations Commission On International TradeLaw). Acesta este organismul internațional care reglementează diferite problematice la nivel internațional. Când vorbim de arbitraj, de mediere și conciliere la nivel internațional ne vom raporta la reglementările UNCITRAL, precum și la convențiile internaționale.

În anul 1958 este adoptată Convenția pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale și anume, Convenția de la New York din 1958. Aceasta este convenția care dă putere și forță executorie hotărârilor arbitrale. În virtutea acestei convenții,

hotărârile arbitrale au aceeași valoare juridică ca o sentință judecătorească.

Pe modelul convenției de la New York din 1958, Comisia a hotărât elaborarea unei convenții și anume, Convenția de la Singapore privind medierea și concilierea în comerțul internațional.

Ca și modalitate de lucru a acestui organism, prioritar elaborării convențiilor se elaborează legi-model în domeniul de interes ce urmează a fi reglementat; legi-model pe care țările, state membre, le pot adopta la nivel național.

Cu privire la arbitraj, conciliere și mediere, mai există o convenție ce reglementează diferendele referitoare la investițiile între state și membrii altor state (resortisanții altor state), această convenție este cunoscută sub denumirea de Convenția de la Washington din 1965, convenție, care instituie mecanisme de conciliere și arbitraj internațional ori de câte ori există o dispută legată de investiții între state și persoanele publice sau private care au făcut investiții în statele semnatare a acestei convenții; este vorba despre acele investiții făcute în baza unor tratate bilaterale de investiții .

Este de reținut faptul că tribunalul arbitral care funcționează în baza acestei convenții (Convenția de la Washington) este un tribunal care are în competență exclusivă soluționarea litigiilor legate de investiții.

O altă instituție care reglementează și administrează proceduri la nivel internațional de soluționare alternativă a litigiilor este Camera Internațională de Comerț de la Paris (International Chamber of Commerce – ICC) care pune la dispoziția persoanelor fizice, companiilor, organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, norme și reguli pentru administrarea procedurilor alternative de soluționare a litigiilor.

Această instituție administrează nu numai proceduri de arbitraj, realizând și conciliere, mediere (fiind de fapt primul organism internațional care a adoptat reguli ale medierii), expertiza DOCDEX, proceduri DOCDEX, mini-procesul.

În materia dreptului familiei, lucrările Conferințelor de la Haga sunt cele care influențează în mod decisiv soluționarea alternativă a litigiilor în această zonă.

În ceea ce privește dreptul muncii, organizațiile internaționale (ONU, OSCE, FMI, Banca Mondială) au instituit reguli și proceduri de soluționare alternativă a disputelor între angajați și angajatori;

Metodele ADR pot fi utilizate în aproape toate domeniile de către persoanele fizice și persoanele juridice și se referă la drepturi de care aceste persoane pot dispune cu obligația de a nu se încălca ordinea publică și bunele moravuri.

Mecanismele alternative de soluționare a disputelor pot fi inițiate și derulate chiar în paralel cu procedurile judiciare. De la această regulă există o excepție și anume, arbitrajul: dată fiind funcția sa jurisdicțională, așa cum este prevăzută în codul de procedură civilă, nu poate fi derulată în paralel cu procedura judiciară.

De altminteri, includerea în contract a clauzei compromisorii care atrage competența tribunalului

arbitral exclude competența instanței de drept comun.

Practica și literatura de specialitate au scos în evidență faptul că schemele alternative de soluționare a litigiilor sunt multiple. Nevoia socială și legislativă a împins unde într-un punct în care să vedem care sunt cele mai utilizate proceduri alternative și pe acestea să le reglementăm. La nivel mondial sunt cunoscute peste 700 de scheme alternative ori nu toate sunt reglementate.

Metodele ADR reglementate sunt:

- 1) Arbitrajul
- 2) Medierea
- 3) Concilierea
- 4) Negocierea
- 5) Expertiza amiabilă
- 6) Comisiile de dispute

Ne interesează mai mult arbitrajul, pentru că, în cadrul acestuia, avem și mecanisme de punere a rezultatului procedurii alternative în executare.

Statul este obligat acolo unde este reglementată procedura ADR la nivel internațional, la nivel european, să instituie mecanisme de urmărire și de punere în executare a rezultatului litigiului respectiv.

Din această perspectivă este notată hotărârea arbitrală care are forța executorie a unei hotărâri judecătorești datorită Convenției de la New York.

Arbitrajul

Este o procedură alternativă de soluționare a litigiilor, fiind definit în Legea cu privire la arbitraj nr.23 din 22.02.2008 care prevede că: *arbitrajul* – este o cale alternativă de soluționare a litigiilor atât de către arbitri numiți pentru fiecare caz aparte (arbitraj ad-hoc), cât și de instituții permanente de arbitraj;

Arbitrajul poate decide asupra unui litigiu care a apărut din raporturile de drept civil în sens larg dintre părțile cu capacitate deplină de exercițiu, dacă litigiul a fost trimis, cu acordul părților, spre soluționare în arbitraj, cu excepția litigiilor în materii

în care legea nu permite soluționarea lor pe calea arbitrajului.

Litigiul este un conflict izvorât din raporturi juridice civile, inclusiv patrimoniale, dintre părți, din raporturi obligaționale contractuale și necontractuale, cum ar fi: vânzarea-cumpărarea, prestarea de servicii, executarea de lucrări și altele asemenea sau din raporturi de proprietate și din alte drepturi reale, inclusiv din dreptul de proprietate intelectuală;

La baza competenței, de a soluționa un litigiu prin intermediul arbitrajului, stă Convenția de arbitraj, care reprezintă un acord în a cărui bază părțile remit spre soluționare în arbitraj toate litigiile sau o parte din litigii, care au apărut sau care ar putea să apară între ele ca rezultat al unui raport juridic contractual sau necontractual. Convenția de arbitraj poate fi exprimată sub formă de clauză arbitrală inserată în contract ori sub formă de acord independent;

Acest lucru înseamnă că arbitrajul are ope legis cu caracter jurisdicțional, iar de aici decurg o serie de consecințe juridice.

Principala consecință este aceea că procedura arbitrală nu poate fi administrată în paralel cu procedura jurisdicțională.

Este singura procedură alternativă care exclude procedura judiciară. În schimb, arbitrajul poate fi utilizat simultan sau consecutiv cu alte metode alternative de soluționare a litigiilor.

Cel mai frecvent este utilizat alături de mediere. Există chiar o schemă alternativă denumită MEDAR: încep cu medierea, continui cu arbitrajul sau invers denumita ARMED.

Totodată este important să remarcă și faptul că legislația națională prevede că anumite pretenții sau litigii, *nu pot face obiectul unei convenții de arbitraj cum ar fi:*

- a) pretențiile ce țin de dreptul familiei;
- b) pretențiile izvorâte din contractul de locațiune a încăperilor de locuit;

- c) pretenții și drepturi patrimoniale cu privire la locuințe;

- d) pretenții în care una din părți este o autoritate publică;

- e) pricinile în procedura insolvenței.

- f) litigiile ce privesc înstrăinarea bunurilor proprietății publice;

- g) litigiile referitoare la dreptul la viață și sănătate;

- h) litigiile privind drepturile nepatrimoniale ale proprietății intelectuale;

- i) alte litigii în privința cărora părțile nu pot încheia tranzacții.

Avantajele recurgerii la Arbitraj

Doctrina de specialitate a prezentat în cele mai multe cazuri superioritatea procedurii arbitrale în fața procedurii desfășurate în fața instanțelor de judecată, reținând în favoarea acestora avantajele semnificative și mai ales „tentante pentru comerciantul care dorește rezolvarea cauzei sale cu celeritate, costuri mici și profesionalism.

Ne vom referi în continuare la acele avantaje care constituie un factor deosebit de important în luarea deciziei de a alege instanța arbitrală drept instituție împuternicită în soluționarea unui eventual litigiu.

1. Hotărârile arbitrale definitive și obligatorii pentru părți, conform Codului procedurii civile, hotărârea arbitrală remisă părților are efectele unei hotărâri judecătorești definitive, care poate fi desființată numai pe calea acțiunii în anulare, dar nu pentru motive care vizează fondul litigiului, ci doar pentru excepțiile procedurale. Hotărârea arbitrală este investită cu formulă executorie astfel încât, se supune executării silite de la pronunțare.

2. Recunoașterea internațională a hotărârii arbitrale – hotărârea unui tribunal arbitral se bucură de o recunoaștere internațională mai puternică decât cea a unei instanțe judecătorești naționale. Mai mult de 120 de state au semnat și ratificat Convenția Națiu-

nilor Unite cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, încheiată la New York, în 1958. Pe lângă, aceasta mai există și numeroase tratate bilaterale sau multilaterale menite să faciliteze recunoașterea internațională.

3. Neutralitatea – decurgând din principiul autonomiei de voință a părților, în cadrul procedurii arbitrale apare avantajul plasării părților, inclusiv din state diferite, pe o poziție de perfectă egalitate în ce privește locul arbitrajului, limba în care au loc dezbaterile, procedura și regulile de aplicare, naționalitatea arbitrilor și reprezentarea legală. Această posibilitate de alegere este în măsură să asigure o perfectă neutralitate, înlăturând avantajarea necuvenită a uneia din părți. Acest lucru este foarte important pentru tranzacțiile transfrontaliere, întrucât evită posibilitatea unui avantaj al „instanței de acasă” pentru o parte.

4. Competența specializată a arbitrilor – arbitrii Curții Internaționale de Arbitraj sunt specialiști cu înaltă calificare în domeniul dreptului și a relațiilor comerciale internaționale și ei pot fi aleși de către părți de pe Lista de arbitri. Există astfel posibilitatea alegerii, în calitate de arbitri, în litigiile comerciale a unor specialiști în domeniul dedus judecării, sporind astfel încrederea părților și garanția competenței celor ce-i vor judeca. Arbitrajul oferă astfel o judecată eficientă, prin arbitri cu experiență îndelungată și de o competență recunoscută în domeniul respectiv. De altfel, neîndeplinirea condițiilor de calificare poate constitui o cauză de recuzare a arbitrilor.

5. Confidențialitate – arbitrajul conferă confidențialitate, desfășurarea procedurii arbitrale realizându-se în cerc închis, ce permite păstrarea secretului comercial și evitarea publicității judiciare, aspect deloc neglijabil mai ales în raporturile comerciale. Natura privată a arbitrajului explică faptul că arbitrajul nu este guvernat de principiul publicității. Astfel, numai părțile sau reprezentanții lor participă la dezbaterile

litigiului. Nici hotărârea tribunalului arbitral nu se pronunță în ședință publică, ea fiind adusă numai la cunoștința părților implicate. De altfel, legea instituie răspunderea arbitrilor pentru încălcarea acestei obligații. În acest fel, reputația părților, îndeosebi a comercianților, poate rămâne neafectată, indiferent de soluția finală pronunțată în arbitraj.

6. Celeritate – procedura arbitrală se desfășoară pe parcursul a cel mult 6 luni. De asemenea, arbitrajul prezintă șansa de a nu se supune unui formalism excesiv care deseori sufocă desfășurarea în condiții de eficiență și celeritate a unui litigiu. Astfel, sub rezerva respectării dispozițiilor imperative ale legii, a ordinii publice sau a bunelor moravuri, părțile pot stabili, prin convenția arbitrală sau printr-un act separat, regulile de procedură pe care tribunalul arbitral să le urmeze în soluționarea litigiului. În lipsa unor asemenea norme, tribunalul arbitral poate să reglementeze procedura de urmat, conform propriilor regulamente adoptate.

7. Costuri reduse – taxele de arbitraj sunt exprimate procentual, regresiv, pe tranșe, la valoarea obiectului litigiului, potrivit Normelor privind taxele și cheltuielile arbitrale, de asemenea, taxa arbitrală include și onorariile arbitrilor care pot fi limitate.

8. Posibilitatea alegerii arbitrilor - Arbitrii sunt specialiști recunoscuți în diverse domenii de activitate (personalități ale vieții economice, foști magistrați, consilieri juridici, avocați, etc.), cu integritate morală de necontestat.

9. Flexibilitatea arbitrajului - Arbitrajul oferă o procedură de soluționare a diferendului simplificată, cu un pronunțat caracter de apreciere asupra regulilor de procedură de urmat. Trăsătura dominantă a reglementării arbitrajului constă în libertatea contractuală a părților, ele fiind libere să aleagă sau nu aceasta cale și să determine arbitrii, arbitrajul competent, procedurile, termenele și chiar locul acestuia. De asemenea, arbitrajul prezintă șansa de a nu se supune unui formalism excesiv

care deseori sufoca desfășurarea în condiții de eficiență și celeritate a unui litigiu.

Astfel, sub rezerva respectării dispozițiilor imperative ale legii, a ordinii publice sau a bunelor moravuri, părțile pot stabili, prin convenția arbitrală sau printr-un act separat, regulile de procedura pe care tribunalul arbitral să le urmeze în soluționarea litigiului. În lipsa unor asemenea norme, tribunalul arbitral poate să reglementeze procedura de urmat, conform propriilor regulamente adoptate.

10. Autonomia de voință a părților în a conveni prin convenția arbitrală modul, termenul, procedura, arbitrii, costurile și cheltuielile de arbitraj și alte acțiuni aferente arbitrajului în modul în care ei văd soluționarea unor eventuale litigii sau litigii existente la momentul.

11. Calitatea hotărârii arbitrale - Putem compara avantajul unei hotărâri arbitrale față de hotărârea judecătorească; putem evidenția o trăsătură (calitatea) care izvorăște din finalitatea arbitrajului, în special a arbitrajului comercial. Având arbitri specializați, această procedură beneficiază nu doar de elementele unei hotărâri motivate, dar această hotărâre se constituie într-o „motivare explicată” oferită părților. Arbitrajul nu se poate doar „pronunța”, simplist, prin trimitere la normele juridice aplicabile cauzei, ci trebuie să creeze acea stare de înțelegere a părților cu privire la motivele hotărârii.

12. Neoficialitatea procesului de arbitraj este considerat un motiv major pentru care multe companii care selectează arbitrajul în litigiu, nimeni din companiile cu renume nu doresc ca numele lor să fie publice din cauza unor dispute în judecată, mai ales că în prezent pe pagina web a instanțelor se publică agenda ședințelor și a participanților la proces.

13. Arbitrajul este un proces mai puțin formal, ceea ce face ca procesul să se miște mai repede, iar procedurile sunt mai simple și în mai puține faze sau etape.

14. Lipsa procedurilor formale de contestări în cadrul procesului a încheierilor și natura (de obicei) obligatorie a procesului. Dacă sunteți parte la o arbitraj obligatorie și doriți să protestați împotriva deciziei arbitralului, este posibil să nu puteți face acest lucru dacă nu există vre-un motiv să credeți că arbitrajul a acționat cu răutate sau a fost părtinitor.

15. Neutralitatea Decurgând din principiul autonomiei de voință a părților, larg recunoscut și aplicat în cazul instituției arbitrajului, apare avantajul plasării părților din state diferite pe o poziție de perfectă egalitate în ceea ce privește elemente esențiale ca: locul arbitrajului; limba în care au loc dezbaterile; procedura și regulile aplicabile; naționalitatea arbitrilor; reprezentarea legală. Această posibilitate de alegere este în măsură să asigure o perfectă neutralitate, înlăturând avantajarea necuvenită a uneia din părți.

16. Garantarea respectării drepturilor apărării - Cu toate că procedura arbitrală este simplificată, totuși pentru părți este oferită o garantare a bunei respectări a acesteia, o trăsătură esențială a cărei este respectarea dreptului la apărare. Sancțiunea nerespectării acestui drept survine în momentul recunoașterii și executării hotărârilor arbitrale prin desființare sau nerecunoașterea hotărârii pronunțate cu încălcarea dreptului la apărare.

17. Soluționarea rapidă și definitivă a litigiului într-o singură instanță, fără a mai parcurge costuri, cheltuieli și timp pierdut pentru căile de atac în instanțele superioare judiciare.

18. Arbitrii de pe lista facultativă a arbitrilor, în special în cazul Arbitrajelor Comerciale Internaționale cu sediul într-o anumită țară, sunt nu numai cetățeni autohtoni, dar și cetățeni străini, lucru care asigură posibilitatea arbitrajului litigiilor născute din raporturile cu elemente de extraneitate și exclude influența asupra acestora.

19. Hotărârea arbitrală nu poate fi atacată în fond. Hotărârea arbitrală poate fi desființată numai prin

acțiune în anulare, pentru motivele prevăzute limitativ în Codul de procedură civilă.

20. Când toate părțile cu interese contrare și tribunalul arbitral își manifestă acordul, arbitrajul poate avea loc și în afara sediului Tribunalului de Arbitraj, în locul convenit de părți și agreat de tribunalul arbitral, în locul aflării bunului în litigiu sau executării contractului.

21. Posibilitatea ca suportarea cheltuielilor de judecată arbitrală să se facă potrivit înțelegerii părților, cu plata daunelor interese sau în anumite limite (ex. Onorariul avocatului). Numai în absenta unei astfel de înțelegeri, se aplica regula prevăzută de Codul de Procedură Civilă pentru soluționarea litigiilor de către instanțele de judecată și anume, suportarea cheltuielilor antrenate să se facă de către partea care a pierdut litigiul.

22. Arbitrajul Comercial Internațional poate oferi o justiție de mai bună calitate, din moment ce multe instanțe interne sunt supraîncărcate, ceea ce nu permite întotdeauna judecătorilor timp suficient pentru a lua decizii legale de înaltă calitate.

23. În cadrul procesului arbitral, părțile în litigiu, în acord comun, pot schimba condițiile și procedurile arbitrale, fapt care nu este posibilă în jurisdicția națională, instanțele de judecată fiind obligate să se conducă strict de normele procedural prevăzute de Codul de procedură Civilă.

24. Mai nou în legătură cu situația pandemică legată de virusul Covid-19, multe arbitraje au adoptat proceduri scrise și/sau online fapt care permite examinarea litigiului în condiții de Securitate pentru sănătate și mai rapid, fapt care lipsește în procedurile civile ale instanțelor de judecată de la noi din țară.

25. În anumite cazuri, cum ar fi litigiile investitor - stat, Arbitrajul internațional oferă singurul remediu pentru încălcarea unui drept legal și o "garanție reală a imparțialității".

26. Rapiditate în comunicare – Actele prezentate de către părți în procedura arbitrală, actele instanței

de arbitraj, încheierile și Hotărârea arbitrală, se comunică părților prin diverse metode moderne (Email, teletext, alte platforme) în termenul prevăzut de către părți în convenția de arbitraj, sau de maximum o lună de la data pronunțării, conform prevederilor regulamentelor corespunzătoare ale instanței de arbitraj.

27. Predictibilitate - Un grad ridicat de anticipare a soluției pronunțate, raportat la faptul că părțile au convenit asupra regulilor aplicabile și dețin în mare măsură controlul procedurii arbitrale.

Concluzii

De-a lungul timpului, instituția arbitrajului a evoluat, devenind, o modalitate hibrid de soluționare a litigiilor, care pornește de la acordul părților, continuă cu soluționarea litigiului, utilizând o procedură și un drept aplicabil identificat de părți și finalizându-se cu o hotărâre definitivă și irevocabilă, obligatorie și executorie pentru părți, a cărei executare poate fi făcută forțat, prin intermediul organelor competente ale statului și prin aplicarea forței coercitive a acestuia.

Importanța arbitrajului a crescut în ultimii ani, devenind astăzi, o modalitate modernă și adecvată de soluționare a litigiilor, în contextul unei societăți caracterizată de evoluție și în plin proces de globalizare, având totodată și un puternic impact public.

Arbitrajul, în lumina avantajelor menționate mai sus, are astăzi posibilitatea de a-și găsi o expansiune și o popularitate deosebită, pe fundalul în care încrederea justițiabililor în justiția statală scade.

În Republica Moldova, apar noi instituții de arbitraj - multe specializate, disciplina Arbitrajul Comercial Internațional, este predată în cadrul a tot mai multor facultăți de drept, din cadrul Instituțiilor Universitare, avem tot mai mulți arbitri internaționali, promotori ai soluționării litigiilor prin intermediul instituției Arbitrajului. Urmează ca această metodă

alternativă de soluționare a litigiilor să fie mai intens promovată și popularizată în rândul organizațiilor comerciale și a mediului de afaceri.

Un rol important desigur că, în acest proces, le va reveni juriștilor care activează în diferite domenii și instituții, companii și asociații de interese, care deservește comunitatea de afaceri și care, vor implementa soluționarea litigiilor prin intermediul arbitrajului, inserând clauze de arbitraj în contracte, și convingând patronii ca să aibă încredere în justiția arbitrală, inclusiv prin argumentele expuse în prezentul articol.

Referințe bibliografice

1. AVORNIC, Gheorghe. *Importanța disciplinei Arbitrajul comercial internațional pentru formarea competențelor profesionale ale specialiștilor în drept în condițiile economiei de piață*. În: Revista Națională de Drept, nr.7 din 2014.
2. POSTOVAN, Dumitru, AVORNIC, Gheorghe, CAȚAVEICĂ, Eugeniu. *Curriculum la disciplina „Arbitrajul comercial internațional”*, USPEE „C. Stere”, Chșinău, 2013.
3. BĂCANU, I. *Litigii arbitrabile*. În: Revista Dreptul nr. 2/2000.
4. PRESCURE, Titus, CRIȘAN, Radu. *Arbitrajul comercial – modalitate alternativă de soluționare a litigiilor patrimoniale*. Ed. Universul Juridic. București, 2010;
5. KAUFMANN-KOHLER, Gabrielle. *Globalization of Arbitral Procedure*. Vanderbilt Journal of Transnational Law, vol. 36, 2003.
6. Lalive (P.). *Avantages et inconvénients de l'arbitrage "ad hoc"*. Mélanges – Etudes offertes à Pierre Bellet, Litec, p. 301, 1991.
7. BRUNET, B. *Les modes alternatifs de règlement des litiges. Quelques propos sur la réforme de la justice et de la régulation par le droit*, in Gaz. Pal. 21 févr. 1997.
8. Legea cu privire la arbitraj Nr. 23 – XVI din 22.02.2008 (MO nr.88-89 din 20.05.2008).
9. Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional din 22.02.2008 (MO 20.05.2008).
10. Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, încheiate la New-York la 10.06.1958.
11. Convenția Europeană de Arbitraj Comercial Internațional de la Geneva din 21.04.1961.
12. Legea – model UNCITRAL asupra arbitrajului comercial internațional din 21.06.1985.
13. Regulamentul UNCITRAL cu privire la arbitraj (2010) www.uncitral.org.

TRĂSĂTURILE ȘI ALGORITMUL METODIC AL ACȚIUNILOR REALIZATE ÎN ETAPA ÎNȚIALĂ DE CERCETARE A „SPĂLĂRII BANILOR”

Dinu OSTAVCIUC

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: ostavciuc@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-5317-3296>

Bogdan-Cătălin PĂUN

Avocat, doctorand, România

e-mail: avocatbogdanpaun@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0008-1763-3951>

The authors addressed the features and the methodical algorithm of the actions carried out in the initial stage of money laundering research in the elaborated article. Although the investigation of the crime of money laundering is a complex activity that constantly requires improvement and development, the subject of the forensic methodology of money laundering investigating has not been sufficiently researched. In this sense, it is necessary to develop methodical recommendations, by highlighting the key elements, which would govern the activity of the criminal investigation body and the investigating officer in the formation of the evidentiary basis in the case of the investigation of the crime of money laundering.

Keywords: forensic investigation, initial stage, money laundering, illicit income, methodical algorithm.

Introducere

Legalizarea veniturilor dobândite ilicit este una dintre cele mai dinamice fapte infracționale din sfera activității economice, al cărei pericol public crește nu numai din cauza sporirii numărului de infracțiuni de spălarea banilor, ci și datorită apariției constante de noi modalități, din ce în ce mai latente, de comitere a acestei fapte infracționale.

Scopul articolului constă în elucidarea trăsăturilor și algoritmului metodic al acțiunilor realizate în etapa inițială de cercetare a „spălării banilor”.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, au fost folosite următoarele metode de cercetare: logică, sistematică

și de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei și practicii judiciare.

Rezultate obținute și discuții

Ținând cont că trăsăturile metodice ale cercetării primare sunt în principal caracteristice etapei sale inițiale, vom examina în detaliu trăsăturile specifice acestei etape, determinate de mecanismul de săvârșire a infracțiunii.

Prima trăsătură ale metodicii de cercetare, caracteristică etapei inițiale, este, desigur, *complexul de măsuri orientate spre căutarea informației despre infracțiune* [8].

Trăsătura respectivă se păstrează chiar și în cazurile de efectuare a măsurilor speciale de investigații. Căutarea informațiilor are ca scop nu numai iden-

tificarea surselor și purtătorilor de date, complet noi, ci și extinderea informației care poate servi, ulterior, temei de efectuare a măsurilor speciale de investigații.

A doua caracteristică a cercetării inițiale este asociată cu *utilizarea obligatorie a rezultatelor măsurilor speciale de investigație în procesul de probațiune*. Această prevedere metodică pare a fi cea mai universală și semnificativă din punctul de vedere practic, întrucât pentru categoria infracțiunilor studiate, ca urmare a efectuării măsurilor speciale de investigații, se creează, de regulă, o bază semnificativă de informații secrete. Totuși, introducerea acestor date în procesul probator este de o complexitate sporită. Realizarea optimă a acestei sarcini depinde de profesionalismul ofițerilor de urmărire penală și de organizarea interacțiunii dintre organele de urmărire penală și celelalte organe de resort.

Trăsătura cercetării inițiale menționată *supra*, este strâns legată de o a treia caracteristică a metodicii criminalistice – *necesitatea unei verificări obiective și multiaspectuale a datelor operative, care se află la dispoziția ofițerului de urmărire penală*. În teoriile procesual-penale și criminalistice, se precută doar problema „verificării temeinice, cuprinzătoare și obiective a tuturor probelor acumulate în cauză”, iar problema verificării datelor operative, în ciuda semnificației și relevanței sale, lasă loc de mai bine. Desigur, înainte de verificarea integrală a acestor date prin toate mijloacele legale și, mai ales, prin confirmarea lor cu probelor acumulate în dosar, ele deși sunt importante, au mai mult un caracter orientativ, de căutare și tactic, în legătură cu care sunt larg utilizate pentru elaborarea versiunilor criminalistice [4, p.31], creșterea eficienței audierii, percheziției și a altor acțiuni de urmărire penală, identificarea și stabilirea bănuțului, a martorilor, a victimelor, depistarea bunurilor dobândite ilicit, alte probe materiale, căutării învinuțului (bănuțului) care se sustrage de la urmărirea penală etc.

Deși problema utilizării rezultatelor activității speciale de investigație este de natură independentă, trebuie reținut că datele de fapt obținute prin activitatea specială de investigații pot fi admise ca probe numai în cazurile în care ele au fost administrate și verificate prin intermediul mijloacelor prevăzute la art. 93 alin. (2) CPP, în conformitate cu prevederile legii procesuale, cu respectarea drepturilor și libertăților persoanei sau cu restricția unor drepturi și libertăți autorizată de către instanța de judecată.

Analizând caracterul metodicii de cercetare a infracțiunii de spălare de bani, prin prisma doctrinei, constatăm că rezultatele activității speciale de investigație sunt suficiente nu numai pentru a porni urmărirea penală, dar și pentru elaborarea versiunilor lucrative, planului de urmărire penală în vederea cercetării infracțiunii, înainte de a efectua primele acțiuni de urmărire penală, devenind *a patra trăsătură specifică procesului de cercetare inițială a infracțiunii*.

Prezența unei cantități semnificative de date operative și necesitatea utilizării lor în aspect informațional și tactic fac posibilă formularea altei caracteristici ai metodei de cercetare (*a 5-a trăsătură*), și anume: capacitatea de a întocmi un plan chiar la etapa inițială de cercetare, de a forma grupa de urmărire penală, care să includă nu numai ofițeri de urmărire penală și ofițeri de investigații, ci și specialiști din domeniul economic, bancar, financiar, auditului etc. Urmează de menționat că necesitatea creării unei grupe similare poate exista permanent în funcție de informația acumulată de organului de urmărire penală, episoade noi descoperite, noi suspecți etc.

Baza de date semnificativă, creată datorită activității speciale de investigație, determină a șasea caracteristică a cercetării inițiale pe acest gen de infracțiuni - *prevalarea versiunilor complexe, elaborate și verificate de ofițerul de urmărire penală împreună cu ofițerul de investigație, conform planului prestabilit*. Elaborarea versiunilor complexe și planificarea coerentă a activității de cercetare a

infracțiunii îmbunătățesc semnificativ nivelul de interacțiune și coordonare între personalul implicat în cercetare, inclusiv cu alte persoane.

Și, în sfârșit, a șaptea caracteristică esențială a cercetării inițiale constă în *semnificația deosebită a documentelor și a expertizelor* printre alte probe procesuale inerente cercetării infracțiunii de spălare de bani.

Analiza sarcinilor care stau în fața ofițerilor de investigație și a organului de urmărire penală permite identificarea nu numai a trăsăturilor comune, ci și specifice care caracterizează ambele domenii.

Particularitățile urmăririi penale ar trebui să includă, în primul rând, sarcini tipice soluționate în cadrul cercetării acestui gen de infracțiuni.

1. Activitate dominant-probatorie de cunoaștere trebuie să vizeze următoarele domenii principale:

- dovada faptelor specifice de spălare a banilor;
- dovada unor episoade specifice de realizare a activității de legalizare a veniturilor;
- dovada caracterului penal al acestor venituri;
- dovada vinovăției persoanelor învinuite de săvârșirea infracțiunilor menționate *supra*.

2. Utilizarea rezultatelor activității speciale de investigație în procesul probator.

3. Extinderea bazei probatorii ca urmare a efectuării acțiunilor de urmărire penală în vederea stabilirii unor fapte și episoade de activitate infracțională necunoscute anterior.

4. Organizarea interacțiunii cu ofițerii de investigație, specialiști, experți și alte persoane.

5. Detectarea, ridicarea și analizarea în timp util a documentelor bancare, contabile, de decontare etc.

6. Întreprinderea măsurilor în vederea căutării (inclusiv internaționale) reținerii, arestării a bănuitului, învinuitului și confiscării bunurilor dobândite ilicite.

7. Elaborarea măsurilor ce vor preîntâmpina săvârșirea infracțiunii de spălarea banilor (prevenirea criminalistică).

Trăsăturile specifice cercetării inițiale a acestui gen de infracțiuni, examinate anterior, ne permit să trecem la studiul secțiunii cheie - analiza principalelor programe metodice ce redau procesul de cercetare inițială în cauzele penale privitor la legalizarea veniturilor, ca urmare a săvârșirii infracțiunii de spălare de bani. În același timp, este necesar să se țină cont în mod constant de toate caracteristicile descrise anterior, deoarece acestea au un impact semnificativ nu numai asupra formării programelor metodice standard, ci și asupra activităților funcționale ale organelor de urmărire penală.

Din totalitatea de programe (algoritme) metodice tipice, caracteristice activității speciale de investigație se desprind:

a) Algoritm nr. 1: cercetarea inițială se efectuează de la faptele de spălare a banilor spre „infracțiuni principale”;

b) Algoritm nr. 2: cercetarea inițială se efectuează de la „infracțiunile principale” la fapte concrete de spălare a banilor;

c) Algoritm nr. 3: cercetarea inițială se desfășoară în două direcții opuse - de la „infracțiunile principale” la faptele de spălare de bani și invers;

d) Algoritm nr. 4: cercetarea inițială se efectuează de la faptele de spălare a banilor spre „infracțiuni principale”, dar există bariere informaționale ce creează, la moment, situații imposibile de soluționate;

e) Algoritm nr. 5: procesul de constatare a infracțiunii și stabilirea faptelor se limitează la stabilirea doar a unor fapte infracționale concrete, care au generat obținerea veniturilor ilicite. Totuși, în ciuda tuturor eforturilor, nu a fost posibilă stabilirea faptelor specifice spălării banilor, mecanismul infracțional, canalele și alte circumstanțe ale procesului de legalizare a venitului ilicit;

f) Algoritm nr. 6: direcția cercetării inițiale se realizează de la faptele de spălare a banilor - spre stabilirea „infracțiunilor principale”, iar apoi la stabilirea unor fapte noi de legalizare a veniturilor ilicite;

g) Algoritm nr. 7: cercetarea inițială se desfășoară de la „infrafracțiunile principale” la faptele de spălare a banilor, iar apoi la noile episoade ale „infrafracțiunilor principale”;

h) Algoritm nr. 8: cercetarea începe din direcții opuse (algoritm nr. 3), dar ulterior ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigații primesc informații suplimentare despre fapte noi, necunoscute anterior, de săvârșire a „infrafracțiunilor principale” și legalizarea venitului ilicit. După aceea, procesul de cercetare se desfășoară contrar „centrului informațional”, în două direcții: la faptele noi de săvârșire a „infrafracțiunilor principale” și la faptele noi de legalizare a veniturilor dobândite licite. La etapa inițială sunt implementate doar cinci variante (algoritmii nr. nr. 1, 2, 3, 6, 7).

În practica judiciară, de regulă, este implementată a doua opțiune (algoritm tipic nr. 2), ceilalți algoritmi sunt extremi de rar întâlniți. Acest lucru se datorează, în primul rând, faptului că activitatea specială de investigație se desfășoară în principal de la „infrafracțiuni presupuse” la fapte specifice de spălarea banilor. Prin urmare, cercetarea inițială tradițional „decurge” de la episoade constatăte temeinic la episoade mai puțin verificate.

Algoritmii nr. 6 și nr. 7 sunt implementați în principal după pornirea urmăririi penale, când ofițerii de investigații colaborează activ cu organul de urmărire penală.

Propunem mai multe modalități de efectuare a acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigație în cazul cercetării infrafracțiunii de spălare de bani.

Primul algoritm: cercetarea inițială începe cu probarea faptelor de legalizare (spălare) a veniturilor dobândite ilicit, deși există date operative privind deținerea venitului dobândit ilegal de către anumite persoane. Conform acestei scheme principalele sarcini, formulate anterior, ale procesului probator sunt soluționate prin producerea consecutivă sau paralelă

a următoarelor acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigație:

1. Reținerea persoanelor care săvârșesc infrafracțiunea de spălarea banilor, indiferent de modalitatea de săvârșire. Cea mai importantă regulă tactică a acestei acțiuni este conspirativitatea și asigurarea izolării persoanelor reținute, astfel încât ele să nu comunice între ele sau cu alte persoane care pot influența urmărirea penală.

2. Percheziția corporală.

3. Audierea persoanelor reținute. Printre persoanele audiate, de cele mai multe ori se află și cei care au spălat banii, angajați ai instituțiilor bancare, iar uneori ale organelor administrative, precum și fondatorii, șefii de firme și bănci fictive, cu ajutorul cărora are loc legalizarea veniturilor ilicite și investirea lor în economia oficială.

4. Efectuarea de percheziții la locuri de muncă, apartamente, case, garaje, alte obiecte care aparțin persoanelor reținute sau se află în căldășie cu ei, unde se pot descoperi și ridica bani, valori, alte bunuri, precum și documente, agende, probe materiale.

5. Examinarea la sediul organului de urmărire penală, cu ajutorul specialiștilor, a obiectelor și documentelor ridicate.

6. Ridicarea de documente și obiecte.

7. Reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale;

8. Sechestrul bunurilor mobile și imobile.

9. Realizarea unui audit, în scopul evidențierii mișcării rulajului valutar și bunurilor de valoare, în conformitate cu transferurile interne și internaționale și alte operațiuni.

10. Audierea martorilor din rândul angajaților instituțiilor bancare și a altor instituții prin intermediul cărora au fost legalizate bunurile dobândite ilicit și a martorilor - colegi ai bănuțului/învinuțului, precum și rudele, prietenii, vecinii acestuia.

11. Prezentarea spre recunoaștere a persoanelor care au prezentat documente false la înregistrarea

firmelor fictive în instituții administrative și bancare.

12. Disponerea expertizei grafice și a expertizei tehnică a documentelor [3].

Al doilea algoritm [7]: cercetarea inițială începe cu probarea episoadelor de obținere a venitului ilicit de către persoane identificate, deși există deja informații operative despre posibilele fapte de legalizare efectuate fie de către dobânditorii acestor capitaluri, fie de către alte persoane. La implementarea acestei scheme metodice vectorul investigativ este opus modelului anterior, iar conținutul acțiunilor de urmărire penală prezintă anumite diferențe:

1. Reținerea persoanelor care creează capitalul ilicit prin însușire, fraudă etc. Se recomandă reținerea în flagrant delict.

2. Percheziția corporală a persoanei reținute.

3. Audierea persoanei reținute. Din cercul persoanelor bănuite fac parte, de regulă: șefi de firme și întreprinderi care sustrag bani și proprietăți sub orice formă și în diferite moduri sau care săvârșesc infracțiunii în domeniul afacerilor, creditului, activităților bancare și a altor activități economice, sau conducători ai grupărilor criminale [5, p.19], precum și alte persoane care creează venituri ilegale. Printre suspecți se numără uneori șefi de organizații și instituții, precum și firme fictive, prin care infractorii desfășoară un set de acțiuni de spălarea banilor.

4. Efectuarea perchezițiilor la locuri de muncă, apartamente, case, garaje ale persoanelor reținute unde pot fi descoperite mijloace bănești, valori, bunuri dobândite ilegal, precum și documente, agende etc.

5. Ridicarea de documente, inclusiv de pe purtătorii de date. În pofida asemănării exterioare cu acțiunea similară desfășurată conform primei modalități, focalizarea acesteia este în mare măsură diferită, întrucât obiect al ridicării sunt documentele contabile și nu cele bancare.

6. Examinarea documentelor la sediul organului de urmărire penală cu participarea specialiștilor în domeniul contabilității și auditului.

7. Sechestrul bunurilor mobile și imobile

8. Realizarea diverselor măsuri speciale de investigație.

9. Realizarea auditului contabil și a auditului documentar.

Se investighează mișcarea fondurilor bănești și a activelor materiale în organizația auditată și în afara acesteia, iar atenția principală trebuie acordată tranzacțiilor de cheltuieli-încasări cu instituțiile bancare, reflectate în documente de casă, în conformitate cu decontările interne și internaționale. În această situație, ar trebui să se realizeze inventarierea activelor materiale și bănești.

10. Audierea martorilor din rândul angajaților organizațiilor a căror conducere a creat sau a participat la crearea de venituri ilegale.

11. Solicitarea documentelor care ar permite identificarea clienților băncii legăturile și relațiile cărora ar prezenta interes pentru urmărire penală.

12. În unele cazuri organul de urmărire penală poate cere restabilirea unor categorii de informații.

Al treilea algoritm [9]: cercetarea inițială începe concomitent (sau aproape simultan) în două direcții tactice - de la episoadele de „infracțiuni principale” la faptele de spălare de bani (prima direcție) și o contra-investigație - de la faptele de legalizare a burilor ilicite la „infracțiunile principale”. Conform acestui algoritm de cercetare, sunt implementate în paralel ambele scheme de cercetare inițială. Prin urmare, trebuie remarcat că în instrumentarea cauzelor penale din această categorie, organul de urmărire penală poate să se ciocnească cu diferite dificultăți, inclusiv cu cele de ordin organizatorico-managerial. Ele sunt determinate de circumstanțe obiective și subiective. În cazul depistării sau depistării incomplete a acestor circumstanțe, organul de urmărire penală va trebui să treacă peste următoarele impedimente:

a) Problematika dotării grupurilor de urmărire penală cu ofițeri de urmărire penală și ofițeri de investigație experimentați;

b) Dificultatea recrutării și atragerii în grupele de lucru a specialiștilor de înaltă calificare, cu cunoștințe în diverse sectoare ale economiei;

c) Complexitatea infracțiunii poate determina pierderea controlului asupra procesului de cercetare a cauzei penale. În consecință, șeful grupului de urmărire penală este lipsit de oportunitatea de a răspunde eficient și operativ la schimbările existente în procesul de cercetare. Astfel, există probabilitatea pierderii posibilității de realizare a tuturor acțiunilor planificate.

Pentru eliminarea dificultăților organizatorice și manageriale, este necesar să se creeze o interacțiune clară între organele de urmărire penală și cele operative, alegerea celei mai optime structuri de cercetare, corectarea la timp a planului și desfășurarea obligatorie, în prealabil, a unor operațiuni tactice ce ar permite acumulare unei baze informaționale eficiente.

În ciuda eficienței ridicate a celui de-al treilea algoritm metodic, el este utilizat extrem de rar în activitatea organului de urmărire penală și specială de investigație.

Al șaselea și al șaptelea algoritmi implementați în etapa inițială de cercetare a spălării banilor sunt de fapt un fel de continuare a procesului de cercetare, desfășurat, respectiv, conform algoritmilor metodici nr. 1 și nr. 2. Dar, în același timp, fiecare dintre etapele inițiale ale algoritmului metodic nr. 6 și nr. 7 se divizează în două subetape.

La cercetarea conform celui de-al șaselea algoritm, la subetapa I, direcția cercetării inițiale se realizează de la faptele de spălarea banilor la probarea „infracțiunilor principale”, iar la subetapa a II-a - la stabilirea unor noi fapte de legalizare a venitului ilicit. Conținutul metodic al acestor subetape constă din acțiuni de urmărire penală și speciale de investigație,

care fac parte din primul și, respectiv, a doilea algoritm metodic.

La cercetarea conform celui de-al șaptelea algoritm, dimpotrivă, la subetapa I, direcția cercetării inițiale se realizează de la „infracțiunile principale” spre legalizarea veniturilor ilicite, iar apoi, la subetapa a II-a, la stabilirea unor fapte noi ale „infracțiunilor principale”. Conținutul metodic al subetapelor examinate conține acțiunile de urmărire penală și speciale de investigație, care sunt incluse la început în componența celui de-al doilea și apoi primului algoritm metodic.

După studierea trăsăturilor caracteristice etapei inițiale de cercetare, specificăm unele trăsături caracteristice etapei ulterioare de cercetare a spălării banilor, care determină realizarea următoarelor acțiuni:

1. Efectuarea confruntărilor între bănuți, învinuți martori, victime. Datorită faptului că mulți dintre participanții la confruntări au comis fapte infracționale în comun sau mulți ani muncesc în aceleași instituții, efectuarea confruntărilor, din punct de vedere tactic și psihologic, va fi dificil de realizat.

2. Recunoașterea în calitate de învinuit și audierea.

3. Audierea martorilor necunoscuți la etapa inițială, sau cunoscuți, dar ale căror audieri au fost amânate din motive tactice. Conținutul informațiilor obținute de la martori este extrem de divers, întrucât se referă la diverse circumstanțe de obținere a veniturilor ilegale, spălarea banilor, caracteristicile învinuitului, date privind episoade de noi infracțiuni, informații despre mijloace bănești și obiecte de valoare ascunse etc.

4. Obținerea mostrelor de comparație, în special, pentru expertiza grafoscopică și tehnică a documentelor.

5. Efectuarea expertizelor economico-financiare.

6. În unele cauze penale, în etapa ulterioară a cercetării, sunt necesare audituri și verificări documentare, precum și restabilirea evidenței contabile.

7. Reținerea altor persoane, ca urmare a acumulării informațiilor din care reiese necesitatea și temeiul reținerii.

Concluzii

Algoritmii metodici studiați și conținutul acestora - acțiunile de urmărire penală și măsurile speciale de investigație, nu au caracter doar generalizator, dar și de prognozare, întrucât conțin monitorizarea reală a etapelor de cercetare, precum și recomandări care vizează optimizarea activității speciale de investigație și de urmărire penală.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.

2. Codul penală al Republicii Moldova. Nr. 985, din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.195 din 24 martie 2017. Nomenclatorul expertizelor judiciare.

4. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chișinău: Cartea Militară, 2020. ISBN 978-9975-3366-0-4

5. OSTAVCIUC, D. [et al] *Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate*. Ghid practic. Chișinău: S.n., 2016. ISBN 978-9975-121-35-4.

6. ȘARCO, Vasile. *Eficientizarea gestiunii activității de prevenire și combatere a spălării banilor*. Teză de doctor. Chișinău 2018. C.Z.U: 338.246.8 (043.3).

7. Бывший премьер-министр Украины Павел Лазаренко признан виновным в шантаже и отмывании денег Подробнее на РБК: <https://www.rbc.ru/society/03/06/2004/5703c1ec9a7947dde8e092ce> vizualizat la 31.03.2023.

8. ДРАПКИН, Л. Я., КОКУРИН, Г. А. *Организованные и тактические основы поисковой деятельности в расследовании преступлений*. Екатеринбург: Изд-во УрЮИ МВД России, 1997.

9. Меры по противодействию отмыванию денег и финансированию терроризма. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf/documents/reports/mer4/fatf-2019-rossijskaa-federacia.pdf> vizualizat la 01.04.2023. vizualizat la 31.03.2023.

ASPECTE SPECIFICE CONTRACTELOR ADMINISTRATIVE ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Alexandra Mădălina VICOL

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

email: alexandramihalescu@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-6536-3302>

The assumption of the obligation to implement and harmonize Community legislation in its legal system requires that the legislation regarding the execution of administrative contracts be compliant. Disputes arising from the execution of administrative contracts should go through a preliminary procedure that must also include an attempt at an amicable settlement. The Republic of Moldova could take advantage of community legislation if it started from the assumption that the theories and principles that govern administrative contracts in the Union are valid for it. After such an approach, the legislature of the Republic of Moldova could also be inspired, and could improve and harmonize its related legislation.

Keywords: administrative contract, administrative dispute, legal professionals, conflict, conciliation, litigation.

Introducere

În contextul în care Republica Moldova se pregătește la Chișinău de reuniunea Comunității Politice Europene din 1 iunie 2023 [9] la care sunt așteptați să participe 47 de șefi de stat și de guverne, precum și conducătorii Uniunii Europene care vor pune în discuție eforturile comune pentru pace, în contextul războiului din Ucraina și al crizelor conexe, apărarea democrației, consolidarea securității energetice și reziliența statelor europene, este de așteptat ca Republicii Moldova să i se ofere șansa de a demara efectiv procedurile de aderare.

Aflat în vizită la Chișinău, în alocuțiunea rostită cu această ocazie din data de 28.03.2023 după întâlnirea cu președinta Maia Sandu, președintele Consiliului European, Charles Michel, a spus: „*Felicit Guvernul pentru acțiunile întreprinse în aceste circumstanțe complicate. Aceste reforme întreprinse acum sunt vitale. R. Moldova deja a făcut eforturi considerabile și este important să facă eforturi să implementeze cei 9 pași pe care s-au angajat să-i*

întreprindă în aderarea la UE. În special reforma a sectorului judiciar, lupta cu corupția și depolitizarea instituțiilor de stat.”, a spus președintele Consiliului European. Este o deosebită plăcere să revin în Republica Moldova astăzi, ca în stat candidat pentru Uniunea Europeană și este o oportunitate istorică pentru țara dvs, dar și pentru poporul Republicii Moldova. Rusia continuă să atace oamenii liberi din Ucraina și voi, aici în R. Moldova sunteți expuși unui impact foarte mare acestui război. Rusia încearcă să destabilizeze R. Moldova folosind diverse domenii, cum ar fi atacuri cibernetice, proteste înscenate și altele. Este o încercare de a destabiliza țara dvs. Până acum ați răspuns la aceste lucruri cu putere și Rusia a fost stopată într-un fel. Avem încredere deplină în capacitatea guvernului de a aborda toate aceste amenințări și de a face față acestora. Uniunea Europeană este solidară cu oamenii din R. Moldova. Nu sunteți singuri. Am mobilizat în ultimul an peste un miliard de euro, ceea ce înseamnă că noi susținem nu doar cu cu-

vinte, dar și cu acțiuni și sprijini concret. Suntem gata să facem și mai mult. La ultima ședință pe care am avut-o, cele 27 de state membre au decis să-și exprime solidaritatea R. Moldova și au solicitat CE să prezinte un pachet de sprijin până în vară”.

Plecând de la îndemnul președintelui Consiliului European, Charles Michel, de a continua eforturile asumate și necesare în vederea aderării la Uniunea Europeană și importanța implementării celor 9 pași pe care Republica Moldova s-a angajat să-i parcurgă în vederea aderării și, în special, reforma sistemului judiciar, lupta împotriva corupției și depolitizarea instituțiilor de stat, constatăm că acest îndemn converge către ideea de a armoniza și legislația aferentă relațiilor dintre instituțiile statului și particulari, persoane fizice și juridice, în speță, relațiile comerciale și soluționarea litigiilor ce provin din executarea contractelor administrative ce țin de Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000 [4] și Codul administrativ nr. 116/2018 [1].

Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței relațiilor dintre autoritățile publice și particulari în contextul iminentei aderări a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și a lacunelor și capcanelor ascunse în actuala legislație.

Totodată, articolul creionează perspectivele acestei problematice și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale acesteia și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Dreptul administrativ, ca ramură distinctă de drept, este reglementat prin norme de drept care au ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică ca a oricărei ramuri de drept.

Astfel, au fost utilizate aceleași metode uzitate în studiul oricărei ramuri a dreptului.

Dreptul administrativ, prin natura și destinația sa

este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interferențe sociale și umane.

Cercetarea fenomenului parte a dreptului administrativ, parte a cercetării fenomenului juridic, se realizează prin folosirea aceluiași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete. În articol s-ar putea găsi utilizate diferite metode generale cum ar fi: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică, metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

Preconizate armonizări legislative în materia contractelor administrative din Republica Moldova

În Republica Moldova pentru prima oară termenul „*contract administrativ*” a fost utilizat de legislativ în Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000, iar din dispozițiile art. 13 din această lege înțelegem că contractul administrativ „*este contractul care poate da naștere, modifica sau stinge un raport juridic de drept public, dacă legea nu prevede altfel*”

Merită reținut și faptul că România ca prim stat care a recunoscut independența Republicii Moldova se angajează constant să o sprijine în mod constant și activ, atât prin eforturi diplomatice, cât și prin asistență concretă, în scopul parcurgerii ireversibile a traseului european, s-a angajat, totodată, să -i acorde și asistență la crearea de instituții democratice compatibile cu exigențele impuse de legislația europeană sau de instituții tranzitorii cu perspectiva unei armonizări treptate, în măsura în care realitatea o va permite [6, p. 62-80].

În același timp, potrivit autorilor moldoveni Ion Guceac și Victor Balmuș [2, p. 2-10], teoriile care guvernează contractele administrative din România sunt valabile și pentru Republica Moldova, „*deoarece doar după consacrarea în art. 1, 2 ale Legii cu privire la proprietate, nr. 459 din 22.01.91, iar mai*

apoi în art.9 și 126 ale Constituției Republicii Moldova, adoptate la 29 iulie 1994, a proprietății publice și private, a asigurării de către stat a administrării „proprietății publice ce-i aparține, în condițiile legii și inviolabilității „investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine”, în Republica Moldova a început o etapă nouă de dezvoltare a teoriei contractelor publice și civile [2, p. 2-10]. În cazul Republicii Moldova [2, p. 2-10] teoriile care guvernează contractele administrative din România, precum și principiile după care se implementează aceste contracte, sunt asemănătoare.

Pentru o analiză pertinentă a procedurii soluționării litigiilor din materia contenciosului administrativ din Republica Moldova avem în vedere ca pe viitor acestea să fie analizate și/sau armonizate în concordanță cu Recomandarea Comitetului de miniștri al Consiliului Europei nr. 9/2001 privind modurile alternative de soluționare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele fizice – arbitraj, mediere, conciliere [8], Legea nr. 793/2000 contenciosului administrativ din Republica Moldova, Codul administrativ al Republicii Moldova, Legea contenciosului administrativ nr.554/2004 din România [3] și art. 30 din legea medierii [5] referitoare la litigiile de contencios administrativ care prevede: “ (1) În litigiile izvorâte din raporturile de contencios administrativ, dispozițiile prezentei legi se aplică în măsura în care nu contravin legislației care reglementează negocierea tranzacțiilor cu participarea persoanelor juridice de drept public și condițiile de încheiere a acestor tranzacții.

(2) Autoritățile publice și organizațiile de mediere care organizează servicii de mediere în domeniul litigiilor de contencios administrativ pot stabili criterii suplimentare privind calificarea mediatorilor care urmează a fi antrenați în medierea acestor litigii și pot aproba liste de mediatori.”

Art. 14 alin. (1) și (2) din Legea nr.793/2000 a contenciosului administrativ impune ca: „(1) Per-

soana care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, printr-un act administrativ va solicita, printr-o cerere prealabilă, autorității publice emitente, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia, în cazul în care legea nu dispune altfel.

(2) În cazul în care organul emitent are un organ ierarhic superior, cererea prealabilă poate fi adresată, la alegerea petiționarului, fie organului emitent, fie organului ierarhic superior dacă legislația nu prevede altfel.”, iar dacă în litigiile izvorâte din raporturile de contencios administrativ se găsesc situații care nu contravin legislației care reglementează negocierea și încheierea tranzacțiilor cu participarea persoanelor de drept public, atunci este posibil arbitrajul, concilierea și medierea.

Așadar, în primul rând, legislația actuală în materia contractelor administrative [7] nu expune în mod explicit posibilitatea părților de a apela la una din formele de soluționare amiabilă a unui litigiu provenit din executarea unui contract administrativ așa cum ni se prezintă prin punctele 8 – 13 din Recomandarea Comitetului de miniștri al Consiliului Europei nr. 9/2001 privind modurile alternative de soluționare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele fizice – arbitraj, mediere, conciliere, și, în care ni se trasează liniile directoare ale acestei proceduri:

“pct. 8. Având în vedere că principalele avantaje ale căilor alternative de soluționare a litigiilor administrative constau, în funcție de caz, în: proceduri mai simple și mai flexibile care sunt mai rapide și mai puțin costisitoare, rezolvarea pe cale amiabilă, implicarea unor specialiști, recurgerea la principiul echității și nu doar la litera legii, precum și o mai mare discreție;

9. Luând, așadar, în considerare, acolo unde este cazul, posibilitatea soluționării litigiilor administrative prin intermediul altor mijloace decât prin recurgerea la instanțele de judecată; 10. Ți-

nând seama de faptul că folosirea unor căi alternative nu trebuie să servească autorităților administrative sau persoanelor private ca mijloc de a se sustrage obligațiilor lor sau de a încălca principiul legalității;

11. Având în vedere că, în toate cazurile, căile alternative trebuie să permită un control din partea instanțelor de judecată, întrucât acesta reprezintă ultima garanție atât pentru drepturile celui care apelează la administrație, cât și pentru cele ale organului administrativ;

12. Având în vedere că modalitățile alternative de soluționare a litigiilor trebuie să respecte principiile egalității și imparțialității, precum și drepturile părților;

13. Recomandă ca guvernele statelor membre să promoveze utilizarea căilor alternative de soluționare a litigiilor dintre autoritățile administrative și persoanele private urmând, în legislație și în practică, principiile ce se regăsesc în anexa prezentei recomandări.

În al doilea rând, Anexa la această Recomandare detaliază trăsăturile specifice fiecărei metode alternative de soluționare amiabilă referitoare la conciliere, mediere și tranzație.

Nu în ultimul rând trebuie să ținem cont și de faptul că „*lupta cu corupția și depolitizarea instituțiilor de stat*”, ca sarcină exprimată de președintele Consiliului European, Charles Michel, nu are șorți de reușită decât dacă aparatul birocratic se profesionalizează și nu este subordonat factorului politic.

Fondurile europene aferente implementării și armonizării legislației cu consecința îmbunătățirii nivelului de trai al oamenilor, nu ar trebui risipiți pe proceduri inutile și costisitoare atât timp cât este posibilă o mai bună comunicare între autoritatea publică și cetățeni, iar în cazul soluționării litigiilor provenite din executarea contractelor administrative prin procedura arbitrajului, concilierii și medierii cu

implicarea specialiștilor autorizați și acreditați, în condiții legii, în aceste domenii specifice.

A nu acționa în acest mod, lipsa de reformă reală în autoritățile publice va fi suplinită prin neîncrederea cetățenilor și/sau împovărarea fără o fundamentare reală a micului întreprinzător, parte a unui contract administrativ.

Concluzii

De lege ferenda, legiuitorul moldovean ar putea analiza un proiect de lege inspirat din această Recomandare și să dispună ca soluționarea litigiilor provenite din executarea contractelor administrative să parcurgă obligatoriu o procedură amiabilă indicată în Recomandare, iar instanța de contencios administrativ ar putea respinge cererea ca inadmisibilă dacă nu a fost făcută această procedură prealabilă, adică încercarea de soluționare a litigiului prin arbitraj, conciliere sau mediere, întrucât, pot exista situații în care părțile pot comunica și detensiona singure, instantaneu, orice conflict.

Bibliografie selectivă

1. Codul administrativ al Republicii Moldova nr.116/2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132907&lang=ro# (accesat 19.01.2023).
2. GUCEAC, Ion, BALMUȘ, Victor. *Originea și dimensiunea conceptului Contract administrativ*. În: Revista Națională de Drept, nr. 1/2009, Chișinău, Republica Moldova, p.p.2-10.
3. Legea contenciosului administrativ nr.554/2004 din România <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/57426> (accesat 30.01.2023).
4. Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000 din Republica Moldova https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112184&lang=ro (accesat 26.01.2023).
5. Legea nr.137/2015 cu privire la mediere din 03.07.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Mol-

dova, 2015, nr.224-233. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110536&lang=ro (vizitat 12.12.2022).

6. MIHALESCU, Constantin. *Aspecte de drept comparat privind medierea în Republica Moldova, în spațiul european și SUA*”, Revista Universul Juridic nr.6, iunie 2021, p.p. 62-80, București, România.

7. MIHALESCU, Constantin, VICOL, Alexandra Mădălina. *Aspecte privind soluționarea amiabilă prin conciliere sau mediere a litigiilor comerciale și a celor izvorâte din încheierea, executarea sau modificarea contractelor administrative* în Revista Universul Juridic

nr.4, indice ISSN, București, România, 2022 - <https://www.universuljuridic.ro/aspecte-privind-solutionarea-amiabila-prin-conciliere-sau-mediere-a-litigiilor-comerciale-si-a-celor-izvorate-din-incheierea-executarea-sau-modificarea-contractelor-administrative/>. (accesat 19.01.2023).

8. Recomandarea Comitetului de miniștri al Consiliului Europei nr. 9/2001 <https://rm.coe.int/16805e2b3f>. (accesat 29.01.2023).

9. <https://www.rfi.ro/politica-154322-presedintele-consiliului-european-intr-o-vizita-la-chisinau> (accesat 29.03.2023).

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ В ПЕРИОД БУРЖУАЗНЫХ РЕВОЛЮЦИЙ

Валентина КОПТИЛЕЦ

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: coptivali@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2246-4370>

Наталья ШЕЛЕНГА

Doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: shelenga_n@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7501-7320>

The study of the historical process of the formation and evolution of ideas about the legal status of the individual has shown that throughout the existence of human civilization, the issues of determining the position of a person in society and the state have been in the center of attention of scientists. The concept of the legal status of the individual in its development has gone through several stages, one of which covers the period of bourgeois revolutions. The article presents the main ideas of prominent thinkers of the 16th-19th centuries, which had a significant impact on the formation of modern approaches to understanding the place and role of a person in the state-legal dimension.

Keywords: *legal status of the individual, human rights, equality, freedom, justice, bourgeois revolutions, natural law theory.*

Введение

Концепция правового статуса личности в ее современной трактовке прошла длительный исторический путь формирования и развития. Еще в античные времена вопросы взаимодействия человека, общества и государства представляли особый интерес и находились в фокусе внимания мыслителей. Первые идеи, ставшие впоследствии определяющими для правового статуса человека, зародились в Древней Греции и Древнем Риме. Это были идеи равенства, свободы и справедливости. В тот период правовой статус личности формировался в рамках обычного права, где основными регуляторами отношений между людьми выступали традиции,

обычай, религия, мораль, которые существовали, как правило, в форме запретов и обязательств. На философско-правовую концепцию прав человека существенное влияние оказал процесс разложения рабовладельческого строя и создания феодального общества, в условиях которого отмечалось наличие корпоративности, сословности в правах человека. Рассматриваемый период следует признать первой ступенью эволюции представлений о правовом статусе личности; это этап зарождения концепции правового статуса личности, начиная с появления первых размышлений античных мыслителей (Пифагора, Демокрита, Солона, Сократа, Платона, Аристотеля, Сенеки, Аврелия и др.) о положении человека

в обществе и вплоть до буржуазных революций (вторая половина XVI века). Следующий этап формирования концепции правового статуса личности охватывает период буржуазных революций (XVI-XIX вв.), устранивших сословные ограничения для буржуазии и проходивших под идеологическим воздействием юридического мировоззрения, сменившего теологические концепции средних веков. В этот период были провозглашены гражданские и политические права, юридически оформленные в конституциях различных государств, прежде всего, европейских, а представления о правовом статусе личности развиваются под влиянием естественно-правовой теории и либеральной концепции (Г. Гроций, Б. Спиноза, Дж. Локк, Монтескье, Ж.-Ж. Руссо, И. Кант, Г. Гегель и др.)

Используемая методология исследования

При проведении исследования использовались общенаучные и частно-научные методы познания объективной действительности, применение которых позволило определить порядок познавательных действий, комплексно и всесторонне рассмотреть заявленную тему. В системе используемых методов особо следует выделить историко-правовой метод, посредством которого возможно выявление особенностей формирования и эволюции теории правового статуса личности на том или ином этапе исторического развития и, в частности, в период буржуазных революций, которые существенным образом повлияли на содержание и сущность современных подходов к пониманию категории правового статуса личности.

Изложение основного материала

Значительный вклад в развитие концепции правового статуса личности внесли такие великие мыслители XVI-XIX вв., как Г. Гроций, Б.

Спиноза, Д. Локк, Ш. Монтескье, Ж.-Ж. Руссо и др. В основе их доктрин стояли идеи прав и свобод личности, определяющие новые принципы взаимоотношений индивида и государства: власть государства должна, руководствуясь законом, а не произволом, охранять неотъемлемо принадлежащие гражданину права и свободы, а неотчуждаемые, естественные права призваны ограничивать и удерживать власть.

Гуго Гроций (1583-1645), известный голландский юрист и видный государственный деятель, основой права называет природу человека, социальные, а не божественные качества людей. Гроций делит право на волеустановленное и естественное. Источник естественного права – человеческий разум, так как в нем заложено стремление к разумному и спокойному общению людей друг с другом. Основные предписания естественного права - это то, что требует разум (воздерживаться от присвоения чужого; возврат чужой вещи; возмещение выгоды за пользование чужой вещью; выполнение договоров; возмещение ущерба, причиненного по твоей вине).

Волеустановленное право, по Гроцию, делится на две ветви: право божественное и право человеческое. Человеческое право формируется из внутригосударственного права (исходящего от гражданской власти) и права народа (получающего обязательную силу волею всех народов или многих из них). Указывая на эти разграничения внутри права, Г. Гроций всегда подчеркивал, что прародительницей такого права выступает сама человеческая природа, поэтому все произошедшие от естественного права ветвления должны соответствовать природным началам, таким образом, человеческому праву необходимо соответствовать естественному (природному) праву. Божественному же праву, то есть предписаниям религии, Гроций не отводил значительной роли,

считая, что оно также должно соотноситься с естественным правом.

Г. Гроций особо выделяет такие естественные качества людей, как общительность (естественное человеческое притяжение друг к другу) и разум (люди способны договариваться и общаться между собой), которые побудили их заключить договор о создании государства. Изначально люди объединились и создали государство не по божественному велению, а по собственной воле, после того как убедились на опыте, что отдельные рассеянные семейства не в состоянии противостоять насилию, именно отсюда происходит гражданская власть. Цель государства заключается в обеспечении правопорядка, охране частной собственности, так как общество преследует цель сделать возможным, чтобы пользование личным достоянием было обеспечено каждому представителю конкретного социума общими усилиями. По словам Г. Гроция, «государство – это совершенный союз свободных людей, который было заключен ради соблюдения прав каждого и общей пользы» [4, с. 74].

Большой вклад в развитие идей правового статуса личности внес нидерландский философ Бенедикт Спиноза (1632–1677). Он утверждал, что любая власть в государстве должна быть ограничена свободами и правами человека, что следует из законов природы. Человек обладает такими естественными правами, как право на жизнь, на безопасность, свободу слова и мысли. Ни одна целесообразность не способна оправдать нарушение неотчуждаемых прав граждан. Люди, по мнению Спинозы, выступают в одно и то же время гражданами (с точки зрения их прав) и подданными (с точки зрения их обязанностей по отношению к стране проживания). Он поддерживает теорию общественного договора и считает, что источником власти выступает народ.

Спиноза резко выступает против узурпации власти и ее концентрации в руках одного человека, потому как это делает бесправными остальных граждан. Помимо естественных прав существуют и права гражданские, исходящие от государства; и государство при этом обязано создавать необходимые для их реализации условия, а также обеспечивать разумное сочетание общественных и частных интересов.

Философские размышления о правовом положении гражданина в государстве и обществе содержатся и в трудах Джона Локка, английского мыслителя (1632–1704), основателя либеральной доктрины неотчуждаемых, естественных прав и свобод человека на основании господства права, разделения власти и верховенства закона. Д. Локк считал, что человек обладает естественными, неотъемлемыми правами от рождения, то есть правом на жизнь, личную неприкосновенность, свободу, собственность и труд, свободу слова, мысли и совести. Основанием правового положения выступает свобода личности, без которой немислимы все другие права человека. Состояние полного равенства и свободы при распоряжении своими вещами и прочим имуществом, а также своей жизнью является естественным состоянием человека. Выражением права на свободу выступает отрицание всякого отношения личной зависимости; человек может служить исключительно справедливости и закону.

Государство, основанное на праве, должно оберегать свободу: «Свобода людей, которые находятся под властью правительства, выражается в том, чтобы иметь непреложное правило для жизни, одно для каждого представителя этого общества и установленное законодательной властью, реализуемой в нем» [7, с. 16-17]. Гарантией свободы является разделение власти, исключающее злоупотребления ею.

Локк считал необходимым и правомерным восстание народа против тирании власти, которая посягает на свободу и естественные права граждан.

Значительное внимание Локк уделял праву собственности. При этом, под собственностью он понимал свободу, жизнь и имущество, в том числе, и интеллектуальную собственность. «Человек обязан охранять свою собственность, то есть жизнь, свободу и имущество, - пишет он, - люди объединяются, чтобы взаимно сохранять друг другу жизни, свободу и владения, что я называю общим именем «собственность»... Человеку нельзя иметь больше собственности, чем он может использовать; было бы нечестно брать себе больше, чем нужно» [9, с. 126]. В таких рассуждениях Д. Локка прослеживаются зачатки идеи социального государства.

Философско-правовые идеи Д. Локка о свободе личности и разделении властей как гарантии обеспечения такой свободы развивал французский философ Шарль Луи Монтескье (1689-1755). В отличие от Д. Локка, разделяющего власть на законодательную, исполнительную и федеративную, Ш. Монтескье, наряду с первыми двумя, выделяет судебную власть, основной задачей которой выступает обеспечение уважения к имуществу, жизни, чести и свободе граждан. Разделение властей возможно только в государстве, где господствует закон. Монтескье четко разграничивает руководство страной посредством законов и деспотический режим, который вне всяких правил и законов, движимый произволом и волей одного лица [8, с.169]. Разделение властей обеспечивает «государственный строй, где никого не понуждают делать то, к чему не обязывает закон, и наоборот, не делать того, что закон позволяет» [8, с.289]. У Монтескье свобода – это право делать все, что не запрещает закон. Кроме того, свобода означает и безопасность личности, что

обеспечивается существующими в государстве справедливыми уголовными законами.

Исследуя положение личности, Монтескье утверждал, что человек не должен быть бедным, так как государство, основанное на законе, создает такие условия, чтобы каждый трудоспособный гражданин мог свободно трудиться и без труда не мог существовать. Он вообще был противником имущественного расслоения общества и выступал резко против того, чтобы один человек обладал большим достатком для того, чтобы иметь возможность купить другого, а другой был настолько бедным, чтобы начать себя продавать.

Проблема неравенства людей была одной из центральных в философии мыслителя эпохи Просвещения Жан-Жака Руссо (1712-1778). Изучению феномена неравенства он посвятил одно из своих сочинений - «Рассуждение о происхождении и основания неравенства между людьми» (1754). Руссо различал физическое и политическое неравенство, каждое из которых порождается различными причинами и обстоятельствами. Физическое неравенство возникает с момента рождения, является следствием природы и обусловлено наличием у каждого человека разных способностей. Политическое неравенство основано на законе, связано с наличием сословий в обществе и предоставлением им определенных привилегий. Следствием политического неравенства является имущественное неравенство, которое связано со значительным объемом власти в руках аристократов, утопающих в роскоши, притом, что у подавляющего большинства граждан отсутствует даже самое необходимое. Причина деления общества на бедных и богатых – наличие частной собственности. В своем трактате «Рассуждение о происхождении и основания неравенства между людьми» ученый писал: «Я замечаю в человеческом роде всякое неравенство:

одно, которое я назову физическим, или естественным, так как его установила сама природа, состоит в различии возраста, здоровья, телесных сил и душевных или умственных качеств. Другое, в свою очередь, может быть названо политическим, или нравственным, так как оно зависит от своего рода договора и установлено или, по крайней мере, стало правомерным, с согласия людей. Последнее заключается в различных привилегиях, которыми некоторые пользуются в ущерб других, так, например, одни более богаты, могущественны и уважаемы, чем другие, и могут даже заставить других повиноваться себе...» [1, с. 560-561].

Идеи равенства и свободы индивидуума, выдвинутые раннебуржуазными философами-просветителями, были развиты в философских трудах Иммануила Канта (1724-1804). Взгляды Канта на положение личности в государстве и обществе отражает известное утверждение Канта «Право есть совокупность условий, при которых произвол одного совместим с произволом другого с точки зрения всеобщего закона свободы» [5, с. 139].

Размышляя о свободе, Кант писал: «Поступай только согласно такой максиме, руководствуясь которой ты в то же время можешь пожелать, чтобы она стала всеобщим законом» [2, с. 159]. Свобода, по мнению Канта, не зависит от внешних обстоятельств, так как представляет собой естественное право человека. Ограничение личной свободы может быть связано, по мнению мыслителя, с расширением свободы другого лица. Так, свобода самоопределения может быть настолько широка, насколько это не позволено свободой других, то есть не в ущерб их свободе. Идея свободы как врожденного физического права личности или права в целом как результата согласия на основании доброй воли на ограничение личного произвола определяет восприятие государства

как объединения множества людей, подчиненных общим законам.

В философском учении Канта можно проследить мысль о взаимосвязи естественного права человека на личную свободу и господства в стране правовых законов. По Канту: «Наилучший строй тот, где власть принадлежит законам, а не людям» [5, с. 283]. Особое место среди всех законов занимает конституция. Там, где все подчиняется конституции, нет места произволу и какому-либо вмешательству в автономию воли личности.

Идея Канта об автономной свободной личности имела мощный гуманистический вектор. Не случайно ее высоко оценил Гегель: «Выставление того принципа, что свобода – это последний стержень, основание, вокруг которого вращается личность, высочайшая вершина, ни на что не глядящая снизу вверх, так что индивид не признает никакого авторитета, и ничто, в чем не уважается его свобода, его не обязывает, представляет собой большой шаг вперед». Также, по мнению Гегеля, в философии Канта человек находит устойчивый центр в себе самом и для реализации его воли не существует «другой цели, кроме той, что она черпает из самого себя, кроме цели достичь свободы» [3, с. 128].

Философско-правовое учение Гегеля (1770-1831) представляет собой своего рода преодоление буржуазных индивидуалистических доктрин, которые отстаивали неограниченную свободу личности.

Основной идеей права мыслитель называл всеобщую свободу. Он наделял человека абсолютной свободой и определял право из понятия свободной воли. Вместе с тем, он отвергал концепции, определяющие право в качестве взаимного ограничения индивидами собственной свободы в интересах всеобщего блага. По мнению Канта, подлинной свободой обладает не инди-

видуальная, а всеобщая воля. Всеобщая свобода требует, чтобы личные устремления человека подчинялись нравственному долгу, а права гражданина были соотнесены с его обязанностями перед государством, в то время как свобода личности согласовывалась бы с необходимостью.

В своем трактате «Философия права» Гегель исследует процесс становления всеобщей свободы и проводит анализ состояния свободы в современную ему эпоху.

Таким образом, идея права, по мнению ученого, развивается в три этапа: абстрактное право, мораль и нравственность.

Первой ступенью является абстрактное право. Здесь свобода выражается следующим образом: каждое лицо имеет право владеть вещами (собственностью), заключать договоры с другими людьми и требовать восстановления своих прав в случае их нарушения. Абстрактное право, таким образом, направлено на урегулирование имущественных отношений, оно обладает формальным характером, наделяет людей равной правоспособностью, то есть предоставляет им полную свободу действий во всем, что относится к определению размеров имущества, его состава, назначения и т. д. Формулируется абстрактное право в виде запретов.

Второй стадией развития права выступает мораль. Это более высокая ступень развития, так как абстрактное право здесь наполняется позитивным содержанием и смыслом. Появление морали возвышает человека до уровня сознательного отношения к тому, чем он занимается, к собственным действиям и поступкам, превращая личность в деятельный субъект. Так, если в праве свобода воли проявляется внешне, то есть по отношению к воле или вещи другого человека, то мораль – это внутренние побуждения индивида, его помыслы и намерения. Поэтому моральный поступок способен вступить в коллизию с пра-

вом абстрактным. Например, воровство кусочка хлеба ради выживания формально ущемляет собственность другого человека, но, с другой стороны, заслуживает с моральной точки зрения безусловного оправдания.

На этой ступени развития права свобода представляет собой возможность людей совершать осознанные деяния (умысел), определять конкретные цели и стремиться к счастью (намерение и благо), соизмерять свое собственное поведение с обязанностями перед обществом (проявление добра и зла). В своем учении о морали Гегель поднимает проблемы субъективной стороны правонарушений и вины как основания ответственности личности.

Третьей, высшей ступенью развития права выступает нравственность. Здесь преодолевается узкая направленность субъективной морали и формального права, убираются противоречия, стоящие между ними. По Гегелю гражданин обретает нравственную свободу в процессе общения с другими людьми. Вступив в какое-нибудь сообщество, индивид сознательно подчиняет свои поступки общим идеям и целям. В ряду таких объединений, которые формируют нравственное сознание, по мнению философа, стоят семья, государство и гражданское общество.

Следует отметить, что научно-правовые воззрения Гегеля, по сути дела, являлись обще социальной доктриной, где поднимался большой круг вопросов, относящихся к положению человека в обществе.

Выводы

Подытоживая исследование процесса развития представлений о правовом статусе личности в период буржуазных революций, необходимо отметить следующее. Огромное, если не решающее, значение в этом процессе сыграло появление и распространение естественно-правовой

доктрины, утвердившей приоритет прав и свобод человека и новые параметры взаимоотношений между индивидом и властью.

Этапистские идеи, превалирующие до возникновения естественно-правовых воззрений, были связаны с полным подчинением индивида государственной власти, которая имела право безраздельно господствовать над человеком. Естественно-правовая концепция, напротив, провозглашает свободу личности и автономию ее существования. Естественные неотчуждаемые права человека, принадлежащие ему от рождения, должны противостоять безраздельной власти государства. Если государственная власть каким либо образом нарушает или ограничивает естественные права, то, тем самым, она препятствует свободному развитию личности. Естественно-правовая теория основана на отстаивании нравственных принципов и категорий свободы, справедливости, равенства, человеческого достоинства и счастья.

Признавая важность и значимость естественно-правовой теории в формировании концепции прав человека и определении его правового положения, тем не менее, нужно отметить, что она была не единственной при объяснении взаимосвязей личности и государства. Противоположным является позитивистский подход к природе прав человека и взаимоотношению государства и личности. Согласно этого подхода, права человека, их объем и содержание определяются государством, которое «дарует» их человеку, осуществляя по отношению к нему патерналистские функции.

Русский учёный-юрист, философ права Н. М. Коркунов, критически оценивая некоторые позиции школы естественного права, вместе с тем резко критиковал позитивистский подход, отмечая, что для этого учения личность сама по себе – ничто. Согласно данной теории, «прочный и

твердый общественный строй установится лишь тогда, когда будет подчинять себе стремление отдельных личностей с такой же безусловностью и беспощадностью, как законы природы» [6, с. 69].

Такая противоположность естественно-правовой и позитивистской школы во многом обусловлена различием путей осуществления буржуазных революций в разных странах. Естественно-правовая доктрина строилась на позициях ограничения власти и вмешательства государства при определении правового положения личности. Государство не может не считаться с тем комплексом прав, которые объективно присущи индивиду от рождения и поэтому являются неотъемлемыми, неотчуждаемыми, независимыми от воли государства (права человека на жизнь, свободу, равенство, достоинство, неприкосновенность личности, жилища). И хотя эти права принадлежат человеку от рождения, но защищенность и гарантированность им придает позитивное право, т.е. закон. Поэтому такие права не могут быть противопоставлены государству, которое должно брать на себя их законодательное закрепление, защиту и обеспечение. Особое значение имеет оформление этих прав в Конституции как основном законе государства.

Представители позитивистской теории резко критиковали и выступали против доктрины естественного права. Странники такого подхода рассматривали право как продукт суверенной государственной власти, а права человека как «дар» государства. Правовое положение личности определялось безусловным подчинением праву, установленному государством, обязанностью беспрекословно его соблюдать.

В то же время, государства, признавшие естественно-правовую доктрину, считали необходимым оформление и закрепление прав и свобод человека в позитивном праве. Сегодня эти две концепции правопонимания существуют

как взаимодополняющие. Естественно-правовая доктрина твердо стоит на позициях естественно-го происхождения прав человека, их неотчуждаемости и неотъемлемости. Однако права человека, не имея нормативного закрепления в позитивном законодательстве, не обеспечены реальным механизмом их защиты со стороны государственных органов; в таком случае они носят только декларативный характер.

Резюмируя вышеизложенное, можно отметить, что существовавшие в период буржуазных революций представления о правовом статусе личности, с одной стороны, были результатом происходящей смены общественно-экономической формации, с другой стороны, испытали на себе значительное влияние господствовавших политико-правовых учений.

Библиографические ссылки

1. *Антология мировой философии*. В 4-х томах. Т. 2. Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху Просвещения. Ред. коллегия: В. В. СОКОЛОВ и др. Москва: Мысль, 1970. 776 с.
2. *Антология мировой философии*. В 4-х томах. Т. 3. Европейская домарксистская философия конца XVIII в. - первых двух третей XIX в. и начало кризиса буржуазной философии. Ред. коллегия Н.С. НАРСКИЙ и др. Москва: Мысль, 1971. 760 с.
3. ГЕГЕЛЬ, Г. *Сочинения*. Т. XI. Лекции по истории философии. Книга третья. Перевод Б. Столпнера. Москва, Ленинград: Издательство социально-экономической литературы «Соцэкгиз», 1935. 560 с.
4. ГРОЦИЙ, Г. *О праве войны и мира*. Москва: Ладомир, 1994. 868 с. ISBN 5-86218-149-0
5. КАНТ, И. *Сочинения*: в 6 т. Под общей редакцией В.Ф. Асмуса. А. В. Гулыги, Т.И. Ойзермана. Т.4. Москва: Мысль, 1965. 544 с.
6. КОРКУНОВ, Н. М. *Общественное значение права*. Санкт-Петербург, 1892. 110 с.
7. ЛОКК, Д. *Избранные философские произведения*. Т. 1. Москва: Мысль, 1985. 621 с.
8. МОНТЕСКЬЕ, Ш. *Избранные произведения*. Москва: Госполитиздат, 1955. 799 с.
9. LOCKE, JOHN. *Two Treatises of Government*. London, 1823. 216 p. [online]: <https://avidreaders.ru/read-book/two-treatises-of-government.html>

FACTORII PSIHOLOGICI DETERMINANȚI ÎN RELAȚIILE FAMILIALE NEFAVORABILE PRIVIND FORMAREA COMPORTAMENTULUI DEVIANT AL MINORULUI

Sofiana TOCARI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: tocarisofiana@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0000-1399-8429>

For a good psychological development, children must be protected from any abuse. Depending on the form of abuse experienced by the minor, he will form his personality both physically and psychologically. . The physical consequences will lead to various disorders accompanied by stress and tension, motivating aggressive behavior including juvenile delinquency. Therefore, their negative impact will affect the development of the minor; affecting the social compartment, the appropriate cognitive development, self-confidence and the desire to fit into society as a personality.

Keywords: *minor, family, violence, motivation, behavior, factor, abuse.*

Adolescenților la vârsta de 14-16 ani le sunt caracteristice două metode de bază a motivației criminale: de interes și violent - egoistă. De interes - acest motiv, are un caracter nesfârșit copilăresc. Majoritatea infracțiunilor sunt comise din motivul curiozității, dorința de a se distra, de a-și arăta puterile, a se accentua în fața colegilor și chiar a vârstnicilor încercând să capete recunoștința lor. Uneori este specific tinderea spre ceva neobișnuit, dorința peripețiilor și a senzațiilor dure. Motivația este influențată și de un factor care deduce că: o mare parte de crime poartă un caracter de grup și sunt comise în formă situativ-impulsivă. Adolescenții la această vârstă de obicei sunt cointeresați de obiectele moderne: radio-aparatură, instrumente muzicale, inventar sportiv, vin, dulciuri, produse din tutun, sume mici de bani, în ultimii ani a progresat furtul automobilelor și motocicletelor [1, p. 112]. Mai nou, ei își doresc telefoane, computere de ultima generație.

Motivația violent-egoistă se caracterizează prin emoționalitate înaltă. Principalul fenomen în structura acestei motivații este necesitatea spre autoa-

firmare. Autoafirmarea prin violență este motivația adolescentului tipică. De obicei așa fel de motivație se combină cu duritatea comportamentului [1, p. 124-126].

După J. B. Filonov (1981), adolescenților mai mari (cu vârsta de 16-18 ani) le este caracteristic calități deosebite. În această vârstă se mărește intensitatea crimelor săvârșite și se schimbă structura lor.

După B. B. Luneva (1986), aproximativ 80% din adolescenți care au comis deja crime sunt de vârsta de 16-18 ani, aceasta se explică prin faptul că: în primul rând, aceasta este vârsta la care este accentuată răspunderea penală în volum mare, în al doilea rând motivația comportamentului delincent recapătă o formă mai largă și mai diversă.

În motivația comportamentului deviant la adolescenți, spre deosebire de maturi, domină motive impulsive și situaționale a caracterului, autoafirmare falsă, comportament de grup, de asemenea mai domină motive predispușe autoprogramării și respectării cerințelor. Cu timpul comportamentul situativ

impulsiv îi oferă locul “raționalului”, din timp planificat. Se micșorează la rândul său cantitatea motivației violent-emoționale, și pe prim plan apare motivația de interes, invidia, convenabilitatea. Se schimbă structura motivației violent-emoționale, în schimb huligăniei, autoafirmării revine agresivitatea, răutatea, răsplata, gelozia, etc.

Deci, motivația comportamentului deviant, este rezultatul corelării complicate a atmosferei sociale nefavorabile și a personalității [9, p. 214].

Factorii care determină delincvența juvenilă pot fi clasificați în două mari criterii:

- Factorii interni, individuali;
- Factorii externi, sociali;

În prima categorie se include particularitățile și structura neuropsihică, particularități ale personalității în formare, *particularități care s-au format sub influența unor factori externi*, în a doua categorie mai importanți sunt factorii socio-culturali, economici, socio-afectivi și educaționali din cadrul micro-grupurilor și macro-grupurilor umane, în care trebuie să se integreze treptat copilul și tânărul începând cu familia. Tot în categoria factorilor interni un rol deosebit de important îl are, după unii autori, frustrația, care este raportul dintre cele două categorii de factori, care este ponderea fiecăruia în determinarea comportamentului delincvent al minorilor, sunt întrebări la care nu s-a putu oferi un răspuns unanim acceptat. Împărțim punctul de vedere conform căruia orice încercare de exagerare a rolului factorilor interni sau a celor externi riscă să nu fie validată de practică. Dacă psihologii pun mai mult accentul pe particularitățile psihice în adaptarea minorului la mediu, sociologii acordă un rol determinant factorilor socio-culturali, precum și condițiilor vieții sociale în general [8, p. 272].

În ultima vreme s-a conturat un punct de vedere intermediar referitor la etiologia delincvenței juvenile. Este vorba de așa numita perspectivă a cauzalității “multiple” sau a “factorilor”, care conce-

pe delincvența ca fiind rezultatul unui număr mare și variat de factori. Adepții acestei perspective consideră că fiecare factor, luat în parte, are o anumită importanță, delincvenței aparținând fie la intersecția a doi factori majori, fie datorându-se influenței concertate a șapte sau opt factori minori.

Așa deci ajunge la concluzia că exagerarea rolului factorului intern sau a celui social pe de o parte, precum și încercarea de combinare mai mult prin însumarea factorială, pe de altă parte, nu rezistă la o analiză serioasă logică și practică. Atâta timp cât nu putem opera cu propoziții logice generale de tipul “Toți cei care... (sunt agresivi, au atitudini negative în raport cu..., provin din familii dezorganizate sau fără posibilități materiale, etc.) comit sau vor comite infracțiuni”, nu putem izola și exagera rolul unei categorii de factori. După părerea noastră, înclinarea spre devianță și adoptarea comportamentului infracțional rezultă din “întâlnirea” specifică a diferitor factori pentru fiecare caz în parte. Metode educative considerate eficiente dau rezultate bune cu un frate și eșuează în raport cu altul datorită diferențelor în ceea ce privește caracteristicile psihice.

Însă pot să existe și cazuri aparent paradoxale și anume: copii cu caracteristici psihice negative și crescuți în medii neprielnice (cum ar fi familii dezorganizate), care nu comit acte delictuale nici în timpul minoratului, nici atunci când sunt adulți - copii care, deși cu caracteristici psihice pozitive (ce nu creează nici un fel de problemă celor care interacționează) fiind influențați educativ în medii și cu mijloace corespunzătoare, ajung uneori în posesia statutului de delincvență. Iată de ce considerăm noi că însumarea simplă a prezenței factorilor interni și a celor externi nu ne ajută să precizăm și să formulăm judecăți predictive exacte în raport cu comportamentul unui minor. Desigur nici în cazul tratării separate a celor două categorii de factori. Adevărata cauză a conduitei delincvente este legată de afectele specifice ale “întâlnirii” celor două categorii de factori. Cunoșcân-

du-se acest lucru se poate în primul rând interveni în direcția prevenirii alunecării cât mai pronunțată spre devianța dar aceasta ca urmare a modificării în ambele planuri, atât a celui extern (social, educațional, relațional), cât și a celui intern (reorganizare psihică, intervenții corectiv-constructive, terapii suportive).

Procesul educațional reușit creează mecanisme de inhibare și autocontrol a conduitei, care la rândul lor vor preveni reacția delincventă chiar și atunci când diverse surse îi vor “stimula” filme și romane polițiste, emisiuni de televiziune cu caracter agresiv, etc. mai mult la copilul bine educat, asemenea surse pot prin contrast să întărească și mai mult mecanismele criminoinhibitive. La cei însă, la care procesul educațional - formativ eșuează, asemenea surse devin un fel de “instigatori ai agresivității”. (A. Bandura).

Vorbind despre factorii neuropsihici, din aceste categorii fac parte după cum afirmă unii autori, în contextul discuțiilor noastre relevante ar fi tulburări ale afectivității.

Afectivitatea joacă un rol deosebit de important în activitatea individului uman și orice abatere de la normal creează probleme, uneori destul de serioase, pe linia adaptivă. În ceea ce privește pe delincvenții minori, după cum afirmă majoritatea cercetătorilor se pare ca aceasta se caracterizează fie printr-un nivel insuficient de maturizare efectivă fie prin diferite stări de dereglare a afectivității [7, p. 59].

Insuficiența de maturizare afectivă se caracterizează prin:

- Lipsa unei autonomii afective, ceea ce duce la creșterea sugestibilității;
- Insuficiența de dezvoltare a autocontrolului afectiv, legat de insuficiența de cunoaștere și capacitate de stăpânire a reactivității emoționale;
- Slaba dezvoltare a emoțiilor și sentimentelor superioare, îndeosebi a celor morale [2, p. 175].

Teoriile psihologice pun accent pe caracteristicile personalității, pe factorii componenți ai personalității, pe rezultatele învățării și interacțiunile sociale.

Sunt caracteristice tradiției europene, susținând că, devianța este rezultatul unui conflict de adaptare între individ și anturajul său. Conflictul datorat unor trăsături psihologice caracteristice delincventului cum ar fi egocentrismul oral, labilitate emoțională, agresivitate, indiferență afectivă.

Psihologii consideră că paternurile criminale, reflectarea simbolică a unei motivații inconștiente și descoperirea lor e importantă pentru a ști ce prezintă infractorul.

Utilizarea pistolului de tânăr prezintă o reacție în sensul potentei sexuale. Pistolul - simbolul potentei, spargerea ușii - violul inconștient. Altă idee a psihoanalizatorilor, primul act criminal comis în copilărie de către toți oamenii fără excepție, care e foarte important pentru formarea simțului justițiar.

Valoarea prescripției privind curățenia, unii psihanalizatori vorbesc chiar despre o morală sfincteriană, ce devine prototipul pentru morala persoanei adulte pentru restricțiile vieții instinctuale se formează un sistem al gustului cu procesul biologic.

Devianța reprezintă o formă de ajustare a unei inferiorități a individului, care generează tendința lui spre instincte agresive, putere brutală. După Adler tendința către perfecțiune e esențială în dezvoltarea fiecărui individ datorită unor condiții nefavorabile sociale, sau din cauza unui defect fizic, omul poate să retrăiască sentimentul de inferioritate. Persoana încearcă diferite modalități de a depăși sentimentul de inferioritate.

Prima modalitate este stilul de viață a individului. Compensarea reușită care are loc atunci când tendința spre perfecțiune corespunde cu interesul social.

A doua modalitate - e supercompensarea - presupune adaptarea unilaterală la viață pe contul dezvoltării excesive a unei calități sau aptitudini (Napoleon - mic de statură- conducător de oști)

A treia modalitate este refugiul în boală: persoana nu poate înlătura acest sentiment simfomatic pentru ca să-și îndreptățească/justifice insuccesele sale.

Tendința spre perfecțiune trebuie să corespundă cu simțul social pentru că în toate devierile se observă insuficiența de dezvoltare a interesului social.

. Trebuie să existe un control psihosocial foarte puternic, care să formeze structuri interne criminale inhibitive, care să prevină orice tendință deviantă și infracțională. Mecanismul controlului psiho-social se află în legătura subiectului cu societatea și constau din trei elemente:

- Atașamentul față de persoanele convenționale
- Obligația față de comportamente convenționale. Comportament convențional . sunt, cercuri creative, sport, cor, etc.
- Convingerea că subiectul trebuie să se subordoneze societății, toate elementele funcționează la un loc și formează legătura cu societatea [8, p. 273].

Reprezentanții teoriei înfrânării susțin că comportamentul criminal este influențat de mai mulți factori în așa formă:

1. Factor de presiune socială (aceștia sunt condițiile economice de locuit, statutul scăzut, lipsa oportunităților).

2. Factori care acționează sub formă de atragere, care îl abate pe subiect de la normele de societate (companii, tovarășii, grupuri deviante cu subgrupuri delincvente).

3. Existența înfrânării externe care poate fi eficientă sau nu și provine din partea vieții de familie (școală, colegiu) înfrânare internă.

4. Presiune internă (calitățile personalității, conflicte, agresivitate, inferioritate).

Toți acești factori acționează concomitent, subiectul se supune atât presiunilor din afară cât și din interior. Așa calități cum ar fi autocontrolul, imaginea despre sine permit creșterea înfrânării interne.

Teoria învățării susține că comportamentul anti-social și deviant este învățat. La baza mecanismului de învățare se află condiționarea instrumentală bazată pe întărirea reacției de răspuns, asta înseamnă că învățarea nu poate să aibă loc dacă nu există o

anumită întărire ceva echivalent cu pedeapsă sau recompensă [10, p. 31-38].

Vorbind despre factorii familiari acesta este una dintre cele mai importante funcții ale familiei, constă în educarea și formarea tinerilor în vederea integrării lor optime în viața și activitatea socială. Aici în cadrul grupului familial, părinții exercită direct sau indirect, influențe educațional-formative asupra propriilor copii, cuplul conjugal prin întreg sistemul său de acte comportamentale, constituie un veritabil model social, care, fiind de altfel primul în ordinea influențelor din partea modelelor sociale existente, are o influență hotărâtoare asupra copiilor, privind formarea concepției lor despre viață, autorul modului de comportare și relaționale în raport cu diferite norme și valori sociale [9, p. 300-312].

Pe de altă parte, părinții exercită influențe educațional-modelatorii în cadrul familiei și în mod direct. În baza unei anumite strategii educaționale, folosind mai mult sau mai puțin sistematic și organizat anumite metode și tehnici educaționale.

Strategiile educaționale pe care le utilizează unii părinți și avem în vedere pe cei care sunt bine intenționați, fiind convingși de efectele pozitive ale modalităților lor de relaționare cu proprii copii, precum și autorul metodelor educative utilizate -nu duc întotdeauna la crearea aceluși optim educațional, care să favorizeze “rodirea” fructuoasă la nivelul personalității copilului autorul influențelor educaționale exercitate. Mai mult, unele strategii pot să se soldeze chiar cu o serie de consecințe negative asupra procesului formării unor componente de personalitate. Necunoscând suficient urmările reale ale modalităților educative utilizate, unii părinți ajung la un moment dat în fața unor situații oarecum paradoxale: pe de o parte eforturile depuse, metodele utilizate, așteptările în legătură cu “investițiile” lor educative, cu strategia lor “originală” în ceea ce privește relaționarea cu copilul și pe de altă parte, rezultatele efective concrete pe care le-au obținut.

În cazul în care părinții conștientizează din timp discrepanța pot și dacă solicită specialiștii în problemele muncii educative cu atât mai bine - să-și reorienteze fundamentarea efectelor strategiilor educative în vederea realizării corecțiilor necesare. Dar, din păcate, există și părinți, care împotriva unor dovezi clare ale evidenței, nu ajung la conștientizarea efectelor strategiilor educative utilizate și rămân convinși că eventualele necazuri apărute sunt determinate de cauze care rămân străine și necunoscute [1, p. 98].

Climatul educațional familial este o formațiune psihosocială foarte complexă, cuprinzând ansamblu de stări psihice, moduri de relaționare interpersonală, atitudini, etc. ce caracterizează grupul familial o perioadă mai mare de timp. Acest climat care poate fi pozitiv (bun) și negativ (rău), se interpune ca un filtru între influențele educaționale exercitate de părinți și achizițiile comportamentale realizate la nivelul personalității copiilor. Drumul de la influența educațională la achiziție comportamentală nu este un drum direct, nemijlocit, ci parcurge "meandrele" climatului educațional familial. O aceeași influență educativă exercitată într-un climat bun va avea cu totul alte efecte (evident pozitive) decât atunci când este exercitată într-un climat educațional rău sau negativ, bazat de exemplu pe relații conflictuale și pe ignorarea totală a particularităților psihoindividuale ale copiilor [4, p. 353].

Aadar, un factor important în formarea personalității delincvent o joacă relațiile familiale nefavorabile.

De exemplu, certile progresate în familie, neclarificarea relațiilor de către părinți, pedepsele fizice, evident că aduc mari daune în formarea proceselor de frânare, în dezvoltarea agresivității, autocontrolului la copil. Cel mai frecvent se întâlnesc următoarele stări psihice: înrăutățire, nesatisfacere, frică, neîncredere, singurătate, indiferență. Fiecare din aceste stări psihice, alipindu-se cu stările lăuntrice negative (agresivitate înaltă, rețineri în dezvoltarea psihică, neajuns de voință, etc), formează acel me-

diu lăuntric, care acționează la starea sufletească a adolescentului[3, p. 43].

Condițiile „lux”, acordate copiilor de către părinți în unele familii, scutirea lor de orice lucru activ, duce la rândul său la infantilism și la nereușirea de a înlătura greutățile vieții în situațiile critice, care de obicei sunt banale: n-a fost înmatriculat la instituția superioară de învățământ, etc.

Creșterea cerințelor a multor adolescenți contemporani foarte frecvent întrec creșterea putințelor de satisfacere a lor.

Situațiile de conflict în care se află adolescenții și neacomodarea lui în mediul înconjurător adesea este cauzată de autoaprecierea incorectă. Pericol pentru dezvoltarea personalității la adolescenții cu autoaprecierea înaltă este starea critică scăzută față de sine. După părerea unor autori, copii cu autoaprecierea scăzută nu pot să se dezvolte normal din cauza autocriticii înalte.

Mulți adolescenți delincvenți sunt caracterizați de abateri de la normal în sfera emoțională. Specialiștii depistau la acești adolescenți neuroze și dezvoltarea neurotică. De a planifica și a practica lucru educațional cu asemenea copii fără medic este interzis.

După cum constată unii cercetători în rândul factorilor antisociali a comportărilor nefavorabile de către adolescenții delincvenți sunt din cauza traumării sistemului nervos, patologii în sfera intelectuală și psihică. Acești adolescenți se deosebesc cu un procent mare de autoprogramare și la ei domină adesea un caracter de sadism, o reflectare agresivă, etc.

În așa caz comportarea antisocială a adolescentului delincvent este influențată în primul rând de factorii mediului social, care îl înconjoară.

Bibliografie

1. DRAGOMIRESCU, V. *Psihologia comportamentului deviant*. Ed. Științifică și enciclopedică, București 1976, ISBN 973-27-0125-0. 20

2. FOERSTER, F. W. *Școala și caracterul: Probleme morale ale vieții școlare*. București 1987, ISBN 978-606-8128-54-2

3. GHEBOS, A. G. *Psihologia însușirilor personalității*. Chișinău, „Lumina”, 1986, ISBN 978-9975-3454-5-3).

4. MITROFAN, Nicolae, ZDRENGHEA, Voicu. Tudorel BUTOI. *Psihologia Judiciară*. București, „Șansa”, 1997, (353 p), ISBN 973-725-152-0

5. PAPAC RADU, M. *Teste de inteligență*. București, 1994 (238 p.) ISBN 978-9975-3060-5-8

6. PETROVSKII, A. B. *Lecții practice la psihologie*. Chișinău, „Lumina”, 1984 (159 p) nr. de înregistrare ISL-fr-18222.

7. PREDA, V. *Profilaxia delincvenței și reintegrarea socială*. Ed. Științifică și enciclopedică, București 1981, C.Z.U: 159.922.763:343.915(043.3)

8. RĂDULESCU, S., BANCIU, D. *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*. Ed. Medicală. București 1990, CZU:159.922.763:343.915

9. *Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других*. Москва „АСТ-ПРЕСС” 1999, ISBN 5-89123-106-9

10. ПРЕДВЕЧНЫЙ, Г. П., ШЕРКОВИНА, Ю. А. *Социальная психология*. Москва 1975, ISBN 5-98032-448-8

MĂSURI DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII ÎN FAMILIE. STUDIU COMPARAT ROMÂNIA - REPUBLICA MOLDOVA

Mihai MIZDRAN

Doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: mmizdranmihaita@gmail.com

<https://orcid.org/000000021754603X>

The actions of security, anticipating and preventing crimes by police bodies, their promptness and efficiency in discovering criminals, the correct application of criminal law norms in relation to the specific situation of different crimes are, directly or indirectly, social protection measures against victimization. And, the first of these measures must be taken at the legislative level, then at the level of the organization of the authorities and bodies that must apply these norms and, last but not least, at the level of education in schools, where the family must be presented as an entity that must not be broken by violence. However, not all of these categories of measures are applied in Romania and the Republic of Moldova.

Keywords: *determination and causality of crime, causes and functional conditions, criminal type, criminogenic phenomenon, measures of influence.*

Introducere

Omorul săvârșit asupra soțului sau unei rude apropiate era sancționat în Codul penal al României din 1968 cu pedeapsa închisorii de la 15-20 ani (conform art. 175 lit. c din fostul Codul Penal al României din 1968), respectiv cu închisoare de la 20 la 25 ani sau cu detențiune pe viață (conform art. 145 alin. 2, e¹) **asupra unui membru de familie**; din Codul Penal al Republicii Moldova). Așadar, în opinia legiuitorului din Republica Moldova, infracțiunea are o gravitate mai ridicată decât pentru legiuitorul din România, ceea ce rezultă și din catalogarea circumstanței agravante (victima este soțul sau o rudă apropiată) în cea de a doua categorie de infracțiuni de omor intenționat și nu în prima ca în România (adică, omor deosebit de grav, față de numai omor calificat).

În cazul omorului calificat se pot recunoaște circumstanțe atenuante care au ca efect coborârea pedepsei sub minimul special. În cazul omorului calificat la care minimul pedepsei este de 15 ani, pe-

deapsa nu poate fi coborâtă sub 3 ani (art. 76 lit. a Cod Penal al României din 1968). Ca circumstanță atenuantă în cazul omorului calificat cea mai des întâlnită este provocarea. Atunci când omorul calificat este comis în asemenea împrejurări care pot constitui circumstanțe agravante legale generale (art. 75 Cod Penal din Republica Moldova - Criteriile generale de individualizare a pedepsei), pedeapsa se va aplica ținând cont și de circumstanțele agravante legale generale art. 76 Cod Penal din Republica Moldova. Dacă există concurs între una sau mai multe circumstanțe agravante legale generale și una sau mai multe circumstanțe agravante legale speciale, dar acestea sunt asemănătoare, se vor aplica cu prioritate cele speciale.

De asemenea, în caz de concurs de infracțiuni, atunci când una dintre infracțiunile aflate în concurs este o infracțiune de omor, pedeapsa poate fi sporită la maximul special, iar dacă acest maxim este neîndestulător se poate aplica din nou un spor de până la 5 ani.

Pedeapsa complimentară a interzicerii drepturilor prevăzută de art. 175 din fostul Codul Penal al României din 1968 penultimul alineat se referă la drepturile prevăzute în art. 64 din fostul Codul Penal al României din 1968. Astfel, pedeapsa complimentară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi:

- dreptul de a alege și de a fi ales în organele puterii de stat și în funcții electiv de stat sau obștești;
- dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat;
- dreptul de a ocupa o funcție sau de exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii;
- drepturile părintești;
- dreptul de a fi tutore sau curator.

Interzicerea drepturilor prevăzute de art. 64 lit. b din fostul Codul Penal al României din 1968 nu se poate pronunța decât pe lângă interzicerea drepturilor prevăzute la lit. a) a aceluiași articol, afară de cazul în care legea dispune altfel.

În legislația din România, în caz de recidivă, dacă infracțiunea săvârșită anterior este o infracțiune de omor, sporul care se poate adăuga pedepsei principale este de până la 7 ani. Însă, în legislația din Republica Moldova, termenul pedepsei pentru recidivă poate fi jumătate, pentru recidivă periculoasă de cel puțin două treimi, iar pentru recidivă deosebit de periculoasă de cel puțin trei pătrimi din termenul maximal al pedepsei mai grave prevăzute la articolul corespunzător din partea specială a Codului Penal.

În cazul unei infracțiuni de omor calificat, liberarea condiționată poate fi acordată numai după ce condamnatul a executat cel puțin două treimi din durata pedepsei în cazul când această pedeapsă nu depășește 10 ani, sau cel puțin trei pătrimi în cazul pedepsei închisorii mai mari de 10 ani (art. 60 din fostul Codul Penal al României din 1968) [4].

Materiale utilizate și metode aplicate: La elaborarea prezentei cercetări au fost studiate și utiliza-

te un cadru normativ istoric, regional și național ce asigură protecția juridică a persoanelor cu devianța alcoolică, toxicomania în materie de **istorie a dreptului, drept penal, medicină legală, psihologie și criminologie**. Au fost folosite metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții

Materiale utilizate și metode aplicate: La elaborarea prezentei cercetări au fost studiate și utilizate un cadrul normativ istoric, regional și național ce asigură protecția juridică a persoanelor cu devianța alcoolică, toxicomania în materie de **istorie a dreptului, drept penal, medicină legală, psihologie și criminologie**. Au fost folosite metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Datorită gradului mare de pericol social pe care îl prezintă infracțiunea de omor calificat și cantumul mare al pedepsei și termenele de prescripție sunt mai mari. Însă, regimul sancționator menționat nu este suficient și, în cele ce urmează vom menționa, mai întâi, ce trebuie să facă organele abilitate pentru prevenirea fenomenului criminalității, și în special a violențelor grave, care pot duce la omoruri, și abia ulterior vom prezenta firavele măsuri luate la nivelul autorităților din cele două state vecine – România și Republica Moldova. Astfel, vom descoperi că multe măsuri de prevenire propriu-zise sunt luate în urma unor parteneriate public-privat între autoritățile statului și anumite organizații nonguvernamentale.

Majoritatea legislațiilor penale și a sistemelor de sancționare și tratament penitenciar urmăresc, prioritar, controlul și neutralizarea criminalității, protecția și apărarea socială și juridică a indivizilor, grupurilor și instituțiilor sociale, ca și pedepsirea și resocializarea indivizilor cu comportamente criminale. În consecință, în orice sistem penal sunt prevăzute desfășurarea unor acțiuni multiple și utilizarea unor modalități și mijloace capabile să asigure atât constrângerea și represiunea penală a indivizilor de-

lincvenți, cât și identificarea și diminuarea surselor potențiale de criminalitate, inclusiv măsuri de profilaxie socială, culturală și educativă întreprinse în mediile cu propensiune spre criminalitate.

Reprezentând preocuparea instituțiilor publice cu atribuții de socializare și control social, prevenirea și tratamentul criminalității urmărește, pe de o parte, eliminarea și diminuarea cauzelor și condițiilor generatoare de delincvență, iar pe de altă parte, resocializarea și recuperarea normală și socială a persoanelor cu comportamente aflate în conflicte cu legea penală. Ele se realizează printr-un ansamblu de măsuri juridice și extrajuridice, menite să prevină și să combată multiplicarea și proliferarea actelor criminale în diferite medii sociale, prin realizarea protecției și apărării sociale a indivizilor, grupurilor și instituțiilor față de diferitele acte delincvente, restabilirea ordinii sociale și normative perturbate prin delict, repararea prejudiciilor, compensarea victimelor și sancționarea și pedepsirea criminalilor.

Pentru acest motiv, prevenirea și tratamentul crimei și criminalității presupune atât elaborarea unor politici penale eficiente de combatere și neutralizare a diferitelor delict și crime din societate, cât aplicarea unor programe și soluții sociale, economice și culturale de sprijinire a indivizilor defavorizați social sau care să diminueze, pe cât posibil, diferențele de inegalitate, status și putere dintre indivizi și grupuri sociale. Întreaga activitate de prevenire și combatere a crimei și criminalității are un caracter dublu[2]:

- general-social, vizând identificarea și diminuarea treptată a factorilor criminogeni și a condițiilor care favorizează proliferarea unor manifestări și comportamente delincvente în societate;
- special-juridic, reprezentat de sistemul de sancțiuni și pedepse și de instituțiile speciale în care se realizează tratamentul și resocializarea delincvenților.

Ambele direcții urmăresc realizarea unei apărări sociale eficiente a indivizilor și instituțiilor sociale

față de diferitele activități antisociale ce se produc în societate, dar și asigurarea condițiilor de reinserție a delincvenților.

Conceptul de politică penală este destul de controversat, el incluzând, după unii specialiști ai dreptului penal, fie “ansamblul de mijloace și procedee de represiune penală utilizate în vederea combaterii criminalității”, fie “modalitățile și formele de realizare a apărării sociale a indivizilor, grupurilor și instituțiilor față de acțiunile indivizilor delincvenți”, fie transformarea fundamentală a dreptului penal, prin “umanizarea” instituțiilor de sancționare și pedepsire a indivizilor delincvenți. Pentru acest motiv, diversele legislații penale conțin prescripții extrem de variate și diferențiate, începând cu cele cu caracter preventiv, pentru descoperirea în timp util a surselor potențiale de criminalitate, continuând cu cele de intervenție, în vederea anihilării și neutralizării delincvențelor și limitării extinderii efectelor negative ale crimei, și terminând cu cele coercitive și punitive, adoptate față de indivizii delincvenți prin internarea acestora în instituții speciale de profil (penitenciare, închisori etc.).

Plecând de la aceste idei, criminologii, sociologii și practicienii în dreptul penal și al penologiei consideră că în definirea și evaluarea conceptului de politică penală și de prevenire a crimei și criminalității trebuie avute în vedere trei dimensiuni mai semnificative:

- prima se referă la legislația penală în vigoare privind sistemul de sancțiuni și pedepse aplicate indivizilor delincvenți;
- cea de a doua include instituțiile specializate de prevenire și control social specializat împotriva criminalității;
- cea de a treia include reacția socială față de crimă și criminalitate, “imaginea” și percepția publicului despre fenomenul criminalității.

Plecând de la aceste delimitări, se consideră că noțiunea de prevenire are două conotații [1]:

- una cu caracter sociologic și criminologie, care se referă la ansamblul de activități desfășurate în direcția identificării, explicării și diminuării cauzelor și condițiilor generale și speciale, sociale și individuale, obiective și subiective care generează sau favorizează manifestări delincvente în societate;

- una cu caracter juridico-penal, care se referă la efectul pe care legislația penală, prin incriminările, sancțiunile și pedepsele prevăzute, îl exercită asupra conduitei și comportamentului indivizilor și grupurilor sociale; acest efect poate fi general (prevenție generală), întrucât se exercită asupra tuturor indivizilor din momentul adoptării și aplicării legii penale (prin definirea faptelor considerate drept delict, consecințele nerespectării normelor penale, sancțiunile care sunt prevăzute etc.) și special (prevenție specială), atunci când se exercită direct asupra indivizilor care au transgresat sau violat legea penală.

În funcție de instituțiile care participă la realizarea activității de prevenire, aceasta poate fi de trei feluri:

- prevenție primară sau generală, prin antrenarea tuturor instituțiilor cu rol de socializare și control social la acțiunile de identificare și combatere a surselor potențiale de criminalitate, devianță;

- prevenție secundară sau specială, îndreptată spre combaterea și neutralizarea delincvențelor, diminuarea prejudiciilor sociale produse în urma delictului, restabilirea ordinii sociale, sancționarea delincvenților;

- prevenție situațională sau contextuală, prin atragerea directă a comunității și a publicului în acțiunea de prevenire și neutralizare a delictelor și delincvențelor, utilizându-se, în acest scop, o serie de măsuri ce vizează informarea publicului și a indivizilor din anumite arii și zone criminogene despre pericolele posibile ale comiterii unor delict, ale existenței unor factori de “risc” în anumite zone și cartiere etc.

În funcție de momentul desfășurării acțiunilor de prevenire, se face distincție între:

- măsurile adoptate înainte de producerea delictului (“ante delictum”), care reprezintă, în opinia multor practicieni și specialiști din domeniul dreptului, sociologiei și criminologiei, adevărata prevenție eficientă; ele sunt extrem de diverse și variate, începând cu cele cultural-educative și moral-juridice desfășurate de instanțele de socializare (familie, școală, comunitate, biserică etc.) și terminând cu cele tehnico-criminalistice (tehnoprevenție) întreprinse pentru protejarea indivizilor și siguranței acestora, bunurilor și valorilor sociale;

- măsurile adoptate în timpul producerii delictului (așa-numita intervenție), întreprinse de organismele de poliție, procuratură și justiție față de indivizii care au comis delict și crime; de regulă, în orice societate, aceste organe specializate de control și prevenire sunt purtătoare ale unei anumite concepții sociale, filosofice și politice privind ordinea socială și normativă, apărarea socială și siguranța indivizilor și instituțiilor statului; astfel, organele de poliție asigură și realizează, în mod preponderent prevenirea crimei și criminalității, protecția socială a indivizilor și grupurilor, înregistrarea și instrumentarea diferitelor delict și crime;

- măsurile adoptate după comiterea delictelor (“post-delictum”), realizate, în principal, de instanțele de judecată prin sistemul de sancțiuni și pedepse aplicat indivizilor delincvenți, ca și prin rețeaua de instituții în care se realizează internarea acestora (stabilimente deschise sau semideschise, centre de reeducare, penitenciare etc.).

Există o strânsă relație între creșterea infracțiunilor de omor (și a violențelor în familie) și consumul de alcool și de stupefiante, mai ales la tineri, reprezentând pentru cei ce se droghează, mijlocul la care recurg în mod disperat pentru procurarea banilor necesari consumului extrem de costisitor de stupefiante[3]. Pe de altă parte, la nivel internațional

au fost înființate organisme abilitate în combaterea și prevenirea criminalității. Este vorba, în principal, de următoarele: EUROPOL, INTERPOL, Comitetul pentru prevenirea crimei și lupta împotriva delincvenței al O.N.U. și de Serviciul pentru prevenirea crimei și justiția penală al O.N.U.

Măsuri concrete în sensul prevenirii violenței (inclusiv a omorurilor) în cadrul familiilor din România și Republica Moldova. În ultimii ani, în România, s-au dezvoltat trei inițiative legislative ca răspuns la problema violenței domestice. În 1998, trei membri ai Senatului au promovat un proiect lege pentru modificarea unor articole din Codul Penal al României cu referire la violența domestică. Pornind de la criticile din mass-media, au fost avute în vedere câteva categorii de schimbări. În primul rând, incidentele violente produse în familie, inclusiv violul, sunt explicit formulate și sever sancționate. În al doilea rând, din punct de vedere al procedurii penale, actele care intră în categoria “violență domestică” pot fi promovate în justiție nu numai prin plângere prealabilă, ci și la inițiativa directă a procurorului. În al treilea rând, sunt incluse o serie de măsuri legale de protecție a victimei.

După 6 luni de dezbateri, propunerea a fost adoptată de comisia juridică a Senatului și înaintată spre aprobare plenului acestei camere. Totuși, propunerea legislativă nu s-a materializat, deoarece plenul Senatului nu a aprobat-o. După 2 ani, Ministerul Justiției din România a reiterat acest demers, care a culminat cu modificarea Codului Penal prin O.U.G. nr. 197/2000.

Pe de altă parte, un membru al Camerei Deputaților (femeie) a promovat o propunere pentru dezincriminarea prostituției. Recunoscând prostituția ca fiind o realitate socială, proiectul de lege indică condițiile în care prostituția ar putea fi practică sub un control strict. Obiectul acestui proiect de lege este de a oferi, pe de o parte, protecția socială adecvată persoanelor care practică prostituția și, pe de altă parte, de a proteja comunitatea împotriva unor acte criminale,

precum violul, violența împotriva femeii, pedofilia, exploatarea sexuală a femeii, bolile cu transmitere sexuală. În completarea acestei legi, o altă inițiativă legislativă se referă la suplimentarea Codului Penal cu unele articole noi, prin care să fie incriminate în mod explicit exploatarea sexuală a copilului și abuzul sexual și în special pedofilia [6].

Legea nr. 48/2002 pentru aprobarea O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, are printre direcțiile sale de reglementare egalitatea de șanse dintre bărbați și femei. Reținerile față de această lege se referă mai ales la teama cu privire la unele abuzuri pe care ea le-ar putea genera.

În ceea ce privește poliția din România, discuțiile au dus la concluzia că este absolut esențial a se oferi organelor de aplicare a legii o bază legală pentru intervenție prin promovarea de reglementări detaliate pentru intervenția poliției în cazurile de violență domestică și, totodată, modalități procedurale mai eficiente. În același timp, este din ce în ce mai clar că competențele sociale și psihologice ale poliției trebuie îmbunătățite substanțial.

Ministerul Administrației și Internelor (actualul M.I.R.A.) din România a elaborat un program complex în acest domeniu:

- creșterea capacității poliției de a se confrunta cu situații de violență față de femeie, mai ales atunci când este vorba de violență domestică;
- prevederea în schemele unităților de poliție a unui ofițer responsabil pentru incidentele de violență domestică;
- creșterea disponibilității personalului din poliție în termenii preluării și înregistrării plângerilor victimelor violenței, atât din familie, cât și în afara familiei;
- folosirea femeilor ofițeri de poliție în investigații în care sunt implicate femei-victime, în vederea reducerii numărului de plângeri retrase, determinate de prezența unui bărbat ca ofițer de poliție;

- încurajarea femeilor victime ale violenței care intră în atenția poliției să depună plângere, în vederea demarării procedurilor legale împotriva agresorilor;

- luarea unor măsuri împotriva partenerului violent, în baza unor prevederi legislative, prin sancționarea infracțiunilor minore cu amenzi și mai ales prin pedepse penale atunci când sunt îndeplinite condițiile pentru definirea unui act infracțional;

- invitarea partenerului violent la secția de poliție, pentru a i se prezenta consecințele posibile ale comportamentului său agresiv;

- dezvoltarea unui set de măsuri preventive și activități educaționale;

- creșterea numărului de proiecte educaționale cu privire la mijloace juridice de intervenție și de prevenire, dezvoltate în cadrul unor parteneriate între organizațiile guvernamentale și nonguvernamentale;

- organizarea de întâlniri în cadrul organizațiilor de femei cu personalul poliției, pentru prezentarea reglementărilor legale la care pot apela femeile victime;

- instituirea unui birou specializat în cadrul poliției pentru consilierea victimelor, oferind totodată consultanță și sugestii cu privire la protecție și metodele de autoapărare, cât și cu privire la instrumentele civile și penale la care se poate apela pentru soluționarea situațiilor în care sunt implicate;

- abordarea problemei violenței domestice în cadrul unor întâlniri cu grupuri de elevi, îndeosebi la nivelul învățământului liceal;

- colaborarea cu autoritățile locale și alte instituții implicate în protecția femeii; ofițerii de poliție pot încuraja femeile să-și întemeieze propriile organizații la nivel local, care pot crea, în colaborare cu autoritățile locale și alte organizații nonguvernamentale, adăposturi pentru victimele violenței domestice, linii telefonice permanente prin intermediul cărora feme-

ile pot beneficia de sfat și asistență în orice moment și servicii de consiliere [5].

Regimul socialist din România nu a dezvoltat nici un sistem de servicii sociale în domeniul violenței împotriva femeii. Nu existau nici un fel de modalități de sprijin pentru femeile victime, ca de exemplu, facilități pentru adăpost temporar, consiliere juridică, servicii de protecție și securitate împotriva violenței. Serviciile sociale cu funcții profilactice și terapeutice erau inexistente. Statul socialist conta mai mult pe capacitatea familiei lărgite de a oferi sprijin femeilor victime ale violenței domestice (adăpost în perioade de criză, sprijin material și sprijin în medierea conflictului) și pe capacitatea organizațiilor politice și a administrației întreprinderilor/colectivelor de muncă.

Deși imediat după 1989, în România, s-a înregistrat o dezvoltare explozivă a cursurilor de formare pentru specialiștii în asistență socială, nu există încă servicii sociale publice care să prevină și să ofere sprijin victimelor violenței domestice și cu atât mai puțin se poate vorbi despre consiliere și terapie. Din acest punct de vedere, “Planul național de acțiune pentru oportunități egale” elaborat de Departamentul pentru oportunități egale și politici familiale din cadrul fostului Minister al Muncii și Protecției Sociale (actualmente Ministerul Muncii și Solidarității Sociale), stipulează în termeni generali, fără a elabora pașii concreți care ar fi necesari: “organizarea și extinderea la nivel național a unor centre de asistență și protecție pentru femeile victime ale violenței, incluzând servicii de asistență medicală, psihologică, juridică, prin colaborare cu anumite organizații nonguvernamentale”.

Prin H.G. nr. 852/1996 a fost înființat Centrul-Pilot de Asistență și Protecție a Victimelor Violențelor în Familie din București, care are sediul operațional în cadrul Policlinicii Universitare “Titan” din București. Activitatea acestei instituții s-a dovedit a fi una pozitivă, demonstrându-se existența unei nevoi

imense în acest sens. În același timp, s-a demonstrat că sarcina este mult mai complexă decât se considerase inițial și că resursele alocate sunt insuficiente.

Până în prezent există puține inițiative nonguvernamentale în România sau în Republica Moldova în domeniul combaterii violenței împotriva membrilor familiilor (în special a femeilor). În afara activităților de sprijin pentru promovarea schimbărilor sistemului legislativ, sunt unele inițiative de oferire unor servicii de sprijin al victimelor violenței. Putem cita 4 astfel de organizații, dintre acestea oferind adăpost și consultații victimelor violenței domestice (“Artemis” din Cluj-Napoca, “Grado” din Pitești și “Cutia Pandorei” din Bistrița), iar cea de a patra oferind consultații și terapie (“Scop” din Timișoara). “Artemis” a organizat o campanie publicitară, în sistemul de transport public și în școli, pentru creșterea gradului de conștientizare a problemei violenței domestice. În același timp, a lansat în parteneriat cu poliția locală, un program de formare a personalului de intervenție în situații de violență domestică.

Se înregistrează și unele inițiative mai noi, care trebuie menționate, deoarece indică o nouă tendință. Există un grup care a început să exploreze posibilitățile de dezvoltare a unui proiect mai larg privind “Educația în școală și familie împotriva violenței”. UNITER își propune dezvoltarea unor prezentări dinamice ale violenței domestice.

De obicei, mass-media prezintă multe cazuri individuale de violență împotriva femeii. Aproape fără excepție, acestea sunt cazuri extreme: omoruri, violuri, cruzimi și exploatare sexuală. Cazurile mai “ușoare”, care sunt mult mai frecvente, sunt prezentate doar în mod excepțional. Cazurile de hărțuire sexuală la locul de muncă sunt cu desăvârșire absente din mass-media. Ceea ce lipsește, de asemenea, este analiza violenței împotriva femeii ca problemă socială, precum și prezentarea mijloacelor prin care ea ar putea fi combătută. La rândul ei, comunitatea este prezentată în mass-media ca un martor șocat și

neajutorat al cazurilor grave de violență împotriva femeii [6].

Se remarcă totuși anumite inițiative disparate. Cea mai importantă este inițiativa postului național de radio de a dezvolta un “hot line” pentru victimele violenței domestice. De asemenea, putem menționa unele dezbateri radiofonice cu specialiști în domeniul violenței împotriva femeii. Un exemplu demn de menționat este emisiunea radiofonică dedicată în exclusivitate problematicii violenței domestice, organizată de un asistent social care dialoghează cu auditoriul. Revista “Avantaje” din România a fost prima a promovat anumite discuții cu privire la violența împotriva femeii; apoi au urmat și alte reviste destinate sexului feminin care au preluat discursurile în sensul prevenirii violențelor din familii.

În Republica Moldova, s-a realizat un proiect de lege prin care vor fi modificate atât Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003, cât și Legea nr. 416-XII din 18 decembrie 1990 cu privire la poliție, s-a adus următoarele modificări legislative în vederea prevenirii și reducerii faptelor de violență în familie:

- incriminarea unei variante ușoare de “violență în familie” (art. 2001): “acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei contra unui alt membru al familiei, care provoacă suferință fizică, soldată cu vătămare corporală ușoară, psihică sau un prejudiciu material sau moral”;

- de asemenea, incriminarea faptei de “încălcare intenționată a ordonanței de protecție” (art. 3201): “încălcarea intenționată a ordonanței de protecție, precum și eschivarea de la îndeplinirea măsurilor prevăzute în ordonanța de protecție”;

- obligația pentru organele de poliție să se adreseze cu o cerere privind emiterea ordonanței de protecție în cazurile de violență în familie și, de ase-

menea, în cazurile de violență în familie, să solicite obligarea de supunere a făptuitorului examinării medicale sau consultării specialiștilor în vederea participării la un program specializat de dezalcoolizare, dezintoxicare, tratament psihoterapeutic sau consiliere;

- făptuitorii de infracțiuni de violență în familie trebuie să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent;

- noi atribuții pentru anumite departamente specializate din organele de poliție ale Republicii Moldova, în sensul că acestea trebuie să asigure protecția victimelor violenței în familie și executarea ordonanței de protecție în conformitate cu legislația și, de asemenea, să se adreseze instanțelor de judecată pentru obținerea ordonanței de protecție în situație de criză, în baza cererii depuse de victimă sau a sesizării de caz.

De asemenea, prin același proiect s-au propus următoarele măsuri de protecție care se vor aplica în favoarea victimelor violenței în familie din Republica Moldova:

- la cererea victimei violenței în familie în cursul procesului penal, adresată organului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată referitor la amenințările cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunului sau alte acte ilegale, instanța de judecată este obligată să ia măsuri de asigurare a protecției victimei față de persoana bănuită/învinuită/inculpată – membru de familie, prin emiterea unei ordonanțe de protecție;

- în cazul depunerii cererii la organul de urmărire penală sau la procuror, aceștia vor înainta, printr-un demers imediat, cererea instanței de judecată pentru a fi examinată;

- instanța de judecată, în 24 de ore de la primirea cererii, printr-o încheiere emite o ordonanță de protecție, prin care poate oferi protecție victimei, aplicând una (mai multe) din următoarele măsuri:

obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor; obligarea de a sta departe de locul aflării victimei; obligarea de a nu contacta victima, copiii acesteia, alte persoane dependente de ea; interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei; limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune; obligarea de supunere a agresorului examinării medicale privind starea psihică și dependența de droguri/alcool a agresorului, iar atunci când există avizul medical corespunzător – să ceară trimiterea acestuia la un tratament forțat de alcoolism/narcomanie; obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei; interdicția de a păstra și purta armă;

- măsurile de protecție se aplică de instanță pe un termen de până la 3 luni; termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanță la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie și ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție;

- ordonanța de protecție este expediată imediat organului afacerilor interne și organului de asistență socială din raza teritorială de reședință a bănuitului/învinuitului/inculpatului și a victimei.

La nivelul organizațiilor nonguvernamentale din Republica Moldova, au fost propuse următoarele soluții pentru stoparea crizei violenței în familie:

- = stoparea publicității băuturilor alcoolice; deoarece consumul excesiv de alcool este un flagel mult mai grav în Republica Moldova decât în România; de exemplu, una din berile locale este promovată pe scară națională, la toate posturile de televiziune, răspândită în toate magazinele din țară; iar aceste produse au succes la tineri și la adolescenți;

- = interzicerea vânzării băuturilor alcoolice către minori; pentru că aceasta i-ar opri să mai caute să

cumpere alcool, ceea ce acum ei pot face fără obstacole;

= interzicerea consumului de alcoolul la locul de muncă, deoarece nici un patron (șef) nu dorește să aibă lucrători, care fac pauze multe în timpul lucrului ca să bea alcool sau să fumeze.

Concluzii

Pentru România și Republica Moldova, perioada anilor 1990-2008 a fost una de declin socio-economic și moral, apoi de progres mai mult sau puțin avântat. Primele momente în cele două țări țin de trecerea la o nouă formă de sistem politic: democrația (în cazul României), respectiv obținerea independenței de sub tutela unei mari puteri mondiale (Uniunea Sovietică, în cazul Republicii Moldova). Ambele țări au avut și beneficii socio-economice, dar și costuri în aceste domenii, toate acestea reflectându-se în comportamentul cetățenilor fiecăreia dintre aceste țări. Astfel, moralul și starea de nervozitate a persoanelor afectate în mod direct sau indirect de către schimbările macro și microeconomice și social-culturale din fiecare dintre cele două țări au dat naștere unor valuri de delincvență și criminalitate nemaîntâlnite în alte perioade ale istoriei.

Astfel, dacă criminalitatea și rata omorurilor (omuciderilor) în România și Republica Moldova a crescut în prima parte a perioadei 1990-2018 și are cauzele sale (șomaj, accesul la “viciile occidentale”, destrămările familiale, lipsa protecției legale efective a familiei din partea autorităților publice), creșterea ratei infracțiunilor săvârșite cu violență (deci, inclusiv a omorurilor săvârșite asupra soților și rudelor apropiate) are întocmai aceeași paletă de cauze și condiții favorabile, însă cu anumite particularități. Acesta este și unul din motivele pentru care în România, de exemplu, sancțiunea pentru infracțiunea de omor calificat (unde se încadrează modalitatea normativă a omorului săvârșit asupra soțului, soției sau a unei rude apropiate) a fost majorată spre fina-

lul anilor '90 ai secolului trecut. În ceea ce privește Republica Moldova, caracteristici legate de existența a două limbi oficiale, apropierea de alte țări cu criminalitate ridicată (Ucraina și Rusia), cât și slaba industrializare, datorată dependenței de statele vecine, au dus la probleme în sânul societății, de la ansamblul acesteia până la nucleul său – familia.

Primirea României la negocierile de aderare la Uniunea Europeană în anul 1997 și primirea efectivă a acestei țări în uniunea economică a vechiului continent la 1 ianuarie 2007 au adus creșteri ale nivelului de trai al locuitorilor și, implicit, o scădere a ratei criminalității, atât la nivel macro-social, cât și la nivel familial. Avantajele de care a beneficiat România în ultimii ani (industrializarea, investițiile străine, scăderea șomajului, deschiderea granițelor către vest, creșterea nivelului de trai și implicit a bunăstării la nivel de familie ca nucleu al societății) au fost resimțite și în Republica Moldova. România reprezintă o “poartă către civilizație și bunăstare” pentru Republica Moldova, iar autoritățile publice din cele două țări speră ca schimbările benefice din cele două țări să se materializeze și în scăderea ratei criminalității, la nivel macrosocial, cât și la nivel intrafamiliar.

Deoarece în ultimii ani, infracțiunile considerate “la modă” (corupția, contrabanda, traficul de ființe umane, delapidarea, bancruta frauduloasă, falsul și uzul de fals) au primit o mai largă atenție din partea cadrelor didactice universitare și a specialiștilor din domeniu (procurori, judecători, avocați etc.), considerăm că infracțiunile săvârșite cu violență extremă (omorurile) nu au mai fost cercetate pe cât de intens ar fi fost necesar în practică. De aceea, am considerat oportun de a alege ca temă pentru teza de doctorat infracțiunea de omor, și în special cea săvârșită în mediul familial: “Omorul săvârșit asupra soțului, soției sau unei rude apropiate”. În ceea ce privește spațiul de cercetare ales – considerăm că majoritatea cauzelor și condițiilor pentru infracțiunile săvârșite în Republica Moldova pot fi explicate și analizate în

raport cu aceeași categorie de infracțiuni săvârșite în țara vecină – România.

Vorbind despre **circumstanțele agravante în cazul uciderii soțului, soției sau unei rude apropiate** reinterăm că în Codul penal de la 1968 a adoptat și în ceea ce privește circumstanțele agravante sistemul enumerării în lege a anumitor împrejurări care contribuie la realizarea individualizării pedepsei. Legea consideră ca circumstanțe agravante numai acele împrejurări care influențau întotdeauna și în același sens asupra gradului de pericol social al faptei și al făptuitorului și anume sporind gravitatea acestui pericol și relevând necesitatea aplicării unei pedepse mai severe. Instanța, constatând vreuna din aceste împrejurări, este obligată să o rețină ca circumstanță agravantă și să țină cont de ea la individualizarea pedepsei. De asemenea este datoare să aprecieze în concret influența exercitată de circumstanța agravantă respectivă asupra săvârșirii faptei dându-i eficiență în limitele prevăzute de lege.

Împrejurările care constituie circumstanțe agravante sunt enumerate limitativ în art. 75 al Codului penal român. Enumerarea are caracter limitativ în sensul că numai aceste împrejurări dobândeau de la lege calificarea de circumstanțe agravante. Legea dă, însă, dreptul instanței de judecată de a reține și alte împrejurări ca circumstanțe agravante atunci când consideră că acestea imprimă faptei un caracter grav.

Această calificare pe cale judiciară a altor împrejurări drept circumstanțe agravante este lăsată la aprecierea instanței, în aceasta constând și deosebirea dintre împrejurările pe care legea le-a calificat ca circumstanțe agravante – denumite și legale – și cele pe care instanța le poate reține ca fiind agravante – denumite și judecătorești.

Legiuitorul Codului penal de la 1968 prevede prin dispozițiile art. 75, aliniat 1, litera a-f C.Pen,

un număr de șapte împrejurări pe care le definește ca circumstanțe agravante, pornind de la constatarea că acestea reflectă totdeauna și în mod univoc o pericolozitate sporită a infractorului și impun necesitatea unei reacții mai energice în vederea reducerii lui.

Circumstanțele agravante legale se deosebesc de elementele circumstanțiale agravante denumite uneori, în mod greșit, **circumstanțe legale sau speciale**. În realitate acestea sunt elemente ale conținutului agravat sau calificat al multor infracțiuni și îndeplinesc funcția specifică unui element al infracțiunii. Dimpotrivă, circumstanțele agravante legale stau în afara conținutului și influențează dinafară asupra gradului de pericol social al faptei sau asupra pericolozității făptuitorului. De aceea, atunci când o circumstanță agravantă este prevăzută de lege ca element circumstanțial în conținutul infracțiunii, ea nu mai poate fi reținută ca circumstanță agravantă în caracterizarea aceleiași infracțiuni.

Bibliografie utilizată

1. ANTONIU, George. *Drept penal european*. Ed. Academica Brâncuși, Târgu Jiu, 2005, pag. 242.
2. BANCUI, Dan. *Crima și criminalitatea – repere și abordări juris-sociologice*. Ed. Lumina Lex, București, 2005, pag. 247-248.
3. DINCU, Aurel. *Bazele criminologiei*. Ed. Proarcadia, București, 1997, pag. 106.
4. VASILIU, Teodor, ANTONIU, George (coord.). *Codul Penal al României. Comentat și adnotat*. Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1972-1977.
5. VINTILEANU, Ioaneta, ROMAN, Marina. *Femeia în criminalitate*. Comisia Europeană, București, 2000, pag. 211.
6. ZAMFIR, Elena, ZAMFIR, Cătălin. *Situația femeii în România*. Ed. Expert, București, 2001, pag. 116.

MĂSURI DE CONSTRÂNGERE CU CARACTER MEDICAL APLICABILE ALCOOLICILOR ȘI NARCOMANILOR

Constantin BUJOR

Doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: bujorconstantin8@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9180-0457>

The consumption of alcoholic, narcotic, toxic substances sometimes leads to crimes, therefore, in cases of punishment for alcoholics and drug addicts, the courts must also examine the opportunity of subjecting them to forced treatment from these diseases. It follows from the criminal law of the Republic of Moldova that the issue of the application of coercive measures of a medical nature to alcoholics and drug addicts cannot be resolved without a medical opinion, in which to answer the questions: is the person an alcoholic or drug addict? does she need treatment? Are there or are there no medical contraindications to such treatment? This medical opinion is not mandatory for the trial, and the court's disagreement with the prescriptions of the medical expertise is to be motivated in the sentence.

Keywords: *alcoholic substances, narcotics, alcoholics, forced treatment, medical expertise, reasoned sentence.*

Introducere

Persoanele care fac abuz de substanțe narcotice sau alcoolice constituie o altă categorie de persoane față de care judecătorul poate dispune aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical. Conform art. 103 din CP al RM, „în caz de săvârșire a unei infracțiuni de către un alcoolic sau un narcoman, dacă există avizul medical corespunzător, instanța de judecată, din oficiu ori la cererea colectivului de muncă sau a organului de ocrotire a sănătății, poate să aplice acestei persoane, concomitent cu pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, și un tratament medical forțat” [5]. În cazul acestor măsuri de siguranță starea de pericol este generată de starea psihofizică anormală sau alterată a persoanei. Legea nu cere ca pentru stabilirea unui tratament infracțiunea să fi fost săvârșită în stare de ebrietate sau sub efectul substanțelor narcotice. Este însă necesar ca persoana care să sufere de alcoolism, indiferent de faptul dacă aceasta a săvârșit infracțiunea în stare de ebrietate sau fiind trează.

Modul de trimitere la tratament obligatoriu și de spitalizare a bolnavilor de alcoolism cronic, de nar-

comanie și toxicomanie, cât și maladii psihice sunt supuse persoanele care abuzează de băuturi alcoolice ori consumă ilicit droguri sau alte substanțe psihotrope, bolnavii de maladii psihice, creând astfel familiei greutăți materiale sau provocând, în stare de ebrietate, situații conflictuale în familie sau în locuri publice, și care au fost avertizate ori sancționate, în mod repetat, de factorii organelor de drept, au refuzat benevol asistență consultativă sau curativă în instituțiile medicale teritoriale și care, în urma examenului medical efectuat de comisia de expertiză narcologică, au fost diagnosticate ca fiind bolnave de alcoolism cronic, narcomanie sau toxicomanie [8].

Alcoolicul este o persoană care consumă în mod sistematic băuturi alcoolice, ceea ce duce la o stare maladivă. Narcomanul este o persoană care consumă sistematic substanțe narcotice, care îi provoacă dependență. De menționat aici că lacună a legii penale ține de lipsa în ea a unei referiri la toxicomani, care fac abuz de substanțele toxice, ceea ce provoacă o dependență și un efect distructiv asupra sănătății ca și la consumul de substanțe alcoolice și narcotice [9].

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentului articol au fost studiate și utilizate cadrul normative, juridico-normativ, comparativ-istoric, regional și național care asigură protecția juridică a persoanelor cu devianța alcoolică, toxicomania în materie. Au fost folosite metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții. Trimiterea la examen medical în cadrul comisiei de expertiză narcologică se face de către comisia pentru probleme sociale din raza domiciliului sau reședinței persoanei, la solicitarea rudelor acesteia, la inițiativa instituțiilor medicale dislocate în teritoriu sau din proprie inițiativă.

Comisia pentru probleme sociale argumentează în demersul prezentat scopul trimiterii persoanei la comisia de expertiză narcologică, anexând documentele confirmative. În termen de 3 zile, comisia de expertiză narcologică efectuează examenul medical, stabilește diagnosticul, apreciază, în baza indicațiilor medicale, necesitatea tratamentului și forma acestuia (obligatorie sau benevolă), condițiile (staționar, ambulator) și instituția care îl va efectua [9].

Dacă, persoana care refuză să se prezinte pentru examenul medical, la solicitarea medicilor, poate fi adusă la comisia de expertiză narcologică de către lucrătorii medicali și, dacă nu se prezintă, instituțiile medicale solicită ajutorul respectiv organelor de poliție.

Comisia de expertiză narcologică se constituie prin ordinul conducătorului instituției narcologice sau altei instituții medicale teritoriale, în conformitate cu actele normative ale Republicii Moldova. Comisia nominalizată va consemna rezultatele examenului medical într-un proces-verbal, întocmit în trei exemplare, având următoarele destinații: două exemplare - în instanța judecătorească, unul - în instituția medicală (formularul 025/U sau 0,03/U) cu un termen de păstrare de 5 ani.

Spitalizarea persoanelor pentru tratament obligatoriu, precum și reducerea ori prelungirea termenului tratamentului, indiferent de condițiile acestuia, se efectuează în baza hotărârii instanței de judecată. Aceste persoane sunt obligate să se prezinte pentru spitalizare în termen de 3 zile la instituția narcologică indicată în hotărâre.

Dacă persoanele se eschivează de la examenul comisiei de expertiză narcologică sau de la tratamentul obligatoriu în instituția narcologică, instanța de judecată decide aducerea lor forțată de către poliția judecătorească din teritoriu.

Instanța de judecată, după emiterea hotărârii privind supunerea unui tratament narcologic obligatoriu, poate stabili, pe durata lui, un curator din rândul rudelor apropiate ale pacientului.

Persoanele vizate în hotărârea judecătorească privind supunerea unui tratament obligatoriu se interzice să părăsească teritoriul instituției medicale fără permisiunea conducătorului acesteia. Termenul tratamentului obligatoriu poate fi redus de instanța de judecată, la propunerea comisiei medicale consultative a instituției narcologice, dar nu mai mult de jumătate din termenul indicat în hotărâre. În cazuri excepționale, la cererea instituției narcologice, instanța de judecată poate prelungi termenul de tratament al bolnavului până la 3 luni, examinându-l prealabil la comisia de expertiză narcologică. La expirarea termenului de tratament obligatoriu, bolnavul se externează conform regulilor de externare în instituția narcologică, cu eliberarea certificatului medical și informarea respectivă a medicului psihiatru-narcolog de circumscripție. Lista afecțiunilor ce constituie contraindicații pentru aplicarea tratamentului obligatoriu bolnavilor de alcoolism cronic, narcomanie și toxicomanie este aprobată de Ministerul Sănătății.

Temeiurile medico-sociale pentru trimiterea bolnavilor de alcoolism, narcomanie și toxicomanie în instituțiile de adaptare socială ale Ministerului Jus-

tiției. În instituțiile de adaptare socială ale Ministerului Justiției sunt trimise persoanele care suferă de: alcoolism cronic, narcomanie sau toxicomanie, căroră li s-a prescris un tratament obligatoriu, dar care au încălcat premeditat regimul din instituțiile narcologice ale Ministerului Sănătății, încalcă sistematic ordinea publică și drepturile altor persoane, creează condiții de viață insuportabile membrilor de familie, la locul de trai și în locurile publice. Trimiterea persoanelor care suferă de alcoolism cronic, narcomanie sau toxicomanie în instituțiile de reabilitare socială ale Ministerului Justiției este similară trimiterii la tratamentul obligatoriu în instituțiile narcologice ale Ministerului Sănătății.

Categoria persoanelor care nu pot fi trimise în instituțiile de adaptare socială ale Ministerului Justiției este specificată în art.18 pct.7 al Legii privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope nr.713-XV din 6 decembrie 2001 [7].

Termenul de aflare în instituția de adaptare socială este stabilit prin hotărâre judecătorească. În caz de contraindicații pentru trimiterea bolnavilor în instituțiile de adaptare socială ale Ministerului Justiției este aprobată de Ministerul Sănătății.

Art. 103 din CP al RM enumera organele care dispun de dreptul exclusiv de a cere aplicarea față de alcoolici și narcomani a măsurilor de constrângere cu caracter medical - instanța de judecată din oficiu, colectivul de muncă sau organul de ocrotire a sănătății la cererea respectivă a acestora.

Alcoolicii și narcomanii condamnați la pedepse neprivative de libertate sunt supuși unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special (alin. (2) al art. 103 din CP al RM). Dacă aceste persoane au fost condamnate la închisoare, ele sunt supuse unui tratament medical forțat în timpul executării pedepsei, iar după eliberarea din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituții medicale cu regim

special (alin. (3) al art. 103 din CP al RM) - instituțiile narcologice.

La stabilirea tratamentului medical forțat instanța nu indică termenul acestuia, deoarece măsura respectivă este revocată odată cu decăderea cauzelor care au stat la baza aplicării lui. Instanța de judecată competentă (art. 503 din CPP al RM) soluționează chestiunea privind încetarea tratamentului medical forțat la propunerea instituției medicale în care se tratează persoana respectivă. Soluționarea acestei întrebări depinde nu numai de simplul fapt al trecerii tratamentului medical forțat, ci și de constatarea faptului că o continuare a acestui tratament nu mai este necesară. Astfel, drept temei pentru încetarea tratamentului medical forțat servește efectuarea acestui tratament și dispariția pericolului săvârșirii de noi infracțiuni care ar fi condiționate de alcoolism.

Dacă infracțiunea a fost săvârșită de o persoană care face abuz de alcool și prin aceasta își pune familia într-o situație materială grea, instanța de judecată, concomitent cu aplicarea pedepsei neprivative de libertate pentru infracțiunea săvârșită, este în drept, la cererea colectivului de muncă sau a rudelor apropiate ale persoanei în cauză, să o pună sub curatelă. Astfel, pe baza alin. (5) al art. 103 din CP al RM, instanța de judecată are dreptul să declare persoana care abuzează de alcool drept limitată în capacitatea de exercițiu, ceea ce presupune instituirea curatei. Curatelă reprezintă instituirea unui control asupra persoanei declarate drept limitată în capacitatea de exercițiu la exercitarea de către aceasta a drepturilor și obligațiilor sale.

Curatelă asupra unui alcoolic poate fi instituită numai în cazul condamnării lui la o pedeapsă neprivativă de libertate și trebuie să consiste în controlul utilizării de către cel pus sub curatelă a drepturilor sale patrimoniale în conformitate cu interesele întregii familii. Dreptul de a solicita punerea sub curatelă a persoanei care abuzează de alcool îl au colectivul

de muncă sau rudele apropiate ale persoanei (părinții, copiii, frații, surorile).

Ca și în cazul alin. (1) al art. 103, și respectiva prevedere legală conține și ea o lacună conform căreia doar persoanele care fac abuz de alcool pot fi puse sub curatelă. În vederea obținerii unei coerențe cu alte norme legale, în special cu art. 34 din CC și cu legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope, cercul de persoane vizate de norma respectivă trebuie extins și asupra narcomanilor și toxicomanilor.

În afară de instituțiile narcologice, în sistemul sănătății al Republicii Moldova, există unități curativ-diagnostice, care au drept scop acordarea asistenței medicale persoanelor în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică de gradul mediu și avansat ce poartă denumirea de Centrul de dezintoxicare medicală și fac parte din cadrul instituțiilor medicale subordonate Ministerului Sănătății (în continuare - Centrul de dezintoxicare). Acest centrul este creat în temeiul prevederilor Legii privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și alte substanțe psihotrope nr.713 din 2001. Centrul de dezintoxicare este subdiviziune curativ-diagnostică a instituțiilor medicale abilitate în teritoriu cu funcția de terapie intensivă.

Modul de selectare și spitalizare în Centrul de dezintoxicare se face conform Regulamentului Centrului de dezintoxicare medicală din cadrul instituțiilor medicale (spital județean, municipal) subordonate Ministerului Sănătății. În cadrul acestor centre se spitalizează persoanele în stare de ebrietate sau cu efect al drogurilor, care prezintă pericol pentru viață și sănătate, sunt aduse la Comisia de investigație medicală din cadrul instituției narcologice sau altor instituții medicale pentru determinarea gradului de ebrietate și naturii ei și pentru eliberarea avizului consultativ. Spitalizarea se efectuează în baza avizului Comisiei de inves-

tigație medicală pentru determinarea gradului de ebrietate și naturii ei.

Persoanele în stare de ebrietate alcoolică sau cu efect al drogurilor care, potrivit avizului comisiei specificate în punctul 13 al prezentului regulament, nu au nevoie de asistență medicală urgentă, dar prezintă, prin comportamentul lor, pericol pentru viața și sănătatea proprie sau a celor din jur, pot fi reținute în centrele medicale de dezalcoolizare ale Ministerului Afacerilor Interne cel mult 24 ore.

Atragem atenția și instituției de reabilitare socială a organelor de interne a R.Moldova ce execută hotărârile instanțelor judecătorești cu privire la educația prin muncă și tratamentul bolnavilor de alcoolism cronic, de narcomanie sau toxicomanie, care încalcă permanent ordinea publică și drepturile altor persoane. Concomitent, instituția sus numită aplică tratamentul necesar (în staționar sau la dispensar) și persoanelor care sau adresat benevol și au dorit, în unele cazuri, să rămână anonime. Instituția se află în subordonarea directă a Ministerului Justiției al Republicii Moldova, conform Regulamentului instituției de reabilitare socială ale sistemului penitenciar al Ministerului Justiției al RM [8].

Organizarea și supravegherea procesului de tratament profilactic se încredințează serviciului medical a Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției. Ajutorul metodic necesar în vederea asigurării procesului de tratament îl acordă instituțiile curativ-profilactice specializate ale Ministerului Sănătății al Republicii Moldova.

Instituția dată are următoarele atribuții:

a) restabilirea și consolidarea deprinderilor de muncă ale persoanelor aflate la întreținerea instituției, însușirea unor specialități în cazul lipsei acesteia;

b) reeducarea persoanelor întreținute în spiritul executării stricte a legilor și respectării drepturilor altor persoane;

c) consolidarea relațiilor familiale, formarea imu-

nității față de influența negativă a mediului social, educarea capacităților de control și verificare a propriei conduite;

d) formarea unor convingeri ferme despre necesitatea imperioasă a tratamentului alcoolismului și narcomaniei.

Pentru a îndeplini sarcinile date instituția de reabilitare folosește următoarele metode principale de realizare a scopurilor instituției de reabilitare socială:

1. aplicarea unui complex de măsuri de ordin educativ și medical, a altor măsuri de asanare;
2. încadrarea pacienților în munca social-utilă;
3. instruirea tehnică profesională;
4. respectarea regimului de întreținere.

În instituția de reabilitare socială pacienților li se acordă asistența medicală calificată, în toate cazurile de boală, efectuându-se, totodată, întregul complex de măsuri curative, profilactice, sanitare și antiepidemice, conform legislației cu privire la ocrotirea sănătății.

Tratamentul special antialcoolic în instituția de reabilitare socială se efectuează în baza consimțământului benevol al pacientului, după prevederile legislației cu privire la ocrotirea sănătății, precum și conform ordinelor, indicațiilor și recomandărilor metodice ale Ministerului Sănătății al Republicii Moldova.

În cazul când pacientul refuză să execute prescripțiile sanitare și antiepidemice prevăzute, el este silit, în caz de necesitate, să se supună. În instituția de reabilitare socială sînt create servicii curative și profilactice, în competența căror intră organizarea activității curativ-profilactice, asigurarea regimului sanitar și antiepidemic. Dacă persoanele întreținute în instituție au nevoie de asistență medicală specială, urmează să se apeleze la instituțiile curativ-profilactice respective ale organelor de ocrotire a sănătății.

Tratamentul forțat, chiar și în locurile de detenție nu întotdeauna își atinge scopul pentru că și acolo

pătrund băuturile spirtoase și consumarea alcoolului ocupă cam primul loc în ce prevede încălcările regimului.

Autorii penaliști ruși consideră, că dacă a fost săvârșită o infracțiune de către un alcoolic sau un narcoman atunci în fața societății apare nu numai problema de corectare și reeducare a acestor infractori, dar și înlăturarea acestor activități, deoarece alcoolismul și narcomania în majoritatea cazurilor duc la infracțiune. De regulă alcoolicii și narcomanii sunt oameni bolnavi cu dereglări psihice. Deci legislația penală prevede posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor.

Persoanele supuse pedepsei penale, care nu este legată de privațiune de libertate, sunt concomitent supuse și unor măsuri de constrângere cu caracter medical în instituțiile cu regim special sau de muncă.

Tratarea forțată a alcoolicii, după părerea lui I. M. Kalașnik, trebuie stabilite cazurile:

1. Absenței autocontrolului în timpul întrebuințării băuturilor spirtoase,

2. Apariției slăbiciunilor, tremurul degetelor mâinii, lipsei poftei de mâncare, insomnie, lipsa dispoziției, degradării sociale a feței, schimbării comportamentului în familie, la lucru, etc.

Legislația penală a RM prevede posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor. Aceste măsuri sunt prevăzute de art. 104 CP al RM, în care se menționează că dacă un alcoolic sau un narcoman a săvârșit infracțiune și există avizul medical, instanța de judecată, la cererea organizației obștești, a colectivului de muncă, a judecății tovarășești, a organului de ocrotire a sănătății sau din proprie inițiativă, paralel cu pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, poate se aplica unor asemenea persoane tratamentul medical forțat.

Persoanele sus numite, fiind condamnate la pedepse neprivative de libertate vor fi supuse unui tra-

tament forțat în instituții medicale cu regim special de tratament și muncă.

Dacă infracțiunea a fost săvârșită de o persoană care abuzează de băuturi spirtoase și prin aceasta își pune familia într-o stare materială grea, instanța de judecată, paralel cu aplicarea pedepsei neprivative de libertate pentru („Codul Penal al Republicii Moldova art. 104”) infracțiunea săvârșită, este în drept, ca la cererea organizației obștești, a colectivului de muncă sau a judecății tovărășești s-a pună sub curatelă. Noțiunea de alcoolic are aspect social și aspect medical.

O persoană poate fi considerată drept alcoolică de o comisie de medici narcologi, dar mai ales în cursul expertizei de psihiatrie judiciară.

Hotărârea privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical unui alcoolic recunoscut responsabil o ia instanța de judecată odată cu pronunțarea sentinței.

În condițiile coloniilor de corecție prin muncă, alcoolicii și narcomanii sunt supuși unui tratament antialcoolic la secțiile medicale ale coloniilor. Tratamentul forțat nu trebuie înțeles precum, că fiecare pastilă, fiecare injecție sunt administrate bolnavilor prin forță fizică sau psihică. Dimpotrivă, majoritatea bolnavilor urmează tratamentul în mod benevol, fiindcă de acest lucru depinde, în primul rând, posibilitatea de anulare a acestor măsuri și de a fi eliberați condiționat de pedeapsă.

Refuzul sau eschivarea de la tratament sunt calificate drept încălcare a regimului, după pot urma anumite sancțiuni disciplinare și prelungirea tratamentului de tratament.

Scopurile pedepsei aplicate alcoolicii nu pot fi atinse fără tratament efectiv antialcoolic, dar dificultățile constau în aceia, că încă nu există medicamente a căror folosire ar garanta însănătoși a deplină a bolnavilor, situația se complică și prin criza economică și lipsa medicamentelor necesare.

Pentru alcoolicii mai tineri, mai puțin degradați, pentru toți alcoolicii în genere, o mare importanță o

are izolarea strictă în colonii, care ar face imposibilă folosirea de către ei a buturilor spirtoase, inclus a surrogatelor alcoolice [2].

În scopul urmăririi cazurilor de aducere ilegală în colonii a băuturilor alcoolice și a narcoticilor, în 1987 Codul Penal al R Moldova a fost completat cu art. 2004, care pentru astfel de infracțiuni prevede o pedeapsă de până la 2 ani privațiune de libertate sau la muncă corecțională pe același termen.

Aplicarea de către judecată a măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii, care au săvârșit infracțiuni, au consecințe grave pentru ei. Conform art. 241 CP R Moldova, al. 3, condamnarea la privațiune de libertate cu suspendarea executării pedepsei și atragerea obligatorie a condamnatului la muncă nu se aplică persoanelor, cărora pe lângă pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, li se aplică măsuri de tratament forțat de alcoolism, narcomanie, (sau toxicomanie), precum și persoanelor, care nu au terminat seria deplină de tratament a unei boli venerice.

Conform Decretului Președintelui Republicii Moldova din 14 iunie 1991 „Cu privire la amnistia în legătură cu aniversarea adoptării Declarației Soveranității Republicii Moldova”, amnistia n-a fost aplicată față de persoanele, care n-au făcut o cură deplină de tratament antialcoolic, de narcomanie, (toxicomanie) și de boli venerice.

Aceleași reguli ar trebui aplicate în toate cazurile de lichidare de pedeapsă penală, prevăzute de Lege (art. 48-52 al RM).

Alcoolicii condamnați la pedepse neprivative de libertate, cărora judecata le-a aplicat tratament forțat, pot urma acest tratament în instituțiile narcologice ale Ministerului Ocrotirii Sănătății.

Temeiurile și modul de trimitere a bolnavilor la tratament obligatoriu în instituțiile narcologice sunt prevăzute de Legea RM din 7 februarie 1991 „Cu privire la reabilitarea socială a bolnavilor de alcoolism cronic, de narcomanie sau de toxicomanie se

efectuează pe principiul benevol, ambulatoriu sau sanitar în instituțiile curativ-profilactice ale Ministerului Ocrotirii Sănătății al RM.

Art. 5 al acestei legi prevede, că bolnavii care se eschivează de la tratament benevol și continuă beția după cura (tratamentului) la care au fost supuse urmează a fi trimiși la tratament obligatoriu în instituțiile narcologice la organelor de ocrotire a sănătății pe un termen de 4 luni.

Ei sunt aduși aici de aceste organe și de poliție. Bolnavii care suferă de alcoolism cronic, de narcomanie sau toxicomanie și, care încalcă în mod sistematic ordinea publică sau drepturile celorlalți cetățeni, sunt trimise la educație prin muncă și tratament benevol în instituțiile de reabilitare socială ale Ministerului Afacerilor Interne al RM. Pentru prima dată alcoolicii sunt întreținuți de la 6 luni până la un an, iar persoanele trimise repetat până la 2 ani.

Limitarea drepturilor și libertăților bolnavilor se face de către instanța de judecată concomitent cu pronunțarea hotărârii cu privire la transmiterea persoanei concrete la educație prin muncă și la tratament medical în instituțiile de reabilitare socială a organelor afacerilor interne.

Art. 6: Termenul tratamentului obligatoriu al bolnavilor, care îndeplinesc în mod conștient toate prescripțiile medicale în perioada tratamentului în cazul în care ei au orientări stabile spre un mod de voință treaz și în condițiile unui suficient de adoptare socială a lor, poate fi redus în baza unui raport al comisiei medicale.

Art. 12: Termenul aflării bolnavului în instituția de reabilitare socială a organelor afacerilor interne se calculează din ziua sosirii lui în această instituție. În termenul aflării nu se include timpul în care el a lipsit din această instituție fără motive întemeiate.

Art. 15 : Bolnavii, care au fost supuși tratamentului medical benevol de alcoolism, narcomanie sau toxicomanie în instituțiile de reabilitare socia-

lă ale organelor afacerilor interne, după ieșirea lor din aceste instituții, sunt datori să se înregistreze în instituțiile narcologice ale organelor de ocrotire a sănătății de la locul de trai și să urmeze în ele un tratament de întreținere în modul stabilit de Ministerul Sănătății al RM.

Regulile acestei legi sunt detaliate și concretizate în ordinul Ministrului Afacerilor Interne al RM nr. 216 din 5 iulie 1991 „Cu privire la anunțarea actelor normative care reglementează activitatea instituțiilor de reabilitare socială a organelor de interne ale RM”.

Iată unele exemple de săvârșire a infracțiunii de o persoană în stare de ebrietate, adică din cauza abuzului de alcool.

Constantin D., în vârstă de 20 ani de ani din s. Codreanca, r-l Strășeni a învățat într-o școală de meserii tehnice din Chișinău, de unde a fost exmatriculat pentru absențe nemotivate, restanțe, încălcări de disciplină. Dar și după aceea el deseori venea la cămin în stare de ebrietate. Într-o zi el și-a făcut „plăcerea” de a le muștrului pe fetele speriate. Le-a aliniat ostășește și le-a „servit” câte o palmă, dar cel mai tare a bătut-o pe fata, care nu vroia să prietească cu dânsul. Pentru huliganismul agravant el a fost condamnat la 3 ani privațiune de libertate.

Alcoolicul cronic Vsevolod B., care fiind mereu dacă nu turmentat, cel puțin veșnic mahmur, își dădea pe față gelozia stingându-și soția în bătai. La o beție ordinară, urmată de tradiționalul scandal, el s-a repezit cu cuțitul asupra soției, provocându-i leziuni corporale grave.

Judecata a calificat acțiunile lui B. , conform art. 1515 al. 2 CP al RM (pentru că i-a pricinuit soției sale leziuni corporale grave și din cauza bățăilor sistematice până la schinjuire) și la condamnat la 4 ani privațiune de libertate într-o colonie de corecție prin muncă cu regim aspru.

Expertiza de psihiatrie judiciară la recunoscut pe B responsabil de cele săvârșite de el și i-a prescris

tratament forțat de alcoolism, care a și fost aplicată de judecată.

Cetățeanul Ion S., în stare de *delirism trimens* (delir alcoolic), aflându-se la volanul automobilului propriu pe magistrala Dubăsari – Tiraspol s-a ciocnit cu o mașină ce venea în întâmpinarea sa.

Ca rezultat: un deces și 5 oameni gravi răniți, inclusiv Ion S., cu soția sa.

Expertiza judiciară de psihiatrie l-a recunoscut pe Ion S., iresponsabil, fiindcă în momentul săvârșirii infracțiunii el se afla în stare de psihoză (delir) alcoolic, și a fost tratat forțat.

Tratamentul obligatoriu (forțat) de alcoolism, narcomanie, toxicomanie, are o mare însemnătate preventivă de profilaxie, deoarece din cauza alcoolismului și a abuzului de băuturii spirtoase sunt comise 63% de omoruri intenționate, 75% de leziuni corporale, 69% de violuri, 78% de jafuri și tâlhării, 85% acte de huliganism etc.

Cu toate acestea tratamentul forțat, chiar și în locurile de detenție nu întotdeauna își ajunge scopul pentru că și acolo pătrund băuturile spirtoase și consumarea alcoolului ocupă cam primul loc în ce prevede încălcările regimului.

Autorii penaliști ruși consideră, că dacă a fost săvârșită o infracțiune de către un alcoolic sau un narcoman atunci în fața societății apare nu numai problema de corectare și reeducare a acestor infractori, dar și înlăturarea acestor activități, deoarece alcoolismul și narcomania în majoritatea cazurilor duc la infracțiune. De regulă alcoolicii și narcomanii sunt oameni bolnavi cu dereglări psihice [4]. Deci legislația penală prevede posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor.

Persoanele supuse pedepsei penale, care nu este legată de privațiune de libertate, sunt concomitent supuse și unor măsuri de constrângere cu caracter medical în instituțiile cu regim special sau de muncă.

Tratarea forțată a alcoolicii, după părerea lui I. M. Kalașnik, trebuie stabilite cazurile:

- *Absenței autocontrolului în timpul întrebuințării băuturilor spirtoase,*
- *Apariției slăbiciunilor, tremurul degetelor mâinii, lipsei poftei de mâncare, insomnie, lipsa dispoziției, degradării sociale a feței, schimbării comportamentului în familie, la lucru, etc.*

Vorbind astel despre aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor sau punerea lor sub curatelă reinterăm consumul de substanțe alcoolice, narcotice, toxice conduce uneori la săvârșirea unor infracțiuni, de aceea, în cazurile de stabilire a pedepsei pentru alcoolici și narcomani, instanțele de judecată trebuie să examineze și oportunitatea supunerii lor la un tratament forțat de la aceste stări maladive.

Persoanele care fac abuz de substanțe narcotice sau alcoolice constituie o altă categorie de persoane față de care judecătorul poate dispune aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical. Conform art. 103 din CP al RM, în caz de săvârșire a unei infracțiuni de către un alcoolic sau un narcoman, dacă există avizul medical corespunzător, instanța de judecată, d în orice caz la cererea colectivului de muncă sau a organului de ocrotire a sănătății, poate să aplice acestei persoane, concomitent cu pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, și un tratament medical forțat.

Alcoolicul este o persoană care consumă în mod sistematic băuturi alcoolice, ceea ce duce la o stare maladivă. Narcomanul este o persoană care consumă sistematic substanțe narcotice, care îi provoacă dependență. De menționat aici că lacună a legii penale ține de lipsa în ea a unei referiri la toxicomani, care fac abuz de substanțele toxice, ceea ce provoacă o dependență și un efect distructiv asupra sănătății ca și la consumul de substanțe alcoolice și narcotice.

În cazul acestor măsuri de siguranță starea de pericol este generată de starea psihofizică anormală sau

alterată a persoanei. Legea nu cere ca pentru stabilirea unui tratament infracțiunea să fi fost săvârșită în stare de ebrietate sau sub efectul substanțelor narcotice. Este necesar ca persoana să sufere de alcoolism, indiferent de faptul dacă aceasta a săvârșit infracțiunea în stare de ebrietate sau fiind trează.

Din lege rezultă că chestiunea privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicilor și narcomanilor nu poate fi soluționată fără un aviz medical, în care să se dea un răspuns la întrebările: este oare persoana respectivă alcoolic sau narcoman? are ea oare nevoie de un tratament? există sau nu contraindicații medicale privind un asemenea tratament? Acest aviz medical nu este obligatoriu pentru judecată, iar dezacordul instanței cu prescripțiile expertizei medicale urmează a fi motivate în sentință.

Art. 103 din CP al RM enumera organele care dispun de dreptul exclusiv de a cere aplicarea față de alcoolici și narcomani a măsurilor de constrângere cu caracter medical - instanța de judecată din oficiu, colectivul de muncă sau organul de ocrotire a sănătății la cererea respectivă a acestora.

Alcoolicii și narcomanii condamnați la pedepe neprivative de libertate sunt supuși unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special (alin. (2) al art. 103 din CP al RM). Dacă aceste persoane au fost condamnate la închisoare, ele sunt supuse unui tratament medical forțat în timpul executării pedepsei, iar după eliberarea din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituții medicale cu regim special (alin. (3) al art. 103 din CP al RM) - instituțiile narcologice [9].

La stabilirea tratamentului medical forțat instanța nu indică termenul acestuia, deoarece măsura respectivă este revocată odată cu decăderea cauzelor care au stat la baza aplicării lui. Instanța de judecată competentă (art. 503 din CPP al RM) soluționează chestiunea privind încetarea tratamentului medical

forțat la propunerea instituției medicale în care se tratează persoana respectivă. Soluționarea acestei întrebări depinde nu numai de simplul fapt al trecerii tratamentului medical forțat, ci și de constatarea faptului că o continuare a acestui tratament nu mai este necesară. Astfel, drept temei pentru încetarea tratamentului medical forțat servește efectuarea acestui tratament și dispariția pericolului săvârșirii de noi infracțiuni care ar fi condiționate de alcoolism [3].

Dacă infracțiunea a fost săvârșită de o persoană care face abuz de alcool și prin aceasta își pune familia într-o situație materială grea, instanța de judecată, concomitent cu aplicarea pedepsei neprivative de libertate pentru infracțiunea săvârșită, este în drept, la cererea colectivului de muncă sau a rudelor apropiate ale persoanei în cauză, să o pună sub curatelă. Astfel, pe baza alin. (5) al art. 103 din CP al RM, instanța de judecată are dreptul să declare persoana care abuzează de alcool drept limitată în capacitatea de exercițiu, ceea ce presupune instituirea curatelei. Curatelă reprezintă instituirea unui control asupra persoanei declarate drept limitată în capacitatea de exercițiu la exercitarea de către aceasta a drepturilor și obligațiilor sale.

Curatelă asupra unui alcoolic poate fi instituită numai în cazul condamnării lui la o pedeapsă neprivativă de libertate și trebuie să consiste în controlul utilizării de către cel pus sub curatelă a drepturilor sale patrimoniale în conformitate cu interesele întregii familii. Dreptul de a solicita punerea sub curatelă a persoanei care abuzează de alcool îl au colectivul de muncă sau rudele apropiate ale persoanei (părinții, copiii, frații, surorile).

Ca și în cazul alin. (1) al art. 103, și respectiva prevedere legală conține și ea o lacună conform căreia doar persoanele care fac abuz de alcool pot fi puse sub curatelă. În vederea obținerii unei coerențe cu alte norme legale, în special cu art. 34 din CC și cu legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și

de alte substanțe psihotrope [6], cercul de persoane vizate de norma respectivă trebuie extins și asupra narcomanilor și toxicomanilor.

De altfel, potrivit art. 103 C.P., în caz de săvârșire a infracțiunii de către un alcoolic sau un narcoman, dacă există avizul medical corespunzător, instanța de judecată, din oficiu ori la cererea colectivului de muncă sau a organului de ocrotire a sănătății, concomitent cu pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, poate să aplice acestei persoane tratamentul medical forțat (alin. 1).

Persoanele menționate în alin. 1, condamnate la pedepse neprivative de libertate, vor fi supuse unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special (alin. 2).

Dacă persoanele menționate în alin. 1 au fost condamnate la pedeapsa cu închisoarea, în timpul executării pedepsei ele vor fi supuse unui tratament medical forțat, iar după eliberarea din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituții medicale cu regim special (alin. 3).

Încetarea tratamentului medical forțat este dispusă de către instanța de judecată, la propunerea instituției medicale în care se tratează persoana respectivă (alin. 4).

Dacă infracțiunea a fost săvârșită de către o persoană care abuzează de alcool și, prin aceasta, își pune familia într-o situație materială grea, instanța de judecată, concomitent cu aplicarea pedepsei neprivative de libertate pentru infracțiunea săvârșită, este în drept, la cererea colectivului de muncă sau a rudelor apropiate ale persoanei în cauză, să o pună sub curatelă (alin. 5).

În concluzie, din textul legii reiese că pentru aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor sau punerea lor sub curatelă sunt necesare următoarele condiții:

a) săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală;

b) avizul medical privind îmbolnăvirea persoanei de o intoxicație alcoolică sau narcomanică cronică;

c) necesitatea aplicării unui tratament medical forțat.

Persoana poate fi recunoscută drept alcoolică sau narcomană de către o comisie de medici narcologi în procesul expertizei de psihiatrie judiciară.

Alcoolicilor și narcomanilor li se pot aplica atât tratamentul medical forțat, cât și punerea sub curatelă.

Tratamentul medical forțat se aplică în penitenciare, iar după eliberarea din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, aceștia vor fi tratați în instituțiile medicale speciale, în conformitate cu prevederile *Legii privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope* din 6 decembrie 2001. În aceste instituții vor fi tratate și persoanele condamnate la pedepse neprivative de libertate. Scopul principal al tratamentului medical forțat este atât vindecarea persoanelor care suferă de alcoolism sau narcomanie, cât și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni pe această bază.

Conform art. 34 al Codului civil, curatelă se instituie asupra persoanelor fizice limitate în capacitatea de exercițiu de către instanța de judecată din cauza consumului abuziv de alcool, consumului de droguri și de alte substanțe psihotrope. De regulă, persoanele puse sub curatelă sunt lipsite de dreptul de a dispune singure de averea familiei și de a primi și dispune singure de salariul lor.

La propunerea instituției medicale în care făptuitorul se tratează forțat, instanța de judecată poate pronunța o hotărâre de încetare a tratamentului forțat de alcoolism și narcomanie [1].

În corespundere cu dispozițiile articolului 103 referitor la aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor sau punerea lor sub curatelă se menționează că în caz de săvârșire a infracțiunii de către un alcoolic sau un

narcoman, dacă există avizul medical corespunzător, instanța de judecată, din oficiu ori la cererea colectivului de muncă sau a organului de ocrotire a sănătății, concomitent cu pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită, poate să aplice acestei persoane tratamentul medical forțat.

Persoanele menționate la alin. (1), condamnate la pedepse neprivative de libertate, vor fi supuse unui tratament forțat în instituțiile medicale cu regim special.

Dacă persoanele menționate la alin. (1) au fost condamnate la pedeapsa cu închisoare, în timpul executării pedepsei ele vor fi supuse unui tratament medical forțat, iar după eliberare din locurile de deținere, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, ele vor fi tratate în instituții medicale cu regim special.

Încetarea tratamentului medical forțat este dispusă de către instanța de judecată, la propunerea instituției medicale în care se tratează persoana respectivă.

Dacă infracțiunea a fost săvârșită de o persoană care abuzează de alcool și prin aceasta își pune familia într-o situație materială grea, instanța de judecată, concomitent cu aplicarea pedepsei neprivative de libertate pentru infracțiunea săvârșită, este în drept, la cererea colectivului de muncă sau a rudelor apropiate ale persoanei în cauză, să o pună sub curatelă.

Din textul enunțat rezultă că pentru aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical asupra alcoolicilor și narcomanilor în cauza penală sunt necesare următoarele condiții:

- 1) săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală;
- 2) făptuitorul să prezinte pericol pentru societate, să provoace temerea că ar putea săvârși alte fapte prevăzute de legea penală;
- 3) că acest pericol este determinat de starea sănătății, condiționată de intoxicația cronică cu alcool sau cu substanțe narcotice;

4) pericolul social se datorează maladiei ce presupune orice modificare a stării normale de sănătate care îl face pe făptuitor periculos pentru societate.

Prin *intoxicări cronice* se înțelege orice proces de alterare psihofiziologică cu caracter permanent, asupra căruia trebuie să se pronunțe obligatoriu medicii-psihiatri, narcologi, experți - specialiști cu recomandările de posibilitate a tratamentului medical privitor la făptuitor și lipsa contraindicațiilor pentru aplicarea acestor măsuri.

După stabilirea pedepsei, instanța de judecată, indicând aplicarea măsurii de constrângere cu caracter medical pentru alcoolici și narcomani, nu va indica termenul acestei măsuri, deoarece aceste persoane sunt supuse tratamentului forțat în locurile de deținere până la însănătoșire deplină.

La propunerea instituției medicale în care făptuitorul se tratează forțat, instanța poate pronunța o hotărâre de încetare a tratamentului forțat de alcoolism sau narcomanie.

Măsura de constrângere cu caracter medical asupra alcoolicilor sau narcomanilor, în caz dacă familiile acestora se află într-o situație materială grea, poate fi aplicată de către instanță concomitent cu pedeapsa penală, la inițiativa rudelor făptuitorului, la cererea colectivului de muncă sau din oficiu, dacă în cauză este anexată concluzia în scris a specialiștilor. În cazul în care făptuitorului i se aplică o pedeapsă neprivativă de libertate, acesta poate fi pus sub curatelă în conformitate cu prevederile alin. 5 art. 103.

Tratamentul forțat al alcoolicilor și narcomanilor, în cazul condamnării cu închisoarea, se aplică în penitenciare, iar după eliberare din localurile de detenție, dacă este necesară continuarea unui astfel de tratament, aceștia vor fi tratați în instituțiile medicale, în conformitate cu prevederile Legii privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope, nr. 713 din 06.12.2001 (Monitorul Oficial nr. 36-38 din 14.03.2002).

Bibliografie

1. BORODAC, A., BUJOR, V., BRNZA, S., CARPOV, T., FLOREA, C., FLOREA, V., LUNGU, V. *Drept penal parte generală*. Chișinău Ed. „Știința” 1994, p.48.

2. BASARAB, Matei. *Drept penal*, vol. I. București. Editura Lumina Lex, 1997, p. 113117.

3. Комментарий к Уголовному Кодексу Молдавской ССР. Ред. Н. Белекова, А. Санталова, *Cartea Moldovenească*, Chișinău, 1964, p. 117.

4. *Curs de drept penal sovietic*, Moscova 1970, Vol. 3, pag. 335.

5. Cod penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 8.04.2002. În: *Monitorul Oficial al R Moldova*, 13.09.2002, nr. 128-129/1012.

6. Legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope nr.713-XV din 6 decembrie 2001. În: *Monitorul Oficial* nr. 36-38 din 14.03.2002 art. 208.

7. Legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope nr. 713-XV din 06.12.2001, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 36-38/208 din 14.03.2002.

8. Hotărârea guvernului nr. 329 din 03.07.1991 Cu privire la aprobarea Regulamentului instituției narcologice a Ministerului Sănătății al Republicii Moldova și Regulamentului instituției de reabilitare socială ale sistemului penitenciar al Ministerului Justiției al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial* Nr. 000 din 03.07.1991.

9. Regulamentul instituției narcologice al Ministerului Sănătății al RM, nr.154-157 din 21.11.2002.

10. Regulamentul instituției narcologice al Ministerului Sănătății al RM, adoptat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr. 1433 din 7.11.2002, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 154-157 din 21.11. 2002.

PROTECȚIA, COMBATEREA ȘI PREVENIREA VICTIMIZĂRII. VINOVĂȚIA VICTIMEI ÎN MECANISMUL INFRAȚIUNII

Alexandru MARIȚ

Doctor în drept, profesor universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: alexmarit123@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

The vast majority of citizens, especially the rural population, are characterized by a particularly low level of legal awareness, which we consider a gap in the legal system, this is expressed by the reduced ability to be aware of the risk to which it is imposed. in the involvement of a litigation as well as its opposition and consequences. In order to improve the particularly complicated crime situation, it is necessary, in addition to investigating the offender; to study the victim's behavior in the mechanism of the crime, the victim's guilt, the victim's resistance or provocation, and the relationship between victim and offender which is often the only and most important reason. of the crimes committed.

Keywords: *personality of the victim, criminal phenomenon, causes and effects of victimization, psychology of victims, methods of combating, prevention of victimization.*

Introducere

Criminalitatea în Republica Moldova este la un nivel înalt în comparație cu alte state în curs de dezvoltare, și privind la faptul că Republica Moldova nu este o țară atât de mare, acest fapt devine tot mai îngrijorător. În perioada de tranziție la economia de piață s-a înregistrat o explozie a infracționalismului, în deosebi a crimelor grave contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei, astfel, comparativ cu anul 1987, când a luat amploare infracționalitatea în țara noastră, până în prezent numărul total de infracțiuni înregistrate anual a sporit de circa 3 ori, inclusiv violența în familie a crescut cu 6,1%, infracțiunile de omor cu 23,5 %, vătămări intenționate cu 8,6%, respectiv numărul victimelor este în creștere.

Actualitatea cercetării este determinată, de asemenea, de faptul că deși statul garantează apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special dreptul fiecărui om la viață, integritate fizică și psihică prevăzut în art. 24 Constituția Republicii

Moldova, precum și respectarea și ocrotirea vieții persoanei art.18 din legea fundamentală a statului, numărul victimelor și infractorilor nu se reduce și rata de victimizare nu scade. De aceea avem anual un număr imens de dosare în instanțele de judecată, care ulterior evoluează pe treptele justiției, de ajuns până și la CEDO. Și pentru că criminalitatea este o problemă nu neapărat națională, ci una globală, care este prevăzută și sancționată și de legislația internațională, criminalitatea nu dispare, ci rămâne a fi o luptă continuă. Astfel, vinovăția victimei va fi mereu o temă actuală atâta timp cât se studiază victima, actul infracțional și infractorul, precum și metodele de combatere a criminalității.

Materiale utilizate și metode aplicate. *Importanța teoretică* a studiului reprezintă o cercetare profundă a criminologiei, victimologiei, legislației naționale și internaționale care reglementează normele cu privire la victima infracțiunilor, și care este în rezultat relevată printr-o redare amănunțită a caracteristicilor lor victimei elaborate prin definiția de victimă și

personalitatea ei, rolul victimei în actul infracțional. Desigur, și pentru conștientizarea populației asupra riscurilor la care pot fi supuse, pregătirea persoanelor pentru a nu ajunge în calitate de victimă și desigur contribuția de mare importanță pentru dezvoltarea metodelor de combatere, prevenire a procesului de victimizare și protecție a victimei.

Scopul cercetării constă în cercetarea complexă a victimizării și victimei în declanșarea mecanismului actului infracțional grav de violență contra persoanei în Republica Moldova prin prisma personalității, psihologiei și comportamentului victimei, raportul ei cu infractorul și elaborarea măsurilor de reducere a victimizării în societate, măsurilor de protecția a potențialelor victime și de prevenire a victimizării “recidive”, măsurilor de evitare a situațiilor victimogene precum și elaborarea recomandărilor în ceea ce privește lacunele legislației penale.

Pentru realizarea scopului trasat sunt propuse următoarele obiective: studierea conceptului de victimă și personalitate a victimei, evidențierea diferitelor categorii de victime, cauzelor și efectelor victimizării, vinovăția și comportamentul victimei în mecanismul în fracțiunii, protecția victimei și combaterea victimizării, cercetarea nivelului de victimizarea a populației în Republica Moldova și studierea legislației naționale și internaționale de protecție a victimei.

Baza teoretico-metodologică utilizată la elaborarea articolului sunt diversele manuale, monografii, publicații din diferite domenii precum criminologie, victimologie și psihologie ale savanților autohtoni și a celor de peste hotare. În acest context, menționăm lucrările autorilor: Mihai Adrian Hotca, Valeriu Bujor, Gheorghe Gladchi, Igor A. Ciobanii, Iancu Tănăsescu, Mihail Birgău.

Rezultatele cercetărilor care formează conținutul acestei lucrări pot să-și găsească utilitate în procesul de instruire a studenților facultăților de drept dar și a altor facultăți, la fel și în procesul de educare a

copiilor din școli și licee cu scop de informare și prevenire a criminalității.

Rezultate obținute și discuții

Analiza victimologică efectuată cu cercetarea tuturor elementelor sale: cauzele victimizării și consecințele prin urmare, personalitatea victimei, comportamentul și rolul său în mecanismul infracțiunii, am ajuns la concluzia că o parte din delictele comise în societate puteau fi preîntâmpinate dacă persoanele vătămate nu s-ar fi comportat provocator și ar fi luat anumite măsuri de precauție sau ar fi evitat situațiile periculoase. Cu toate acestea,» comunitatea națională și internațională luptă împotriva victimizării prin implementarea legilor pentru protecția victimelor, prin desfășurarea diferitelor proiecte, seminare în care să informeze populația despre riscurile la care se expun și urmările nefavorabile ale acestora pentru ca să trezească conștiința cetățenilor și pentru prevenirea victimizării. Trebuie să recunoaștem, că există un ideal care nu poate fi atins, acela de eliminare totală a potențialului victima! din societate, posibilă fiind doar reducerea substanțială a riscului victimal.

După cum putem remarca, prevenirea victimelor poate fi definită ca un sistem de măsuri individuale, sociale, de stat, organizate și interdependente, axate pe stabilirea și combaterea sau neutralizarea factorilor care determină posibilitatea de a deveni victimă a crimei.

Revenind la esența prevenirii victimologice, în funcție de scopuri și sarcini, distingem trei niveluri [2, p. 166]:

1. *public* - Nivelul public include măsurile legate de rezolvarea problemelor social-economice și cultural-educative, direcționale spre combaterea factorilor victimizatori ai populației;

2. *special* - Nivelul special cuprinde măsurile întreprinse de către organele statale, organizațiile sociale și cetățenii cu un scop bine determinat;

3. *individual* - Nivelul individual înglobează măsurile raportate la persoanele care, riscă să devină victime ale infracțiunilor, datorită particularităților personale de caracter și comportament. Aceste măsuri sunt îndreptate pentru protecția personală a individului și pentru dezvoltarea reacției de autoapărare.

Nivelul public este sinonim cu prevenția victimologică generală și cuprinde în sine măsurile ce se referă la infractori, potențialii infractori și la persoanele vătămate și cu un grad de vulnerabilitate victimală ridicat. Aceasta include în sine, activități specifice de anihilare a circumstanțelor victimogene îndreptate asupra persoanelor care au o probabilitate ridicată de victimizare. Populația trebuie instruită în spiritul legilor și al respectării acestora, cu eficacitate ca cetățenii să cunoască drepturile, libertățile și obligațiile ce le revin și modalitățile de sesizare a organelor competente. Nivelul dat, trebuie să cuprindă și măsuri în ceea ce privește pregătirea anti delictuală a cetățenilor cu risc victimal ridicat, respectiv pentru această finalitate trebuie instituite parteneriate cu instituțiile de educație și cultură, cu mass-media, trebuie editate ghiduri, diferite seminare cu accesibilitatea tuturor păturilor sociale etc.

Al doilea nivel, cei special este sinonim cu prevenția victimologică specială și include măsuri de identificare a persoanelor cu vulnerabilitate victimală, educarea acestora, instituirea unor măsuri de asigurare a securității acestora și nu în ultimul rând resocializarea și reintegrarea socială a victimelor, cu scopul de a reduce victimizarea lor repetată.

Prevenirea victimizării se efectuează prin diferite activități de informare, seminare informativ-educative, mese rotunde cu autoritățile speciale implicate, de către anumite persoane sau organizații instituite de stat, sau individuale la propria inițiativă. Un seminar referitor la această tematică a fost organizat în România anul trecut cu specialiști în prevenirea criminalității din statele Uniunii Europene, la care

a participat și Republica Moldova, precum și reprezentanți ai Comisiei Europene și Europol în cadrul căreia s-a discutat despre prevenirea victimizării minorilor.

De asemenea, există Recomandarea (87) 19 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre ale Consiliului Europei privind organizarea prevenirii criminalității (17 sept. 1987) care include recomandări adresate statelor membre UE, câteva din acestea sunt:

- să includă prevenirea ca o misiune permanentă în programele guvernamentale de luptă contra criminalității, să stabilească și să promoveze programe de prevenire legate de problemele
- specifice, să ia toate măsurile necesare pentru cooperarea internațională în domeniul prevenirii așa cum a fost definită în prezenta recomandare.

ONU la fel contribuie prin activități de centralizare a cunoștințelor internaționale privind prevenirea crimei, reforma dreptului penal și științelor criminologice, facilitează cooperare între țări și furnizează servicii tehnice și consultative.

De asemenea, Uniunea Europeană a inițiat o rețea de prevenire a criminalității (EUCPN) cu obiectivul de a promova activitățile de prevenire a fenomenului criminal. Mai mult ca atât, EUCPN organizează anual o conferință de bune practici pentru împărtășirea celor mai bune experiențe, metode de prevenire și combatere, practici și cunoștințe în domeniul respectiv și creșterea securității în statele membre UE, cu scopul de a înmâna premiul european pentru cel mai bun proiect de prevenire a criminalității. În anul 2019, premiul a fost acordat Suediei care s-a plasat pe locul I, urmată de Danemarca și Germania.

Succesul Suediei s-a format în urma implicării tuturor cetățenilor la combaterea criminalității prin acțiuni de monitorizare a ilegalităților și de colaborare cu poliția.

În aceeași ordine de idei, la data de 17.10.2019, UE împreună cu statele membre au lansat o campanie

de prevenire a traficului de persoane cu următoarele obiective de informare: ce persoane sunt potențiale victime ale traficului de ființe umane; unde pot găsi victimele ajutor, protecție și informație; victimele dispun de drepturi la nivel internațional, protecție, ajutor și sprijin. Țările participante constituie un număr considerabil, printre care enumerăm: România, Polonia, Portugalia, Spania, Republica Cehă, Olanda, Grecia ș.a. Campania „Tu ai drepturi (You Have Rights!)” include un poster, un autocolant și un videoclip. Materialul este distribuit la punctele fierbinți precum aeroporturi, granițe, ambasade, posturi consulare, transport public, mall-uri, stații de alimentare cu combustibil, social media.

În legătură cu apariția organizațiilor, instituțiilor create special pentru combaterea și prevenirea criminalității apare necesitatea de a le încadra în categoria de subiecți ai profilaxiei victimologice, în care se găsesc și următoarele organe [2, p. 166]:

1) organele administrației publice centrale și locale care determină direcțiile principale, funcțiile și sarcinile activității profilactice, asigurând funcționarea și realizarea programelor regionale și locale (aici includem primării, asistenții sociali, profesorii);

2) organele de drept care asigură realizarea măsurilor profilaxiei victimologice individuale și speciale prin atenționarea populației referitor la circumstanțele cu caracter victimologic, respectarea regulilor securității și atitudinea critică față de propriul comportament.

După cum putem remarca, prevenirea comportamentului deviant în rândul minorilor, precum și prevenirea victimizării acestora, formarea unei generații de tineri care resping infractorii, este una dintre prioritățile poliției. În acest sens, angajații Direcției generale securitate publică a Inspectoratului General al Poliției, în comun acord cu reprezentanții Federației de Lupte Universale din Republica Moldova, desfășoară activități de informare cu genericul „Pre-

venirea violenței fizice și a cazurilor de victimizare în mediul tinerilor” [13].

3) O altă categorie de subiecți sunt organizațiile și întreprinderile cu diferite forme de proprietate, formațiunile obștești și cetățenii în parte, de exemplu: organizația non-guvernamentală coaliția națională „Viața fără violență în familie”; Asociația Obștească „Onoarea și Dreptul Femeii Contemporane” din Bălți; Campania Internațională „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen” susținută în Republica Moldova de Inspectoratul General al Poliției. În acest context, în vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie, pe parcursul anului 2019, poliția a eliberat 3255 ordine de restricție de urgență, în privința agresorilor familiari, iar de la începutul instituirii acestei măsuri de protecție au fost eliberate peste 9300 de ordine de restricție de urgență [1].

Mai mult ca atât, *formele și metodele* de prevenire a victimologiei se aplică doar după analiza perspicace a informației multe aspectuale a factorilor criminogeni, atât cei generali cât și cei individuali (locul, timpul, metodele comiterii infracțiunii, categoriile tipice de persoane în calitate de infractor și victimă). De aceea, profilaxia victimologică se realizează în următoarele direcții: educarea oamenilor în spiritul preîntâmpinării săvârșirii de infracțiuni; diminuarea circumstanțelor criminogene; asigurarea protecției victimelor reale prin acordarea de facilități financiare sau de altă natură; instituirea unor măsuri de precauție sau de securitate [9, p. 121].

O metodă mai eficace constituie educația juridică, pentru că, mai multe studii efectuate de-a lungul anilor au demonstrat că unele infracțiuni au fost săvârșite din cauza analfabetismului juridic al ambilor subiecți ai delictului. Instruirea juridică a populației este elementul cel mai important pentru evitarea statutului de victimă, fiind că cunoașterea legilor reglează orice tipuri de relații, inclusiv: relațiile civile, de muncă, familiale, juridico-penale etc.

Considerăm eficientă metoda de răspândire a informației despre persoanele care au devenit victime, desigur în limita respectării intimității și vieții personale a victimei, din imprudență sau chiar și din intenție pentru a conștientiza restul populației despre cauzele și situațiile care provoacă victimizarea ca aceștia din urmă să le evite, să le respingă pentru a nu ajunge în asemenea situații. De asemenea, folosirea mijloacelor mass-media cu scop de informare a tuturor cetățenilor.

O altă metodă de prevenire este cea individuală și se bazează pe descoperirea persoanelor cu victimitate sporită și aplicarea măsurilor educative în scopul diminuării riscului respectiv. Metodele date se reduc numai la activitatea de protecție și educațională în raport cu persoanele care au devenit deja victime.

De remarcat câteva măsuri concrete de prevenire a victimizării care în propria opinie, fiind întreprinse ar avea o eficacitate mai vizibilă:

a. Măsuri de prevenire cu caracter social. Aici includem ca un principiu obligator pentru construirea imobilelor într-un așa mod ca acestea să fie cât mai deschise, vizibile și să nu dețină locuri ascunse unde infractorii, de obicei, atacă victimele fără a fi văzuți de cineva, fiind un plus în comiterea infracțiunii pentru agresor. Într-un total, facem referire la amenajarea mediului social într-un mod mai sigur, cu iluminări și locuri deschise.

b. Măsuri de prevenire desfășurate de organele de ocrotire a normelor de drept. În legătură cu aceste măsuri, facem referire, în special, la organele polițienești care prin acțiunile lor de patrulare, atât pe timp de zi cât și pe timp de noapte, ar reduce într-o oarecare măsură, numărul populației victimizate și respectiv numărul infractorilor,

c. Acțiuni destinate pentru combaterea și prevenirea criminalității. La categoria acestor măsuri, atribuim programele de informare în masă asupra cauzelor, consecințelor, măsurilor de combatere, prevenire și autoapărare în caz de atac criminal. De

asemenea, implicarea populației în lupta autorităților cu acest fenomen criminal, luăm exemplul, în acest caz, de la alte state precum Marea Britanie, unde cetățenii sunt formați în spiritul legii, apelează ori de câte ori li se pare suspect pe stradă, la vecini sau în alte locuri, fapt care în Republica Moldova nu se găsește, populația reacționează cu totală indiferență la orice suspect ar vedea pe stradă, în locurile publice, la vecini etc.

Cert este că cunoașterea circumstanțelor și factorilor victimologici, îmbunătățirea situației economice în țară și perfectarea legislației nu garantează nici pe departe că nu vor exista cetățeni neglijenți, care pot deveni în orice moment victime ale infracțiunilor, însă o îmbunătățire a situației este evidentă.

Din aspectele teoretice și practice de prevenire a infracționalității în alte state am dedus următoarele idei: folosirea lacătului la volanul automobilului reduce riscul de flirt al autoturismului, cercetările efectuate în Marea Britanie și Germania au demonstrat eficacitatea utilizării lacătului printr-o scădere a furtului de autoturisme cu 62%. O altă metodă de prevenire ar fi patrularea de către polițiști a raioanelor, însă această metodă s-a arătat neeficientă ci dimpotrivă, datele din Marea Britanie și America au arătat contrariul, afirmând că a crescut numărul infracțiunilor. Unele state europene, implementează strategii de prevenire a victimizării: strategii antidrog, trafic de persoane, alte state însă, alocă anual 0,5-4 euro per locuitor pentru activitatea de prevenire.

Urmează a se menționa că în Republica Moldova Inspectoratul General al Poliției organizează proiecte și campanii de informare a populației despre prevenirea criminalității, astfel, pe parcursul anului 2018 au fost desfășurate 32 de campanii și activități de informare, iată câteva din ele: „Siguranța ta contează!”, „Din culisele Poliției”, „0 jucărie pentru zâmbetul copiilor”, „Fii atent la trecere!”, „Protejează familia de violență”, „Spune nu drogurilor!”;

„împreună spunem nu traficului de ființe umane”; „Bunici grijulii”.

Cu toate acestea, încrederea scăzută a populației în sistemul de drept al RM se menține constant fapt ce reiese din numărul mare de cereri depuse la CEDO. Respectiv, în anul 2018, CEDO a înregistrat 814 cereri îndreptate împotriva Moldovei, cu 7,4% mai mult decât în anul 2017. Raportat la populația țării, numărul cererilor depuse la CEDO împotriva Moldovei este foarte mare. La acest capitol, în anul 2018, Moldova se afla pe locul 5 din cele 47 de țări-membre ale Consiliului Europei. În 2018, moldovenii s-au adresat la CEDO de 2,5 ori mai des decât media europeană [10].

Metodele de apărare enumerate mai sus sunt răspândite în Republica Moldova, dar considerăm de o utilitate enormă, elaborarea acestor metode de către autoritățile locale în corespundere cu specificul situației criminogene din localitate și aduse la cunoștința populației prin intermediul mijloacelor mass-media. În România a fost creat Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității în colaborare cu Poliția Română, personalul este alcătuit din specialiști din diferite domenii, cum ar fi: juridic, sociologie, psihologie. ICPC coordonează, monitorizează, și controlează întreaga activitate de prevenire a criminalității desfășurată de Poliția Română, la nivel central și teritorial [5].

Este de remarcat Hotărârea Guvernului RM nr. 281 din 03.04.2018, cu privire la aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia, propune următoarele acțiuni de prevenire a traficului de ființe umane: informarea publicului larg (prin intermediul mijloacelor de informare în masă, cadrele didactice pentru copii în școli); reducerea vulnerabilității (gestionarea liniilor fierbinți unde se pot adresa victimele TFU, politica de ocupare a locurilor de muncă de ase-

menea se preocupă de prevenirea TEU); controlul administrativ (monitorizarea activităților agenților economici pentru încadrarea în câmpul muncii a persoanelor vulnerabile).

În comparație cu RM, România a stabilit măsuri sectoriale pentru prevenirea victimizării minorilor, și constau din următoarele activități: crearea unui registru unic de înregistrare și monitorizare a infracțiunilor în care au fost implicați minori; monitorizarea fiecărui elev în plan educațional, social, familial; determinarea factorilor de risc în ceea ce privește incidentele școlare și stabilirea măsurii pentru prevenirea acestora; desfășurarea training-urilor pentru gestionarea conflictelor; desfășurarea lecțiilor cu caracter educațional v-preventiv cu implicarea părinților, profesorilor, jucării; identificarea și sprijinirea familiilor social vulnerabile; crearea centrelor specializate pentru petrecerea timpului liber, pe timp de vacanță (teatru, bibliotecă, sport).

Revenind la esența instituțiilor, un rol deosebit de important în prevenirea victimizării îl revine instituțiilor specializate în profilaxia și contracararea victimizării, având drept scop gestionarea unor aspecte de prevenire și combatere a situațiilor victimogene. Pe lângă organele judiciare care sunt instituții comune, mai există și organisme sau instituții specializate care la rândul lor se clasifică în două categorii: oficiale și neoficiale [3.18, p.126-128].

Organele oficiale sunt cele mai importante și sunt prevăzute de lege, dotate cu un personal specializat în domeniul criminologiei și victimologiei. În RM acestea sunt următoarele: Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane (CAP); Centrul de reabilitare și protecție socială a copiilor în situație de risc; Agenția Națională Asistență Socială; Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului; centrele maternale care oferă adăpost femeilor victime ale violenței în familie; furnizorii oficiali de asistență medicală, psihologice și sociale pentru consumatorii

de droguri, unitățile de asistență medicală pentru sănătatea mintală etc.

Organele neoficiale sunt asociații, fundații, organizații sau alte entități non-guvernamentale specializate în prevenirea și combaterea victimizării. În RM există astfel de organisme: Asociația Obștească „Concordia”, Centrul de Drept al Femeilor (CDF); coaliția Națională „Viață fără violență în familie” etc.

Se pare că prevenirea victimologică are un rol semnificativ în procesul de combatere a victimizării însă, un rol mai decisiv are prevenirea victimelor desfășurată de persoana păgubită prin propriile acțiuni.

Persoana care a suferit de pe urma vreunui atentat necesită proiecție socială. Legislația națională acordă o mare atenție apărării drepturilor și libertăților cetățenilor, inclusiv a victimelor infracțiunilor. În acest sens, măsurile de protecție socială sunt acțiuni pentru prevenirea și limitarea sau chiar eliminarea fenomenului victimal și a consecințelor acestuia. Măsurile de protecție socială revin organelor și autorităților statului, printre acestia, se remarcă și autoritățile judiciare responsabile de prevenirea criminalității, precum și pentru adoptarea, condamnarea și pedepsirea infractorilor. Totodată, deținerea criminalilor deosebit de periculoși în instituții speciale oferă un nivel mai ridicat de securitate psihologică pentru cetățeni. Trebuie de subliniat că securitatea sub toate aspectele sale face parte din valorile fundamentale cu o importanță majoră, garantate de Constituția Republicii Moldova.

Mai mult ca atât, protecția socială împotriva victimizării ține de responsabilitatea legiuitorului și a executivului. În acest sens, aceeași Hotărâre a Guvernului menționată mai sus, specifică în secțiunea a 3-a intitulată „Asistența socială și protecția victimelor și prezumatelor victime ale TFU” următoarele acțiuni: identificarea victimelor și prezumatelor victime ale TFU, repatrierea, reabilitarea și reintegrarea victimelor în comunitate.

Or, trebuie să recunoaștem că măsurile de auto-protecție sunt cele mai eficiente și sigure căci constau din acțiunile întreprinse de fiecare victimă în parte pentru a se proteja de infractor și delictul îndreptat spre propria personalitate. Măsurile de autoprotecție urmăresc scopul de evitare a situațiilor criminogene încă de la etapa preinfracțională. Astfel de măsuri pot include: asigurarea intrărilor în case și clădiri, evitarea locurilor periculoase, evitarea companiilor dubioase, evitarea introducerii persoanelor străine în casă, în special pentru unii, ignorând străinii care încearcă să intre într-o conversație, în special noaptea sau în locuri îndepărtate [3, p. 33-34].

În Republica Moldova statul susține și protejează victimele infracțiunilor în conformitate cu legea nr. 137 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor din 29.07.2016, art. 2 alin. 5 al prezentei legi prevede serviciile de suport de care beneficiază victimele în RM și acestea sunt: consiliere informațională cu privire la drepturile sale și serviciile de care pot beneficia; consiliere psihologică; asistență juridică garantată de stat; compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Un alt act normativ ce protejează victimele violenței în familie este legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din 18.03.2008, art.11 stipulează dreptul victimei la protecție și art. 15 enumera măsurile de protecție oferite de instanța de judecată victimei și copiilor acesteia aplicând agresorului anumite interdicții.

Pentru organizarea și realizarea prevenirii victimologice, o semnificație fundamentală are art. 53 al Constituției RM, care reglementează drepturile victimelor infracțiunilor și abuzurilor puterii publice ocrotite prin lege, iar statul le asigură persoanelor vătămate accesul la justiție și restituirea prejudiciilor cauzate.

În plan internațional, pentru a asigura un nivel minim de drepturi ale victimelor în toate statele membre, UE a adoptat la nivel european mai multe

instrumente juridice, stabilind norme comune care vizează protejarea și sprijinirea victimelor infracționale: instrumente care se ocupă de drepturile victimelor în general. *Directiva 2012/29/UE* de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității asigură că persoanele care au fost victimele unor infracțiuni sunt recunoscute și tratate cu respect și beneficiază de protecție, sprijin și acces la justiție. Această consolidează în mod considerabil drepturile victimelor și a membrilor familiilor acestora la informații, sprijin și protecție, precum și drepturile procedurale în cadrul procedurilor penale [14].

Serviciile de sprijin și protecție acordate atât victimelor infracțiunilor, cât și membrilor familiei acestora sunt asemănătoare cu cele din RM și constau în: informare privind drepturile victimei; consiliere psihologică; consiliere privind aspectele financiare; servicii de integrare/reintegrare socială; sprijin emoțional și social; informații și consiliere cu privire la rolul victimei în cadrul procedurilor penale; îndrumarea victimei către alte servicii specializate, atunci când este cazul: servicii sociale, serviciile medicale, servicii de ocupare, de educație sau alte servicii de interes general acordate în condițiile legii.

Victimele violenței domestice, ale traficului de persoane pot beneficia de cazare în centre de primire de tip rezidențial unde li se asigură gratuit, pe o perioadă determinată, asistență familială atât victimei, cât și minorilor aflați în îngrijirea acesteia, protecție împotriva agresorului, asistență medicală și îngrijire, hrană, cazare, consiliere psihologică și consiliere juridică [14.] există astfel de centre: Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane din Chișinău din subordinea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Refugiul Casa Mărioare; Centrul de reabilitare a victimelor torturii „Memoria”; Centrul de criză familială „Sotis” din Bălți; Centre comunitare multifuncționale Căușeni; Centrul de plasament

temporar și reabilitare pentru copii în situație de risc „Drumul spre Casă” (Bălți). Toate aceste centre asigură refugiul, protecția, susținerea victimelor violenței în familie și traficului de ființe umane prin cazarea temporară, hrană, consultații juridice, medicale și psihologice absolut gratuit.

Dispoziții importante privind protecția drepturilor omului și protecția acestora împotriva atacurilor ilegale sunt cuprinse într-o serie de acte juridice internaționale, recunoscute de RM, și anume: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Consiliului European privind ocrotirea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Convenția Unică cu privire la substanțele narcotice și stupefiante, Convenția pentru reprimarea și abolirea traficului de ființe umane și a exploatarea prostituției semenilor, Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Declarația pentru eliminarea violenței împotriva femeilor etc.

Vorbind la rîndul său în continuare și despre **vinovăția victimei și rolul comportamentului ei în mecanismul infracțiunii** reinterăm faptul că la comiterea unui act infracțional implică mereu cercetarea celui mai important subiect infractorul, personalitatea acestuia, anturajul și persoanele din grupul social în care acesta se manifestă (familia, prietenii, colegii), circumstanțele agravante, obiectele și armele folosite, însă mai puțină importanță se acordă celuilalt subiect pasiv, numit „victimă” care după părerea noastră la fel **are** o poziție remarcabilă în realizarea atentatului criminologic. Există situații în care victima deține o parte mai mare de vinovăție decât infractorul, fapt care se i-a mai puțin în considerație în timpul urmăririi penale de către organul de urmărire penală și ulterior la aplicarea pedepsei penale prin sentința definitivă de către instanța de judecată. În acest sens, persoana păgubită deseori influențează sau chiar inițiază litigiul care se soldează cu atentat asupra personalității sale și de aceea considerăm indispensabil cercetarea și includerea în

această lucrare particularități ale victimei care nu ar trebui neglijate, acestea sunt: vinovăția, comportamentul și rolul victimei în săvârșirea faptei ilegale a victimizatorului.

Rolul victimei în comiterea faptei va fi luat în considerare în incriminarea infractorului și în individualizarea sancțiunilor, fapt prevăzut în art. 76 CP al RM, și incorporate drept circumstanțe atenuante. De fapt, orice acțiune a victimei, care determină sau facilitează comportamentul agresorului, preia o parte din natura criminală a acestei acțiuni sau chiar o elimină complet. Deși, de regulă, inițiativa aparține infractorului, atitudinea viitoare a victimei este practic neglijabilă pentru inițierea unei infracțiuni. În faza infracțională, relația funcțională între victimă-criminal nu se schimbă semnificativ, decât dacă prin comportamentul arătat victima influențează criminalul să-și schimbe planul de acțiune sau chiar să abandoneze unele dintre obiectivele sale.

Prin urmare, considerăm indispensabil studierea comportamentului victima! desfășurat prin acțiuni care facilitează sau îngreunează realizarea faptei ilicite pe care și-o propune infractorul, întrucât, comportamentul constituie totalitatea manifestărilor individului care apar ca o exteriorizare a vieții psihice și modalitățile de a se manifesta în anumite împrejurări sau situații.

Comportamentul complex al victimei, tipurile de acțiuni, situații care au produs efectul criminogen, caracteristicile acesteia, în funcție de numeroase motive psiho-sociale, vor fi esențial informative în ceea ce privește specificul agresivității, caracteristicile morale și volitive ale victimei, consecințele directe sau indirecte ale victimizării. În acest sens, calitățile psihologice sunt premisa și rezultatul activității individului, ulterior, comportamentul neatent al victimei creează condiții favorabile pentru comiterea infracțiunilor, precum și unele calități ca: agresivitatea, despotismul, abuzul de alcool, nesociabilitatea, desfrâu sexual etc.

Se pare că victimele nesociabile sunt adesea inițiatoarele certurilor și discuțiilor neprietenoase de aici și ideea că nesociabilitatea este o condiție favorizantă. În plus, frecvența abuzului de alcool duce la o serie de probleme precum certuri familiale, căutarea surselor pentru procurarea băuturilor alcoolice, de aici se formează și ideile de furturi, tâlhării, pungășii pentru a-și atinge scopul. Se cunoaște faptul că alcoolul influențează diferit asupra oricărui organism, însă atacă sistemul nervos central la fiecare persoană, la unele se manifestă prin comportament activ: furt, huliganism, conflicte de la orice mărunțisuri pe care le estimează persoanele asupra sa, la altele se remarcă un comportament pasiv, persoanele sunt neputincioase și nu opun rezistență.

Trebuie să recunoaștem că vinovăția victimei nu este o cauză de comitere a infracțiunilor ci doar o condiție de realizare a orientării antisociale a individului care comite infracțiunea, adică o circumstanță care favorizează săvârșirea acesteia. În consecință, comportamentul victimei poate contribui la comiterea infracțiunii, afectând apariția și atingerea obiectivului subiectului crimei [6, p. 100-101].

Comportamentul victimei în acest stadiu se caracterizează atât prin comportamentul infractorului, cât și prin stările emoționale puternice pe care le experimentează (fică, spaimă) și, întrucât au o importanță deosebită în acuzarea faptelor și individualizarea pedepsei penale, legea penală actuală include reguli ce conțin semne care caracterizează victima și comportamentul acesteia:

- particularități ale personalității victimei și statutului său (femeie, bărbat, minor, funcționar etc), drept exemplu ne servește speța dată: pe parcursul anilor 2010-2017, C.M., locuind împreună cu fiul său minor, folosind drept scop impunerea controlului personal asupra minorului manifestă un comportament agresiv față de ultimul și anume prin abuz fizic și psihologic exprimat prin ofensări, injurii, insultări, amenințări și prin aplicarea violenței fizice, intimi-

dându-l și provocându-i minorului stări de tensiune și de suferință psihică [12]. În această situație persistă violența în dependență de statutul victimei, fiul fiind minor, dependent de tatăl său și supus acestuia. Cu toate acestea, se cunoaște că acțiunile violente aplicate minorului nu mai sunt modalități de educare a copilului ci constituie o infracțiune incriminată în art.201¹ CP al RM pasibilă de răspundere penală.

- comportamentul victimei (licit, ilicit etc), aici includem, cazurile în care victima consumă băuturi alcoolice și duce o viață depravată, situații care induc victima des în conflicte create de starea de ebrietate și desfrâul în situații de risc, violență în familie, de pildă, infidelitatea soției deseori stă la baza conflictelor familiale ce evoluează apoi în violență și în final în crime deosebit de grave sau excepțional de grave.

- starea victimei în momentul săvârșirii infracțiunii (neputință, femeie gravidă, bolnav etc.), spre exemplu, speța din dosarul nr. 1-541/2020 judecată la Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani), din 17.12.2019 cu următoarele circumstanțe: la data de 17.12.2019, orele 20:00-23:00, Ion aflându-se acasă cu tatăl său bolnav și țintuit la pat, între cei doi s-a iscat un conflict, profitând de starea de neputință a tatălui său din cauza vârstei înaintate și bolii, i-a aplicat multiple lovituri cu pumnii, după care l-a apucat cu mâinile de gât și l-a sugrumat, în rezultatul cărui fapt victima a decedat pe loc [15]. În această cauză, victima este o persoană neputincioasă și bolnavă care este în imposibilitate de a opune rezistență pentru a se apăra.

Aici persistă și circumstanța agravantă instituită conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova de modificare și completare nr. 11 din 24.12.2012 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) prin modificarea art. 145 alin. 2 lit. e³) „Omorul săvârșit asupra unui membru de familie.” Această modificare include în

sine calitățile speciale care le revin atât infractorului cât și victimei și anume de membru al familiei.

Relațiile dintre victimă și infractor (rude, serviciu etc), ca un exemplu ar fi cauza ajunsă deja la Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău, dosarul nr. Ia-2046/19: Ia data de 30.04.2019, orele 16:00, în familia B., soțul a iscat o ceartă, acuzând soția de infidelitate, i-a adresat câteva cuvinte necenzurate și manifestând supremație și un comportament autoritar față de ea și, în scop de impunere a controlului personal asupra victimei, i-a aplicat câteva lovituri cu palma peste diferite regiuni ale corpului, feței și o lovitură cu pumnul în regiunea urechii stângi, cauzându-i astfel excoriație pe frunte, care se califică ca vătămări corporale. Aici predomină relația de rudenie și anume soț și soție [12].

În aceeași ordine de idei, în peste 19 articole ale CP al RM se indică asupra comportamentului licit și ilicit al persoanei vătămate, în 11 articole este stipulată starea victimei în momentul comiterii infracțiunii și în 20 de articole se conțin semnele ce caracterizează relațiile victimei cu subiectul infracțiunii.

În literatura de specialitate se susține ideea că comportamentul victimei în mecanismul acțiunii infracționale poate juca diferite roluri [3, p. 14]:

- * *poate împiedica săvârșirea infracțiunii*, cazurile de violență în familie, des întâlnite în țara noastră, când soțul devine agresiv, soția încearcă să se ascundă sau chiar pleacă de acasă, prin acest mod încercând să împiedice aplicarea acțiunilor violente asupra sa.

- * *poate fi neutru*, adică nici nu împiedică și nici nu favorizează comiterea infracțiunii;

- * *poate contribui la săvârșirea infracțiunii*, fiind neatent, neprevăzător, riscant sau ușuratic, astfel, devenind cauza infracțiunii. De pildă: unei domnișoare aflându-se în transportul public, la un moment dat îi sună telefonul, aceasta scoate telefonul din geantă și răspunde, lăsând geanta deschisă, fapt care atrage atenția hoților, aceștia din urmă au sustras portmone-

ul aflat în geantă și la următoarea stație au coborât, victima neobservând această întâmplare. În acest caz victima a contribuit într-o oarecare măsură la comiterea infracțiunii fiind neatentă prin evitarea măsurilor de precauție.

În medie, cercetările criminologice relevă că, victimele favorizează săvârșirea crimelor în 35% din cazuri, în 10% ele contribuie decisiv la declanșarea comportamentelor criminale, în 30% din cazuri conduita victimelor este neutră, în timp ce în 25% acestea depun eforturi pentru curmarea actelor criminale [3, p. 14].

Cunoaștem că semnele care caracterizează comportamentul victimei se referă de obicei la latura obiectivă a infracțiunii, deoarece acestea sunt un element al situației în care este săvârșită crima. Însă, există situații când comportamentul victimei, poate caracteriza și latura subiectivă a crimei, conținutul și direcția intenției, cauzei și scopului. De exemplu: omorul săvârșit în stare de afect (art. 146 CP al Republicii Moldova), omorul intenționat săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a îndatoririlor de serviciu sau obștești (art. 145 alin. 2 lit. d) CP al Republicii Moldova).

Când comportamentul victimei este provocator, adică are un efect semnificativ asupra persoanei victimizatorului, el poate fi considerat ca fiind cauza infracțiunii.

După cum putem remarca, în 25% din omorurile premeditate comportamentul victimei a servit ca pretext de apariție a intenției criminale și a facilitat realizarea ei. Marea majoritate a victimelor, conștientizează, prealabil, faptul că comportamentul lor poate declanșa crima.

În baza caracteristicilor morale, sociale și juridice, comportamentul victimei poate fi diferențiat în [2, p. 159]:

1. legal, când victima reacționează prin metode legale la acțiunile social-periculoase ale criminalilor;

2. neutru, când între acțiunile victimei și ale infractorului nu este legătură directă;

3. ilegal, acțiunile victimei au un caracter infracțional, să nu uităm că există și situații în care victima nu poate, nu este în stare sau nu reușește să apeleze poliția sau să întreprindă alte măsuri legale de protecție și recurge la orice acțiuni de autoapărare care sunt posibile în acel moment.

Urmează a evidenția vinovăția persoanei vătămate care poate fi recunoscută ca fiind gravă sau nu atât de semnificativă, în funcție de gradul încălcărilor legale sau morale ale victimei și în special, de rolul acesteia în provocarea unui rezultat penal. Acest tip de comportament apare în legislația penală sub denumirile de legitimă apărare, reținerea infractorului, unele cazuri de extremă necesitate, acestea se găsesc în capitolul trei al CP, cu titlatura „cauzele care înlătură caracterul penal al faptei”.

Prin urmare, până se manifestă în acțiuni concrete, comportamentul persoanei vătămate este format și modelat în conștiința ei și apoi, acțiunile modelate îi servesc drept bază pentru comportamentul negativ sau pozitiv.

În literatura de specialitate există mai multe opinii privitor la comportamentul victimei, împărțim opinia autorului Gheorghe Gladchi, acesta susține că comportamentul: este un element al situației; este o condiție ce favorizează comiterea infracțiunii; este o circumstanță ce creează pericolul cauzării de prejudicii persoanei; este o cauză de săvârșire a infracțiunii [7, p. 123].

Din acest considerent, contribuția pe care persoana vătămată o poate avea la săvârșirea infracțiunii prezintă o importanță esențială în calificarea juridică a unei anumite fapte. Astfel, dacă au fost depășite limitele legitimei apărări roiturile jucate de cei doi subiecți se schimbă, agresorul inițial devine în final victimă. Acest fenomen are loc, deoarece agresivitatea oglindește în trăirea victimei tulburări și agitații care mai apoi se transformă în consecințe nefavora-

bile pentru personalitatea sa. Cert este că reacția victimei la infracțiune se caracterizează printr-o scădere a capacității de a preveni consecințele agresive și a experienței anumitor stări de teamă, dezorientare și ură. Aceste trăiri pot provoca niște reacții care scapă factorului rațional pentru că victima nu înțelege agresiunea decât în limitele suferințelor biologice și psihice, însă sunt situații în care victima învinge agresivitatea delicventului trecând în ipostaza de agresor [11, p. 428-434].

Limitele cunoștințelor victimei pot fi reduse în funcție de calitățile intelectuale, puterea calităților mentale (voință, curaj, caracter), forța fizică și morală și modul de a accepta consecințele, faptul care face ca victima să îndure agresorul și autoritatea acestuia.

Câteva studii statistice au marcat comportamentul negativ al victimelor în 70% din cazuri de omucidere, 62% din cazurile de leziuni corporale, 74% în cazul escrocheriilor.

La nivel general de criminalitate, s-a constatat că aproximativ în 24,4% din cazuri victimele întreprindeau acțiuni de contracarare a atentatelor infracționale; comportamentul neutru a fost atestat în 29,4% din cazuri; în 33,4% din cazuri, victimele prin conduita lor, creau condiții favorabile comiterii infracțiunii, iar în 10,7% din cazuri victimele provocau nemijlocit comiterea infracțiunilor, au opus rezistență doar 38,7% la sută [7, p. 197].

În funcție de importanța criminologică a comportamentului persoanei vătămate și rolul ei în mecanismul infracțiunii, în literatura de specialitate se propun mai multe clasificări ale situațiilor care au favorizat pricinuirea unui anumit prejudiciu victimei. Susținem clasificarea elaborată de profesorul D.V. Rivman care redă cinci tipuri de situații în legătură cu comportamentul persoanei vătămate [4, p. 278-279]:

1. situațiile cu caracter impulsiv care provoacă, îndeamnă infractorul la comiterea infracțiunii. În aceste situații comportamentul victimei poate avea

forme diverse: atac, amenințare, insultă, ofensă, umilire etc;

2. situațiile în care comportamentul persoanei vătămate este pozitiv, adică nu este provocator, dar legat de îndreptarea asupra ei a acțiunilor de violență ale criminalului.

3. situațiile în care comportamentul persoanei vătămate, creează posibilitatea obiectivă de comitere a infracțiunii.

4. situațiile de tip închis, în care acțiunile persoanei vătămate sunt îndreptate la pricinuirea unei pagube sie înseși, fără intervenția altei persoane.

5. situațiile în care comportamentul persoanei vătămate este absolut neutral, adică nu are nici o influență asupra comportării infractorului și pricinuirii daunei.

O altă clasificare a situațiilor ar fi în dependență de provocarea activă a victimei, distingem:

1. Situațiile în care comportamentul victimei are un caracter provocator. Drept provocarea activă sunt considerate acele acțiuni ale victimelor care creează, direct și nemijlocit, o primejdie sporită pentru viața ori sănătatea lor. Sunt situații în care victima prima aplică unealta ucigătoare sau prima a lovit în procesul certe, prima a decurs la violența fizică.

Un caz care descrie această situație este cauza penală judecată Ia judecătoria Căușeni, dosarul nr. 1-79/18, pornită la data de 09.08.2017 împotriva lui Ț.S. învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzută de art.151 CP al RM. S-a constatat că Ț.S. se afla împreună cu victima și alte 3 persoane la o margine de drum, discutând aceștia au ajuns la un conflict provocat de către partea vătămată care l-a numit pe infractor cu cuvinte necenzurate și acesta din urmă aplicându-i lovituri cu pumnii și picioarele, pe diferite părți ale corpului i-a provocat vătămare intenționată gravă a integrității corporale [8].

2. Situațiile în care comportamentul victimei are un caracter neatent, ușuratic, riscant, neprevăzător, creând condiții favorabile pentru comiterea infracți-

unii. Situația dată nu exclude comportamentul provocator al părții vătămate și se referă la neatenție și iresponsabilitate asupra faptei riscante în care se implică. Ajung în astfel de situații persoanele care deseori circulă singure în locuri izolate, noaptea în stradă, parc.

3. Situațiile în care comportamentul victimei este pozitiv, dar stârnește o reacție negativă, un compartiment ilegal din partea infractorului. Acestei categorii de situație se atribuie critica adresată unei persoane în locurile publice care generează din partea ultimei o violență îndreptată asupra subiectului, care i-a făcut observație.

4. Situațiile în care comportamentul victimei este absolut neutral, adică nu influențează comportamentul infractorului în comiterea daunei.

Prin prisma legislației penale și a practicii judiciare, importanța juridico-penală a circumstanțelor ce caracterizează comportamentul victimei constă în: determinarea gradului de pericol social, atât al infractorului, cât și al infracțiunii comise de acesta; calificarea conținutului psihologic real al infracțiunii (intenția, imprudența); calificarea corectă a faptei comise; stabilirea rolului și gradului de vinovăție al infractorului la comiterea delictului; individualizarea pedepsei, în dependență de caracterul comportamentului victimei, deoarece legea penală prevede că acestea pot fi luate în considerație ca circumstanțe atenuante (art. 76 CP al R.M. sau agravante (art. 77 CP al R.M.).

Mai mult ca atât, există situații în care victima nu are nici o vină pentru ajungerea sa în această calitate, însă există situații în care se dovedește vinovăția victimei în producerea rezultatului criminal, aceste situații exclud caracterul ilicit al faptei prevăzute de legislația penală. Legea penală definește „vinovăția” drept atitudinea psihică a subiectului față de infracțiunea comisă și consecințele acesteia. Cu toate acestea, legislația penală nu cunoaște termenul de „vinovăția victimei”, totuși această noțiune este utilizată

în literatura juridică în domeniul criminologie cât și în practica judiciară.

Deși, aparent simplu și pe înțeles, dreptul penal califică vinovăția victimei ca circumstanță atenuantă la răspunderea penală, art. 76, lit. g) CP. al R.M. dispune clar și concis că la stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe atenuante ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea. C.P.P. al R.M. la fel stipulează la art. 394 că partea descriptivă a sentinței trebuie să conțină indicații asupra circumstanțelor care atenuază sau agravează răspunderea, inclusiv și asupra vinovăției victimei. Art. 146 CP. al Republicii Moldova prevede omorul săvârșit în stare de afect, provocată de acte de violență sau de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei.

Studierea „*vinovăției victimei*” estimăm de o utilitate deosebită, deoarece „*victima vinovată*”, „infractorul pătimit” nu sunt simple paradoxuri, ci realitatea cu care ne confruntăm destul de des.

În dreptul penal *vinovăția victimei* își ocupă locul printre **elementele laturii obiective** care reprezintă circumstanțele ce contribuie la comiterea actului infracțional. Totodată, vinovăția se manifestă, deseori, prin comportament *ilicit, imperfect, incorect, lipsa elementului de precauție și previziune din partea victimei*.

Investigațiile întreprinse până în prezent indică faptul că în majoritatea cazurilor, victimei i se atribuie un rol mai mult sau mai puțin activ în săvârșirea delictului de unde și o parte din vină ce cade asupra ei. Toate aceste aspecte au marcat autorul H.von Hunting pentru:

a introduce conceptul de „victimă activantă”, din care reiese rolul victimei în declanșarea actelor violente ale infractorilor. Cu privire la acest criteriu B. Mendelson distinge următoarele categorii de victime:

e total nevinovată - comiterea infracțiunii se datorează numai agresorului, victima fiind în această

calitatea doar datorită împrejurărilor (pruncuciderea ca consecință a vătămării a integrității corporale);

e mai puțin vinovată decât criminalul - agresiunea poate fi reproșată într-o oarecare măsură comportamentului victimei (incitant, provocator, ignoranța, imprudența);

* tot atât de vinovată ca și infractorul - în această situație se apreciază existența a două persoane vătămăte și doi criminali, deja rămâne la discreția instanței de judecată să califice calitatea fiecăruia (în cazul depășirii legitimei apărări);

* mai vinovată decât infractorul - rezultatul acțiunii criminale apare în urma actelor de precipitare, facilitare comise de către victime (înjurături grave adresate delicventului, agresarea acestuia);

* total vinovată - victima este cea care a inițiat conflictul (înfăptuiește un atac, ca urmare a căruia ea este omorâtă);

* victimă simulantă - victimele false care încriminează un delict unei alte persoane cu scopul de a proteja pe altcineva, sau drept răzbunare [7, p. 290-291].

De asemenea, din punct de vedere al **vinovăției victimei**, criminologul român Veniamin Mendelssohn (1956) distinge următoarele categorii de victime: absolut nevinovate; având o vinovăție minoră; la fel de vinovate ca și infractorul; mai vinovată decât infractorul; absolut vinovată; victimă-simulant (bolnavii psihic, minorii) [4, p. 338].

Cu toate acestea, există situații în care **vinovăția victimei** nu reduce răspunderea penală a infractorului, ne referim la circumstanțe care au contribuit imprudent la săvârșirea infracțiunii, ca exemplu: în timpul furtului din buzunar victima n-a fost atentă etc. Trebuie să menționăm că neglijența unor persoane nu este și nu ar trebui să fie un motiv pentru a aduce atingeri inalienabilității persoanei.

Investigarea **vinovăției victimei** este remarcată nu doar pentru analiza mecanismului infracțiunii, individualizarea răspunderii și pedepsei penale a su-

biectului, dar și pentru dezvoltarea și implementarea măsurilor de prevenire victimologică. Indiferent de ce formă este vina victimei, morală sau juridico-penală, persoana vătămată în anumite condiții trebuie să poarte responsabilitatea: morală, disciplinară, administrativă, civilă, penală. În ultimul caz, victima se transformă în învinuit, inculpat, condamnat, adică în infractor sau mai exact în victimă-infractor [7, p. 181].

Considerăm oportun studierea caracteristicilor victimologice ale personalității și comportamentului victimei ca bază științifică pentru elaborarea recomandărilor de profilaxie, pentru depistarea infractorului și a subiectului real al infracțiunii, pentru stabilirea corectă a vinovăției subiecților și ulterior pentru aplicarea corectă a pedepsei penale sau aplicarea unei pedepse mai blânde în situațiile în care persoanele au fost provocate să comită delikte, pentru că legislația penală urmărește pedepsirea indivizilor care cu adevărat sunt vinovați și nicidecum, pedepsirea persoanelor care n-au nici o vină. În acest sens există principiul prezumției de nevinovăție stipulat în CPP al RM în art.8 și prevede clar și concis că nimeni nu poate fi declarat vinovat atâta timp cât vinovăția sa nu este dovedită. Precum și art.6 CP al RM include principiul caracterului personal al răspunderii penale cu semnificația că orice persoană este supusă răspunderii penale numai pentru fapta săvârșită cu vinovăție, adică este supusă pedepsei penale doar persoana care a săvârșit o infracțiune cu intenție sau din imprudență. Din acest considerent, propunem de a completa legislația penală cu un articol aparte în Codul Penal care să reflecte gradul real al vinovăției cu formele sale, a persoanei vătămăte.

Concluzii

În încheiere, considerăm justificat, de a lua în considerare toate măsurile enumerate mai sus și aplicate în acțiunile de prevenire a criminalității, în special, actualmente, ar fi de un mare folos interacțiunea or-

ganelor de ocrotire a normelor de drept cu societatea la activitatea de prevenire a ilegalităților și societatea la rândul său să se implice cât mai activ și să susțină sub toate aspectele poliția în activitatea de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, este unica garanție de obținere a succesului.

Victima este persoana fizică care a suferit daune materiale, fizice, psihice, morale în consecința unei infracțiuni. La fel, se definesc drept victime persoanele apropiate sau rudele care se află la întreținerea victimei sau în strânsă dependență materială și care au pătimit ca rezultat al decesului victimei. Astfel definește calitatea de victimă CPP al RM prin art. 59, alin. 1 unde victima nu este doar persoana fizică dar și persoana juridică. O controversie a acestui articol este pct. 1 și 2 al art. 2 din cap. 1 în Decizia-cadru 2001/220/JAI a Consiliului care exclude persoana juridică din definiția victimei prezenta în acest articol.

Dacă e să ne referim la cauzele care induce persoana în situațiile victimogene, acestea sunt multiple printre care: anumite stări mintale, psihologice și emoționale; factori sociali, naturali sau fizici; manifestările temperamentale și comportamentale; valoarea coeficientului de inteligență și cel mai important este familia, cercul de prieteni, anturajul și comunitatea în care individul se manifestă.

La fel de important este comportamentul individului, pre infracțional și în timpul infracțiunii, pentru că persoanele cu un comportament provocator, incitant deseori sunt inițiatorii litigiilor care ulterior îl transformă în victimă. La nivel general s-a constatat că 33,4% din cazuri victimele însuși au creat condiții favorabile și 10,7% din cazuri victimele singure au provocat comiterea delictelor. Toate studiile efectuate au demonstrat că persoanele cu temperamentul coleric sunt cel mai des victimizați pentru că sunt mai impulsivi, nervoși, agresivi, aici redresăm și persoanele extravertite care își manifestă exteriorizat orice emoție.

Lipsa măsurilor de precauție nu rămâne neglijată, întrucât victimele nu țin cont de circumstanțele periculoase la care se expun prin comunicarea cu persoane necunoscute și însoțirea acestora în locuri necunoscute, evitarea măsurilor de protecție a proprietății și bunurilor proprii. Studiile au demonstrat că o bună parte din victime se cunosc cu infractorii, sunt prieteni sau chiar rude.

Totodată, anturajul și cercul de prieteni nu evită să contribuie la procesul de victimizare, atâta timp cât individul își desfășoară acțiunile într-un cerc vicios cu persoane alcoolice, care consumă substanțe narcotice sau alți infractori, riscă să fie victimizat sau chiar autovictimizat. Cercetările au concis că circa 40% din cazuri criminale, victimele au consumat alcool împreună cu infractorul înainte de crimă.

Mai mult ca atât, consecințele care apar în urma victimizării sunt uneori foarte grave, altele mai puțin grave, însă oricum, într-un mod sau altul afectează personalitatea victimei. Urmările pot fi de natură: materiale, fizice, biologice, sociale, morale, financiare, psihologice.

Cele mai grave sunt recunoscute: lipsirea de viață, vătămarea integrității corporale, tulburări psihice și pierderea unor venituri.

Din aceste motive, considerăm drept un lucru primordial în procesul de combatere și prevenire a victimizării informarea cetățenilor în ansamblu despre cauzele și consecințele victimizării, factorii și motivele care formează situațiile victimogene și doar astfel populația va conștientiza riscurile și vor lua atitudine.

În urma studiilor efectuate în acest articol putem formula următoarele *opinii*: criminalitatea și victimizarea actuală ridică mari probleme în cadrul societăților democratice, și cu regret aceasta nu poate fi exclusă din societate întrucât ea este omniprezentă peste tot: în familie, la locul de muncă, pe stradă, mass-media etc. Ar fi ideal ca într-o societate democratică, armonioasă, liberă, să nu existe nici un peri-

col de victimizare, fiecare persoană să fie asigurată că nicăieri nu-l pândește vreun pericol indiferent de statutul său social, economic, profesional. Însă, pentru a ajunge la o astfel de societate este necesar crearea unor strânse legături între membrii acestei societăți pentru a acționa mai eficient prin diferite mijloace legislative, economice, culturale în scopul prevenirii și combaterii victimizării la nivel mondial.

Nu se exclude vinovăția victimei întrucât în marea majoritate a cazurilor victimelor le revine un rol important de a împiedica săvârșirea infracțiunii sau de a contribui la aceasta. Studiile relevă că 45% din victime contribuie prin propriile acțiuni la comiterea faptei criminale, 30% din victime rămân neutre față de actul violent și doar 25% depun efort pentru a împiedica consumarea infracțiunii. Cu toate acestea, legea penală recunoaște situațiile de vinovăție a victimei și vine cu o pedeapsă mai blândă pentru infractori în cazurile când se demonstrează că victima se face vinovată de actele violente a infractorului. Art. 76 CP al RM clasifică circumstanțele atenuante, lit. (g) prezintă ilegalitatea acțiunilor victimei. Art. 79 al aceluiași act normativ dispune: aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege ținând cont de motivele faptei și de rolul celui vinovat.

Cel mai tragic, rămâne de remarcat inversiunea rolurilor în dreptul penal, când victimele supuse unui proces îndelungat de victimizare spre final devin infractorul care își omoară victimizatorul. Acesta este rezultatul dereglărilor psihice formate în urma actelor violente și prezența stării de afect pe care legea penală o califică ca circumstanță atenuantă.

Victimă poate fi oricine și oriunde s-ar afla, însă există persoane cu un grad mai sporit de victimizare și acestea sunt: persoanele de gen feminin, copiii și persoanele în etate. Acestea sunt categoriile de persoane mai slabe din punct de vedere fizic și de aceea sunt potențiale victime ale criminalilor. Crimele la care sunt supuse includ majoritatea infracțiunilor prevăzute de CP al RM: flirt, jaf, vătămarea integri-

tății corporale, tortură, violența în familie, sexuală și morală, amenințarea, răpirea, traficul de ființe umane etc.

Reieșind din cercetările efectuate un grad mai ridicat de victimizare este în spațiul urban, în deosebi în orașele mari ca Chișinău și Bălți, însă la nivel zonal, partea de centru a republicii ocupă locul de fructe pe scala criminalității. Mai mult de atât, pe timp de noapte riscul este mai sporit decât pe timp de zi în orice loc din comunitate, chiar și în propriile locuințe.

Prin urmare, prevenirea și combaterea victimizării necesită un sistem de măsuri individuale, sociale și de stat axate pe combaterea sau neutralizarea factorilor care determină posibilitatea de a deveni victimă. Un proces continuu de activități de informare, seminare informativ-educative, mese rotunde atât la nivel național cât și prin colaborare cu alte state.

În contextul concluziilor făcute ca urmare a cercetărilor efectuate, formulăm următoarele **recomandări**. Crearea unei instituții independente, specializată exclusiv pentru a duce o evidență a victimelor și a potențialelor victime, în special în zonele cu un grad sporit de victimizare. Crearea unei instituții, organizații sau acțiuni de voluntariat care să se ocupe nemijlocit de informarea în masă a populației în toate localitățile din țară, începând cu copiii, părinți și bătrâni, prin intermediul școlilor, primăriilor, caselor de cultură, polițiștilor de sector etc. împărțirea pliantelor și crearea filmulețelor interesante și utile pentru a le publica la televizor sau a le difuza prin intermediul radioului. Informații cu privire la cauzele victimizării, consecințele, persoanele vulnerabile și persoanele victimizante, precum și locurile mai periculoase care trebuie evitate.

Bibliografie

1. Activități de prevenire a violenței fizice în rândul tinerilor desfășurate de Poliția Republicii Moldova,

<http://www.politia.md/ro/content/activitati-de-prevenire-violentei-fizice-rindul-tihnerilor> vizitat la data de 22.03.2020.

2. BÎRGĂU, Mihail. *Criminologie*. Chișinău 2010, ISBN 978-9975-4098-9-6., p. 166.

3. BULAT, Irina. *Victimologie și psihologia victimei*. Chișinău 2013. <http://www.criminology.md/suport/sup30.pdf> vizitat la data de 17.02.2020, p. 14.

4. CIOBANU, Igor A. *Criminologie*. Chișinău 2011, ISBN 978-9975-78-973-8, p. 278-279.

5. Campanii de prevenire a criminalității EUCPN, <https://eucpn.org/> vizitat la data de 30.03.2020.

6. Centrul Național de Evaluare și Promovare a Stării de Sănătate București, Analiză de situație, <http://insp.gov.ro/sites/cnepss/wp-content/uploads/2016/01/Analiza-de-situatie-2015-7.pdf> vizitat la data de 29.02.2020, pag.100-101.

7. GLADCHI, Gheorghe. *Victimologie criminologică: probleme teoretice, metodologice și aplicative*. Chișinău 2005, <https://vwww.slideshare.net/exodumuser/6541319Victimele-infracțiunilor-în-procesele-penale>, https://ejustice.europa.eu/content_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-66-ro.do vizitat la data de 21.03.2020.

8. Decizia Judecătoriei Chișinău (sediul Bucurucani), din 26.02.2020, dosarul nr. la-2046/19, https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdi7558bb54b-a96d-4959-8cc4-09ab2c718c38 vizitat la data de 21.03.2020.

9. HOTCA, Minai Adrian. *Protecția victimelor. Elemente de victimologie*. Editura CH. Beck, București 2006, ISBN (10) 973-655-953-X., pag. 121 Activități de prevenire a violenței fizice în rândul tinerilor desfășurate de Poliția Republicii Moldova, <http://www.politia.md/ro/content/activitati-de-prevenire-violentei-fizice-rindul-tihnerilor> vizitat la data de 22.03.2020.

10. Hotărârea CEDO cu privire la C.S. împotriva RM, art.34 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale [https://hudoc.eclii-coe.int/eng/\(\(%22tabview%22:r%22document%221.%22item%22:\[%22001-168551%22\]1](https://hudoc.eclii-coe.int/eng/((%22tabview%22:r%22document%221.%22item%22:[%22001-168551%22]1) vizitat 27.04.2020.

11. TĂNĂSESCU, Iancu, TĂNĂSESCU, Gabriel. TĂNĂSESCU, Camil. *Metacriminologie*. Editura C.H. Beck, București 2008, ISBN 978-973-115-282-0, p. 428-434.

12. Victimologie criminologică vizitat la data de 15.02.2020.

13. Victimele infracțiunilor în procesele penale, https://ejustice.europa.eu/content_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-66-ro.do vizitat la data de 21.03.2020.

14. Sentința judecătoriei Căușeni din 16.03.2020, dosarul nr. 1-79/18, https://jcs.instante.iustice.md/ro/pigd_integratioii/pdi7244cce54-58d5-44ed-8b2c-1b2-b865d5e56 vizitat la data de 21.03.2020.

15. Rețeaua europeană de prevenire a criminalității reunită la București, <https://www.romania2019.eu/2019/06/12/reunita-la-bucuresti/> vizitat la data de 27.03.2020.

CONSIDERAȚII PRIVIND NOȚIUNEA, ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA MEDIERII CONFLICTULUI ÎN VIAȚA SOCIALĂ

Constantin MIHALESCU

Suceava, România,

Consilier juridic definitiv, mediator autorizat,

Doctorand la Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Academiei de Științe a Moldovei,

Chișinău, Republica Moldova

email: constantin_mihalescu@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-8762-0311>

The current deep crises that contemporary society is facing are the consequence of ignoring and not managing the sources of tension and conflict in time. This fact generated their dangerous development as a consequence of the non-prevalence of the rule of dialogue, negotiation and mediation, a practice of an authentic democracy that values the strength of solidarity and communication. In relation to these practices, slippages of any kind affect the rule of dialogue, negotiation and mediation, and on this background individuals and communities become distrustful of alternative methods of conflict resolution and prefer to approach resolution through other means, such as war that dissipates community assets.

Keywords: mediation, conciliation, conflict, mediation law, dialogue.

Introducere

Într-o lume a controverselor de tot felul, generate de puncte de vedere diferite despre devenirea istorică, determinate de existența mecanismelor unor anumite ordini și de tendința explicării acestora, identificarea modalităților de dezvoltare permanentă a relațiilor sociale apare, în acest context, ca o necesitate.

Odată cu această dezvoltare, în analiza sistemică a mediului social, a raportului între membrii societății sau dintre indivizi și societate, cu conotațiile cognitive-axiologice respective, chestiunea conflictului perceput la nivel individual, aduce în discuție problematica medierii în viața socială.

Medierea, mai mult ca alte abordări similare, are componenta „*ontologică și axiologică primordială, în raport cu care legitimează și conferă validitate oricărei forme de cunoaștere a unora dintre conflictele societății*”, a individului și a raportului societate și individ, la un moment dat [7, p.228].

Așadar, determinarea naturii sociologice a instituției medierii, presupune, în prealabil sesizarea

procesului de apariție, urmată de dezvoltarea sa generică.

Cu excepția perioadei antice, unde domeniul medierii era nesemnificativ conturat în limitele libertății de voință într-o manifestare exclusivă a dreptului privat, evoluția societății a preluat această instituție și a aplicat-o și unor instituții ale dreptului public, cu o accentuată dezvoltare contemporană în sfera dreptului internațional, medierea fiind utilizată, cu valențele ei de comunicare și negociere începând cu secolul XVII, ca fiind una din funcțiile ambasadorului.

Consacrarea internațională deplină însă, a fost obținută în Convenția de la Haga [4] din 18 octombrie 1907, la Titlul 2, art.2, se precizează că „*nu se va recurge la arme înainte de medierea conflictului*”.

Medierea, ca tip distinct de relație umană, în contextul diversității relațiilor umane, a făcut și face obiectul unei abordări pluridisciplinare, reținând atenția filosofiei, sociologiei, pedagogiei, dreptului și științelor politice „*încât a trebuit să opereze atât pe un plan analitic, deslușind mecanismele medierii*

în diverse domenii ale vieții oamenilor cât și pe plan sintetic, subsumând varietatea situațiilor în care intervine medierea unui model teoretic, unei viziuni de natură cuprinzătoare” [2, p.5].

Așadar, născută din domenii și practici pluridisciplinare diverse, medierea este o paradigmă [8], reprezentând, asemenea altor paradigme cum ar fi: timpul, spațiul, comunicarea, paradoxul, informația, globalizarea, etc., un amestec multivalent format din mai multe discipline, din care rezultă „o înțelegere mai bogată și mai nuanțată a lumii și comportamentului uman”.

Totodată, medierea este o practică foarte veche, dar care a dobândit o importanță socială abia în ultimii 30 de ani. Teoria cea mai răspândită afirmă că modelul american din anii 80 [10] a fost împrumutat și aplicat și în Europa, generând și conceptul ADR (Alternative Dispute Resolution), pentru ca ulterior, anii 90, să reprezinte perioada de expansiune maximă a medierii în special și a ADR – ului în general.

Oficial, sub această formă structurată, medierea a fost marcată în Europa prin adoptarea în anul 1998 de către Consiliul Europei a Recomandării CE 1/1998 privind utilizarea medierii în cauze pe dreptul familiei, cu prioritate în situațiile în care sunt afectați minori. Acestui act de naștere oficial i-au succedat ulterior Recomandarea CE 19/1999 privind utilizarea medierii în cauze penale, apoi Recomandarea CE 10/2002 referitoare la utilizarea medierii în materie civilă, pentru ca, prin Directiva CE/52/2008 [5], să fie practic obligate toate Statele Membre să facă demersuri în vederea includerii medierii în cauzele civile și comerciale unde apar cel mai frecvent aspecte legate de apartenența părților la sisteme de drept diferite, respectiv transfrontaliere [11].

Apariția instituției medierii în Republica Moldova este strâns legată de evenimentul declarării independenței la 27 august 1991, moment în care Republica Moldova cunoaște bucuria reînțoarcerii la libertate, declarându-și independența față de Uniuni-

nea Sovietică și redevenind astfel un stat suveran, independent și democratic. Consecința acestui fapt a impus stabilirea relațiilor diplomatice cu alte țări, precum și a legăturilor de colaborare cu organismele regionale și internaționale.

Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței instituției medierii reglementate sau nu de legislația medierii.

Totodată, articolul creionează perspectivele acestei problematice și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale acesteia și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Legislația medierii ca legislație specială distinctă aparținând, în special, de dreptul civil este reglementată prin norme de drept care au ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică ca a oricărei ramuri de drept.

Astfel, au fost utilizate aceleași metode care sunt acceptate în studiul oricărei ramuri a dreptului.

Legislația medierii, prin natura și destinația sa este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interfețe sociale și umane.

Cercetarea fenomenului parte a dreptului civil, se realizează prin folosirea aceluiași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete.

În articol s-ar putea găsi utilizate diferite metode generale cum ar fi: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică, metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

Considerații privind noțiunea, originea și evoluția medierii conflictului în viața socială

Conflictul privit ca una dintre condițiile fundamentale ale existenței umane și ca fapt inevitabil și necesar al interacțiunilor sociale a fost și este, în

mod paradoxal, în unele cazuri, o sursă importantă de progres și inovație cu condiția gestionării sale în mod adecvat. Lăsat nerezolvat sau tratat într-o manieră distructivă, conflictul poate provoca daune foarte mari părților implicate.

Asemenea conflicte cu rol constructiv, numite și conflicte pozitive, angajate permanent în așa zisa „*luptă a contrariilor*”, pot contribui la dezvoltarea, evoluția și progresul societății în general. Soluționarea amiabilă a unor astfel de conflicte, prin negociere sau mediere, scoate cel mai bine în evidență trăsătura pozitivă a conflictelor. Starea conflictuală este o consecință a compunerii societății din indivizi și caracterizează comunitățile care compun respectiva societate.

Trebuie remarcat însă faptul că în cadrul unei comunități concrete, grupare sindicală, asociație militară, familie, club sportiv, stat, organizație internațională, asociație, elementele de înțelegere coabitează cu cele generatoare de neînțelegere [15, p.23].

Ca un paradox, societatea este văzută nu ca element de unitate, ci de separare a indivizilor, „*în pofida a tot ceea ce ar putea să-i unească* [1]”. În opinia lui Durkheim [6], „*două sunt elementele cheie pentru păstrarea unității comunităților și pentru întreținerea relațiilor interne și internaționale pe coordonatele normalității. Este vorba despre solidaritatea umană și alături de aceasta, despre existența unor reguli care să gestioneze relațiile interumane și cărora individul uman să li se supună, dacă nu de bunăvoie, atunci prin forța coercitivă a statului.*” În același timp, Durkheim atrage atenție și asupra faptului că regulile și conflictele se află într-o relație de interdependență, deoarece așa cum arată Thuderoz „*slăbiciunea unora poate fi resorbită de capacitatea altora de a genera o rezolvare sănătoasă*”.

Pe de altă parte, „*binele*” sau „*mai binele*”, nu pare a fi în opoziție totală cu conflictul. În înțelegerea populară binele este incriminat ca utopie.

„*Cel mai bun lucru de făcut*” sau analogia realizată prin sintagma bine cunoscută după care „*mai binele este dușmanul binelui*” demonstrează că și prin intenția de a face „*mai binele*” vom sfârși, în anumite împrejurări, să provocăm un conflict.

Conștiința morală și educația au, și ele, un rol bine determinat. Autorul Sorin –Tudor Maxim [9] în lucrarea „*Conștiința morală*”, cu privire la rolul conștiinței morale în societate, arăta că „*Epoca actuală – o epocă dominată de altfel de relativism – se confruntă cu nenumărate probleme, înfinit mai complexe decât cele cu care s-a confruntat omenirea în întreaga sa istorie trecută, a căror rezolvare nu are niciodată o singură cale sau soluție. În asemenea circumstanțe, crește enorm responsabilitatea conștiinței morale în a alege calea de acțiune căci, în acțiune, ne confruntăm cel mai adesea cu răul, nu cu binele*”. Răul, continuă același autor, „*nu este numai un concept a cărui teoretizare este menită să pună în evidență binele. Răul aparține realității, chiar într-o mai mare măsură decât binele, pentru că, a trăi moral înseamnă a acționa, ori acțiunea – prin natura ei non – ideală – presupune eroare, eșec, greșeală. Într-un anume fel, răul este dimensiunea noastră cotidiană, a unor ființe mărginite cu aspirații nemărginite; a unor ființe deloc sfinte și care nici măcar nu aspiră spre sfințenie.*”

Iată de ce, conceptele de „*conflict*” și de „*bine*” au între ele o graniță subtilă și perversă, lăsând pentru subiecți un culoar facil de trecere de la stare la alta. Pentru noi [12], în aceste condiții, devine extrem de dificil uneori să distingem binele în cadrul unui conflict. Uneori tindem să dorim binele absolut dar, în tendința de a înfăptui binele absolut, în practică, unele persoane generează manifestări de fanatism, de intoleranță, care conduc la consecințe antiumane. Spiritul de toleranță este cea mai elocventă manifestare a principiului „*celui mai mic rău de făcut*”, spirit care ar trebui să călăuzească comportamentul tuturor semenilor noștri, iar munca și

conduita mediatorului, în particular, ar trebui să se călăuzească după acest principiu. Viitorul omenirii reclamă pentru prezent, mai ales dacă ne raportăm la actualul război din Ucraina, spirit de toleranță, conciliere și compromisuri acceptabile. A face aceste lucruri este, în acest caz, o opțiune corectă și morală.

Oamenii, de-a lungul vieții, cu sau fără voia lor, sunt angajați în conflicte continuu, se dușmănesc și se luptă între ei pentru existență sau pentru a se domina iar, câteodată, lupta devine atât de aprigă încât li se trezesc sentimente haine, animalice, născându-se astfel dictonul latin *Homo hominus lupus* (Omul este lup pentru om). O constantă a comportamentului multor indivizi ahtiați după controlul și stăpânirea altora este găsirea unei căi pentru introducerea invidiei și zăzaniei între membrii colectivității, după dictonul *Divide et impera* (Dezbină și stăpânește). Experiența istorică ne arată că singura cale umană de rezolvare a contradicțiilor dintre oameni este negocierea și medierea, susținute de cultura păcii în care valorile universale sunt apărute și susținute prin educație, instituții morale și juridice, toleranță, dialog, prosperitate, democrație etc. Popoarele lumii conștiente de importanța acestor valori universale au statuat „*cultura păcii*” în rezoluția adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite [3], definind-o prin prisma valorilor, a atitudinilor și a comportamentelor care resping violența, previn conflictele prin soluționarea rădăcinilor acestora și soluționează problemele prin dialog și negociere.

Această „*cultură a păcii*” a fost apoi dezvoltată în cadrul congresului Internațional UNESCO din 1989, Uniunea Europeană, în anul 2012, primind Premiul Nobel pentru Pace, pentru eforturile și demersurile pe care le-a făcut în această direcție [13].

Construcția unei culturi a păcii presupune două aspecte. Pe de o parte, este nevoie de construirea unui tablou spiritual pozitiv asupra acesteia [14, p. 2], iar pe de altă parte trebuie privit tabloul creat de

realitate, adică predispoziția umană către violență, dar și capacitatea umană de a dezvolta medii pașnice [14, p.2].

Concluzii

Așadar, în viață vom fi martori în permanență la o panoplie de conflicte vizibile ori nu, în funcție de stadiul lor de dezvoltare, dinamica și intensitatea cu care se manifestă, fapt ce face ca nu de fiecare dată părțile implicate să poată realiza că sunt implicate într-un conflict real, în mod deosebit când acestea se află într-un stadiu incipient sau latent. Conflictele reprezintă o provocare la tot pasul, la orice vârstă și în orice domeniu al vieții sociale atât timp cât trăim într-o lume plină de conflicte. Extrapolat de la nivel de individ la nivel de societate, conflictul privit ca una dintre condițiile fundamentale ale existenței umane și lăsat nerezolvat sau tratat într-o manieră distructivă ca în cazul situației din Ucraina, poate provoca daune foarte mari părților implicate și nu numai.

Bibliografie selectivă

1. ADAIR, C., TOTEFF, C. *Utopian Visionar; în Sociological Theory*, vol. 13, 1996
2. ANCHEȘ, Diana-Ionela. *Medierea în viața social-politică*. Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Liviu-Petru Zăpârțan. București: Editura Universitară, 2010, 386 p, ISBN 978-606-591-083-6.
3. A/RES/52/13 – <https://www.culture-of-peace.info/history/introduction.html>. (vizitat 24.10.2020).
4. Convenția de la Haga [citată 5.12.2022]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/g42tamzq/conventia-de-la-haga-din-18-octombrie-1907-relativa-la-adaptarea-la-razboiul-maritim-a-principiilor-conventiei-de-la-geneva>
5. Directiva 52/2008/CE a Parlamentului European și Consiliului European. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=D> E. (vizitat 18.12.2022)
6. DURKHEIM, E. *De la division du travail social*, P.U.F., coll. „*Quadrage*”, Paris, 1983.

7. FLORESCU, Dumitru A. P., BORDEA, Adrian. *Medierea*. București: Editura Universul Juridic, 2010, 228 p, ISBN: 978-973-127-422-5.

8. MARCUS, Solomon. *Paradigme universale*. Pitești: Editura Paralela 45, 2005 [citat 12.10.2021]. Disponibil: https://kupdf.net/download/solomon-marcus-paradigme-universale_59a807d2dc0d604344568edb_pdf.

9. MAXIM, S.T. *Conștiința morală*. Ed. Junimea, Iași, 1999, 212 p. ISBN: 973-37-0433-4.

10. MIHALESCU, Constantin. *Evoluția conflictului și medierii conflictului în viața socială* [II]. *Revista Medierea* online. București. România. Data apariției: 11 octombrie 2015 – Disponibil: <https://www.facebook.com/groups/441775839258858/search/?q=constantin%20mihalescu>

11. MIHALESCU, Constantin. *Necesitatea întăririi*

instituției medierii în cauze comerciale în România și Republica Moldova, Revista Supremația Dreptului nr.1, Chișinău, Republica Moldova, 2021, pp. 109-119.

12. MIHALESCU, Constantin. *Conflictul și istoricul medierii conflictului*, Revista Națională de Drept nr.2, Chișinău, Republica Moldova, 2021, pp. 71-83.

13. MIHALESCU, Constantin. *Conflict și mediere (I)* – Ziarul de pe Net - <https://www.ziaruldepenet.ro/2014/09/17/conflict-si-mediere/>. România, Data apariției: 17.09.2014

14. RIVERA, Josep de. *Introduction*, în vol. *Handbook on Building Cultures of Peace*, Springer, New York, 2008.

15. THUDEROZ, Ch. *Conflictualitatea este inerentă, cosumstanțială oricărei societăți în aceeași măsură ca și violența sau bunăvoința*. – J. Freund, *Sociologie du conflit*, P.U.F., Paris, 1983, p. 23.

RELAȚIA ÎNTRE ȘTIINȚĂ, TEHNOLOGIE ȘI INOVARE ÎNTRU DIMINUAREA CRIMINALITĂȚII

Uliana SÎRBU

Lector universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: uliana.sirbu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4159-3714>

Science is constantly evolving, from robotics, artificial intelligence to the extraction of traces of EDN from the air, electronic expertise technology. Neural networks play a decisive role in creating, ensuring security and for the last time. Technology, which comes to the aid of specialists, to discover crimes.

Keywords: *innovation, technology, digital crime, security, prevention, research, reduction crime.*

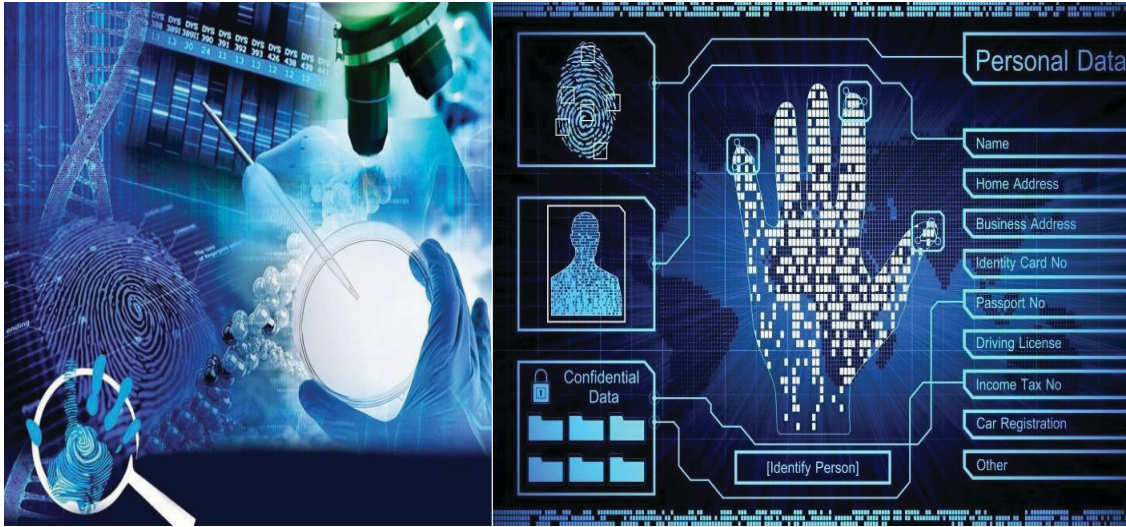
Știința și tehnologiile se asociază cu inteligența artificială, nanotehnologii, cercetare biochimică, genetică, inovații, cu laboratoare dotate tehnologic în diverse domenii, etc. Știința înzestrată cu putere imensă, poate răspunde la multe întrebări, face față majoritatea provocărilor, și evident poate aduce claritate și lumină. Legătura între știință, tehnologii și inovații fiind una evidentă și distinsă. Rolul științei în această îmbinare fiind superior infinit. Deoarece, datorită revoluției industrial-tehnologice, aparentă în a doua jumătate a secolului XX, aceste trei componente au conceput, fortificat diverse științe exacte și socio-umaniste. Toate acestea au dus la progres și influențează în continuare condițiile de existență, și posibilitățile de dezvoltare a lumii. Cu impact pozitiv sau negativ, rămâne la aprecierea și cercetarea continua a savanților, cercetătorilor. Progresul merge cu o viteză alarmantă: cercetare și dezvoltare a tehnologiilor spațiale, capsulele de anabioză, sau pentru eutanazie, imprimarea 3D a unor organe sau membre ale corpului uman, vizualizare computerizată, cipurile subcutanate, care permit stocarea informației necesare despre o persoană, extragerea EDN-lui din aer, folosirea roboților, dronelor la intervenția în cazul actelor de terorism, incendiu, calamități naturale, conservarea

mirosurilor din diferite tipuri de urme și păstrându-le, ceea ce ajută la identificarea personală a infractorului, automobile, trenuri care nu necesită de a fi conduse, dețin sistem de autopilotare, etc. Introducerea cipurilor oamenilor a fost fezabilă și a provocat și un val de îngrijorări în rândul scepticilor, reprezentanților bisericii. Crezând că, acest lucru va pune capăt confidențialității și securității datelor cu caracter personal. Cipul cu o micro schemă de dimensiuni foarte mici se injectează sub pielea oamenilor viitori. În care se poate aduna toată informația necesară despre om și care poate fi prezentată doar prin mișcarea ușoară a mâinii. Așa dar în Suedia a devenit populară procedură și necesar de comodă această tehnologie. De altfel spus NSF cipuri sunt pretutindeni, în telefoanele mobile, cu care se poate face achitarea sumelor bănești dacă se folosește Google, Apple. Biocapsula NGS cu cipul XNT extrem de mic se încorporează oamenilor din SUA. Cu ajutorul căruia se poate obține controlul asupra oricărui dispozitiv, fără folosirea altor instrumente tehnologice sau aplicații. Este uimitor faptul că, oricare doritor poate deveni cyborg pentru doar 99 \$, în set inclus instrumentul de injectare cu cip sub forma unei seringi.

În domeniul inteligenței artificiale există o întreagă

secțiune despre robotizare, vedere artificială, ce ajută robotul să înțeleagă și să evalueze lumea înconjurătoare și unele situații critice. Această cercetare a luat asalt la începutul anilor 50 ai secolului XX. Realizată de

către neofiziologul american Frank Rozemblatt, a inventat modelul matematic. A fost primul model al rețelei neuronale artificiale dezvoltate, care este folosit și astăzi.

Un algoritm care încearcă să separe două tipuri de forme simple: pătrat și cerc. Iar vederea computerizată de astăzi a făcut evoluții gigantice și o avansare imensă. Tehnologie capabilă să distingă fețele umane cu o precizie de 99 %. Tehnologie pe larg folosită în medicină, în sistemul de securitate și nu în ultimul rând în criminalistică [1]. Dar și la efectuarea analizei criminologice. Denumită Tehnologie de cercetare 3D.

În ultima perioadă în Moldova domeniului cercetării și inovațiilor se acordă o atenție aparte. Cu propuneri de cercetare în cadrul proiectelor de finanțare europeană. Investirea statului moldav în educație și știință trezește multe critici. Știința reprezintă partea indispensabilă a domeniului educației. Astfel, treapta învățământului mediu profesional, de licență, masterat, doctorat, imposibil de imaginat în realizare, existență și dezvoltare fără

cercetare științifică. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată oferă instruire temeinică în domeniul criminologiei, dreptului, jurisprudenței și în alte domenii adiacente. Inițiază și desfășoară cercetare științifică în domeniu, diverse măsuri științifice, proiecte, elaborează produse curriculare, teoretice, metodice și științifice, contribuie la colaborare și conlucrare în cercetare. Paleta produselor elaborate și propuse se află în continuă extensie. În cadrul laboratoarelor se realizează aplicații practice, se valorifică tot potențialul creativ de cercetare, unde mentorii pot ghida cu iscusință în teorie și cercetare științifică și pot răspunde la diverse întrebări a tinerilor cercetători.

Scopul cercetării constă în a efectua o analiză și interpretare a tehnologiilor existente, legate de supraveghere video a celor propuse de viitor, și de a verifica puterea probantă. De constatare și de a da

răspuns la ipoteza, precum că, această tehnologie ar elimina total criminalitatea și aceste realizări științifice care ne vor schimba radical lumea, iar viața v-a deveni mai sigură și mai securizată.

Rezultate obținute

O provocare uimitoare a stat în fața științei. Cercetătorii din Londra au reușit să extragă EDN-ul din aer. În cadrul studiului sa constatat că, plantele și animalele, adică toate organismele vii emană ADN-ul și interacționează cu mediul. Acest ADN poate fi izolat de mediu. Numit EDN din cuvântul englez *enviromental*–mediu. Anterior, această extracție se făcea din apă, sol, obiecte. Anume aerul a devenit obiectul cercetării respective, efectuat cu ajutorul rozătoarelor. Aerul a fost condus prin tunelurile lor cu o pompă și apoi trecut printr-un filtru umed, eliminând substanțele volatile, particulele fine și praful. După analiză, a fost posibilă determinarea speciilor de organisme vii din aceste tuneluri. Aerul din jurul nostru este în esență un purtător de ingrediente și tot felul de resturi microscopice din ADN și acestea pot fi colectate și analizate. Dar într-un spațiu deschis, acest lucru nu se poate face, ci doar în încăperi închise, prin care se poate pompa și filtra mult aer. Totodată cercetătorii au efectuat și ei însuși acest test și au găsit propriile urme și dovezi incontestabile ale implicării lor în aceste urme a ADN-ului în aerul laboratorului. Demonstrând astfel presupunerea prezenței unei anumite persoane într-un anumit loc. Această tehnologie a fost preluată de experții criminalistici din Anglia, SUA, Rusia. Poate deveni aplicabilă și pentru experții genști, biologi, ecologi, epidemiologi, medici, care desfășoară cercetări în domeniul răspândirii epidemiilor, virusurilor, diferitor boli, maladii, etc. [2].

Trebuie de remarcat faptul că, în Federația Rusă, deja de mai mulți ani în laboratorul criminalistic se efectuează extragerea mirosului și conservarea într-un vas a acestuia. Mirosul care aparține anumitei persoane și permite cu exactitate de a identifica infractorul,

chiar peste ani. Microscopul este unit cu computerul și tehnologiile necesare cercetării de laborator [3].

Altă cercetare științifică legată de subiect, care are o amploare și influență mondială, ține de tehnologie, inovare, securitate-camera video, de supraveghere internă și externă. Potrivit diferitelor estimări și ipoteze ale oamenilor de știință, lumea în care tehnologiile vor distruge criminalitatea în majoritatea țărilor dezvoltate, va fi până în 2030. Aceste discuții, dezbateri în mediul științific persistă până în prezent. Deoarece instalarea camerelor video, în majoritatea locurilor și anume prin eliminarea zonelor oarbe, asigură nu doar securitatea, dar anume acest fapt v-a elimina total infracționalitatea. Ceea ce prezintă interes deosebit față de viața urbană, adică orășenească. Turiștii până la plecare în călătorii, se vor interesa despre aceste instalații în țara gazdă. Respectiv criminalitatea urbană va scădea minimum la 98%, spre deosebire de indicatorii existenți, restul 2% din infracțiuni vor rămâne pentru infracțiuni comise din mânie, răzbunare, legitima apărare sau în stare de afect. S-a propus dublarea camerelor de supraveghere, una în vizorul celei de a doua, prin armare de a treia, a patra și așa mai departe. Prin urmare datorită acestei tehnologii, făptașul va fi urmărit de la locul comiterii, sau ieșirii din casă, tot parcursul său, și locul aflării, ascunderii. O lume în care ești în siguranță, în care nu există crime fizice, cele stradale, comise împotriva persoanei, să-ți poți lăsa liber obiectele personale în stradă sau descuiate, pare o utopie. Fără reprezentanți a subculturilor, bandiți, violatori, hoți și alți criminali, și un lucru îi va opri de la comitere, conștientizarea inevitabilității pedepsei. Tehnologii a prezentului și viitorului care fac viața noastră sigură. Orice ar face o persoană care a săvârșit o încălcare de lege, indiferent cum ar încerca să se ascundă de justiție, va fi găsită cu o probabilitate de 100 de % și nu poate face nimic în privința asta, oricât de gândită n-ar fi infracțiunea. Acțiuni precum furtul, încăierarea, vandalismul, atacul, răpirea, actul

terorist, huliganismul în interiorul orașelor vor fi pur și simplu imposibile din punct de vedere fizic. Oricum, cât de bine n-ar fi asigurată securitatea contra criminalității, în primul rând ar trebui să fie cunoscută și respectată securitatea personală informațională, financiară. Instruiri moderne și meserie: Data Analyst, Data Scientist. Este capacitatea de a face analiză și procesare a datelor, tot ce ține de inteligența artificială și de rețea. Cea mai întrebuițată meserie de astăzi. Rețelele neuronale deja astăzi reprezintă un rol decisiv în crearea, asigurarea securității și pentru viitor. Specialiștii din acest domeniu știu să recunoască fețele criminalilor căutați sau să se observe dacă șoferul a adormit în timp ce conduce automobilul, detectând prezența virușilor din suporturile video. Potrivit ultimilor estimări statistice, la 100 de mii de oameni din lume revine mai mult de 6 crime pe an.

Cercetători afirmă că, chiar și pe termen scurt, rata criminalității este în scădere în majoritatea țărilor civilizate. În New York, în ultimii 25 de ani, rata omorurilor a scăzut cu 85%.

Cercetătorii criminologi afirmă că, chiar dacă criminalitatea este în scădere, în ultimii doi ani au apărut noi tipuri de contravenții și infracțiuni. Sociologii și psihologii din Statele Unite au fost primii care au găsit o scădere cu 50% a criminalității. Criminologii au descoperit, la începutul anilor '80 ai secolului XX, că majoritatea din tipurile de infracțiuni se aflau în declin. La începutul anilor 2000, infracțiunile, înregistrate prin anchetele victimologice de către organele de drept, au scăzut cu peste 70%. Acest fenomen a fost numit atunci american. Dar deja la mijlocul anilor 2000 a devenit evident că scăderea criminalității se referă la toate țările dezvoltate. Aplicarea tehnologiei și inovației pentru combaterea criminalității a fost o decizie bună pentru aceste țări. La moment există peste 20 de ipoteze care explică scăderea criminalității, inclusiv explicații despre bunăstarea economică a acestor țări, propaganda prin mass-media a unui stil de viață uman, tolerantă, etc.

Dar când oamenii de știință au început să explice și să demonstreze multe dintre aceste ipoteze, s-a dovedit că nici una dintre ele nu explică motivele scăderii criminalității în aceste țări fruntașe. Și o singură ipoteză confirmă acest lucru - dezvoltarea tehnologică a mijloacelor de securitate, ceea ce duce la faptul că, comiterea faptică a unei încălcări de lege și convingerea de a nu fi depistat de poliție, devin tot mai complicate.

Argumentele de contestare sunt că, eliminarea totală a criminalității este imposibilă, cât de înalt n-ar fi asigurat nivelul tehnologizării și al securității. Chiar și a unor tipuri de infracțiuni, cu ajutorul diferitor metode de cercetare și de activitate, instrumente tehnologice este posibil de îndeplinit doar micșorarea nivelului criminalității. Pentru că, săvârșirea acțiunilor ilegale poate fi comise și neintenționat sau din lipsa atenției a făptuitorului.

Totodată cercetătorii promet că, cu ajutorul tehnologiei în câteva decenii, până la jumătatea secolului XXI, și cu dezvoltarea neurofiziologiei se va reprograma complet creierul unui criminal recidivist. Pentru a-l vindeca de dispoziție distructivă, acțiuni criminale, infractorii nu vor trebui închiși, izolați, ci trimiși la un curs de stimulare transcranială pentru a corecta zonele creierului responsabile de lăcomie, iar la conceperea copiilor, criminalilor se va suprima genetic tendința de agresivitate și, deopotrivă, va crește tendința spre comportament altruist. Toate acestea vor duce la faptul că, până la sfârșitul secolului al XXI-lea, fenomenul delictual va dispărea. Și tot trecutul experimentat va rămâne pentru discuție în istorie.

În China sunt instalate peste 200 miliarde de camere video. Oamenii cu măștile pe față sunt identificați la 99,5%. Popul liderilor este urmat de SUA, Rusia. Apoi de Germania, Japonia, Anglia.

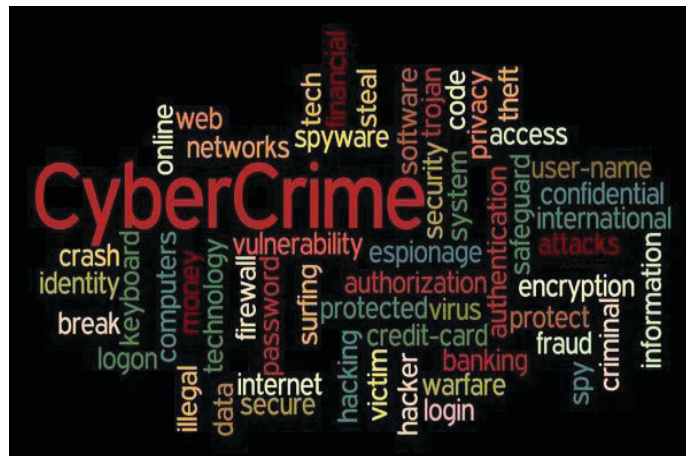
În SUA sau efectuat cercetări, testând o rețea neuronală, care determină postura unei persoane. Dacă a căzut și stă la pământ. Prin fixarea camerei video,

rețeaua neuronală transmite un semnal către spital și o ambulanță se deplasează la locul destinării pentru a oferi ajutor medical [4].

Datele oferite de *mvd_police*, în Rusia, dotarea masivă a străzilor, localurilor publice cu video camere, a traseelor, drumurilor publice, regionale, oferă un nivel înalt de securizare, dar și prevenire sau depistare a încălcărilor comise de făptași. Infractorii aflați în căutare, cu atât mai mult sunt de găsit. Poți fi recunoscut chiar și după mersul tău. Căutarea de către poliție a devenit multi-inovativă. Viteza de căutare într-o bază de date dintr-un 1 miliard de

imagini în 10 secunde. Computerul citește creșterea lungimii brațelor, silueta omului. La aceasta se va adăuga o bază cu tatuaje, semne distinctive, vocea și învelișul exterior al ochiului. Pentru aceasta, sa propus finalizarea în următorii trei ani a bazei de date biometrice centralizate. Nu sunt oferite detalii, nu este greu de înțeles că noi înșine furnizăm unele dintre informații folosind IP, GP deschis, accesul și chat-urile vocale vor ajuta la identificarea fiecărei persoane individual. Știința criminalistică a avansat considerabil, fapt despre care relatez în continuare.

Intersectarea interramurală a domeniilor de

criminologie, drept, drept penal, criminalistică, a ramurilor procedurale, permite de a face anumite constatări. Următoarea realizare științifică majoră și inovare, este observată în știința criminalistică. Ilegalități digitale-*syber crime*, până în prezent trezește multă curiozitate și discuții în rândurile cercetătorilor și a specialiștilor. Potrivit relatărilor specialiștilor Direcției Principale a Comitetului de Investigații al Federației Ruse, în era digitală au apărut noi urme, care nu pot fi văzute sau atinse. Societatea modernă nu poate exista fără tehnologie. Întreaga noastră viață este legată de spațiul informațional digital. Rețelele de socializare sunt de interes pentru agenți, în special pentru experții criminaliști, știința criminalistică, criminologică, în general pentru serviciul de securitate, de investigare, pentru descoperire și activitate anticrimă. Mai mult ca atât, rețeaua de socializare reprezintă principala sursă despre locul comiterii ilegalității. Unde, dacă victima este cunoscută, atunci făptuitorul este necunoscut. Urmele sunt doar o combinație de cifre, și criminalii încearcă să le distrugă. Pare o sarcină simplă în lumea digitală. Dar chiar și după ce l-a deletat, expertul criminalist îl va putea găsi în coșul digital, pe rețeaua mondială. Direct către media în *cloud*. Aceasta este o ramură complet nouă a științei criminalisticii digitale, care a reușit să dezvolte trei științe subsidiare: cercetarea electronică, supraveghere video, expertizarea video-digitală. Cercetarea electronică a mediilor de stocare, când trebuie de studiat conținutul unui flash, hard disk, oricărui suport de stocare, sau de restabilirea datelor deteriorate. Sau un chat nimicitor, care a avut loc pe un telefon mobil. Camerele video încorporate în diferite dispozitive produc înregistrare continuă. Cu ajutorul tehnologiei, înregistrarea video de orice complexitate, chiar și cu o imagine slabă, precum și cunoștințe și experiență, experții criminaliști pot rezolva cele mai dificile sarcini care le sunt puse, pentru cercetarea și descoperirea infracțiunilor. De asemenea, această

tehnologie permite de stabilit persoana care a comis infracțiunea, chiar și care și-a schimbat înfățișarea, și-a ascuns fața de camera video sau, de exemplu, a îmbrăcat haină voluminoasă, ceea ce face dificilă determinarea fizicului și a înălțimii. Video, examinarea tehnică, criminalistică, cu o precizie mare, în centimetri și milimetri, determină parametrii persoanei specificate: înălțimea, fizicul, culoarea îmbrăcăminteii dacă imaginea a fost alb-negru. La fel și masca de pe fața criminalului cu ajutorul tehnologiei și expertizei poate fi scoasă cu ușurință. Cu astfel de probe, având validitate științifică, obiectivitate, vinovăția autorului infracțiunii va fi dovedită deplin [5].

Concluzii

Ca și în majoritatea domeniilor de cercetare, cea mai importantă problemă identificată ține de modul de implementare, a noilor tehnologii în sectorul public, de realizare a securității naționale prin următoarele: transferul tehnologiei, livrarea, consolidarea capacităților de implementare, în special capacitatea de a inova și evident de menținere, securizare, întreținere a sistemului legat de tehnologii (serverilor).

Orice inteligență artificială cedează în fața intelectului uman, și pentru faptul că nu se manifestă robotizat procesele psihice asemenea celor umane, ca de exemplu intuiția. Pe de altă parte dacă nu va fi efectuată educarea sau reeducarea populației, nici o tehnologie nu va fi de folos.

Adică, dacă profilaxia nu va fi efectuată sau nivelul acestei componente principale va fi inefficientă, nu va fi rezultat regresiv, dar deopotrivă progresiv în creșterea nivelului criminalității.

Contextul tehnologic, se poate realiza doar datorită cunoștințelor suficiente, a experienței, a capacității de inovare a specialiștilor din domeniile corespunzătoare. Care pot ajuta la prevenire, cercetare și descoperire a infracțiunilor, soluționarea diverselor probleme

în acest sens. Dar, înafara cheltuielilor imense, internetul, instrumentele tehnologice, având aceleași caracteristici tehnice, se ieftinesc pe an ce trece. În pofida riscurilor, avantaje sunt mai multe pentru folosirea acestei tehnologii.

Pentru Republica Moldova decalajul tehnologic, povara financiară și nevoia de restructurare necesită eforturi substanțiale de modernizare și înlocuire a vechilor structuri. În teorie, totul este bine până când acest sistem nu cade în mâini nepotrivite, criminale. De aceea la acceptare, aprobare, implementare a tehnologiei este nevoie de determinare a costului efectiv estimat pentru folosire, deservire, control. Apoi asigurarea cadrului normativ și a mecanismului funcționării a acestui sistem.

Pentru autoritățile publice, ca recomandare ar fi instalarea tehnologiei de supraveghere video întru rezolvarea problemelor legate de monitorizarea lucrărilor publice, asigurarea ordinii și securității

publice, ceea ce permite diminuarea cheltuielilor de personal și a celor de introducere a unui număr mai mare polițiști.

Surse de referință

1. <https://youtu.be/7Jg8R8Vx5ac>, accesat în luna decembrie 2021.
2. <https://www.sciencedaily.com/releases/2021/03/210331085742.htm>, Evidence of DNA collection from air, accesat în luna decembrie 2021.
3. <https://rg.ru/2020/04/24/novaia-ekspertiza-mvd-pozvoliaet-najti-prestupnika-spustia-mnogo-let.html>, accesat în luna decembrie 2021.
4. <https://youtu.be/JVcHmG5eG1w>, accesat în luna decembrie 2021.
5. https://youtu.be/_QTtIF6UEQ, accesat în luna decembrie 2021.
6. <https://www.google.com/search>, imagini foto, accesat în luna decembrie 2021.

ISSUES REGARDING THE TRANSNISTRIAN CONFLICT RESOLUTION IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Ludmila OLEINIC

Doctor of Political Science, Associate Professor, The American University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: oleynyckliuda2@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-5884-9563>

Experiența Republicii Moldova demonstrează că o rezolvare durabilă a conflictului transnistrean, bazată pe respectarea dreptului internațional, precum și a principiilor și angajamentelor OSCE, este imposibilă fără o mai mare responsabilitate a Rusiei. Aplicarea instrumentelor de soluționare a conflictelor interne la ceea ce sunt conflicte interstatale este înșelătoare și riscă nu numai să prelungească astfel de confruntări, ci chiar să le facă mai dificil de rezolvat, mai ales în contextul actualei configurații geopolitice și al conflictului ruso-ucrainean. Cu părere de rău conflictul transnistrean continuă să rămână nesoluționat, iar rezultatul războiului Rusia-Ucraina va avea, fără îndoială, un impact asupra Chișinăului și Tiraspolului.

***Cuvinte-cheie:** conflict secesionist, reglementare, război, rezolvare, dispută, negocieri, pacificatori.*

The question of the involvement of the Transnistria in the theater of hostilities in Ukraine since the beginning of Russia-Ukrainian war has become topical. This issue is attracting increasing attention mainly due to two factors. First, the Ukrainian leadership fears the possible participation of Russian troops stationed in Transnistria in Russia's military operations, increasing hostilities in the southern theater towards Odessa. Second, there is the risk of a preventive military strike by Ukraine itself against military facilities in Transnistria. Indeed, on April 25-26 there was a series of explosions in the region that affected the building of the Ministry of State Security in Tiraspol, a radio center in the village of Mayak, and the largest ammunition depot in Eastern Europe in the village of Kolbasnoy. This increased fears among observers, experts, and the local population.

Separatist authorities said Ukrainian "infiltrators" were responsible. But Ukrainian President Volodymyr Zelensky has blamed Russian special ser-

vices. Russia officials mentioned that it is concerned as it has about 1,500 troops in Transnistria. In its turn the Transnistria authorities said, as a result of explosions no casualties were reported, but a red "anti-terrorism" alert is now in force, meaning heightened security in the territory, which broke away from Moldova in a brief war in 1992. A Transnistria official said three unidentified infiltrators from Ukraine had attacked the security HQ with a grenade launcher, but that claim has not been verified.

A flare-up in Transnistria could destabilise Moldova and open up a new front in the Ukraine war. Odessa, Ukraine's key port city, lies just east of Transnistria. If Russia reinforces Transnistria, it might then move on Odessa from the west. Its push on the city from the east was blocked by Ukrainian troops. That would divert Ukrainian forces who are already seriously stretched. The Russian general, Rustam Minnekayev, said that control over the south of Ukraine is another way out to Transnistria, where there are also cases of oppression of the Rus-

sian-speaking population. President Vladimir Putin has pledged to “protect” ethnic Russians in ex-Soviet republics. That was his argument for invading Ukraine. Moldova was formerly a Soviet republic. Today Moldova’s closest ally is Romania but, unlike Romania, Moldova is not in NATO or the EU. Moldova’s President Maia Sandu is strongly pro-EU, but her predecessor Igor Dodon who still has many supporters was pro-Russian. For 9 May, the Victory Day, Moldova has banned public displays of the St George ribbon and the Z sign identified with the Russian military invasion of Ukraine [1, p. 2].

The Ukrainian war and the presence of Russian military units in Transnistria raise concerns that Russia’s next move may be Moldova. However, current data do not yet give the impression that Russia will follow such a path. On the other hand, although Transnistria seems to be an ideal site for Russia to launch an attack on Ukraine or Moldova, the ability of the pro-Russian Transnistrian government to fight Ukraine or Moldova in its current state is unlikely. Therefore, in such a case, the possibility of directing Russian troops to the region comes to the fore, and a possible military shipment of Russia may bring more problems in the course of the war with Ukraine. It is obvious that the priority for Russia is not to encounter new types of problems at the moment.

In addition, although Moldovan Prime Minister Natalia Gavrilița has declared that unlike Ukraine, Moldova does not want to join NATO and is in a constitutionally neutral status, the possible military shipment of Russia to the region may trigger the addition of international sanctions, as well as may cause its disappearance of relationship with Moldova. It can be stated that if Russia, which is advancing step by step in the east of Ukraine, seizes Donbass, which is the primary target, it does not seem possible to stop. In the context of Transnis-

tria, it is more likely that the new target would be the south of Ukraine in the likely scenario. In this sense, although the establishment of a Russian line extending to the Transnistria region is a promise, such a situation will not only provide a land connection to Transnistria, but also cut off Ukraine’s connection with the Black Sea, which was cut off from the Sea of Azov [2, p. 1-2].

From the start, Kyiv has routinely expressed concern about the possibility of attack from the Moldovan separatist territory, either by Transnistrian forces or by Russian troops stationed there. Ukraine shares a 400km-long border with Transnistria, which hosts a 1,500-strong Russian peacekeeping force and has its own military. For example, in a report on 17 April, the Ukrainian General Staff announced that three motorised rifle brigades of the Transnistrian army were undergoing a combat readiness check with the participation of Russian Federal Security Service (FSB) officers. According to the Ukrainians, the check revealed that these units were not ready to conduct combat operations. Moldovan officials, on the other hand, have regularly reported no signs of suspicious military activity in Transnistria. And Tiraspol has been trying to convince the Ukrainian authorities that it poses no military threat to the country – while retaining its political and economic relationships with Moscow.

Previously, officials in Kyiv have stated that they have few illusions about the combat effectiveness of Transnistria’s army – made up of local residents without proper military training, armed with old Soviet equipment. But while the Tiraspol administration tries to reassure Kyiv, the existence of a Russian military contingent as well as local Transnistrian forces stationed on Ukraine’s western borders cannot fail to alarm the Zelenskyi administration. Around this time, Ukrainian military intelligence and its military command claimed that Russia was preparing a rocket attack against

Transnistria, with the aim of causing civilian casualties – and would then accuse Ukraine of the attack. It could happen that Russia decides to use its troops and Tiraspol's own forces to open an additional front against Ukraine, supporting the Russian offensive in the Odesa region, said Dumitru Mînzărari, a former secretary of state for the Ministry of Defence of Moldova, currently a researcher at the German Institute for International and Security Affairs. At the same time, Ukraine has now closed all checkpoints on the Transnistrian section of the Moldovan-Ukrainian border. As Moldova's current deputy prime minister for reintegration, Oleg Serebrian, said recently, Moldova, for the first time in 30 years, now completely controls the movement of goods and citizens into the separatist territory. For people living there, this has already led to a temporary shortage of goods and an increase in prices for imported products.

Transnistria seems to be well aware of the complexity of its current situation. According to Moldovan deputy prime minister Serebrian, the Transnistrian authorities have taken an ambivalent position. On the one hand, they demonstrate their peaceful position to Kyiv, suppressing any pro-Russian public displays and keeping a tight lid on news about the war in the official media. On the other hand, Tiraspol continues to remind Chişinău that the region, though sympathetic, is 'not on the same path' as Moldova in terms of EU accession [3, p. 2].

However, the possibility of the war spreading to Moldova and the territory of Transnistria is minimal. Main argument supporting this assumption is that the security system created by and between Transnistria and Moldova over the last thirty years provides elements of regional and international "checks and balances". The separatist region of Transnistria - a narrow strip of land between the Dniester river and the Ukrainian border - proclaimed independence from Moldova in 1990 - thou-

gh the international community does not recognize its self-declared statehood. Up to 700 people were killed in a short border war between Moldova and Transnistria - a ceasefire was signed in 1992. The Agreement on the Principles of Peaceful Settlement, signed on July 21, 1992, after the brief war between Moldovan and Transnistrian troops, forms the foundation of peaceful relations between Moldova and Transnistria. This agreement introduced a Russian peacekeeping force into the combat zone. This force, joined by peacekeepers from Moldova and Transnistria, controls the Security Zone between the warring parties. A Joint Control Commission (JCC), including representatives of Russia, Moldova, and military observers from Ukraine, oversees the management of the peacekeeping forces. The Moldovan government entered into official direct contacts and negotiations with the leaders of Transnistria, based in the city of Tiraspol, in 1993. Only direct engagement between the conflicting parties made it possible to resolve many acute issues. Gradually, these contacts established the minimum but necessary level of trust without which any negotiations would have failed. In other words, Chişinău began to use diplomatic, political, and economic tools to resolve the conflict.

It is worth recognizing that such a strategy gradually began to yield results. For example, the new economic rules established in 2006 gradually allowed Moldova to reorient Transnistrian exports from the Russian Federation to the countries of the European Union. More importantly, this process allowed for the registration of Transnistrian enterprises in Moldova. At the same time, Tiraspol also tried to take the most advantage of the changing foreign economic and regional conditions to receive maximum dividends in its favor. A vivid example of such efforts is the outcome of the negotiations between the leadership of Transnistria and the delegation of the European Union in 2015 on the

subject of certain conditions for the participation of Tiraspol in the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement between the EU and the Republic of Moldova.

In addition to the peacekeeping mechanism of security guarantees, as well as direct contacts between the conflicting parties, the international format of the guarantors and observers ensuring the dynamics of the negotiation process is important. Since 2005, the “5+2 Formula” has been in effect in the search for a settlement, which includes the parties in the conflict (Moldova and Transnistria), the guarantor countries (Russia and Ukraine), the OSCE as the mediator, and the EU and USA as observers. Notwithstanding the criticism of experts about the low effectiveness of this approach, its uniqueness lies in the fact that none of the actors involved exercises a dominant influence on any of the conflicting parties. From the beginning the goal of the 5+2 talks is to work out the parameters of a comprehensive settlement based on the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova within its internationally recognized borders with a special status for Transnistria within Moldova. Since the December 2016 OSCE Ministerial Statement, the negotiations process works on the basis of an output-based approach. At the start of 2017, the Sides identified a “package of eight” priorities, with agreements reached on six of them in November 2017 and in April 2018 [5, p. 1].

International negotiations over Transnistria under the “5+2” Format have been at an impasse since 2019. The future of the talks remains uncertain given Russia’s invasion of Ukraine. Last autumn, Tiraspol and Moscow repeatedly made it clear to Chisinau that they were ready to intensify negotiations on the final settlement of the Transnistrian conflict. In December 2021, Transnistria’s leader Krasnoselsky wrote to Moldovan President Maia Sandu urging the Moldovan side to sit down at the

negotiating table and start discussing a comprehensive settlement of the conflict. Krasnoselsky also declared his readiness to discuss the status of Transnistria within Moldova. That appeal was immediately supported by the Russian Foreign Ministry. In response, Sandu has repeatedly stated that there are no quick solutions to the Transnistrian problem, and that she had no intention of meeting with Krasnoselsky. Alexei Tulbure, Moldova’s former permanent representative to the UN and the Council of Europe, believes that one of the factors holding back the reintegration of Transnistria may be fears over Moscow’s desire to influence Moldovan foreign policy. He said that the integration of Transnistria into Moldova could have political consequences that would affect the country’s pro-European course. Indeed, since the Russian invasion, Moldovan voters who favour right-wing and pro-European parties are likely to be much less interested in a possible compromise between Chisinau and Tiraspol. This pro-European, right-wing electorate, on which Moldova’s ruling Action and Solidarity Party (PAS) largely relies, reacts negatively to any negotiations with Tiraspol. Yet according to Flenca, Chisinau simply does not have the right to miss the historic chance to move the Transnistria reintegration process forward, despite all the difficulties. As the Transnistrian authorities will have to choose: to lose everything or make the territory ‘legal’ [3, p. 3].

The dynamics of the settlement of political issues between the parts reflect this situation. Yet it is precisely by ensuring peace on the banks of the Dniester that international actors have the opportunity to implement their strategies and non-military tactical developments to resolve the conflict. For example, the European Union’s dynamic policy of promoting confidence-building measures between Tiraspol and Chisinau has yielded positive results over its years of application. At the same time, the

possible outbreak of hostilities in Transnistria would question the effectiveness of American diplomacy in ensuring the security and territorial integrity of the Republic of Moldova. As for Moscow, Russia has a wide arsenal of economic instruments to protect its interests in the region with non-military tools. In other words, the violation of the peaceful status quo brings high costs and problems for each participant in the negotiation process. Therefore, preserving peace for Transnistria and Moldova is beneficial for both the “East” and the “West”.

It is worth to be mentioned that after 2014, Kyiv radically changed its position towards Tiraspol. Since the beginning of the conflict in Donbas, Ukraine has begun to consider Russian troops in Transnistria as a potential threat. Such fears are logical from a military point of view. Yet Ukraine knows well both the state of the Armed Forces of Transnistria and the Russian troops deployed in the region, numbering only up to 1,500 people. As mentioned above, Ukraine is one of the guarantors of the Transnistrian settlement and a military observer in the JCC. Thus, from a military point of view, Kyiv perfectly acknowledges that these armed forces cannot pose a serious threat to its military.

Nevertheless, what is also obvious is that just as the defeat of Moldova in 1992 had a significant impact on the dynamics and format of the negotiations between Chisinau and Tiraspol, the outcome of Russia-Ukraine war will undoubtedly have an impact on them, too. The question remains open: What will be the fallout of these developments for Transnistria and Moldova? And which of the international actors will come up with the initiative to change the format of the negotiation process? [4, p. 2-3].

On 30 April 2022, following recent developments in Transnistria, the special envoy of the OSCE chairman-in-office, ambassador Artur Dmochowski and the special representative of the Po-

lish OSCE chairman-in-office for the Transnistrian settlement process, ambassador Thomas Mayr-Harting, have concluded a two-day visit to the Republic of Moldova to convey the strong support for the stabilization of the situation in the country, peaceful, based on results-oriented dialogue solution of existing problems, and to assess the risks for the security situation in the region. According to them the effects of the war waged by Russia in neighbouring Ukraine and the disturbing incidents that occurred in Transdniestria were the focus of discussions at meetings in Chisinau and Tiraspol. Ambassadors strongly urged all parties to remain calm, show restraint and avoid any rhetoric or action that could undermine trust and stability on both sides of the Dniester river. Also they underlined that highly appreciates the efforts taken to support refugees by the Moldovan civil society, the government and local authorities [5, p. 2]. In this critical situation it is of the utmost importance that the OSCE-facilitated dialogue between the political representatives of both sides continues and achieves tangible results.

As a consequence the war Russia-Ukraine could change the situation around Transnistria and create a fundamentally new regional context. In this regards Moldova cannot take its usual passive position following Russia’s invasion of Ukraine, but must initiate a new reintegration model for Transnistria. For 30 years the situation was frozen in the region, in the Transnistrian settlement, as there was a certain status quo that created a false sense of security for Chisinau. It was very difficult to change anything. It was an ossified, entrenched situation. And now everything is changing in the world and in Europe. That is why Moldova needs to form a broad consensus of political forces and civil society, including international partners and Tiraspol. The Moldovan authorities, in turn, are yet to show any intention to speed up the final settlement of the Transnistrian conflict [3, p. 5].

Bibliography

1. Transnistria and Ukraine conflict: Is war spreading? // BBC News. 27 April 2022. 3 P. <https://www.bbc.com/news/world-europe-61233095>

2. ANIL, F. *The Russian-Ukrainian War in the Context of the Transnistria Question*. // Ankara Center for Crisis and Policy Studies. 13 July 2022. 4 P. <https://www.ankasam.org/the-russian-ukrainian-war-in-the-context-of-the-transnistria-question/?lang=en>

3. CEBAN, E. *What you need to know about Transnistria*. // Open Democracy. 5 May 2022, 6 P. <https://www.opendemocracy.net/en/odr/what-you-need-to-know-about-transnistria/>

4. DIRUN, A. *About the regional security system and the Transnistrian conflict*. // Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, May 2022. 5 P. <https://ostblog.hypotheses.org/3200>

5. Security situation focus of visit to Moldova by OSCE CiO Special Envoy and Special Representative. // Organization for Security and Cooperation in Moldova. 30 April 2022. 2 P. <https://www.osce.org/chairmanship/517095>

IMPORTANȚA RESPECTĂRII INTERESELOR ȘI SIGURANȚEI PERSOANEI ÎN CONTEXTUL DEPĂȘIRII CLIVAJELOR MACROSOCIALE¹⁾

Serghei SPRINCEAN

Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: sprinceans@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-7411-9958>

In the article is analyzed the problematics of respecting the interests and safety of the human person with a significant support for ensuring human security. The process of assuring human security by counteracting to the specific dangers, menaces and risks in the context of aggravation and deepening of the process of globalization can be enhanced by the overcoming macrosocial cleavages in the contemporary society. The unity of three basic elements: human security, moral and politics which is distinguished as the defining postulate of practical survival and safety of human being, of society, as well as of nature and biosphere, is efficiently systematized in the article. The necessity of overcoming the contemporary global menaces imprint a special character to the importance of respecting the interests and safety of the person, including to the promotion of human rights and to ensuring individual freedoms.

Keywords: *interest, person's safety, human rights, human security, globalization, global crisis, macrosocial cleavages.*

Actualmente, umanitatea se confruntă cu o criză complexă multiaspectuală de factură globală. Aceasta capătă noi aspecte, cum ar fi cel ecologic, economic, sociopolitic, spiritual, etico-moral, sanitar etc., inclusiv în contextul pandemiei de COVID-19, care a afectat tot Globul la începutul anului 2020. Criza, pe lângă caracteristicile generale, manifestă și unele tendințe specifice regionale. Astfel, începând cu 24 februarie 2022, regiunea sud-est europeană a fost marcată de invazia Federației Ruse în Ucraina. Această criză multidimensională, cu o componentă umanitară proeminentă, datorată numărului mare de refugiați și emigranți forțați, s-a extins, cu un impact diferit ca amploare, asupra întregii Europe, accentuând clivajele macrosociale, nesoluționate de decenii.

Criza globală și posibilele rezultate dezastruoase ale acesteia atât pentru nivelul de trai al omului, pentru calitatea vieții sale individuale, pentru demnitatea umană, cât și pentru viitorul civilizației umane pe Terra în cel mai global sens, începe să lase o amprentă tot mai vizibilă și substanțială asupra tuturor sferelor vieții și activității umane [1, p. 39]. Prin conștientizarea impactului dezastruos pe termen lung de către tot mai mulți factori de decizie, de către formatorii opiniei publice și liderii sociopolitici, a amplorii progresive galopante a pericolelor și amenințărilor totale la adresa omenirii și a persoanei umane, se declanșează anevoios și procesul de ajustare a politicilor publice, conform imperativelor și stringențelor sociale [2, p. 150].

¹⁾ Articolul este elaborat în cadrul proiectului de cercetare: 20.80009.1606.05 *Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană.*

Trebuie să remarcăm faptul că măsurile de protecție a securității și siguranței nu sunt niciodată suficiente, mai cu seamă în cazul manifestării pregnante și transformării unei amenințări sau a unui risc într-o problemă actuală de securitate. Cu toate acestea, este să fie evaluat adecvat volumul protecției rezonabile. Noțiunea respectivă de protecție rezonabilă se regăsește într-o concordanță directă cu costurile și beneficiile unor acțiuni de diminuare a riscurilor, atenuare a clivajelor macrosociale și de asigurare a securității [3, p. 261].

Varietatea și diversitatea de manifestări și de elemente constitutive ale crizei globale care determină actualmente societatea umană, opinia publică, colectivitățile și indivizii umani să adopte noi modele de comportament colectiv, specific situațiilor de urgență, caracterizat uneori prin panică, prin decizii strategice dezechilibrate, posedă un caracter polidimensional și include astfel de aspecte precum criza domeniului economic: energetic, financiar, comercial, monetar etc.; criza umanitară cauzată de aplicarea forței militare brute, cea a domeniului ecologic și a dificultății de a păstra intacte biosfera, resursele naturale, mediul ambiant, criza sferei politice: caracterizată prin expansiunea populismului iresponsabil, restrângerea ariei de răspândire a democrației în lume, eșecurile guvernărilor sociale și protecționiste, a reprezentării democratice a cetățeanului în actul decizional-politic, limitele tot mai evidente ale funcționării și responsabilizării instituțiilor politice; criza profundă a domeniului relațiilor interumane, sociale și interstatale: conflicte violente, revoluții și răsturnări frecvente ale elitelor conducătoare, războaie și conflagrații militare regionale cu implicarea principalelor forțe politice, economice și militare de pe mapamond etc. [4, p. 49].

Pericolul existențial permanent pentru securitatea a omului, pentru siguranța civilizației umane se amplifică incomparabil în ultimele decenii, odată cu dezvoltarea tehnologiilor, pericolelor tehnoge-

ne și a cunoștințelor periculoase pentru omenire [5, p. 30]. Din timpuri străvechi omul era preocupat de siguranța sa, ca și de riscurile pentru comunitatea și grupul de care aparține. Iar pentru fortificarea securității și siguranței sale, omul și societatea nu au găsit remedii mai eficiente decât prevenția și contracararea amenințărilor extreme. În societatea contemporană, sunt supuse unui proces profund de reconceptualizare și regândire aceste cunoștințe și deprinderi acumulate de milenii privind domeniul securității [6, p. 128]. Prioritizarea și evaluarea riscurilor și amenințărilor de securitate e necesar să fie supuse unor reconsiderări importante și radicale în vederea racordării optime a modului de viață a omului contemporan la obiectivul suprem ce stă în fața societății de azi și mâine, dorinței societății de a depăși sustenabil și definitiv criza globală multidimensională [7, p. 53]. Aceste aspecte tot mai mult marchează adânc mentalitatea socială dar și aspectele practice ale vieții contemporane, sistemul social de valori, precum și structura preocupărilor și activităților societății, toate fiind subordonate, din ce în ce mai evident, priorității colective de a supraviețui pericolelor globale cu cât mai multă demnitate și cu cât mai puține daune [8, p. 373]. Clivajele macrosociale, în acest context contribuie la tergiversarea identificării unor soluții eficiente, unor mecanisme viabile de depășire a unor asemenea situații critice. Aceste deziderate și obiective de depășire a crizelor sunt tot mai clar articulate și exprimate de întreaga societate contemporană, de către elitele politice de la cârma ei, precum și în cadrul instituțiilor și organismelor mondiale și internaționale, la întruniri și negocieri interstatale etc. [9, p. 129].

Nevoile, trendurile de dezvoltare, necesitățile societății contemporane de a atinge obiectivul de depășire a crizei mondiale și de asigurare a supraviețuirii omenirii în condiții optime a dus la dezvoltarea și perfecționarea sistemul contemporan al imperativelor securitare, respectându-se demnitatea uma-

nă, imperativele general-umane și securitare, prin depășirea clivajelor macrosociale. În aceste procese complexe au fost antrenate plenar importante forțe, atât intelectuale de elaborare teoretică a planului și programului de ieșire din criza globală, cât și practicieni responsabili de implementarea strategiilor și planurilor elaborate și propuse societății spre aprobare.

În contextul amplificării efectelor crizei mondiale, a globalizării, domeniul cercetării și inovării este considerat a fi, cel puțin în cadrul Uniunii Europene, un motor de propulsare de o importanță fundamentală în progresul societății umane, pentru a atinge ritmuri satisfăcătoare în dezvoltarea socială, economică și politică, pentru a se reuși o sustenabilizare a proceselor sociale și cele ce țin de schimbările climatice, dar și referitor la instituirea unui minim control asupra evoluției crizei globale, asupra efectelor ei dezastruoase și, în mare parte, imprevizibile pentru cetățeni.

Era Internetului a modificat paradigma socială și comunicațională, a schimbat în mod fundamental lumea științei și a cercetării, dar și percepția securității de către fiecare cetățean, oferind noi perspective de depășire a clivajelor sociale. Comunitățile de cercetare au testat noi moduri de înregistrare, certificare, diseminare și conservare a publicațiilor științifice. Aici ar putea fi menționată întreaga experiență anterioară a comunității științifice internaționale care a constituit o premisă pentru apariția unei noi abordări a fenomenului științei în colaborare și acces deschis la datele primare și la rezultatele finale.

Pentru valorificarea potențialului considerabil al comunității cercetătorilor și inventatorilor, a instituțiilor și colectivelor din domeniul cercetării din statele membre UE, a fost elaborată și implementată concepția de edificare a ERA (European Research Area), a unui Spațiu European comun în domeniul cercetării, necesar fluidizării ideilor, sporiții dialogului și colaborării internaționale și inter-ra-

murale dintre oamenii de știință cu businessul, societatea civilă și mediul politic. Acest Spațiu european de cercetare este un rezultat al inițiativei de a crea o piață unică, fără frontiere, pentru cercetare, inovare și tehnologie în întreaga UE. Scopul ERA este să sprijine statele membre ale UE ca acestea să fie mai eficiente împreună, prin alinierea și aderarea la standarde unice a politicilor și programelor naționale de cercetare ale acestora. Libera circulație a cercetătorilor și a cunoștințelor permite în cadrul ERA o mai bună cooperare transfrontalieră, precum și formarea unei masei critice favorabile dezvoltării cercetării în cadrul societății civile, în comunitatea științifică și în opinia publică, permite organizarea unei competiții bazate pe criterii similare la nivelul întregii UE. Inițiativa ERA a fost lansată în anul 2000 și a fost revăzută și relansată în 2018. Recent, în septembrie 2020, Comisia Europeană a publicat planul de relansare a ERA [10].

ERA cuprinde componentele: 1) sisteme naționale de cercetare mai eficiente, 2) optimizarea cooperării și a concurenței la nivel transnațional, 3) o piață a forței de muncă deschisă pentru cercetători, 4) egalitatea dintre sexe și integrarea aspectelor legate de aceasta în cercetare, 5) optimizarea circulației cunoștințelor științifice, a accesului la aceste date cu caracter științific și a transferului, inclusiv prin ERA digital, al acestor cunoștințe către populație și către mediul de afaceri, capabil să dezvolte și să amplifice beneficiile obținute de pe urma valorificării lor.

Una dintre soluțiile cele mai eficiente, identificate pentru a contracara efectele derapajelor, a clivajelor macrosociale, în era provocărilor globale securitare, inclusiv la adresa securității umane, a constat în atragerea în procesul de căutare și găsimă de soluții inclusiv a publicului larg ca un actor activ în spațiul de cercetare și inovare, asupra căruia se răsfrâng efectele politicilor publice în primul rând, dar și cele ale dezvoltării tehnologiilor, elaborării invențiilor și inovațiilor.

Continuând șirul logic vom conchide că domeniul cercetării a fost pus în strânsă conexiune cu sfera moralității, dar și cu cea a biosferei. Astfel, savantul american Van Rensselaer Potter, un important reprezentat al concepției științifice interdisciplinare și post-neclasice contemporane a supraviețuirii și fondator al disciplinei bioeticii în anii 70 ai sec. XX, a conceput acest nou domeniu teoretico-științific și practico-aplicativ ca o sferă înalt tehnologizată, spirituală și intelectuală generatoare de soluții la criza globală contemporană [11, p. 49]. În operele sale principale, disciplina bioeticii devine nu doar un instrument de contracarare și atenuare a crizei globale pluridimensionale, ci o etică globală a viului, o strategie și doctrină salvatoare pentru umanitate, în condițiile în care provocările de securitate la adresa civilizației umane și a omului ca „măsură a tuturor lucrurilor”, devin tot mai violente, mai ample și mai tranșante, necesitând recurgerea la mecanisme socio-politice și tehnologice eficiente pentru soluționarea și controlul crizei globale, care ar duce la asigurarea supraviețuirii umane în condiții decente și sustenabile [12, p. 16].

Concepția „supraviețuirii acceptabile”, prezentă la V. R. Potter ca o finalitate și scop intrinsec al teoriei și practicii bioetice, vine azi să desemneze un conținut îmbogățit și extins, referindu-se pe lângă supraviețuirea fizică, corporală și biologică a individului uman, și la o perspectivă sustenabilă de supraviețuire a colectivităților umane în biosferă, în limitele convenite de comun acord și acceptate în mod democratic de majoritatea membrilor acestora, în corelație cu standardele etico-morale referitoare la demnitatea, auto-estimarea omului, ca și la nivelul și calitatea vieții lui, realizate și prin depășirea clivajelor macrosociale. Prin urmare, se profilează concluzia că conceptul de „supraviețuire inacceptabilă” se vrea a fi unul integrant, incluzând condiții de securitate organic importante pentru persoana umană nu doar pentru a-și continua existența biologică

o perioadă până la dispariția sa fizică, ci și pentru a deschide pentru om noi perspective de progres și dezvoltare în cadrul biosferei ca un mediu firesc de viață [13, p. 265].

Din perspectiva celor remarcate, se impune specificarea că în regiunile de pe Glob cu un nivel de viață ridicat, acolo unde au fost depășite clivajele macrosociale în linii generale, state cu un potențial socioeconomic și intelectual avansat au fost elaborate un șir de politici și strategii în perspectiva redresării situației create ca răspuns la aceste provocări globale, tot mai accentuate în ultima perioadă [14, p. 461]. Spre exemplu, mai cu seamă în perioadă antebelică de până la 2022, în Uniunea Europeană la nivel comunitar, dar și în unele state membre la nivel național, s-a încercat să se elaboreze mai multe mecanisme de contracarare a crizei globale pentru a obține o dezvoltare durabilă a tuturor statelor membre, pentru a ridica cât mai rapid posibil nivelul de dezvoltare a celor mai înapoiate regiuni și state din UE, inclusiv prin implementarea unor standarde comune în toate domeniile vieții sociale, prin contracararea pericolelor și riscurilor de securitate. În corelație cu domeniul bioeticii care acordă o atenție sporită securității umane și siguranței persoanei, domeniul științei are potențialul să maximizeze și să valorifice elaborările și soluțiile tehnologice noi.

Analizând în cele mai vaste contexte, cu toate perspectivele optimiste și pozitive, în contextul situației socioeconomice și politice create la etapa contemporană a evoluției omenirii, în contextul în care criza globală în proces de amplificare, umanitatea are ca scop evitarea celui mai important și profund impas în care s-a aflat civilizația umană în toată istoria sa. Iar soluțiile cele mai realiste și eficiente provin din perspectiva asigurării securității și dezvoltării omenirii pe viitor, prin apariția și dezvoltarea diverselor concepții științifice interdisciplinare și post-neclasice, în baza unor structuri și construcții socioculturale tradiționale. Astfel, în

acest context de idei, depășirea clivajelor macrosociale își poate aduce contribuția sa conceptuală și metodologică, dat fiind că reprezintă abordare progresistă, ca să se identifice direcții și căi acceptabile de soluționare a crizei globale. În așa fel, delimitarea și consolidarea diferitor abordări științifice interdisciplinare și post-neclasice cum e cea a supraviețuirii omenirii în întregime, a speciei umane, în cel mai larg sens al cuvântului, prin creșterea importanței sociale a concepției securității umane, devine o modalitate suplimentară de sporire prin diversitate și originalitate a potențialului umanității de autoevaluare, mobilizare, autoprotecție și securizare în momente critice după cum este perioada actuală, dominată de grave pericole și amenințări, specifice crizei mondiale actuale.

Referințe bibliografice

1. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica*. Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală. 2017, 304 p.
2. SPRINCEAN, S. *Cultura securitară ca fundament al bunăstării societății*. În: Revista Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică [Chișinău]. Nr. 2 (35), 2019, p. 148-153.
3. СПРИНЧАН, С. Л. *Биоэтика, политика и стратегии выживания человечества в контексте модернизации социума*. "Модернизация науки общества: вызовы и ответы: материалы междунар. науч. конф. (Саранск. 10 мая 2011 г.)" Саранск: ИП Афанасьев В.С., 2011, с. 259-264.
4. SPRINCEAN, S. *Criza globală, securitatea umană și securitatea biocentrică în perspectivă politică și bioetică*. În: Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere de articole științifice cu participare internațională. USMF "N. Testemițanu", Catedra de Filosofie și Bioetică. Vol. 21. Red. resp. T.N. Țirdea. Chișinău: Medicina (Tipogr. "Print-Caro"). 2015. p. 48-52.
5. SPRINCEAN, S. *Imperativele securitare ale societății contemporane*. În: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației / Prospects and problems of research and education integration into the European area. Conferință științifică internațională, ediția a VI-a, 6 iunie 2019. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Volumul VI. Partea 1, 2019, p. 29-33.
6. SPRINCEAN, Serghei; COZONAC, Renata. *Perspective asupra securității umane și modernizării socio-politice*. În: Conferința Științifică Internațională "Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale" (II), 22 aprilie 2022. Culegere de articole științifice. Acad. de Administrare Publică din Rep. Moldova. / comitetul științific: Oleg Balan [et al.]; colegiul redacțional: Ludmila Roșca [et al.]. Vol. 2. Chișinău: Print-Caro, 2022, p. 126-132.
7. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI, T-S.; MITROFANOV, Gh. *Criza morală și identitară în contextul cercetării fenomenelor securitare și bioetice*. În: Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Ediția a 4-a, 29-30 octombrie 2021 / colegiul de redacție: Vitalie Ojovanu (redactor responsabil). Chișinău: Print-Caro, 2021, p. 53-59.
8. SPRINCEAN, S. *Noi riscuri și amenințări la adresa siguranței persoanei în epoca intensificării biopericolelor globale*. În: Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională. Ediția a 4-a, 26-27 iunie 2020 / colegiul redacțional: Valeriu Capcea (coordonator) [et al.]. Bălți: Tipogr. „Indigou Color”, 2020. (499 p.), p. 372-378.
9. SPRINCEAN, S. *Provocări la adresa securității umane în condițiile globalizării*. În: Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări. Materiale conferinței științifice internaționale. 18 mai 2017. / Red. șt. R. Grosu. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. 2018, p. 128-135.
10. *Un nou Spațiu european de cercetare: Comisia stabilește un nou plan pentru a sprijini tranziția verde și digitală și redresarea economică a UE*. 30 septembrie 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/IP_20_1749 (vizitat 28.08.2022).
11. ПӨТТЕР, В.Р. *Биоэтика: мост в будущее*. Киев: Видавец В. Карпенко, 2002.

12. POTTER, V.R. *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*. Michigan: Michigan State Univ. Press. 1988.

13. СПРИНЧАН, С. *Социо-политические аспекты выживания человечества в контексте эколого- и био-этической проблематики*. În: *Environmental Ethics: the Power of Ethics for Sustainable Development*. Collective

monograph. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2010, p. 264-270.

14. SPRINCEAN, S. *Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale*. În: *Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition*. [Sibiu], 27-29 May 2016, p. 461-470.

ECONOMIE ȘI SOCIOLOGIE

REGLEMENTAREA DE CĂTRE STAT A RELAȚIILOR COMERCIALE EXTERNE

Oleg BUJOR

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: bujor.oleg@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6901-3780>

Aliona LÎȘÎ

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: aliona_lisii@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-9719-0012>

Daniela MILCU

or. Tîrgu Jiu, România
Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: danielamilcu@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0008-3808-7259>

The regulation of foreign economic relations, including foreign trade, required the creation of the respective legal-economic and organizational mechanism. The national economic environment, the legal framework for foreign trade, the trends and prospects of the international commercial environment of the country were examined and the improvement of foreign economic relations and, in particular, foreign trade relations was established, which require the complex development of legislative, Fiscal, investment, customs, financial-credit and production policy.

Keywords: *state, international economic relations, market economy, prices, resources.*

Aprofundarea diviziunii sociale a muncii, intensificarea interdependenței dintre țări, creșterea cererii de resurse din partea țărilor dezvoltate și a interesului lor pentru fabricarea produselor cu tehnologii avansate, acutizarea concurenței pe piața internă și externă au generat apariția problemei privind reglementarea de către stat a acestor procese. Spre regret, aspectele reglementării de stat a

economiei, reflectate destul de amplu în literatura economică, nu și-au găsit elucidarea cuvenită în sfera relațiilor economice externe [1,2]. Aceasta se referă atât la aparatul terminologic, cât și la elabourările teoretice. Este suficient să observăm că până în prezent nu există o definiție clară a noțiunii “sistemul reglementării de stat a activității economice externe”.

Reglementarea relațiilor economice externe, inclusiv a celor comerciale externe a necesitat crearea mecanismului juridico-economic și organizatoric respectiv.

Să determinăm locul, funcția și rolul mecanismului dat în sistemul de dirijare a economiei naționale. De menționat că în literatura economică reglementarea proceselor economice este definită de specialiști drept acțiune consecventă a organelor de stat în vederea asigurării susținerii și dezvoltării fenomenelor economice și a corelației dintre ele. În condițiile actuale un rol important în mecanismul ce se formează, în mod firesc, îl are statul, care dispune pentru aceasta de mari posibilități materiale și informaționale. Rolul statului rezidă în crearea și “punerea în funcțiune a unui întreg sistem de regulatori indirecti”, ce corespund intereselor economice și sociale ale întregii societăți [3].

Este rațional să delimităm termenul, necesar pentru investigațiile “mecanismul de dirijare a activității economice externe”.

Astfel, mecanismul de dirijare a economiei poate fi definit ca sistem de instituții ale statului ce stabilesc obiectivele și strategia de dezvoltare social-economică a țării, bazele organizatorice de drept și condițiile pentru producerea, distribuția, schimbul și consumul de resurse, condiționând procesele ce au loc în economie, dinamica lor și parametrii de calitate, precum și totalitatea formelor și metodelor de reglementare utilizabile în aceste scopuri.

Un economist american M. Porter a publicat lucrarea cu denumirea “Concurența internațională: avantaje concurențiale”. În această lucrare este formulat un concept absolut nou cu privire la problemele comerțului internațional. Această într-un fel încercare de a rezolva problema îmbinării intereselor economiei naționale cu interesele firmelor participante la comerțul internațional M. Porter o explică în modul următor: “Pe piața internațională concurează firmele, nu țările. Este necesar să se înțeleagă, cum

își creează și își menține firma avantajul concurențial, pentru a clarifica rolul țării în acest proces”. Concepția dată “a competitivității internaționale a națiunilor” a fost elaborată de M. Porter în baza studierii experienței practice a 10 companii din principalele țări industriale, cărora le revine circa o jumătate din exportul mondial. Postulatele ei teoretice au servit drept temelie pentru elaborarea recomandărilor la nivel de stat privind sporirea competitivității mărfurilor pentru comerțul exterior în Australia, Noua Zelandă și SUA în anii ‘90.

După părerea lui M. Porter, asupra competitivității țării în schimbul internațional acționează patru componente principale:

- condițiile factoriale;
- condițiile cererii;
- starea ramurilor de deservire și conexe;
- strategia firmei în situația concretă.

Totodată rolul statului, în opinia lui M. Porter, rezidă în faptul că el “poate intensifica avantajele – atât în unele ramuri, cât și în economia națională în ansamblu – cu ajutorul diverselor forme de implicare” [4]. Printre formele de implicare pot fi: reducerea cotelor procentuale, reținerea salariului, devalorizarea monedei naționale, reducerea defalcărilor de amortizare, finanțarea sectoarelor de export ale economiei etc. Astfel, se poate spune că importă nu atât factorii, ce determină avantajele țărilor, cât eficiența utilizării lor. Dezvoltând această teză, se poate afirma, că nu numai puterea centrală, ci și cea regională poate prin politica sa consecventă fie să sporească, fie să reducă avantajele, condiționate de existența potențialului natural.

Un loc aparte în structura mecanismului de dirijare a economiei îl ocupă mecanismul de dirijare a activității comerciale externe, ce reprezintă un sistem de instituții ale statului ce stabilesc obiectivele și strategia activității economice externe, în corespundere cu doctrina politicii externe a statului.

Funcția statului în reglementarea economiei, for-

mele și metodele aplicate de către stat sunt reflectate în literatura științifică destul de amplu. K. Makkonnel și C. Briu delimitează cinci funcții economice, pe care le exercită guvernul în procesul de reglementare a economiei [5]:

1) asigurarea cadrului juridic și a atmosferei sociale, care contribuie la funcționarea eficientă a sistemului economic de piață;

2) protecția concurenței;

3) redistribuirea veniturilor și bogățiilor;

4) corectarea distribuției resurselor în scopul modificării structurale a produsului național;

5) stabilitatea economiei, adică controlul asupra nivelului de ocupație și al inflației, generate de oscilația conjuncturii economice, precum și stimularea creșterii economice.

Obiectivele și sarcinile reglementării de stat se schimbă în permanență, în timp ce mecanismul de reglementare este destul de bine pus la punct, deși în fiecare țară el își are specificul său.

Comerțul exterior, fiind plasat în afara frontierelor naționale în funcție de rezultatele producției, se dezvoltă sub acțiunea decisivă a acesteia. Asupra dinamicii și structurii volumului comerțului exterior influențează, deci, măsurile pe care le întreprinde statul în scopul reglementării proceselor economice din țară – organizatorice, de drept, economico-financiare. Intensitatea schimbului de mărfuri în cadrul comerțului exterior și componența lui depind, prin urmare, și de caracterul mecanismului de dirijare nemijlocită a sferei comerțului exterior. Există, așadar, o anumită interacțiune între starea economiei, sistemul ei de reglementare în ansamblu, dirijarea comerțului exterior ca parte componentă a acestui sistem și dezvoltarea relațiilor comerciale externe. Bineînțeles, asupra comerțului exterior acționează și conjunctura ce se formează pe piețele mondiale de mărfuri.

Particularitățile de reglementare a economiei în anumite țări se manifestă, în primul rând, prin diver-

se forme și metode naționale de amestec a statului în viața economică a țării. De rând cu instrumentariul general al reglementării de stat a activității comerciale externe, există și anumite deosebiri în ce privește utilizarea unor sau altor pârghii de influențare a proceselor economice.

Guvernele aplică mijloacele tradiționale de influență și se străduie să găsească noi forme de reglementare a sferei comerțului exterior. Dacă anterior reglementarea urmărea procesul de efectuare a operațiunilor comerciale externe, în prezent accentul se pune asupra sferei din jurul acestui proces. Specificul național al dezvoltării, deosebirile privind cota sectorului de stat în diverse țări determină utilizarea unor sau altor forme și metode de reglementare.

Drept trăsătură caracteristică importantă, ce vorbește despre locul și rolul țării în procesul de integrare, se prezintă structura ramurală a economiei naționale. Particularitățile structurale ale complexelor economice din țările respective constituie factorul ce determină specificul reglementării de stat a economiei la nivel național, linia de comportament al diverselor țări.

Mecanismul de reglementare a comerțului exterior, în principiu, asigură funcționarea eficientă a economiei naționale și optimizarea volumului de mărfuri la export și import. Asigurând legătura economiei naționale cu economia mondială, pentru lumea din exterior acest mecanism este considerat ca regim comercial al țării date, iar pentru agenții economici autohtoni – ca stimulent ori limitator al operațiunilor comerciale externe.

Desigur, elementele mecanismului de reglementare se combină în mod diferit și comportă caracter diferit, în funcție de mărfuri, țări sau grupe de țări. Trecerea accentului pe unele sau altele din instrumentele administrative, economice, financiar-valutare este determinată de circumstanțe concrete, de starea conjuncturii în economia națională și în afara ei, de climatul politic.

Concomitent, cu toată diversitatea mecanismelor de reglementare, comun pentru ele rămâne una – statul, aplicând un anumit set de mijloace, adecvat situației, tinde să apere în cel mai eficient mod economia sa națională. De subliniat, că chiar și practica economiei de piață recunoaște necesitatea aplicării de către stat a unui set amplu de instrumente pentru reglementarea proceselor din domeniul comerțului exterior.

Trebuie menționate următoarele: în complexul de activități comercial-politice ale guvernelor străine, de regulă, reglementării importurilor i se atribuie un rol mai mare, în raport cu reglementarea exportului, deoarece pentru o țară cu economie de piață problema principală este protecția pieței interne contra “concrenței excesive” a furnizorilor străini de mărfuri și servicii. Totodată, reglementării exportului în asemenea țări i se acordă o importanță mult mai mică, în comparație cu stimularea ei, deoarece exportul este un mijloc important de asigurare a creșterii economice și ocupării forței de muncă, de acumulare a veniturilor și ridicare a nivelului de trai.

La reglementarea exportului, cât nu e de paradoxal, ca și mai înainte rolul principal îl joacă măsurile de ordin administrativ, asupra acțiunii cărora nu influențează nici într-un fel nici cererea și oferta din interiorul țării și din străinătate, nici diferența dintre prețurile mondiale și cele interne etc. Mijloacele economice de limitare a exportului de obicei se aplică pe o arie redusă.

Pentru a înțelege rolul dirijării activității economice externe trebuie determinat locul ei în sistemul de dirijare a economiei naționale. Dacă la nivel național statul reglementează relațiile, obiectul cărora îl constituie întreprinderile, organizațiile, firmele, instituțiile financiare și alți agenți economici rezidenți, apoi la efectuarea reacțiilor economice externe principalei agenți economici sunt întreprinderile și organizațiile străine. De aceea în politica sa economică

externă statul mizează nu numai pe interesele naționale, ci ține cont și de normele de drept internațional, de obligațiile sale, situația internațională, de starea generală a economiei și pieței mondiale, de politica internă și externă a altor țări.

Prin intermediul relațiilor economice externe Republica Moldova se integrează în sistemul economic mondial, iese pe piața mondială. Sectorul economic extern mai mult ca alte sectoare ale economiei este supus influenței din partea subiecțiilor supranaționali de reglementare a vieții economice.

Funcțiile mecanismului de dirijare a activității economice externe în Republica Moldova, sunt următoarele:

1) elaborarea și realizarea politicii economice externe;

2) asigurarea cadrului normativ și de drept si activității economice externe;

3) elaborarea și promovarea politicii în sfera investițiilor, inclusiv a investiții de capital în străinătate și a investiții de către străini în economia țării;

4) exercitarea controlului asupra sferei economice externe, inclusiv prin reglementarea valutară și reglementarea balanței de plăți;

5) stimularea exportului prin acordarea de asistență financiară și organizatorică exportatorilor și producătorilor autohtoni, crearea condițiilor favorabile pe piața internă; acordarea de ajutor întreprinderilor naționale; lichidarea obstacolelor din calea participării la diviziunea internațională a muncii și cooperarea internațională;

6) realizarea avantajelor pe care le oferă diviziunea internațională a muncii și, ca urmare, ridicarea gradului de eficiență a economiei naționale.

Structura mecanismului de dirijare a activității economice externe a Republicii Moldova cuprinde două grupe de organe. Din prima grupă fac parte: organele republicane ale puterii și de administrare, cum sunt Parlamentul, Guvernul, Președintele țării. Funcțiile și împuternicirile organelor centrale în

această sferă sunt stabilite de Constituție și alte acte legislative.

În cea de a doua grupă intră organele executive (ministerele, departamentele comitetele de stat), între care sunt repartizate funcțiile executive, inclusiv din sfera economică externă.

Elaborarea cursului în domeniul activității economice externe, ca și elaborarea unor decizii concrete în sfera dată, constituie un proces complex de interacțiune între cercurile de afaceri, organele puterii executive și Parlamentul Republicii Moldova. Este rațional, să reliefăm noțiunea de “mecanism economic extern”, ce include în afară de mecanismul de dirijare a activității economice externe și agenții economici autohtoni, care participă la realizarea politicii economice externe a țării, asociațiile acestora, organizațiile non-guvernamentale. Un asemenea mecanism reprezintă modelul integrativ de reglementare a relațiilor economice externe.

Dacă mai înainte dirijarea era în temei orientată spre procesul de efectuare a operațiilor comerciale externe, apoi în prezent accentul s-a permutat pe sferele ce asigură acest proces. Particularitățile naționale ale dezvoltării, deosebirile existente în structura sectorului de stat al diverselor țări determină preponderența în utilizarea unor sau altor forme și metode de reglementare.

Astfel, reglementarea de stat a activității economice externe, inclusiv a cele comerciale externe, se definește ca acțiune consecventă a instituțiilor statului în vederea determinării și aplicării unui sistem de măsuri și metode de influență asupra agentului economic prin intermediul reglementării legislative directe în îmbinare cu pârghiile administrative și economice pentru protecția și perfecționarea structurii pieței interne.

Referințe bibliografice

1. DAFT, R. L. *Management*, 5th edition. London: Dryden Press, 2000. p. 781, ISBN: 13:978-0030259678: ISBN-10: 003259673.
2. DARLING, J. R. *Crisis Management in International Business*. Keys to Effective Decision Making. In: *Leadership and Organization Development Journal*, 1994, vol.15, issue 8, p. 3-8. ISSN: 0143-7739.
3. GOGONEAȚĂ, C., GOGONEAȚĂ, A. *Economie politică*. București, ed. Didactică și pedagogică, 1995, 204 p. SKU: AB0296.
4. PORTER, M. *Concurența internațională: prioritățile concurenței*. *Economie*, 1993, 845 p. ISBN: 5-7133-0413-2
5. McCONNELL, C. R., BRUE, S. L. *Economics*. New York: McGraw, 2003, 983 p. ISBN: 978-5-16-012985-3

ANALIZA PROGRAMELOR OPERAȚIONALE IMPLEMENTATE ÎN ROMÂNIA. STUDIU DE CAZ ÎN JUDEȚUL NEAMȚ, ROMÂNIA

Silvia MAZĂRE

Județul Neamț, România,

Doctorandă la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: sylviamazare@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6743-5031>

This article highlights the main operational programs implemented in Neamț County, Romania during the years 2014-2020. Through the research carried out, the author highlighted the value of European funds received for each operational program in Romania, especially Neamț County, as well as the projects financed from European funds in the period 2014-2020 of Neamț County. The purpose of the research is to identify the main problems characteristic of the rural space in Romania. The results of the research allowed the conclusion of the fact that the implementation of the operational programs according to the directives of the European Commission, constituted a considerable support for the economic development of the rural environment.

Keywords: *European funds, rural development, operational program, agriculture, Romania.*

Introducere

Un program operațional este documentul strategic multianual (pe 7 ani) prezentat de un stat-membru și adoptat de Comisia Europeană, care definește o strategie de dezvoltare corespunzătoare obiectivelor tematice și priorităților de investiții din cadrul Politicii de Coeziune a UE, asumate prin Acordul de Parteneriat 2014–2020, și care se finanțează din FEDR, FC, FSE și FEPAM. Programele operaționale sunt documente aprobate de Comisia Europeană care au ca obiectiv implementarea priorităților sectoriale și/sau regionale cuprinse în Planul Național de Dezvoltare care sunt aprobate spre finanțare prin Cadrul de Sprijin Comunitar. Acestea sunt documente strategice elaborate de statul-membru și aprobate de către Comisia Europeană cuprinzând setul de priorități multianuale, care pot fi cofinanțate din Instrumentele Structurale – Fondurile Structurale și de Coeziune. În perioada anilor 2014-2020 din fonduri europene au fost finanțate proiecte pentru Județul Neamț în

valoare de 1,003 mld.lei (Fig.3.4), inclusiv programele operaționale POIM -0,42 mld.lei (sau 4,2% din total fonduri), POR-0,789 mld.lei (78,6%), POCU-0,139 mld.lei (13,9%), POC- 0,019 mld.lei (1,9%), POCA-0,011 mld.lei (1,2%) și POAT - 0,025 mld.lei (0,2%). Obiectivele tematice pentru cadrul financiar 2014-2020 au fost următoarele:

- Consolidarea cercetării, dezvoltării tehnologice și inovării.
- Îmbunătățirea accesului și a utilizării și creșterea calității TIC.
- Îmbunătățirea competitivității IMM-urilor, a sectorului agricol (în cazul FEADR) și a sectorului pescuitului și acvaculturii (pentru FEPAM).
- Sprijinirea tranziției către o economie cu emisii scăzute de carbon în toate sectoarele.
- Promovarea adaptării la schimbările climatice, prevenirea și gestionarea riscurilor.
- Protecția mediului și promovarea utilizării eficiente a resurselor.
- Promovarea sistemelor de transport durabile

și eliminarea blocajelor din cadrul infrastructurilor rețelelor majore.

- Promovarea sustenabilității și calității locurilor de muncă și sprijinirea mobilității forței de muncă.
- Promovarea incluziunii sociale, combaterea sărăciei și a oricărei forme de discriminare.
- Investițiile în educație, formare și formare profesională pentru competențe și învățare pe tot parcursul vieții.
- Consolidarea capacității instituționale a autorităților publice și a părților interesate și o administrație publică eficientă.

Metodologia de cercetare. În vederea realizării studiului autorii au apelat și utilizat un conglomerat de metode de cercetare, precum: metoda de analiză și sinteză, inducția și deducția, analogia, metoda istorică, metoda comparativă, metoda logică – care au permis analiza literaturii naționale și internaționale de specialitate, rapoartelor Uniunii

Europene, a Institutului European din România, a Autorităților de Management ale Comisiei Europene și alte surse care au permis aprecierea progresului fondurilor europene în dezvoltarea rurală a României.

Expunerea conținutului

În România, în perioada 2014-2022 s-au contractat un număr de 9682 proiecte cu bugete în valoare totală de 35,43 miliarde EUR și cheltuieli totale eligibile de 34,47 miliarde EUR, cofinanțarea CE fiind de 28,06 miliarde EUR, iar contribuția națională - în valoare de 2,75 miliarde EUR. Stadiul absorbției raportat la 05.03.2022 constituie 56,08% [1]. Conform datelor diagramei (Fig.1), cea mai mare pondere în finanțarea proiectelor din totalul de fonduri europene de 20072,28 mil EUR au programele POAD (34,36%), POIM (26,17%), POR (18,47%) și POCU (12,65%).

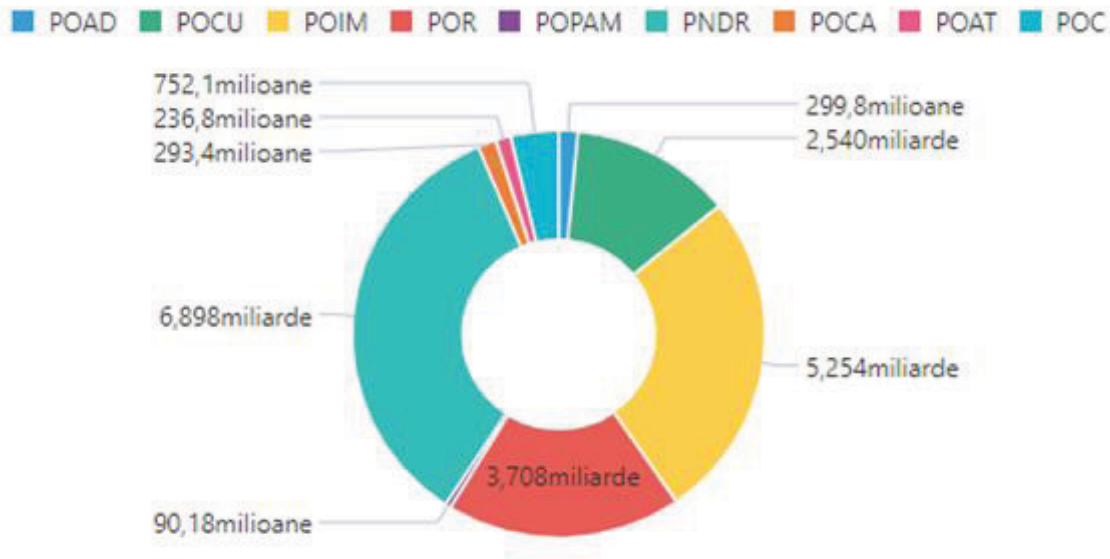

Figura 1. Fonduri europene primite pe fiecare Program Operațional, România (EUR)

Sursa: preluat din [1].

Bugetul total destinat finanțării proiectelor din România este orientat pe 13 teme majore. Cele mai mari bugete ERDF sunt destinate temelor economiei cu consum redus de carbon, infrastructurii TIC, transport și energie, precum și competitivității IMM, bugetele EAFRD, la fel sunt destinate temelor competitivității IMM, schimbărilor climatice, protecției mediului și incluziunii sociale. Fondu-

rile CF sunt destinate temelor infrastructurii TIC, transport și energie, precum și protecției mediului și eficienței resurselor. Pe parcursul anilor, începând cu 2015, se atestă creșterea nivelului de absorbție a fondurilor alocate astfel, conform datelor pentru 03.03.2022, au fost cheltuite peste 50% din finanțări, inclusiv peste 60% la CF (la 31.12.2021).

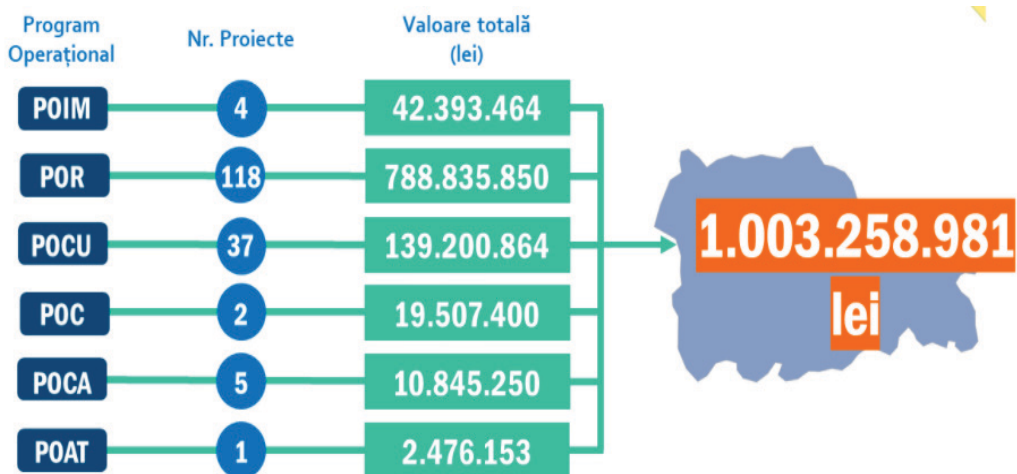

Figura 2. Proiecte finanțate din fonduri europene 2014-2020 până la 30.06.2021. Județul Neamț

Sursa: preluat din [2].

Programul Operațional Infrastructură Mare (POIM) 2014-2020 [259] răspunde provocărilor de dezvoltare ale României identificate la nivel național în Acordul de Parteneriat 2014-2020 și în acord cu Cadrul Strategic Comun și Documentul de Poziție al serviciilor Comisiei Europene în ceea ce privește infrastructura și resursele. Având în vedere gradul ridicat de corelare și complementaritate a tipurilor de investiții în infrastructură, promovarea investițiilor care adresează nevoile în domeniul infrastructurii și resurselor au fost propuse spre finanțare în cadrul

unui singur program operațional, având ca obiectiv global dezvoltarea infrastructurii de transport, mediu, energie și prevenirea riscurilor la standarde europene, consolidarea capacității de gestionare a crizei sanitare COVID-19 în vederea creării premiselor unei creșteri economice sustenabile, în condiții de siguranță și utilizare eficientă a resurselor naturale. Pentru România suma totală alocată conform datelor UE este de 10845,00 mil. EUR, din care suma totală contractată este de 9871,00 mil. EUR (Fig. 3 și Tab.1).

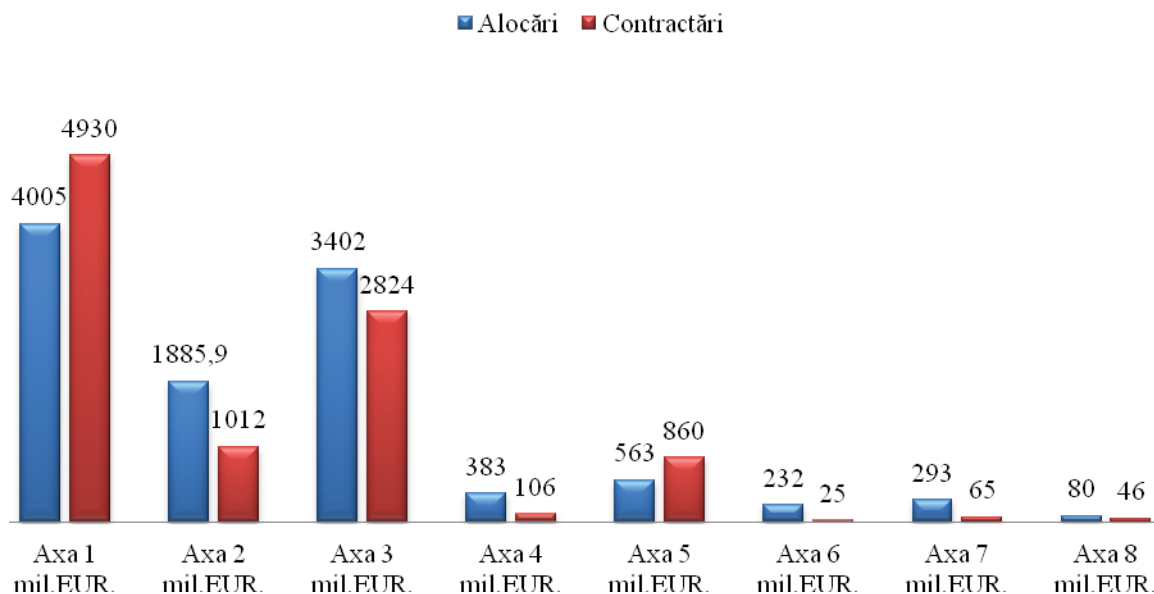

Figura 3. Stadiul alocări și contractări la nivelul POIM

Sursa: [3]

Tabelul 1. Alocare financiară POIM, mld.euro

	Date guvern	Date UE
Total, incl:	10,65	10,8
Fond de Coeziune	6,54	6,94
Fond European de Dezvoltare Regională	2,10	2,28
Cofinanțare	0,483 88*	1,62

* 483,88 mil euro Fond European de Dezvoltare Regională – REACT EU, la care se adaugă o cofinanțare totală de cca.1,53 mld. euro.

Sursa: elaborată de autor după [3], [4].

Programul POIM are 4 beneficiari în Jud. Neamț (Tab.2) cu valoarea totală de 42393464 EUR, din care 17928339 EUR sunt fonduri europene și 3057462 EUR - contribuție națională.

Tabelul 2. Proiecte contractate - programul POIM, Județul Neamț, România

Nr.	1	2	3	4	Total
Tip apel/data lansării /data închidere apel de proiecte			Necompetitiv (cu depunere continuă, pe bază de liste de proiecte preidentificate)/ 19.04.2016/2023		
Nume beneficiar	CNAIR	Compania județeană APASERV S.A.	Unitatea Administrativ-Teritorială Neamț	UAT M U N . R O - MAN	
Rezumat proiect	<p>Obiectivul general-îmbunătățirea competitivității economice a României prin dezvoltarea infrastructurii de transport care facilitează integrarea economică în UE, contribuind astfel la dezvoltarea pieței interne cu scopul de a crea condițiile pentru creșterea volumului investițiilor, promovarea transportului durabil și a coeziunii în rețeaua de drumuri europene.</p> <p>Obiective specifice:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Realizarea Studiului de Fezabilitate 2.Realizarea proiectului pentru Autorizarea Executării Lucrărilor de Construire (PAC/DTAC) și asistența tehnică până la obținerea autorizației de construire de către Beneficiar (CNAIR) 3.Realizarea Proiectului Tehnic de Execuție 4.Intocmirea documentației de atribuire a contractului de execuție lucrări 5.Asistența tehnică acordată Beneficiarului în vederea susținerii cererii de finanțare 	<p>Obiectivul general al Măsurii-îmbunătățirea infrastructurii de mediu din Piatra Neamț, în scopul de a îndeplini obligațiile trasate prin Parteneriatul de Aderare. Asigurarea calității corespunzătoare a apei potabile în municipiul Piatra Neamț.</p> <p>Îmbunătățirea calității râului Bistrița.</p> <p>Îmbunătățirea infrastructurii de apă și apă uzată, prin optimizarea capacității de furnizare apei și de preluare a apelor uzate precum și prin reducerea pierderilor și a deversărilor necontrolate.</p>	<p>Obiectivul general-reabilitarea și modernizarea rețelei de drumuri județene în vederea creșterii, pe termen mediu a fluxurilor de capital, a mobilității forței de muncă, a accesibilității spre și în interiorul țării, determinând o dezvoltare durabilă a acesteia implicit, crearea de noi oportunități de locuri de muncă, inclusiv în zonele rurale.</p> <p>Obiectivul specific: reabilitarea și modernizarea a 12,960km drum județean DJ 156A, km 43+700-56+640, situat în județul Neamț, care face legătura între localitățile Roznov și Căciulești-Girov.</p>	<p>Creșterea capacității de gestionare a crizei sanitare COVID-19 prin dotarea SPITALULUI MUNICIPAL DE URGENȚĂ ROMÂN cu echipamente și aparatură medicală, dispozitive medicale și de protecție</p>	

Data de începere a proiectului	01.01.2021	19.10.2016 (CF semnat in 16.03.2018)	11.07.2017 (CF semnat în 11.06.2018)	12.08.2020	
Data de finalizare a proiectului	31.12.2021	30.06.2022	30.06.2021	31.12.2021	
Rata de cofinanțare UE, %	85	85	85	100	
Regiune	Nord-Est	Regiunea 1 Nord-Est	Regiunea 1 Nord-Est	Regiunea 1 Nord-Est	
Tip beneficiar		Organisme publice cf legii 64/2010	public		
Valoare totală eligibilă, incl. pe proiecte:	874 371	17 066 939	12 405 014	8 631 171	38977495
Fonduri UE	743 216	14 506 898	10 544 262	8 631 171	34425546
Contribuția națională	0	2 389 371	1 860 752	0	4 250 124
Contribuția proprie a beneficiarului	131 156	170 669	0	0	301 825
Contribuție privată		0	0		0
Cheltuieli neeligibile	161 708	3 242 718	0	11 543	3 415 969
Valoarea veniturilor nete generate (NFG)		0	0	0	0
Total valoare proiect	1 036 079	20 309 657	12 405 014	8 642 714	42393464
Stadiu proiect (în implementare/ finalizat)	in implementare	in implementare	in implementare	in implementare	

Plăți către beneficiari (lei), incl. pe proiecte:					
Fonduri UE		9 040 799	8 887 539		17928339
Contribuția națională		1 489 073	1 568 389		3057462

Sursa: Datele autorului conform rapoartelor POIM [3], [5].

Programul Operațional Regional (POR) 2014-2020, adoptat de CE la 23.06.2015 și gestionat de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice în calitate de Autoritate de Management, este succesorul Programului Operațional Regional 2007-2013 și unul dintre programele prin care România va putea accesa fondurile europene structurale și de investiții provenite din Fondul European pentru Dezvoltare Regională (FEDR), în perioada 2014-2020. Viziunea strategică privind nevoile de dezvoltare cărora trebuie să le răspundă POR 2014-2020 are la bază analiza situației economice și sociale a regiunilor conform Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Regională 2014-2020, care a dus la identificarea principalelor probleme caracteristice spațiului rural [6]: (1) cercetare-dezvoltare și inovare: transfer limitat al rezultatelor cercetării în piață și nivel scăzut de asimilare a inovării în firme rurale; (2) IMM: sector insuficient dezvoltat, cu impact negativ asupra competitivității economiilor rurale, cu principalele puncte slabe ale sectorului în documentele de programare strategică națională: gradul redus de cultură antreprenorială reflectat prin densitatea relativ scăzută a afacerilor rurale, reziliența scăzută a noilor afaceri – 2/3 dintre întreprinderile noi dispar de pe piață în primul an de viață; (3) eficiență energetică: consumuri energetice nesustenabile; (4) resurse de patrimoniu: resurse valoroase de patrimoniu cultural slab valorificate; (5) turism: potențial turistic valoros, echilibrat dis-

tribuit teritorial – alternativă pentru revigorarea zonelor mai puțin dezvoltate/izolate; (6) infrastructură rutieră: gradul scăzut de accesibilitate al anumitor zone ale țării, care are drept consecință o atractivitate scăzută și investiții extrem de reduse; (7) infrastructura socială și pentru educație: infrastructurile educaționale, de sănătate și de servicii sociale subdimensionate; (8) cadastru: nivel scăzut al înregistrărilor cadastrale, care afectează implementarea politicilor privind dezvoltarea socio-economică a comunităților locale; (9) capacitate administrativă: nevoia întăririi capacității administrative a Autorității de Management a POR, a Organismelor de Implementare a POR și a beneficiarilor, pentru o bună implementare a POR.

POR 2014–2020 are ca obiectiv general creșterea competitivității economice și îmbunătățirea condițiilor de viață ale comunităților locale și regionale, prin sprijinirea dezvoltării mediului de afaceri, infrastructurii și serviciilor, pentru dezvoltarea durabilă a regiunilor, astfel încât acestea să își poată gestiona în mod eficient resursele și să își valorifice potențialul de inovare și de asimilare a progresului tehnologic, obiectivele fiind traduse în 11 axe prioritare (plus o axă de asistență tehnică), cu o alocare de 8,25 miliarde euro, din care 6,7 miliarde de euro reprezintă sprijinul UE prin Fondul European pentru Dezvoltare Regională (FEDR), iar 1,5 miliarde de euro - contribuția națională.

Programul Operațional Competitivitate (POC)

susține investițiile pentru nevoile și provocările legate de nivelul redus al competitivității economice, în special în ceea ce privește (a) sprijinul insuficient pentru cercetare, dezvoltare și inovare (CDI) și (b) infrastructura subdezvoltată de TIC și implicit servicii slab dezvoltate, care funcționează orizontal cu efect multiplicator în economie și societate, inclusiv în spațiul rural, antrenând creștere și sustenabilitate pe direcțiile:

- a) bioeconomie (ce înseamnă un accent sporit pe economia circulară rurală),
- b) TIC, spațiu și securitate (ce înseamnă digitali-

zarea agriculturii și domeniilor conexe prin dezvoltarea de clustere),

c) energie, mediu și schimbări climatice (ce înseamnă îmbunătățirea managementului energetic în tehnologiile agricole și protecția mediului) și

d) eco-nano-tehnologii și materiale avansate (ce înseamnă un spectru foarte larg de soluții pentru sporirea productivității în agricultură, protecție sanitară sau altele), în baza a 2 linii bugetare specifice, inclusiv 1 080 699 494 Euro FEDR - Regiuni mai puțin dezvoltate: 716.309.236,00 Euro - axa 1 și 555.101.935,00 Euro –axa 2 (Fig.4).

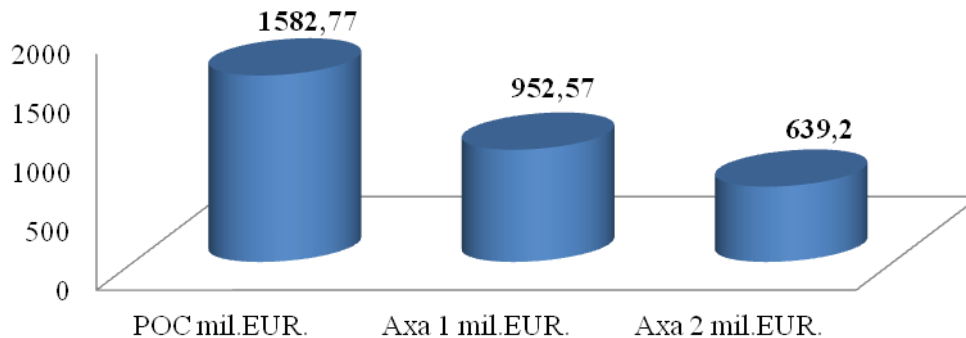

Figura 4. Stadiul alocări la nivelul POC (2014-2020)

Sursa: elaborată de autor după [3].

Programul Operațional pentru Pescuit și Afaceri Maritime (POPAM) 2014-2020 [7] finanțat prin Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime (FEPAM) este unul din 5 fonduri structurale și de investiții europene (fondurile ESI), care se completează reciproc și își propun să creeze condițiile ne-

cesare redresării economice a UE, generând creștere și locuri de muncă, sprijinind operatorii în tranziția către un pescuit durabil în comunitățile din zonele de coastă să diversifice economiile și îmbunătățească calitatea vieții. Programul are 137 de beneficiari, inclusiv din Județul Neamț (Tab.3).

**Tabelul 3. Programul Operațional pentru Pescuit și Afaceri Maritime (POPAM)
2014-2020, Jud. Neamț, România**

	Denumirea proiectului	Localitatea	Finalizat Da/NU*	Total valoare proiect (mil LEI)	Cheltuielile eligibile totale ale operațiunilor selectate pentru sprijin (mil LEI)	Contribuția publică totală a operațiunilor selectate pentru sprijin (mil LEI)	Contribuția FE-PAM a operațiunilor selectate pentru sprijin (mil LEI)
	Jud. Neamț, total inclusiv:			50 275 782,53	44 233 332,77	23 666 288,19	17 749 716,12
1	Înființare ferma piscicola	sat Trei Fântâni, comuna Damuc	nu	9233944,10	7770807,00	3885403,50	2914052,62
2	Înființarea fermei piscicole Păstrăvăriile Ceahlăului	Orașul Bicaz	nu	10614401,34	9368556,60	4684278,30	3513208,72
3	Înființare complex piscicol Tarcău	sat Cazaci, comuna Tarcău	nu	8416034,55	7422256,03	2221830,34	1666372,75
4	Extindere construcție existentă D+P și D+P+2E, transformare din locuință individuală în pensiune turistică cu specific pescăresc și amplasare bazine pentru peste	Târgu - Neamț	nu	4663793,99	4265600,00	2132800,00	1599600,00
5	FISH DOME - Investiție în acvacultura din județul Neamț	Cordun	da	1527364,35	1297125,68	648562,84	486422,13
6	consolidare FLAG si depunere strategie	Zănești	da	111000,00	111000,00	111000,00	83250,00
7	Strategia de dezvoltare locala plasata sub responsabilitatea comunității	Podoleni	nu	1585707,12	1585707,12	1585707,12	1189280,34
8	Promovarea comunei Ștefan cel Mare, prin amenajare parc și construire punct de informare	Ștefan cel Mare	nu	1253770,49	1004833,14	903217,20	677412,90
9	Construire centru cultural si amenajare parc tematic	comuna Ruginoasa	da	638626,56	571793,76	451717,07	338787,80

10	Înființare parc cu tematica acvatica si punct de informare	comuna Zănești	da	609568,56	574313,85	453707,94	340280,95
11	Îmbunătățirea calității vieții in zona piscicola FLAG Neamț prin dezvoltarea lucrărilor inovative de construcții	Șovoia	da	1317297,81	1102685,76	903761,25	677820,94
12	Dezvoltarea economica a zonei piscicole Neamț prin atragerea inovării in domeniul construcțiilor	Trifești	da	1125289,81	941872,20	847684,98	635763,73
13	Amenajarea monumentului istoric PARCUL CU LACURI	Costișa	nu	551985,58	438459,59	438459,59	328844,69
14	Creșterea competitivității firmei prin investitii in utilaje si echipamente	Borlești	nu	823198,00	743528,00	371764,00	278823,00
15	Dezvoltarea infrastructurii culturale si recreative din Comuna Trifești prin amenajare parcuri	Trifănești	nu	634386,05	577028,05	455852,16	341889,12
16	Dezvoltarea infrastructurii culturale si recreative din comuna Dragomirești, județul Neamț prin amenajare spațiu verde	Dragomirești	nu	613435,31	569570,01	455656,01	341742,01
17	Dezvoltarea infrastructurii culturale si recreative din Comuna Făurei, județul Neamț, prin amenajare spatiu verde	Făurei	nu	613158,30	569293,00	455434,40	341575,80
18	Înființarea unității de procesare „Pastravariile Ceahlăului”	Oraș Bicaș	da	5942820,61	5318902,98	2659451,49	1994588,62

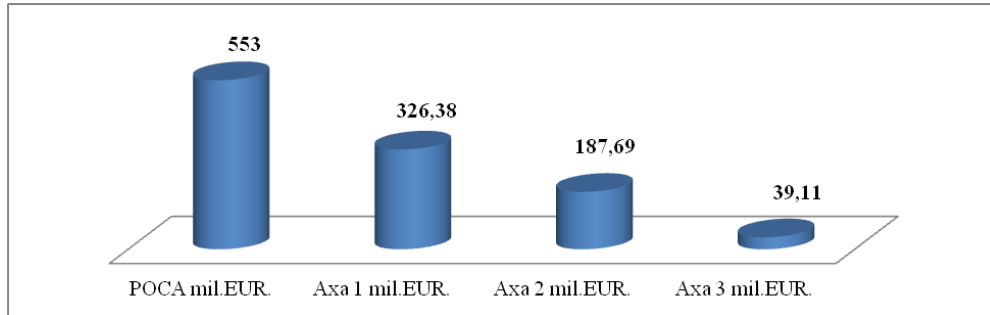
Notă: Datele sunt actualizate pentru sf. anului 2022

Sursa: Calculele autorului conform datelor DGR-AMPOPAM [7].

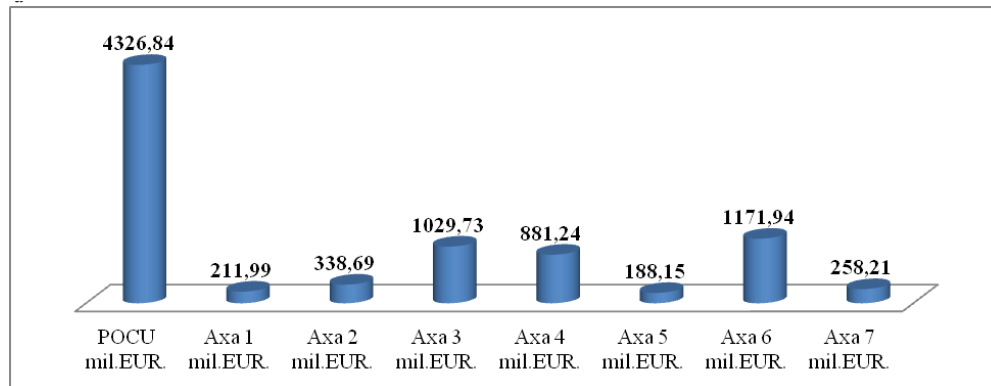
Programul Operațional Capacitate Administrativă (POCA) este destinat promovării creării administrațiilor publice moderne prin intermediul unor servicii publice competitive, investiții și reglementări de calitate, prin răspunsul la nevoia de resurse umane competente și bine gestionate, management eficient și transparent al utilizării resurselor, structuri instituțional-administrative adecvate, proceduri clare, simple, predictibile de funcționare pentru implementarea politicilor publice în interesul cetățenilor, adresându-se regiunilor de dezvoltare ale României și, în special, următorilor beneficiari: autorități și instituții publice centrale, autorități administrative autonome, ONG-uri, parteneri sociali,

instituțiile de învățământ superior acreditate și de cercetare, Academia Română, autorități și instituții publice locale de la nivelul județelor și municipiilor, autorități și instituții publice locale beneficiare ITI, instituțiile din sistemul judiciar.

Bugetul POCA 2014-2020 este structurat pe 3 axe prioritare (Fig.5): (i) administrație publică și sistem judiciar eficiente, cu o alocare financiară de 326,38 de milioane de euro (59%); (ii) administrație publică și sistem judiciar accesibile și transparente, cu o alocare financiară de 187,69 de milioane de euro FSE (33,93%); (iii) asistență tehnică, cu o alocare financiară de 39,11 de milioane de euro (7,07%).

a

b

Figura 5. Stadiul alocării la nivelul (a) POCA și POCU

Sursa: elaborată de autor după [8], [9].

Concluzii

Programele operaționale permit alegerea, punerea în aplicare, monitorizarea și evaluarea proiectelor individuale în conformitate cu prioritățile și obiectivele convenite între Comisia europeană și autoritățile naționale sau regionale de management. În România, aceste programe au atras fonduri europene considerabile și au permis țării să se dezvolte și să se apropie de nivelul țărilor mult mai dezvoltate.

Referințe bibliografice

1. European Structural and Investment Funds: Romania EU Payments. European Structural and Investment Funds: Romania EU Payments. Disponibil: <https://www.fonduri-ue.ro/statistici> (accesat – 20.11.2022)
2. <https://mfe.gov.ro/> (accesat – 21.11.2022)
3. POIM (2014-2020). Disponibil: <https://www.fonduri-ue.ro/poim-2014> (accesat – 19.11.2022)
4. Programul Operațional Infrastructură Mare (POIM) 2014-2020. Disponibil: <https://mfe.gov.ro/programe/autoritati-de-management/am-poim/> (accesat – 22.11.2022)
5. Raport anual de implementare programul operațional infrastructură mare 2014-2020 (POIM) 2014-2020. Disponibil: https://www.fonduri-ue.ro/images/files/programe/INFRASTRUCTURA/POIM/2021/12.10.2021/3_RAI_POIM_2020_-_Rezumatul_pentru_cetateni.pdf (accesat – 10.11.2022)
6. <https://www.fonduri-ue.ro/por-2014> (accesat – 10.11.2022)
7. <https://ampeste.ro/despre-am-pop.html> (accesat – 10.11.2022)
8. <https://www.fonduri-ue.ro/poca-2014> (accesat – 10.11.2022)
9. <https://www.fonduri-ue.ro/pocu-2014#rezultate-implementare> (accesat – 10.11.2022)

MODALITĂȚI DE GESTIONARE ȘI PRESTARE A SERVICIILOR PUBLICE

Pavel OBOROCEAN

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: pavel_oborocean@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-9482-3670>

The public service sector is vast and complex, because there is no general consensus on what constitutes a „public service”, and the activities included under the term can vary significantly between countries. Anyway, there are two main ways to provide public services: directly, by the services included into authorities of public administration structures, and a delegated-out way, to the other service providers. While there are many differences between the countries in the extent and the ways in which public services are delegated-out, the main factors that will influence behavior are common to all the countries. In the main, the demands on public services providers for resources and capabilities will be increasing at a time when their flexibility to maneuver and to respond will be increasingly constrained. Every public service must be established and managed based on citizens' needs.

Keywords: *methods, direct management, indirect management, public service, local government, central government.*

De-a lungul timpului servicii publice s-au diversificat atât în ceea ce privește numărul lor, cât și în ceea ce privește domeniul de activitate și modalitatea de realizare a lor, respectiv modalitatea de gestionare. Elementul principal care a determinat creșterea numărului și tipurilor de servicii publice îl reprezintă multiplicarea problemelor cetățenilor precum și exigențele acestora față de eficacitatea și promptitudinea cu care serviciul public răspunde solicitărilor care îi sunt adresate. Administrația trebuie să facă față acestor exigențe dintr-o dublă perspectivă: să răspundă nevoilor receptate în societate și să-i gestioneze propria activitate, în bune condiții.

Gestionarea serviciilor publice, ca noțiune, o întâlnim în Cartea Europeană a autonomiei locale că fiind o modalitate de organizare, funcționare și administrare a serviciilor publice în scopul furnizării/prestării acestora în condițiile stabilite de autoritățile administrației publice.

Întru studierea practicii autohtone de evaluare a

performanței managementului serviciilor publice din Republica Moldova s-a recurs la analiza actelor normative și legislative în vigoare care reglementează modul de gestionare și prestare a serviciilor publice, iar întru identificarea rezervelor de îmbunătățire a acestora, s-a efectuat analiza publicațiilor și studiilor cercetătorilor autohtoni și a celor din România.

În procesul efectuării cercetărilor, autorul a utilizat metoda *cercetării documentare*. Astfel, au fost utilizate articole și monografii din țară și de peste hotare, acte normative și legislative în vigoare din Republica Moldova. De asemenea, au fost utilizate *metoda analizei și metoda sintezei*. În vederea identificării unor posibilități de îmbunătățire a practicii autohtone, autorul a utilizat *metoda comparativă*.

Înființarea serviciilor publice se poate realiza prin acte de autoritate, ale Parlamentului, Guvernului, autorităților administrative autonome, autorităților locale și celorlalte autorități publice care au ca atribuții definirea interesului public.

Recunoașterea unui serviciu public presupune reglementarea acestuia în sistemul juridic intern, în sensul precizării bazelor acestora. În acest sens, pot fi menționate:

- Constituția ca bază privind înființarea serviciilor publice;
- Legislația ca bază privind organizarea serviciilor publice;
- Alte surse prin care se pot înființa sau se organizează servicii publice [2, p.88].

Dacă înființarea unor servicii publice este atributul exclusiv al administrației publice, gestionarea curentă a acestora încetează să mai fie un atribut exclusiv al acesteia. În procesul de gestiune se pot implica și subiecți din afara sistemului administrației publice, lucru stipulat atât de legislație, cât și studiat în literatura de specialitate [7, p.20].

Potrivit autorilor Ioan Alexandru și Lucica Matei, un serviciu public poate fi gestionat sub trei forme:

1. *Gestiunea directă*, reprezentată în acele situații în care colectivitatea locală, prin autoritățile sale reprezentative, asigură ea însăși serviciul public sau îl transferă unei instituții aflate în subordinea sa.

2. *Gestiunea delegată* reprezintă procesul de încredințare a administrării serviciului public de către autoritatea administrativă a unei întreprinderi, de regulă, din sectorul privat. În acest sens, un serviciu public poate fi concesionat.

3. *Gestiunea semidirectă*, reprezintă un proces de administrare a serviciului public, alături de prestarea unei părți din serviciul public de către o persoană privată (Alexandru I. Matei L. Servicii publice. Abordare juridico-administrativă. Management. Marketing. București: Economica, 2000. 206 p) [2, p. 102].

Gestiunea directă. Autoritățile publice sunt direct responsabile de organizarea și funcționarea unui serviciu public. În acest sens, există două situații posibile:

- *Gestionarea de către stat*. Sistemul cel mai vechi este acela al „regiei de stat”, care preia o serie

de servicii publice esențiale, în cadrul ministerelor. Procedul are un caracter centralizator și are limitele inerente acestui tip de organizare administrativă. Pentru a se evita blocarea unui asemenea sistem pus în funcțiune, mai ales într-un stat intervenționist, se recurge la desconcentrare în cadrul circumscripțiilor administrative, prin crearea unor servicii desconcentrate la nivel teritorial.

- *Gestionarea de către colectivitățile locale*. Acestea doresc să li se încredințeze gestiunea a numeroase servicii publice în baza unei descentralizări teritoriale, ce constă în transferul unor competențe de la nivelul central către colectivitățile locale.

În cazul gestiunii directe, localitatea își asumă în întregime, prin Consiliul local, politica, gestiunea și controlul serviciului public. Această formă exclude pentru o perioadă de timp orice modalitate și posibilitate de concurență și este influențată de mutațiile politice care se produc în cadrul organului local ales. Totodată, bugetele locale se amplifică cu toată gestiunea serviciilor, existând riscul fluctuației alocăției bugetare în condițiile transferurilor posibile în cadrul aceluiași buget spre alte sectoare pe bază de evaluare a posibilităților. Din acest motiv, gestiunea directă, prin servicii specializate ale consiliilor locale este recomandată numai pentru comunitățile mici, precum și în cazul unor servicii fără complexitate tehnică [5, p. 135].

De regulă, sunt gestionate în mod direct acele servicii publice care nu pot fi încredințate particularilor, dat fiind interesul deosebit pe care acestea îl apără și promovează [8, p. 112].

Gestiunea delegată. Persoana care gestionează, în general o persoană juridică, se interpune între serviciul public și colectivitate. Autoritatea locală nu poate interveni în funcționarea serviciului, dar își păstrează competența de a controla dacă gestionarul respectiv își realizează sarcinile în conformitate cu cerințele interesului general. Gestiunea delegată este forma prin care, păstrându-se deplina respon-

sabilitate publică, autoritatea apelează la o societate comercială pentru realizarea serviciului, pe bază contractuală.

Procedeu de înredințare a gestiunii serviciului public unei persoane particulare, fizice sau juridice, mai poate fi numit „concesionare”. Potrivit autorului P. Negulescu, „Concesiunea” este o formă de exploatare a unui serviciu public în care un particular persoană fizică sau juridică ia asupra sa riscurile exploatării și conducerea activității serviciului, în schimbul dreptului de a percepe taxe pentru serviciile prestate. Din sumele încasate, concesionarul va plăti concedentului o anumită sumă, denumită redevență [3, p. 99].

În opinia autorului Victor Mocanu, autoritatea administrației publice care concesionează serviciul public poate obține unele avantaje, deoarece:

- definește ea însăși conținutul serviciului public;
- nu asigură nimic din execuția materială a serviciului, controlând, totuși, modul în care se desfășoară activitatea;
- nu finanțează investițiile necesare funcționării serviciului, ele sunt suportate de concesionar;
- concesionarul plătește o redevență [3, p. 99].

În cadrul concesionării, autoritățile administrației publice sunt obligate să stabilească obiectivele ce trebuie atinse pe perioada concesionării: nivelul calității serviciilor oferite, modul de funcționare a infrastructurii respective. Astfel, concesionarul trebuie să-și ia răspunderea, pe propriul său risc, pentru asigurarea mijloacelor prin care vor fi îndeplinite aceste obiective [3, p. 99].

În Republica Moldova, modalitățile de gestionare a serviciilor sunt stabilite în conformitate cu Legea serviciilor publice de gospodărie comunală nr. 1402-XV din 24.10.2002, și cuprind doar unele categorii specifice de servicii publice, și anume, cele de gospodărie comunală. Conform art. 17 al Legii nr. 1402-XV din 24.10.2002, serviciile publice de gospodărie

comunală se organizează prin *gestiunea directă* și *gestiunea delegată*.

În cadrul gestiunii directe, autoritățile administrației publice locale își asumă toate sarcinile și responsabilitățile privind organizarea, conducerea, administrarea și gestionarea serviciilor publice de gospodărie comunală. Fiecare serviciu public de gospodărie comunală constituit și exploatat în regim de gestiune directă își desfășoară activitatea în baza unui regulament de organizare și funcționare, elaborat și aprobat de autoritatea administrației publice locale, în conformitate cu prevederile Regulamentului-tip elaborat și aprobat de autoritatea publică centrală.

În Republica Moldova, principala metodă de gestiune aplicată de către autoritățile publice locale este gestiunea directă prin intermediul întreprinderilor municipale. O bună parte din întreprinderile municipale activează în pierderi economice și nu sunt capabile să activeze în condițiile economiei de piață, iar autoritățile administrației publice locale sunt împuternicite să întreprindă măsuri pentru reorganizarea acestor servicii pentru asigurarea prestării lor, reieșind din noile principii și condiții prevăzute de legislație [4, p. 6].

Gestiunea delegată a serviciilor publice locale în Republica Moldova este în stare incipientă, necitând la faptul că în Republica Moldova există deja un cadru normativ în domeniu, inclusiv o listă a serviciilor publice pasibile de concesionare. În practica autohtonă, reglementarea modului de atribuire a concesiunii de lucrări și a concesiunii de servicii, regimului juridic aplicabil acestora, precum și aspectele specifice atribuirii și executării concesiunilor respective, este prevăzută în Legea cu privire la concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii nr. 121 din 05.07.2018.

În afară de gestiunea directă și delegată, autoritățile administrației publice locale din Republica Moldova nu sunt familiarizate și nu utilizează

formele alternative de prestare a serviciilor publice de interes local în condițiile descentralizării și autonomiei locale. Doctrina administrativă și legislația în vigoare abordează următoarele forme alternative de prestare a serviciilor publice [6, p. 7].

- gestionarea serviciilor publice locale prin cooperare inter-comunitară;
- regionalizarea serviciilor publice locale;
- parteneriatul public-public în gestionarea serviciilor publice;
- parteneriatul public-asociativ în gestionarea serviciilor publice;
- autogestiunea serviciilor publice locale.

Gestionarea serviciilor publice locale prin cooperare inter-comunitară. În literatura de specialitate, cooperarea intercomunitară este definită ca fiind „asocierea a două și mai multe comunități pentru prestarea serviciilor publice în comun”. Conform ghidului autorităților publice locale privind cooperarea intercomunitară, principalul motiv pentru inițierea cooperării intercomunitare este de a îmbunătăți calitatea guvernării locale și calitatea serviciilor prestate cetățenilor (Ghidul autorităților publice locale).

Regionalizarea serviciilor publice locale. Regionalizarea implică gruparea prestatorilor de servicii într-o singură structură administrativă sau fizică pentru a îmbunătăți serviciile și eficiența acestora. Beneficiile unei astfel de forme de gestiune a serviciilor publice sunt:

- reducerea costurilor de producție;
- gruparea capacităților, mijloacelor și resurselor;
- sporirea echității accesului la servicii;
- îmbunătățirea accesului la fonduri.

Parteneriatul public-public în gestionarea serviciilor publice. Parteneriatul public-public presupune o relație în bază de contract între partenerul public și partenerul privat, având la bază un interes public, în scopul elaborării și/sau implementării unui proiect, furnizării unui serviciu de orice natură, de reabilitare

a infrastructuri, care în mod tradițional este furnizat de partenerul public. Avantajele principale pe care le presupune parteneriatul public-privat constau în faptul că se distribuie costurile realizării unei investiții, a riscurilor asociate exploatarea acestora și parțial de lipsa resurselor în sectorul public destinate investițiilor.

Parteneriatul public-asociativ în gestionarea serviciilor publice. Parteneriatul public-asociativ presupune cooperarea între doi subiecți, unul din sectorul public și altul dintre reprezentanții organizațiilor neguvernamentale în înființarea și asigurarea funcționării unor servicii publice. În cazul acestui parteneriat, administrația publică investește cel mai des resurse materiale (în special, imobile), iar partenerul asociativ – experiența sa, în special în domeniul atragerii și gestionării de proiecte.

Autogestiunea serviciilor publice locale. Esența autogestiunii este că serviciul public este lăsat să se administreze, iar autoritățile administrației publice locale nu își iau angajamentul de a întreține cu resurse bugetare locale un serviciu public local după înființare. În acest sens, serviciul public local trebuie să își identifice singur resursele financiare necesare pentru funcționare, pe care le va obține prin propriile operațiuni economice desfășurate.

În țările din Uniunea Europeană pot fi întâlnite toate modalitățile de gestionare a serviciilor publice. Printre acestea prezentăm următoarele modele de gestiune.

Modelul Britanic. Guvernul central al Mării Britanii acordă o largă autonomie colectivităților locale, considerând că ele pot soluționa cel mai bine problemele importante la nivelul lor. Guvernul Teatcher a propus și a implementat „modelul de agenție”, care constă în dezvoltarea unui sector privat competitiv, ca bază pentru servicii publice de calitate, și favorizează eficiența în furnizarea serviciilor (A. MATEI. Serviciile publice). O caracteristică a serviciilor publice în Marea Britanie este că acestea sunt prestate

urmărindu-se obiective ca: productivitatea, eficiența și calitatea lor [5, p. 135].

Modelul German. Conform modelului German, pot fi abordate trei modalități de gestiune a serviciilor publice, și anume: *Regiebetriebe*, *Eigenbetriebe* și *Eigengesellschaften*. *Regiebetriebe* este o modalitate de gestiune integrată în întregime administrației municipale, nu au personalitate juridică, și nu fac obiectul unei gestiuni distincte. În ultima vreme se poate observa o tendință de diminuare a organizațiilor gestionate în această formă. *Eigenbetriebe* sunt organisme semiautonome care intervin ca reprezentante ale puterii locale. Nici ele nu au personalitate juridică, dar au în schimb contabilitate separată care funcționează după regulile gestiunii comerciale. Are o direcțiune și un organism de supraveghere separat, asupra căruia municipalitatea își poate exercita influența. Anumite aspecte importante ale gestiunii serviciului, ca politica salarială, rămân sub controlul municipalității. *Eigengesellschaften* este cel de-al treilea mod fundamental de gestiune. Acesta se referă la societățile de drept privat, deținute de către municipalitate (întreprinderile municipale), spre exemplu, sub forma societăților pe acțiuni. Acestea dispun de o mai mare independență economică și pot avea propria activitate comercială [5, p. 135].

Modelul Francez. În Franța, ca modalități de gestionare a serviciilor publice întâlnim: concesiunea, *affermage*-ul, regia și delegarea. *Affermage*-ul este definit ca un mod de gestionare prin care o persoană publică încredințează prin contract unei persoane gestionarea serviciului public pe riscul și profitul său, grație lucrărilor care-i sunt date, în schimbul unui vărsământ din veniturile obținute din exploatarea serviciului public. Acest mod de gestionare prezintă multe asemănări cu concesiunea. Spre deosebire de concesiune, lucrările necesare pentru prestarea serviciului public nu sunt realizate de persoana care gestionează serviciul public ci îi sunt date de persoana publică căreia îi plătește redevențe pentru

a-și putea amortiza echipamentele realizate. De asemenea, durata în cazul *affermage*-ul este mai scurtă, întrucât nefăcându-se investiții nu este nevoie de o perioadă mare de timp pentru amortizarea lucrărilor realizate [5, p. 135].

Spania. În această țară intervenția statului este un factor important al transformărilor economiei dar, în filosofia economică a puterii, inițiativa privată și piața sunt percepute ca pietre unghiulare ale dezvoltării. Serviciile publice sunt în mare parte sub responsabilitatea comunităților autonome care au un mare grad de autonomie, cu diferențe de la o comunitate la alta. În Spania, tendința este de a privatiza parțial sau total serviciile publice considerate de interes general, atât datorită importanței lor pentru activitatea economică, cât și pentru calitatea vieții populației [5, p. 135].

Italia. În această țară serviciile publice pot fi prestate de stat, regiune, provincie și comună, competențele sunt prevăzute în lege și fiecare structură le poate delega unei colectivități ierarhic inferioare. În Italia pot fi întâlnite următoarele modalități clasice de gestionare a serviciilor publice:

- la nivel central: gestionarea de către stat, concesiunea și întreprinderea publică;
- la nivel local: regia directă, concesiunea, întreprinderea municipală și serviciul autonom (a mezzo di istituzioni) pentru serviciile sociale și societățile de economie mixtă [2, p. 110].

Suedia. Politica externă, apărarea, justiția, învățământul superior, cercetarea, comunicațiile și locuințele se asigură la nivel central, fie de regii, fie de întreprinderi publice. Serviciul de sănătate al populației se asigură la nivel regional, responsabil pentru prestarea acestui serviciu public fiind Prefectura (*lansstyrelse*). Comunele care sunt într-un număr destul de mic sunt responsabile pentru serviciile sociale, învățământ pre-universitar, serviciile urbane. Prestarea acestor servicii comunale se realizează fie în regie, fie prin stabilimente publice. În ultimii

ani, modalitățile de gestionare a serviciilor publice s-au diversificat, apelându-se tot mai mult la sectorul privat mai ales pentru serviciile urbane, într-un cadru din ce în ce mai concurențial [9, p. 112].

În concluzie, alegerea formei de gestiune a oricărui serviciu public e o decizie exclusivă a administrației publice. Legislația permite alegerea între modalitățile directe sau indirecte de gestiune. Criteriul principal la luarea deciziei de gestiune trebuie să fie interesul cetățeanului. Practica a demonstrat că ambele modalități pot fi atât eficiente, cât și ineficiente în dependență de situație. Majoritatea autorităților administrației publice locale optează pentru una din cele două forme tradiționale de gestiune a serviciilor publice – directă sau delegată. Însă, există și alte forme de alternativă a gestiunii perfect legale în Republica Moldova – cooperarea intercomunitară, regionalizarea serviciilor, autogestiunea sau constituirea de parteneriate cu subiecți din afara sectorului public. Indiferent de opțiunea de gestionare pe care o vor alege – tradițională sau de alternativă, autoritățile administrației publice locale să reflecteze temeinic asupra avantajelor și dezavantajelor acesteia din perspectiva interesului cetățenilor localității.

Bibliografie

1. Legea Republicii Moldova cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipale 1402-XV din 24.10.2002. Monitorul Oficial, 2003, nr.14-17.
2. ALEXANDRU, I., MATEI, L. *Servicii publice. Abordare juridico-administrativă*. Management. Marketing. București: Economica, 2000, p. 206.
3. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice: Concepte și practici*. Chișinău: Tish, 2001, p. 215.
4. MOCANU, V. *Ghidul alesului local*. Chișinău: Topografia Centrală, 2011, p. 312.
5. RANTA, A. E. *Gestionarea serviciilor publice*. Revista Transilvană de Științe Administrative, nr. 1(10), 2004, p. 134-143.
6. TINCU, V. *Forme alternative de gestionare a serviciilor publice locale în Republica Moldova*. Administrația publică, nr. 1, 2021, p. 12-18.
7. TINCU, V. *Modalități de gestiune a serviciilor publice*. Administrația publică, nr. 4, 2014, p. 20-25.
8. TRĂILESCU, A. *Drept administrativ*. București: ALL Beck, 2005, p.197-331.
9. VASILE, A. *Prestarea serviciilor publice prin agenți privați*. București: AllBeck, 2003. 232 p.

ROLUL IMPOZITELOR PE PROPRIETATE ÎN FINANȚAREA CHELTUIELILOR PUBLICE ȘI REDISTRIBUIREA VENITULUI NAȚIONAL

Dorel NOROC

Doctorand, Academia de Studii Economice din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova,
e-mail: norocdorel@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3919-176X>

One of the negative externalities of the market economy is the increase in the discrepancy between different categories of people from the perspective of the income held. There are various ways in which a government can improve the redistribution of income in society, including tax policies. In this sense, taxes are one of the essential instruments that can lead to a fair redistribution of income. Through the taxation mechanism, governments can take a part of people's income to provide various public services to the whole society, help people with low incomes, or make social expenditures for people experiencing poverty. A category of taxes used, especially in developed countries, to ensure a redistribution of income and to finance budget expenditures, generally at the local level, are property taxes. In this article, the role of property taxes in the financing of public expenses and the redistribution of national income is analyzed through the lens of comparing the situation at the national level and the European Union.

Cuvinte-cheie: *proprietate, impozite pe proprietate, încasări fiscale, redistribuirea veniturilor, cheltuieli bugetare.*

Introducere

Impozitele pe proprietate reprezintă un instrument eficient și echitabil de majorare a veniturilor bugetare, dar care în majoritatea țărilor în special cele în curs de dezvoltare nu este exploatat la capacitățile sale maxime. De fapt, rolul de distribuire a venitului național prin intermediul impozitelor pe proprietate se manifestă în 2 etape: (1) încasările bugetare, în special de la subiecții ce au o bază impozabilă mare și, respectiv, o capacitate de plată mai mare și (2) cheltuielile bugetare, care se aloacă tuturor persoanelor conform priorităților statului (programe sociale, educaționale, infrastructură, etc.). Având o bază largă de impozitare și aplicat tuturor persoanelor care dețin proprietăți (case, terenuri, etc.) utilizarea acestuia pentru a crește veniturilor bugetare este în majoritatea cazurilor o măsură nepopulară ce este evitată de către decidenți

(cazul impozitului funciar în Moldova care nu a fost modificat din anul 1998). Totuși, consolidarea impozitelor pe proprietate de comun cu implementarea unor programe de cheltuieli bugetare eficiente ar asigura o utilizare mai echitabilă a resurselor existente în cadrul unui stat.

Metodologia de cercetare folosită

În prezentul articol au fost utilizate *metode teoretice și empirice*. În acest sens, în baza metodelor teoretice, sunt analizate și sintetizate lucrările efectuate de către cercetătorii economiști care au analizat subiectul impozitelor pe proprietate și rolul acestora în redistribuirea venitului național. De asemenea, în procesul de cercetare sunt utilizate *metoda comparației și cea a corelației*, a indicatorilor relevanți domeniului de cercetare în diferite țări din regiune. Metoda *analizei cantitative* a facilitat studierea nivelului încasărilor bugetare la nivel

național și internațional din impozitele pe proprietate, în baza rapoartelor instituțiilor internaționale: Fondul Monetar Internațional (FMI), Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), Banca Mondială (BM), Uniunea Europeană (UE), precum și a celor naționale (Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat).

Ideile principale ale cercetării

Importanța sistemului de impozitare este determinată, în esență, de finalitatea acestuia, și anume de realizarea cheltuielilor bugetare. Obiectivul principal a sistemelor fiscale naționale este de a mobiliza resursele financiare la nivelul bugetelor publice pentru a asigura finanțarea cheltuielilor de ordin social, economic, educațional, ordine publică etc.

La fel, sistemele fiscale sunt utilizate, destul de frecvent, pentru a atinge anumite obiective legate de stimularea creșterii economice și redistribuirea venitului național. Unul dintre obiectivele guvernelor este garantarea redistribuirii echitabile a veniturilor între cetățenii din societate. Din punct de vedere macroeconomic, impozitele, ca unul dintre cele mai importante instrumente ale politicii fiscale, pot ajuta guvernele să atingă acest obiectiv important. În practică, impactul impozitelor asupra redistribuirii veniturilor se exercită în principal prin transferul veniturilor de la plătitori la guvern (impozite și taxe) și de la guvern la întreaga societate (cheltuieli publice).

Redistribuirea veniturilor naționale, prin însăși natura sa, implică transferul de resurse de la o categorie de persoane cu venituri mai mari către persoane cu venituri mai mici prin impozite și cheltuieli publice. Obiectivul de redistribuire a venitului național poate fi atins atât la etapa de colectare a impozitelor și taxelor, precum și la următoarea

etapă (asigurând un efect mai pronunțat) de execuție a cheltuielilor publice.

La primă etapă, din punct de vedere fiscal, impozitele directe, sunt mai eficiente pentru realizarea redistribuirii decât impozitele pe consum, deoarece iau în considerare în mod direct capacitatea de plată a persoanelor. Astfel, pentru atingerea obiectivului de redistribuire echitabilă a veniturilor cu maximă eficiență este preferabil utilizarea impozitelor directe combinată cu programele de cheltuieli publice. De asemenea, o mai bună direcționare a cheltuielilor publice ar reduce din necesitatea unui efort sporit pe partea de presiune fiscală, fiind necesare un volum mai mic de resurse bugetare.

Diferitele studii cantitative ale incidenței fiscale cercetate de Fondul Monetar Internațional arată că efectele redistributive ale impozitelor sunt minore în țările în curs de dezvoltare din două motive principale. În primul rând, structura fiscală în majoritatea acestor țări este dominată de taxele pe consum, cum ar fi TVA și accize, despre care se presupune în general că au o incidență regresivă. Ca principal instrument de politică fiscală în procesul de redistribuire a venitului îl reprezintă impozitele directe (în special impozitul pe venit și pe proprietate), a căror pondere este destul de mică în țările dezvoltate. În al doilea rând, corupția și guvernarea slabă limitează eficacitatea nu numai a politicii fiscale, ci și a cheltuielilor publice și a altor politici ce au drept obiectiv redistribuirea veniturilor [1, p. 3].

O categorie de impozite directe cu potențial mare de valorificare, în special în țările în curs de dezvoltare, sunt impozitele pe proprietate. Impozitele pe proprietate sunt echitabile și eficiente, dar subutilizate în multe economii, în special în țările subdezvoltate, precum Republica Moldova. Există o posibilitate considerabilă de a utiliza această taxă într-o măsură mai mare, atât ca sursă de ve-

nituri pentru finanțarea cheltuielilor publice, cât și ca instrument de redistribuire, deși implementarea eficientă va necesita o investiție considerabilă în infrastructura administrativă de percepere a acestora (în special determinarea corectă și justă a bazei fiscale).

Conform clasificărilor fiscale standard internaționale, impozitele pe proprietate cuprind impozite recurente asupra proprietății imobile, percepute de la proprietari sau chiriași; impozite recurente asupra averii nete; impozite pe moșii, moșteniri și cadouri; impozite pe tranzacțiile financiare și de capital privind emisiunea sau transferul de valori mobiliare și cecuri sau vânzarea de bunuri imobile; și alte impozite recurente sau nerecurente asupra proprietății [2, p. 6].

În Republica Moldova, în conformitate cu Codul fiscal nr. 1163/1997 [3] sunt prevăzute următoarele categorii de impozite pe proprietate:

1. impozitul pe bunurile imobiliare, care include:

1.1. impozitul pe imobil (clădiri, locuințe etc);

1.2. impozitul funciar (terenuri);

2. impozitul pe avere;

3. impozitul privat.

Utilizarea impozitelor pe proprietate în calitate de instrument pentru creșterea veniturilor bugetare și redistribuirea venitului național trebuie să fie realizată doar în condițiile în care există siguranța deținerii unor capacități administrative de a determina corect și just baza impozabilă (de exemplu: baza impozabilă a bunului imobil trebuie să fie determinată în mod uniform după o metodologie unică și să fie cât mai aproape de prețul de piață), în caz

contrar efectul va fi invers, determinând creșterea neconformării fiscale datorită așezării inegale a sarcinii fiscale.

În Republica Moldova, începând cu anul 2004, a fost demarată reforma evaluării valorii bunurilor imobile în scopul impozitării fiind având la bază aplicarea unor proceduri metodologice unice ce asigură echitate în procesul de impozitare.

Implementarea sistemului de evaluare a bunurilor imobile a avut loc treptat, prima etapă a constituit evaluarea bunurilor imobile a persoanelor fizice cu destinație locativă care a fost introdus din 2007, a doua etapă – reevaluarea construcțiilor auxiliare și a imobilului agenților economici, introdusă în 2010, a treia etapă – evaluarea terenurilor agricole și a patra etapă, etapa finală - reevaluarea spațiilor locative și din zonele rurale.

Scopul aceste reforme este consolidarea funcției fiscale a sistemului de impozitare, exprimată prin asigurarea veniturilor bugetelor locale, evitând subestimarea bazei impozabile care conducea la reducerea încasărilor de la impozitul pe bunurile imobile.

Astfel, drept impact asupra veniturilor bugetare observăm o creștere cu un ritm mai rapid a încasărilor din impozitul pe bunuri imobiliare începând cu anul 2007, atunci când a avut loc implementarea primei etape a sistemului de evaluare a bunurilor imobiliare, și o creștere semnificativă în anul 2010 față de 2009 ca urmare a implementării celei de-a doua etapă a reformei (Fig. 1). Astfel, pe parcursul anilor 2007 – 2012 încasările din impozitul pe bunuri imobiliare a crescut de la 52,7 mil. lei până la 123,8 mil. lei sau de aproximativ 2,3 ori.

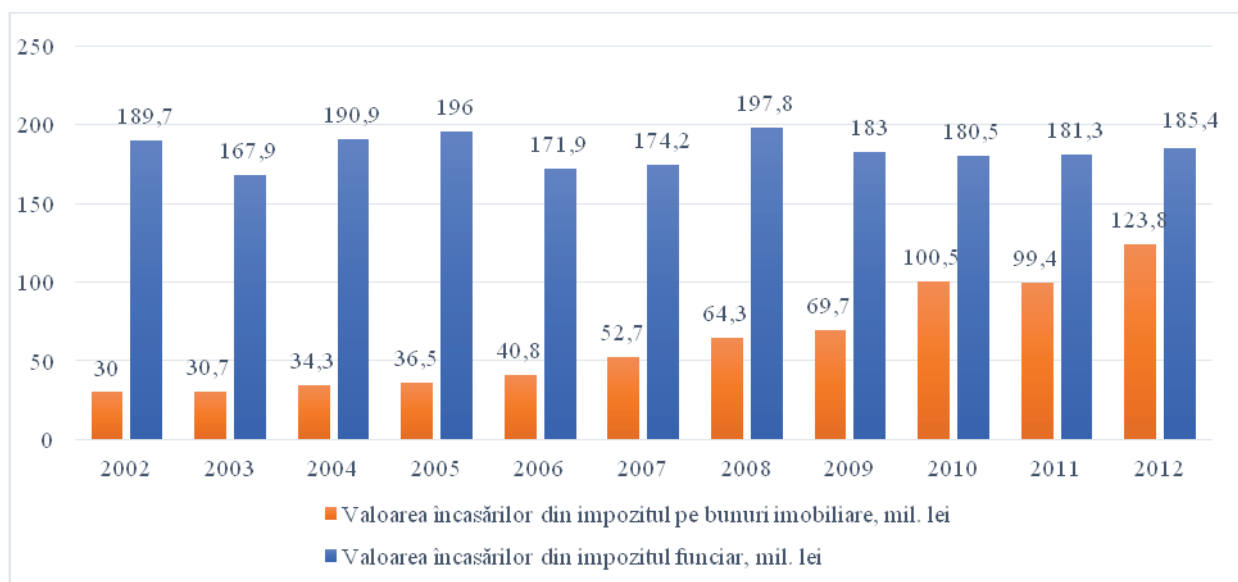

Figura 1. Evoluția încasărilor din impozitul pe bunuri imobiliare și impozitul funciar (2002 - 2012)

Sursa: Elaborat de autor în baza datele Ministerului Finanțelor privind executarea BUAT. <https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale> (accesat la 17.03.2023). [4].

A treia și a patra etapă a reformei la moment nu este finalizată, terenurile fiind impozitate în baza suprafeței și bonității, iar locuințele din zonele rurale în baza costurilor de construcție/valorii de inventariere care este aceeași în toate localitățile rurale (indiferent că se află mai aproape de zonele centrale sau nu), ceea ce nu asigură o impozitare echitabilă a proprietății.

Aplicarea procedurilor de evaluare masivă a bunurilor imobile și crearea unui sistem automatizat de calculare a valorilor, pe lângă asigurarea unei impozitări echitabile, aceasta determină reducerea costurilor pentru administrarea sistemului impozitului pe bunurile imobiliare.

Existența unei baze de date unice privind valoarea bunurilor imobile în scopul impozitării precum

și a parametrilor ce formează acest model, permite automatizarea procesul de percepere a impozitului, precum și efectuarea reevaluării cu costuri minime.

Astfel, pentru maximizarea încasărilor din impozitele pe bunurile imobiliare este necesar existența unui sistem de evaluare modern, precum și, ajustarea cotelor de impozitare corespunzător capacității contributive a persoanelor. În vederea neafectării categoriilor de persoane vulnerabilă sunt necesare programe de cheltuieli bine direcționate. Totuși, în cazul în care aceste programe presupun costuri mari de administrare, atunci o limită poate fi luată în considerare aplicare unei limite a valorii bunului imobil (cu destinație locativă) ce nu se supune impozitării.

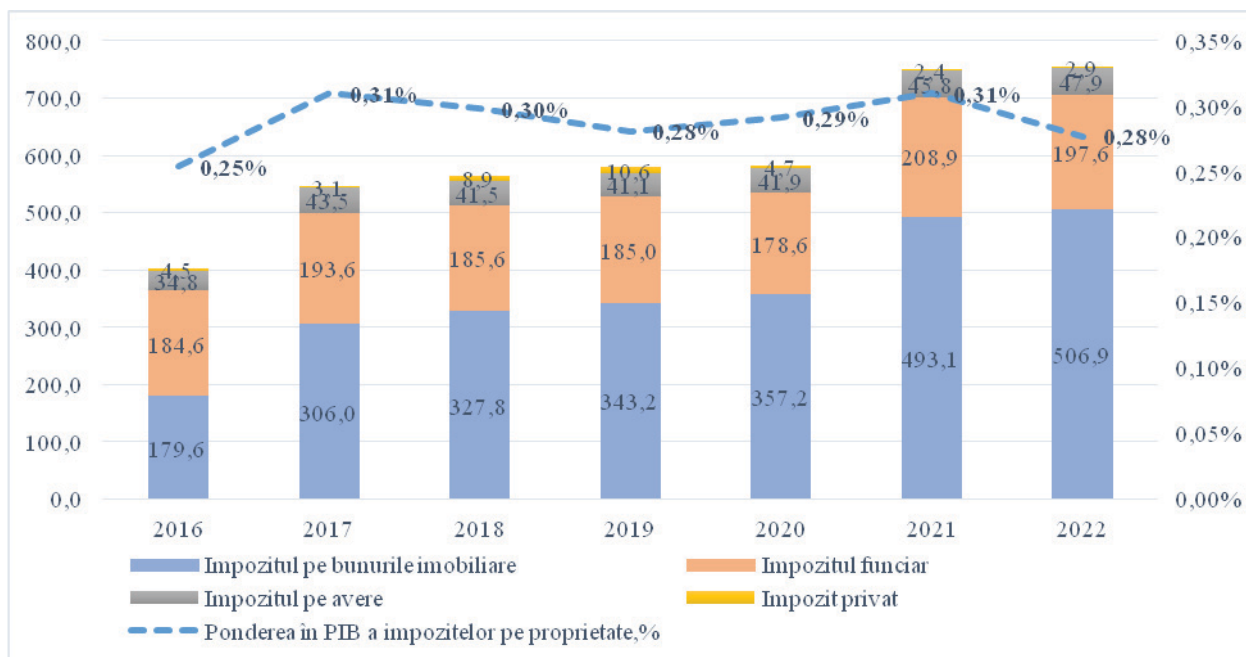

Fig. 2. Evoluția încasărilor din impozitul pe proprietate (2016-2022)

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor Ministerului Finanțelor și Biroului Național de Statistică <https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale> (accesat la 17.03.2023). [4]
https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__13%20CNT__CNT208/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 (accesat la 17.03.2023). [5].

Analizând datele încasărilor din impozitele pe proprietate pentru anii 2016 – 2022 (Figura 2) se observă o creștere mai pronunțată a veniturilor bugetare în anul 2017 față de 2016 (cu 142,7 mil.lei) și în anul 2021 față de 2020 (cu 167,8 mil.lei).

Acest fapt, după cum se observă din Figura 2 se datorează creșterii încasărilor din impozitul pe bunurile imobiliare ca urmare, în special, a următorilor factori:

- în anul 2017 a fost majorată cota impozitului aferentă bunurilor comerciale de la 0,1% la 0,3%;
- în anul 2021 a fost anulată reducerea la achitarea integrală a impozitului pe bunurile imobiliare și impozitul funciar în mărime de 15%;

- majorarea cotei de impozitului pe bunuri imobiliare de către Mun. Chișinău, de la 0,1% la 0,2%.

Cât privește încasărilor din impozitul funciar, acestea reprezintă o sursă importantă de venit pentru bugetele locale. Pe parcursul ultimilor ani, încasările din impozitul respectiv nu au avut un trend de creștere, menținându-se în termeni nominali la un nivel stabil cu mici deviații (Fig. 3).

Raportat la Produsul Intern Brut, încasările din impozitele pe proprietate au înregistrat o creștere în anii 2017 și 2021, până la nivelul de 0,31%, ca urmare a factorilor menționați supra, având un trend de reducere în ceilalți ani analizați.

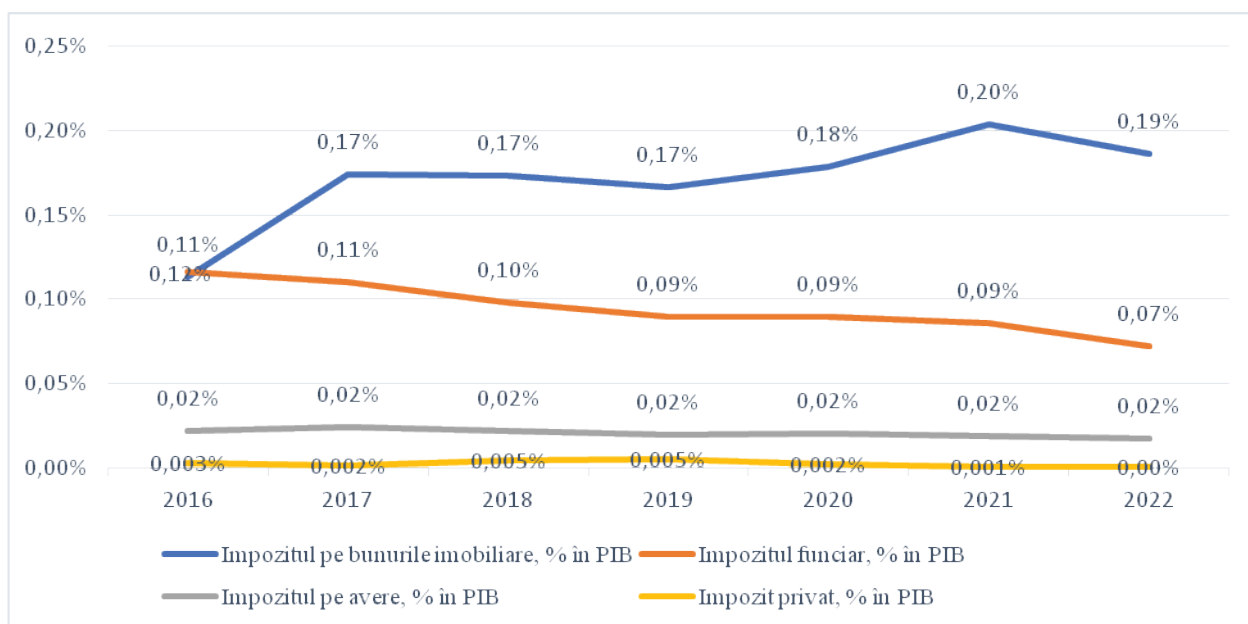

Fig. 3. Evoluția încasărilor din impozitele pe proprietate în PIB, % (2016-2022)

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor Ministerului Finanțelor și Biroului Național de Statistică <https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale> (accesat la 17.03.2023). [4]. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__13%20CNT__CNT208/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 (accesat la 17.03.2023). [5].

Impozitul pe bunuri imobiliare, datorită reformei de evaluare și modificărilor legislative efectuate, a înregistrat cea mai mare eficiență, încasările din impozitul pe bunurile imobiliare raportate în PIB, majorându-se pe parcursul anilor 2016 – 2022, de la 0,11% până la nivelul de 0,19%. În schimb, încasările din impozitul funciar raportate în PIB au înregistrat o scădere constantă de la 0,12% până la nivelul de 0,07% în PIB. Încasările din impozitul pe avere raportate în PIB s-a menținut la nivelul de 0,02% în PIB, iar impozitul privat a înregistrat încasări nesemnificative.

Impozitul pe bunurile imobile și impozitul funciar se includ în veniturile proprii ale autorităților

locale, fiind virate în bugetul local unde este amplasat obiectul impozabil, iar impozitul pe avere reprezintă o sursă de finanțare a veniturilor bugetului de stat, impozitul – privat în dependență de cine este proprietarul bunul vândut: statul sau autoritatea locală. Considerăm că toate impozitele pe proprietate (cu excepția impozitului pe privat care nu are caracteristicile unui impozit) ar trebui să fie sursă de venituri a bugetelor locale. Pentru a asigura trecerea impozitului pe avere la nivelul autorităților locale, precum și, creșterea eficienței impozitelor pe proprietate (reducerea costurilor de administrare) se consideră util analiza oportunității comasării impozitului pe bunuri imobiliare și im-

pozitul pe avere. În consecință impozitul pe bunurile imobiliare ar urma să ia forma unui impozit progresiv.

În dependența de eficiența veniturilor din impozitul pe bunurile imobiliare și impozitul funciar depinde în mare măsură capacitatea autorităților locale de a finanța cheltuielile la nivel local.

Comparând indicatorul ponderii impozitului pe proprietate în PIB, în Republica Moldova și țările Uniunii Europene (Fig. 4) constatăm că nivelul înregistrat în Moldova de 0,29% este mult sub nivelul mediei europene de 2,26%. (Un nivel maxim se înregistrează în Franța- 4,60% și un nivel minim în Estonia – 0,3%)

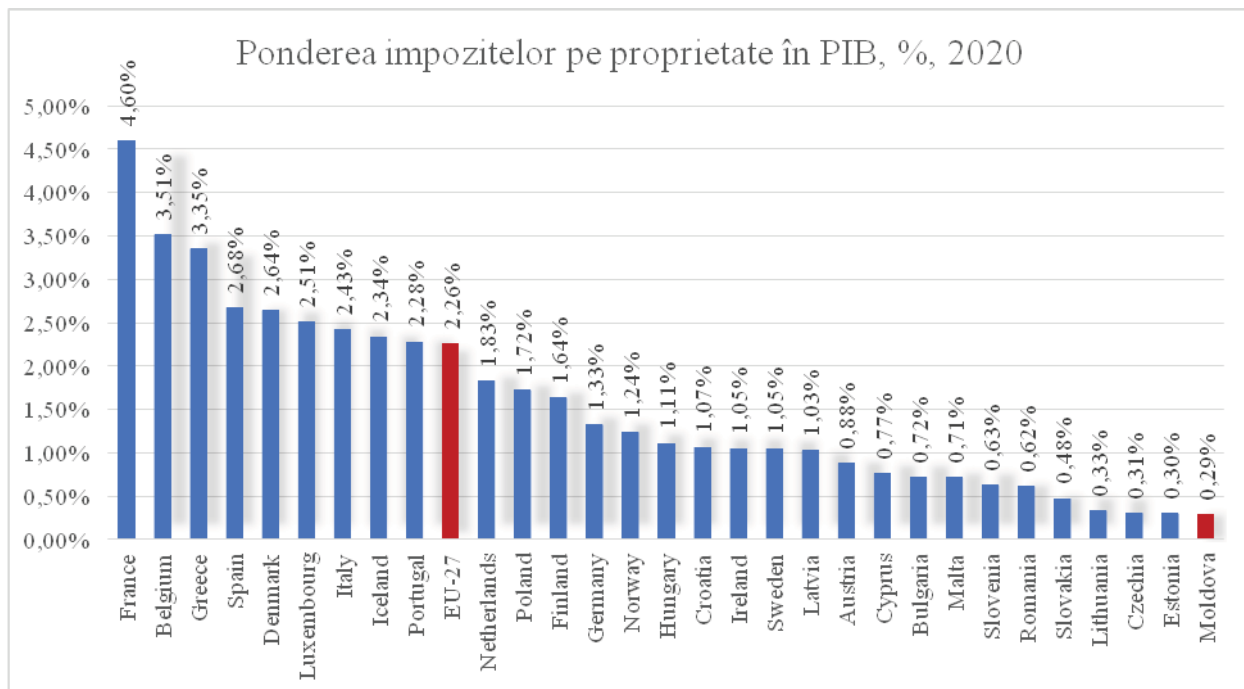

Fig. 4. Evoluția încasărilor din impozitele pe proprietate în PIB, în Moldova și Uniunea Europeană % (2016-2022)

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor Ministerului Finanțelor, Biroului Național de Statistică și Comisiei Uniunii Europene.

<https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale> (accesat la 17.03.2023). [4].

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__13%20CNT__CNT208/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 (accesat la 17.03.2023). [5].

https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation-trends_en (accesat la 17.03.2023). [6].

Ținând cont de constatările expuse supra, conchidem că în Republica Moldova există potențial de creștere a resurselor bugetare, în special cele locale, prin intermediul consolidării impozitelor pe proprietate, în special a impozitului funciar.

Este de menționat că începând cu anul 2023 prin

modificările la legislația fiscală prin Legea Nr. 356 din 29-12-2022 pentru modificarea unor acte normative [7] au fost excluse limitele maxime la stabilirea cotelor impozitului funciar și impozitului pe bunurile imobiliare cu destinație locativă de către autoritățile locale (a se vedea Tabelul 1).

Tabelul 1. Cotele impozitului pe bunurile imobiliare în Republica Moldova 2023

Obiectul impozabil	Cota de impozitare
1. Bunurile imobiliare cu destinație locativă (apartamente și case de locuit individuale, terenuri aferente acestor bunuri)	Cota minima* – 0,05% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.
2. Garajele și terenurile pe care acestea sînt amplasate, loturile întovărășirilor pomicole cu sau fără construcții amplasate pe ele	cota minima* – 0,05% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.
3. Terenurile agricole cu construcții amplasate pe ele	Cota minima* – 0,1% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.
4. Bunurile imobiliare cu altă destinație decât cea locativă sau agricolă, inclusiv exceptând garajele și terenurile pe care acestea sunt amplasate și loturile întovărășirilor pomicole cu sau fără construcții amplasate pe ele	0,3% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare
5. Terenurile cu destinație agricolă	Cota stabilită de către autoritățile reprezentative și deliberative ale administrației publice locale
6. Alte bunuri neevaluate (de ex: locuințele din localitățile rurale)	Cota stabilită de către autoritățile reprezentative și deliberative ale administrației publice locale

* Cota concretă se stabilește anual de către autoritatea reprezentativă și deliberativă a administrației publice locale;

Modificarea respectivă are drept scop consolidarea veniturilor locale în special din impozitul funciar. Totuși, acordarea dreptului discreționar către autoritățile locale de a stabili mărimea impozitului funciar ridică probleme deosebite și necesită atenție.

Impozitarea unui factor important de producție, proprietatea, la o multitudine de cote (apr.900 de primării) creează incertitudine și complexitate în procesul de determinare și achitare a impozitului. În acest sens, se consideră că cotele impozitului pe proprietate aplicat companiilor urmează să fie stabilit de autoritatea națională (Parlament), iar cele aplicate cetățeniilor de către autoritatea locală.

Pe de o parte, aceasta ar asigura o certitudine companiilor în sistemul de impunere, precum și un echilibru și marjă de intervenție pentru autoritățile locale. Desigur, în cazul în care cotele sunt stabilite de autoritatea națională, aceasta trebuie să asigure că mărimea încasărilor, nu sunt afectate de inflație, respectiv, nu se reduce capacitatea autorității locale de a finanța cheltuielile publice de care sunt responsabile la nivel local (cazul impozitului funciar, cota nominală de impozitare nu s-a ajustat din anul 1998).

În Republica Moldova, începând cu derularea reformei de evaluare a bunurilor imobiliare în scopuri fiscale și până la moment, nu s-a realizat o reevaluare a bunurilor evaluate, valorile acestora fiind determinate în baza indicatorilor la data evaluării. Astfel, pentru a crește eficiența și echitate în cazul impozitului pe proprietate, este necesar ca prin eforturi comune la nivel central și local să se asigure că baza impozabilă este una justă și corespunde valorilor de piață, fapt pentru care este necesară efectuarea reevaluărilor la anumite interval de timp.

Concluzii

Impozitele pe proprietate reprezintă un instrument eficient și echitabil de majorare a veniturilor bugetare, în special în țările în curs de dezvoltare, precum este cazul Republicii Moldova. Rolul de re-

distribuire a venitului prin intermediul impozitelor pe proprietate se manifestă atât la etapa de percepere a impozitelor de la deținătorii imobilelor cât și la etapa de efectuare a cheltuielilor bugetare, care se alocă tuturor persoanelor conform priorităților statului (programe sociale, educaționale, infrastructură, etc.).

Republica Moldova a înregistrat unele progrese în partea ce ține de sporirea eficienței impozitelor pe proprietate, atât la capitolul perfecționării bazei impozabile (efectuarea evaluării bunurilor imobile) cât și intervenției în modificarea cotelor de impozitare în dependența de capacitatea contributivă a persoanelor.

În continuare pentru a spori rolul impozitelor pe proprietate în finanțarea cheltuielilor publice și redistribuirea venitului național, sunt propuse următoarele recomandări:

- ajustarea cotei impozitului funciar la nivelul inflației și în funcție de capacitatea contributivă a întreprinderilor agricole, atribuție care urmează a fi realizată de către Parlamentul Republicii Moldova;
- continuarea reformei sistemului de evaluare și reevaluare a bunurilor imobiliare, începând cu etapele care asigură maximă eficiență, din perspectiva cost-beneficiu;
- comasarea impozitului pe avere cu impozitul pe bunurile imobiliare;
- anularea impozitului privat, având în vedere lipsa eficienței fiscale a acestuia.

Referințele bibliografice

1. KE-YOUNG, Chu, DAVOOD, Hamid, SANJEEV, Gupta. *Income Distribution and Tax and Government Social Spending Policies in Developing Countries*. IMF Working Paper.
2. NORREGAARD, John. 2013. *Taxing Immovable Property Revenue Potential and Implementation Challenges*. IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department. ISBN/ISSN: 9781484369050/1018-5941;

3. Tax Code of the Republic of Moldova No. 1163/1997. Publicat : 18-09-1997 în Monitorul Oficial Nr. 62 art. 522 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136062&lang=ro.

4. Rapoartele Ministerului Finanțelor privind executarea bugetului <https://mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale> (accesat la 17.03.2023).

5. Evoluția Produsului Intern Brut. Biroul Național de Statistică <https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20>

economica/40%20Statistica%20economica_13%20CNT__CNT208/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802 (accesat la 17.03.2023).

6. Datele Comisiei Europene privind impozitarea

https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation-trends_en (accesat la 17.03.2023).

7. Legea Nr. 356 din 29-12-2022 pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 30-12-2022 în Monitorul Oficial Nr. 456-459 art. 813. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134829&lang=ro

PERSPECTIVE ANALITICE ÎN DEZVOLTAREA ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sofia SCUTARI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: scutarisofia5@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3122-6761>

Tatiana SÎRBU

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: tatianadiaconus@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7764-5451>

This article describes the importance, level and prospects of the development of small and medium enterprises in the Republic of Moldova. The author also presents the analysis of the evolution of small and medium enterprises for the period of 2017-2021. Based on this analytical approach, the author highlights the most pressing problems that stand in the way of the efficient functioning of the given sector, at the same time offering forecasts and prospects for the development of this field. This article will be useful for teachers, students and business researchers dealing with the sciences of entrepreneurship.

Keywords: SME, business, medium enterprises, small enterprises, micro enterprises, entrepreneurial activity. weight.

Introducere

Actualmente un rol important în dezvoltarea unei economii naționale îl reprezintă întreprinderile mici și mijlocii (în continuare IMM). Pretutindeni, unde există o economie de piață, sectorul întreprinderilor mici și mijlocii participă nemijlocit la formarea Produsului Intern Brut, la crearea noilor locuri de muncă, la stimularea concurenței și creșterea exporturilor, la favorizarea inovațiilor și tehnologiilor etc.. Din analiza întreprinderile mari în comparație cu IMM, se cunoaște că, acestea sunt mai flexibile, și reacționează mai operativ la schimbările care au loc în mediul de afaceri și la cerințele pieței. De aceea, inovațiile și ideile care sunt implimentate în sectorul dat și investițiile făcute de către întreprinzători ne

aduc beneficii mult mai mari decât întreprinderile mari. Astfel, sectorul dat prin gradul ridicat de mobilitate și flexibilitate, constituie un element foarte important al economiei naționale și oferă posibilități reale de a pune în aplicare aptitudinile creative și adaptabile ale întreprinzătorului.

Importanța întreprinderilor mici și mijlocii

Nivelul dezvoltării sectorului întreprinderilor în Republica Moldova are o importanță economică crucială pentru bunăstarea societății, deoarece acestea constituie segmentul cel mai adaptabil în ceea ce privește ajustarea ofertei la volumul specific al cererii și este cel mai important factor de încadrare a resurselor umane. Numărul întreprinderilor în ansamblu și distribuția lor pe clase de mărime și sectoare de acti-

vitare influențează în mod semnificativ indicatorii de performanță economică. De asemenea, sectorul dat se adaptează mai bine structurilor de pe piața modernă, fiind o sursă principală de inovare și creștere economică și având o contribuție decisivă la sporirea mediului concurențial în economia de piață. Din practica activității de antreprenoriat vedem, că doar o proporție redusă dintre acestea folosesc în mod sistematic elementele oferite de managementul inovațional. Factorul principal în derularea activității IMM este managerul-proprietar care este întotdeauna cu toată activitatea la curent, ce și cum se organizează activitățile în întreprinderea sa. De aceea, antreprenoriatul actualmente oferă fiecăruia o șansă de a-și realiza scopurile și de a obține venit din propria sa afacere.

Teoretizări privind întreprinderile mici și mijlocii

Teorii privind activitatea întreprinderilor exis-

tă de foarte mulți ani. Acestea au contribuit la dezvoltarea și formarea antreprenoriatului ca știință.

În dicționarul limbii române noțiunea de „întreprinzător” este persoană fizică autorizată sau persoană juridică având sarcina înființării, gestionării, organizării și conducerii unei afaceri, la care participă cu capitalul său și (sau) cu capital atras.

Dintre gânditorii clasici, care au formulat teorii despre antreprenoriat, cei mai de seamă au fost R. Cantillon și J. B. Say.

Richard Cantillon (1680-1734) a fost primul economist care a folosit termenul întreprinzător. Contribuția sa cea mai importantă a constat în recunoașterea faptului că funcția antreprenorială există în sistemul economic atât la nivel micro, cât și macro (adică în cadrul firmei și în cadrul economiei) [5,6]. Cantillon a identificat trei forme diferite de antreprenoriat:

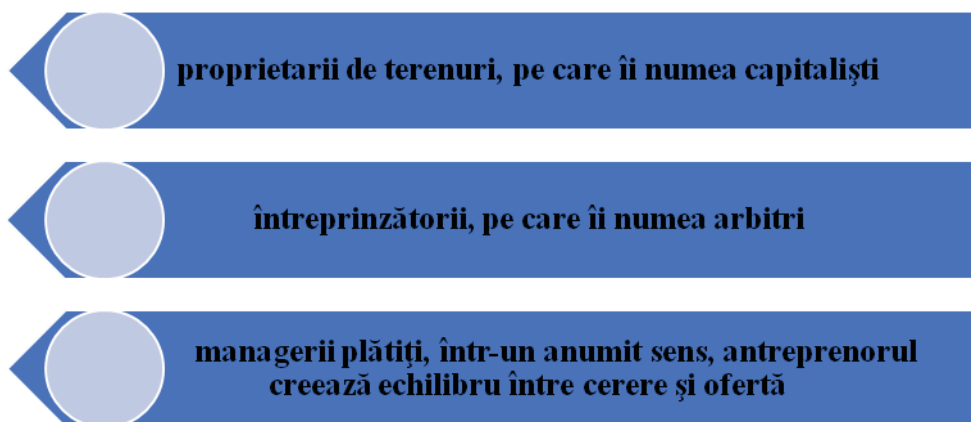

Figura 1.1. Formele de antreprenoriat

Sursa: Elaborat de autor în baza materialelor [9].

Cadrul legal de activitate al întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și măsurile de suport din partea statului pentru crearea și dezvoltarea lor

este prevăzută în Legea nr. 179 din 21 iulie 2016 ”Cu privire la întreprinderile mici și mijlocii”.

Întreprinderile mici și mijlocii se grupează în

funcție de numărul mediu anual de salariați, de cifra anuală de afaceri sau de totalul activelor pe care le dețin în următoarele categorii:

a) întreprindere micro – întreprindere care are cel mult 9 salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 9 milioane de lei sau deține active totale de până la 9 milioane de lei;

b) întreprindere mică – întreprindere care are de la 10 până la 49 de salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 25 de milioane de lei sau deține active totale de până la 25 de milioane de lei;

c) întreprindere mijlocie – întreprindere care are de la 50 până la 249 de salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 50 de milioane de lei sau deține active totale de până la 50 de milioane de lei [3].

Scopul prezentei legi constă în promovarea dezvoltării durabile a întreprinderilor micro, mici și mijlocii prin intermediul îmbunătățirii cadrului juridic și a mediului economic în care sînt create și funcționează. Prezenta lege are ca obiective asigurarea și creșterea competitivității și performanțelor întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și facilitarea ajustării prompte la schimbările economice și tehnologice.

În literatura de specialitate se cunosc diverse

definiții și norme a sectorului IMM, rolul decisiv totuși îi revine legislației naționale, care reieșind din particularitățile și tradițiile economiilor autohtone, stabilesc criteriile de definire a acestora.

Analiza principalilor indicatorilor ce caracterizează activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în R. Moldova

În vederea aprecierii evoluției dezvoltării sectorului antreprenorial în Republica Moldova pentru perioada anilor 2017-2021, vom recurge la examinarea principalilor indicatori ce caracterizează activitatea acestora. În baza acestui demers analitic vom evidenția cele mai stricte probleme care stau în calea funcționării eficiente a sectorului dat, oferind totodată prognozele și perspectivele dezvoltării acestui domeniu.

De aceea, în tabelele de mai jos vom analiza indicatorii principali de activitate a IMM-urilor care asigură dezvoltarea acestora pe termen strategic.

În primul rând, vom face apel la inovația globală, care ne redă părțile multimensionale ale procesului de inovare. Conform datelor GII, în anul 2021 Republica Moldova sa poziționat pe locul 64 din 132 de state incluse în clasament.

Tabelul 2.1. Poziționarea Republicii Moldova în clasamentul indicelui inovational global în perioada anilor 2017-2021

Republica Moldova	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Poziția în GII	54	48	58	59	64

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Analizând scorul indicelui inovational și poziției Republicii Moldova în anii 2017-2021, constatăm o tendință negativă de scădere de la poziția 48 în anul 2018 la poziția 64 în anul 2021. Acest clasament con-

firmă ipoteza, că capacitatea inovațională a întreprinderilor din Republica Moldova este joasă, ca urmare și impactul inovațional asupra economiei naționale este mic. Astfel, activitatea de inovare a IMM-urilor

este un factor decisiv în competitivitatea și dezvoltarea acestui sector. În continuare vom analiza numărul

întreprinderilor raportoare în perioada anilor 2017-2021, inclusiv a întreprinderilor inactive.

Tabelul 2.2. Evoluția întreprinderilor active și inactive în perioada anilor 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Întreprinderi active	33,9	35,5	35,7	36,5	38,3
Întreprinderi inactive	13,6	13,3	13,6	14,0	14,2

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Pe parcursul anilor 2017-2021 întreprinderilor active au fost în creștere. În anul 2021 au fost create 5,3 mii întreprinderi. Rata de creare a întreprinderilor noi în perioada de referință, a constituit 14,0%, ceea ce reprezintă numărul de întreprinderi nou cre-

ate raportat la numărul de întreprinderi active în anul de referință. În anul 2021 numărul întreprinderilor raportoare a constituit 52,5 mii întreprinderi, din care 38,3 mii întreprinderi active sau circa 72,95% din numărul total de întreprinderi raportoare,

Tabelul 2.3. Evoluția întreprinderilor mici și mijlocii în anii 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul total de întreprinderi IMM, mii	53,6	55,7	55,9	57,2	59,4
Inclusiv:					
întreprinderi mijlocii	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4
întreprinderi mici	6,1	6,4	6,5	6,3	6,6
întreprinderi micro	46,2	48,0	48,1	49,6	51,3

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Din analiza tabelului 2.3 numărul întreprinderilor în perioada au înregistrat o evoluție pozitivă la toți indicatorii economici. În anul 2021 a avut o creștere față de anul 2020 cu 2,2 mii. unități, cea ce constituie cu 3,8% mai mult decât anul precedent. Numărul întreprinderilor micro a constituit 51,3 mii întreprinderi și reprezintă circa 86,4% din numărul total de întreprinderi raportoare, ceea ce, arată că sectorul, în întregime,

este rentabil și contribuie pozitiv la formarea venitului național. Rezultatele cele mai bune au fost înregistrate la categoria întreprinderilor micro.

O altă prioritate ce contribuie la dezvoltarea și creșterea întreprinderilor de afaceri este implicarea întreprinderilor micro în micul business. Mai jos vom analiza ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în perioada anilor 2017-2021.

Tabelul 2.4. Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în anii 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul total de întreprinderi, (%)	100	100	100	100	100
Inclusiv:					
întreprinderi mijlocii	2,4	2,3%	2,5	2,4	2,4
întreprinderi mici	11,4%	11,5%	11,5%	11,0%	11,1%
întreprinderi micro	86,2%	86,2%	86,0%	86,6%	86,4%

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Din analiza dată vedem că, în perioada de referință, implicarea întreprinderilor micro este în creștere începând cu anul 2019, ce se datorează faptului că, dezvoltarea micului business se află în etapa de dezvoltare treptată, proces care ne vorbește de multiple implicații, și putem concluziona, că creșterea întreprinderilor contribuie la dezvoltarea resurselor uma-

ne prin perfecționarea și inovarea cunoștințelor, prin sporirea gradului de încurajare și a facilității modernizării întreprinderilor de afaceri.

O altă tendință care asigură o dezvoltare durabilă a IMM-urilor este numărul mediu scriptic de salariați. În următoarea tabelă vom analiza acest indicator.

Tabelul 2.5. Dinamica salariaților întreprinderilor mici și mijlocii în anii 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul mediu scriptic de salariați, mii	323,3	328,0	335,8	316,8	314,9
Inclusiv:					
întreprinderi mijlocii	103,5	99,3	102,9	99,4	95,9
întreprinderi mici	112,0	117,0	118,6	114,0	114,4
întreprinderi micro	107,8	111,7	114,2	103,5	104,7

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Analizând datele din tabelul 2.5, remarcăm că numărul de salariați a IMM-urilor, în perioada 2017-2019, este în creștere. Dar în anii 2020 și 2021 efectivul lor este în descreștere, inclusiv și

pe fiecare categorie în parte. În anul 2021 numărul mediu al salariaților în IMM a constituit 314,9 mii, deținând 59,1% din total numărul mediu de salariați al întreprinderilor.

Tabelul 2.6. Dinamica veniturilor din vânzări a întreprinderilor mici și mijlocii în anii 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Venituri din vânzări, mil. lei	137 506,1	144 159,9	157.335,6	150.112,1	183.569,7
Inclusiv:					
întreprinderi mijlocii	45 237,0	44 738,80	50.421,6	48.304,7	57.124,2
întreprinderi mici	56 090,4	60 531,50	63.515,7	61.124,6	76.339,8
întreprinderi micro	36 178,7	38 889,60	43.398,3	40.682,8	50.105,8

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

În urma analizei, veniturile din vânzări ale ÎMM în anul 2021 au constituit 183.569,7mil. lei. Creșterea veniturilor din vânzări a însumat 33,5,0%, sau mai mult față de anul 2017 cu

46063,6 mil lei. Cea mai mare creștere a veniturilor din vânzări o deține întreprinderile mici ce numără 41,6%, apoi întreprinderile mijlocii 31,1 % și 27,3% întreprinderile micro.

Tabelul 2.7. Dinamica profit (+), pierderi (-) până la impozitare a întreprinderilor mici și mijlocii în anii 2017-2021

	Anii				
	2017	2018	2019	2020	2021
Profit (+), pierderi (-) până la impozitare, mil. lei	10 568,9	11219,4	12.386,0	9.050,9	20.237,4
Inclusiv:					
întreprinderi mijlocii	3 322,9	3 544,40	3.572,7	2.830,7	5.774,8
întreprinderi mici	3 811,5	4 536,40	5.341,4	3.761,5	7.532,8
întreprinderi micro	3 434,4	3 138,60	3.471,9	2.458,7	6.929,8

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor bibliografice [4, 8].

Conform datelor Biroului Național de Statistică, suma profitului obținut de ÎMM în anul 2021 a constituit 20.237,4 mil.lei, sau cu 9668,5 mil.lei (de 1.9 ori) mai mult față de anul 2017.

În anul 2021 numărul întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM) a constituit 59,4 mii întreprinderi și reprezintă circa 98,4% din numărul total de întreprinderi ra-

portate. Numărul mediu de salariați care au activat în întreprinderile mici și mijlocii în perioada de referință a constituit 314,9 mii, deținând 59,1% din total numărul mediu de salariați ai întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale întreprinderilor mici și mijlocii în această perioadă au însumat 183 569,7 mil. lei sau 37,6% din venituri din vânzări în total pe economie.

Concluzii

Întreprinderile mici și mijlocii în Republica Moldova au un rol important în asigurarea dezvoltării stabilității și creșterii economiei naționale.

Actualmente, politicile economice ale statului au fost orientate spre atingerea obiectivelor trasate în programele de activitate ale Guvernului, ce țin de sectorul IMM.

Măsurile de politici au fost direcționate spre susținerea micilor întreprinderi, crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea acestora, reducerea substanțială a birocrăției, creșterea productivității economice și crearea locurilor de muncă.

Bibliografie

1. Legea nr. 845 din 03 ianuarie 1992, ”Cu privire la antreprenariat și întreprinderi”.

2. Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii nr.206-XVI din 07.07.2006.

3. Legea nr. 179 din 21 iulie 2016 ”Cu privire la întreprinderile mici și mijlocii”.

4. Rapoarte de activitate a Biroului Național de Statistică [online][accesat: 22.02.2023]. Disponibil: <http://www.statistica.md>.

5. Scutari S., Teoria administrării afacerilor: Note de curs, Serviciul Poligrafic ASEM, Chișinău, 2019, ISSN: 978-9975-75-955-7.

6. Scutari S. Lîsîi A. Bazele antreprenoriatului: Note de curs. Serviciul Poligrafic al ASEM, Chișinău, 2020. ISBN 978-9975-75-995-3.

7. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Afacere>[online][accesat: 22.02.2023].

8. https://statistica./Anuarul_statistic_2019.pdf [online][accesat: 22.01.2020].

9. <https://www.academia.edu/>[online][accesat: 07.04.2023].

MANAGEMENT OF LOGISTICAL SUPPORT IN HUMANITARIAN AID OPERATIONS. CASE STUDY IN THE SAHEL REGION, MALI

Aliona LÎȘÎ

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: aliona_lisii@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-9719-0012>

Gabriel-Cătălin SANDU

Constanța, România,
Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
e-mail: varu_sandelu@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0003-0191-7400>

Oleg BUJOR

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Americane din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: bujor.oleg@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6901-3780>

Organizațiile internaționale și guvernele din regiunea Sahel, începând din 2017, sunt parte integrată a regiunii G5 Sahel (Burkina Faso, Ciad, Mali, Mauritania și Niger), țări care colaborează pentru a oferi asistență refugiaților și pentru a promova drepturile și protecția acestora. În regiunea Sahel este locul în care un număr mare de refugiați au fost forțați să își părăsească țările din cauza conflictelor, persecuțiilor, urgențelor medicale, insecurității alimentare și malnutriției, astfel încât marea majoritate a populației are nevoie de asistență umanitară pentru a-și satisface nevoile de bază, cum ar fi alimente, apă curată, adăpost, asistență medicală și educație. Articolul se concentrează în principal pe regiunea de nord a Republicii Mali și aduce în prim-plan infrastructura logistică, impactul pe care aceasta îl poate avea asupra asistenței umanitare și a protecției, atât la nivel național, cât și transnațional.

Cuvinte-cheie: *Regiunea Sahel, Mali, Tombouctou, refugiați, O.N.U, logistică umanitară, persoane strămutate pe plan intern.*

Introduction

Africa, but more particularly the Sahel region in northern Africa, is frequently affected by humanitarian crises such as drought, armed conflicts, difficult topography, limited infrastructure, political instability and population displacement, making it very difficult to wage conventional war. The terrain is mostly made up of wide expanses of sand and

dunes, interrupted by settlements, small villages and occasionally towns.

In 2023, the humanitarian situation in Mali remains of great concern due to the persistence of the multidimensional crisis situation, particularly in the north, Centre and West of the country.

The humanitarian situation is marked by a deteriorating security environment and the spread of

conflict in the south of the country across borders. Armed groups have stepped up their activities negatively impacting the civilian population and humanitarian space, thus humanitarian needs exceed 422,000 people who have been internally displaced, mainly children and women, plus more than 175,000 Malian refugees identified in neighboring countries. The number of people in need increased from 7.5 million in January 2022 to 8.8 million in January 2023 (Fig.1), representing a 17% increase between 2022 and 2023, and illustrating worsening humanitarian needs (the growth of humanitarian needs or the worsening of the humanitarian situation). In 2022, more than 2.8 million of the 5.3 million people targeted were assisted by humanitarian aid partners through the mobilization of \$258 million of the USD

686 million requested through the Humanitarian Response Programme for 2022, representing approximately 38% of funding needs [1].

To meet these challenges, governmental and non-governmental actors in the Sahel region often work closely with communities and local authorities to identify the most efficient transport routes, storage facilities and distribution networks. The rail network consists of a single railway line between Dakar and Bamako, while the road network in Mali is poor and consists of only 138,000 km of largely poorly surfaced or unpaved roads and security risks. There is also a lack of petrol stations, repair shops, food shops and water and sewage networks, which makes it even more difficult to transport trucks, buses and unconventional trucks.

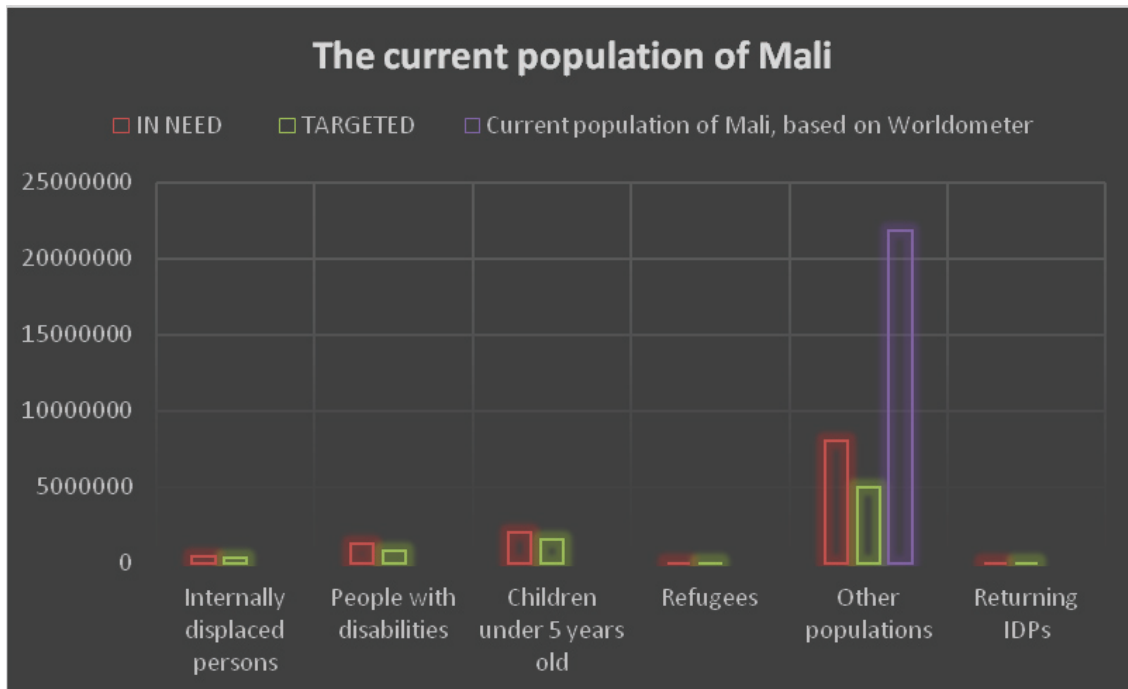

Fig.1. The current population of Mali as of Thursday, March 23, 2023, based on Worldometer

In order to provide humanitarian aid (in kind, technical and financial) to the Sahel region, logistical support is of particular importance, but at the same time very difficult to provide by international organizations, given the difficult environment in which it will take place, and such an approach, the coordination of logistical activities on a macro scale, has not yet been discussed and deepened in the literature, being referred to only in logistics reports.

Humanitarian logistics and supply chains in the Sahel region - Mali

With much of the world affected by numerous natural disasters, food and political crises, and a war raging at Europe's doorstep, logistics is central to providing humanitarian aid and keeping supply chains functioning in order to maintain the flow of essential food and healthcare. However, it is not very well defined, with differing views, especially on what repatriation entails. An attempt has therefore been made to present the most important features, but taking the principles of commercial logistics as an example.

Main features of humanitarian logistics

The term "logistics" has been used since ancient times in the field of branch of the art of war dealing with the movement and supply of troops. The field of logistics is growing in importance mainly due to its ability to design and optimize different systems, and this importance requires the assumption of responsibilities arising from the processes and systems with which it interacts and can influence, especially in solving humanitarian problems [2], and this is where Humanitarian Logistics comes in. When it comes to Humanitarian Logistics, we need to bring up the different challenges in terms of achieving the set goals, but also the implementation or actions, that are needed to accomplish the tasks, compared to commercial logistics.

The distinction between business and humanitarian logistics

Logistics activities for humanitarian assistance and protection are fundamentally different from the activities that make up the commercial side of logistics. In the Sahel region, it involves the provision of education, vocational training, but also the management of resources, elements that are part of donations and we can reiterate that we have the donor as the initial point of the supply chain and the refugees or people in need as the end point. As a result, in the case of humanitarian logistics we cannot talk about a demand and a supply, as in the case of commercial logistics, where the aim is to satisfy the customer with quality products and services.

In humanitarian logistics, on the other hand, we have a demand that is often formulated by humanitarian organizations, which want to reduce as much as possible the number of people suffering from hunger or malnutrition and provide medical services to prevent disease. As a result, it can be assumed that the differences are as follows: the profit or monetary objective that arises in the case of commercial logistics and the humanitarian aid or non-monetary objectives with which humanitarian logistics are composed [3].

The importance of humanitarian logistics in humanitarian agencies

An analysis done on a multidimensional scale, will allow to identify the potential at the macro logistical level in the field of humanitarian assistance, and here we can talk about infrastructure, transport means and transport planning, distribution centers, cold chains, security of goods and supply chains, information management. These and many others are determining factors for successful collaboration in development work and disaster management, and when technology, or rather the lack of it, is involved in logistics work.

One can see the negative impact of disasters on communities and the economy, but also from the perspective of the NGO versus the national system, when it comes to economic or humanitarian development of the country and population [4], but nevertheless we can say about Mali that it scores positively, and very close to the null value of the scale [5].

When it comes to humanitarian organizations, the best known and most active organisations are Médecins Sans Frontières (MSF) or the World Food Programme (WFP), which through their global involvement have added value in areas such as medicine, education, protection and economic development. Instead, these organizations have put logistical work on the back burner, ignoring the fact that

The effectiveness of humanitarian aid for people in emergencies and crises depends critically on logistics capacities [6]. Logistics can also be a factor in the success of humanitarian agencies in competing for donations, it facilitates or accelerates the whole chain of humanitarian operations from procurement and storage to distribution of aid goods, and it also provides transparency [7]. With the help of logistics and its components, especially humanitarian logistics, the affected or suffering population comes into contact with those who donate or are responsible for the development of humanitarian programs.

Supply chains in food and healthcare distribution

The supply chains of food and essential medical services in the Mopti-Toumbouctou region suffer the most, as road transport is very difficult due to poor infrastructure, unpaved roads and security risks. Most of the time, transport of materials can be exposed to attacks from armed groups, including ambushes, explosive and machine-gun attacks.

In order to reduce the risks and to protect its convoys, as logistics processes and supply channels are very important, even indispensable, the UN can use

armored transport and security equipment, as well as security escorts and helicopter squadrons. It is also important for the UN to work closely with local authorities and other international organizations to ensure that transport routes are secure and accessible.

Therefore, both Malian state institutions and the UN are analyzing in detail the logistics transport map, taking into account the size of the transport, the itinerary, the corridors and localities transited, as well as the main road junctions. Without good planning and adherence to established journey times, as well as ensuring that convoys have well-prepared teams for any repairs, delays can occur and can compromise the goods transported or reduce stocks in the northern bases (Toumbouctou, Ber, Goundam, Bambaramoudi). It should be noted that about 19 trucks, loaded with about 7.5 Tonnes of cargo each, are waiting in Toumbouctou, month after month, after travelling more than 1000 km and waiting about 4-5 days to cross by ferry near Koriome (Toumbouctou Region).

Strategic Priorities, Objectives and Multi-sectoral Response in Mali

Developing countries, such as Mali, can face galloping inflation, which leads to rising prices, while demand for the national currency is reduced and its value falls rapidly, interest rates rise and money supply turnover accelerates. This phenomenon was seen last year in Mali, where inflation soared above 33% (Fig. 2) for several months in a row, and prices became unstable and a person's real wage fell sharply. Thus a country in a situation of military conflict, with various social and inter-ethnic conflicts, has created the right climate for more and more people to become vulnerable or in need and it is increasingly difficult to provide the bare necessities for their families and thus depend on humanitarian aid.

Looking ahead to 2023 in Mali, we see a division of humanitarian programs in two major directions:

- vulnerable people, or people in need, who comprise a total of 27% of the total number of humanitarian assistance cases
- status of people, here we can speak mainly of

those displaced from their country, internally displaced persons (IDPs), refugees or returnees due to armed conflict, health or food insecurity, but also climate change.

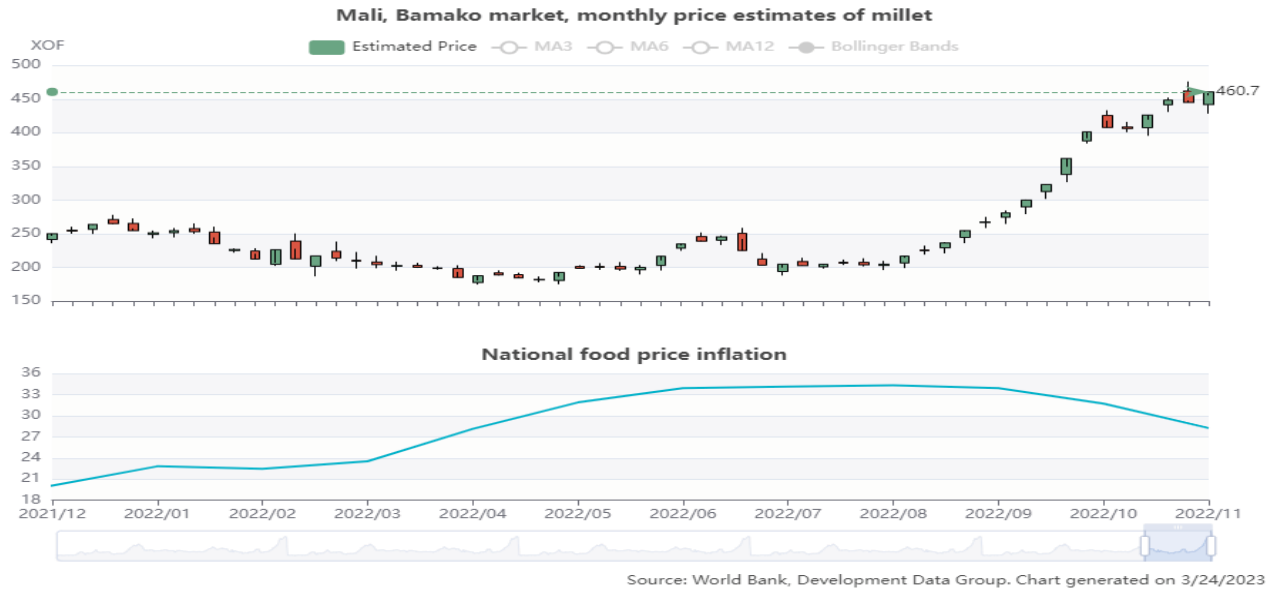

Fig. 2. Malian food price inflation 24/03/2023 [8]

At the same time, in order to increase management capacities and make the working environment transparent, the Malian government wants to implement a new budgeting system. This new system is intended to be cost-based, so that, depending on humanitarian priorities, optimized response strategies can be developed that are both efficient and effectiveness, tailored to humanitarian needs and challenges.

Humanitarian priorities, trigger factors and target population

Looking at the world, we can say that socio-economically, politically and from a security po-

int of view, the planet is not at its best. Even less so the Malian state, which after the withdrawal of French troops in 2022 is one beset by internal and intra-community conflicts, military operations led by MINUSMA in the 4 sectors of the country, numerous human rights violations such as targeted killings kidnappings, gender-based violence, and use of children by armed groups. Furthermore destruction of livelihoods such as water basins, dams of irrigation canals and basic infrastructure (roads, airports, bridges), looting, theft, as well as the use of explosive devices are affecting the civilian population as well as humanitarian organizations [9] or 'blue helmets'.

Humanitarian priorities

This situation of political uncertainty, coupled with health or food insecurity and climate challenges in the region, as well as underdeveloped health or education services, is causing the population to leave or reach the stage of being unable to provide for themselves.

In addition, there are underlying factors that have

generated the following three humanitarian conditions [10]:

- Humanitarian Condition 1 “basic needs” or HC1
- Humanitarian Condition 2 “basic social services and living conditions” or HC2;
- Humanitarian Condition 3 “negative coping mechanisms” or HC3.

Prioritized humanitarian conditions for the humanitarian response in 2023

Humanitarian Condition 1: “Vital Needs”	Humanitarian condition 2: “Basic social services and living conditions”	Humanitarian Condition 3: “Negative coping mechanisms”
Direct action against persons whose lives are in danger, affecting their mental and physical integrity	Direct action on the population in difficulty to procure essential goods and services such as water, shelter, food, health care, education, protection, etc. In order to assess or measure this indicator we need to focus on accessibility and availability, or quality of essential goods and services.	Measures or actions taken by individuals, systems and services to guard against or insure against unpleasant events. The focus is on negative coping mechanisms, such as those that can be life-threatening (child marriage, survival sex, dropping out of school, prostitution, selling assets, housework, etc.).
Links between impact, population groups and humanitarian conditions		
HC1: In this category, needs arising from natural disasters and health problems are also taken into account, as well as the physical integrity of the civilian population.	HC2: Humanitarian Needs Overview 2023 lists a number of factors that lead to limitations on basic social services that limit living standards.	HC3: IDPs, returnees, refugees, IDPs and other persons with special needs, and depending on their needs may be placed in HC1 or HC2.

Priority population groups and their locations

The population in need of humanitarian assistance can be divided according to several variables, and groups or even sub-groups can be formed, such as: gender, age, health status, presence or absence of a disability, occupation in order to prioritize humanitarian planning.

As a result of establishing groups or subgroups

specific to each humanitarian need we can list the following types:

- IDPs and returnees (or former IDPs);
- Refugees, asylum seekers and returnees (or returning refugees)
- Non-displaced populations who are vulnerable or affected by shocks;
- Persons with special needs in accordance with

criteria: sex, age, gender, disability, health status, etc.

Priority geographical areas

In terms of priority areas, here we can bring to the fore the North and Centre regions, where armed attacks, robberies, thefts, inter-community conflicts are much more frequent than in the rest of the country. Due to the fact that the problems have increased in the Centre and North, there is also an increase in the number of cases or need for humanitarian aid in the West (Kayes) and South (Sikasso and Koulikoro) regions and the Bamako district, where humanitarian planning for 2023 is being prioritized.

Sectoral objectives and reactions

Following discussions within the humanitarian

community, as well as within government and based on the *Humanitarian Response Plan 2023*, a series of targets for cluster coverage plus coordination and services that make up the multi-sectoral refugee response have been developed.

This resulted in a cluster of 8(eight) response plans (Fig.3) [11], 7(seven) of which are for UN clusters plus the coordination and services plan comprising the multi-sectoral refugee response. The 7 (seven) plans refer to:

- Shelter and non-food items
- Water, sanitation and hygiene
- Education
- Nutrition
- Protection
- Health
- Food security

Sector	Requirements	Funding available		Funding gap	
		Humanitarian resources received in 2023	Resources available from 2022 (carry over)	Funding gap \$	Funding gap %
Nutrition	31,259,097	-	6,174,365	25,084,732	80%
Health	10,432,800	632,741	575,137	9,224,922	88%
Water, sanitation and hygiene	19,200,598	-	1,722,490	17,478,108	91%
Shelter and non-food items	22,884,613	209,410	2,663,252	20,011,951	87%
Education	20,168,798	-	2,180,155	17,988,643	89%
Protection	6,233,882	-	13,186,748	-6,952,866	0%
Food security	2,270,000	-	935,320	1,334,680	59%
Multi-sectoral refugee response	2,381,400	188,469	290,000	1,902,931	80%
Total	114,831,188	1,030,620	27,727,467	86,073,101	75%

Fig. 3. Funding Status in March 2023

Multi-sectoral response plan for refugees in Mali

The situation in the Sahel region is complicated and has deteriorated significantly over the past year. This situation has been caused by the withdrawal of French troops, as well as those from Burkina Faso and the Ivory Coast, thus greatly weakening the international peacekeeping forces. As a result of these unannounced withdrawals, security gaps were created, allowing armed groups to gain control of parts of the lost territories.

Such actions have led to population movements, both within the Malian state and from neighboring states. The greatest pressure has been on the borders with Niger and Burkina Faso, which have shown internal weaknesses and threats to national security or food security.

As a result, as of October 2022, a total of 56,603 new refugees have been registered, including 24,516 Burkinabe and 15,229 Niger nationals, plus 14,950 former refugees of Mauritanian origin, 1,199 Central Africans and a number of other nationalities [1].

The worsening situation, in terms of all 7(seven) clusters, is leading to a steady increase in the number of Malians leaving their country, so that at the end of October 2022 the number was estimated at 196,591 people, including 97,127 in Mauritania, 65,621 in Niger and 33,611 in Burkina Faso [1].

Unfortunately, this insecurity, robbery, destruction, terrorist attacks and lack of security forces is leading to a constant reduction in humanitarian logistical space and could even compromise the Atlas Logistique project. Atlas Logistique is one of HI's (Handicap International) operational units, specializing in the delivery of aid in support of organizations and the humanitarian system.

Since the early 1990s, Atlas Logistique has been addressing the challenges of the logistics environ-

ment and capacity building for humanitarian and private actors. Atlas Logistique improves the mobility of humanitarian actors and affected populations. We open channels of communication and ensure that aid reaches all communities, including the hardest to reach, quickly and safely [12]. In Mali, this project was born on 1 October 2019 in the humanitarian community, and supports the efficient use of aid resources, while liaising closely with local actors to develop logistical solutions and provide capacity building services during and prior to the response to potential humanitarian crises. Thus, between January and October 2022, 2,500 tons of goods were transported in a total of 110 transport operations, with the storage area reaching some 1,500m³. Due to the constant demand for humanitarian aid, a second warehouse has been opened in Gao, and for 2023 it is hoped to open another warehouse in Bamako, in particular one that will respect the cold chain (2-8 degrees Celsius) and at the same time reach a volume of 3000 tons of goods [1].

Conclusions

In my opinion, logistics in humanitarian assistance is an essential aspect of crisis or disaster response, but also in modern warfare that can make the difference between life and death for those affected, or involved in war.

From my experience, nationally and in the Sahel region, I believe that by planning and coordinating logistics activities, humanitarian organizations can ensure that resources reach those who need them efficiently and quickly.

I would also suggest for the future, increased attention to logistical operations, as they are essential in any crisis situation, and the situation in Mali is no exception. These include providing transport of goods and equipment needed by troops and defense forces, but also by people in need, refugees, IDPs

and health entities. But there is also an acute need to ensure supplies of food, water and other essential resources for life. And in today's environment, where insecurity, looting and armed attacks are on the rise, the storage and distribution of food, fuel and other humanitarian supplies is increasingly difficult to ensure.

Logistics operations also include planning and coordinating the movement of troops and equipment, and In my opinion, Mali's infrastructure is not ready to absorb the multitude of challenges that make up the national transport network, as well as the lack of facilities offered by repair shops, spare parts stores or petrol stations that are not available in sufficient volume and density. In the case of the Sahel regions, from my experience, logistical operations have been complicated by fighting over disputed territory, difficulties in supply due to the environment and security conditions, the large volume of goods needed to be brought in from outside the region, and the lack of storage facilities meeting the required refrigeration requirements.

References

1. *Plan de réponse humanitaire mali cycle de programme umanitaire 2023*, published January 2023, available at: <https://fts.unocha.org/appeals/1122/summary>.
2. Baumgarten et al. 2010, p. 452.
3. Baumgarten et al. 2010, p. 456.
4. Baumgarten et al. 2010, p. 461.
5. PŁACHCIAK, Adam and MARCINKOWSK, Jakub. *Humanitarian Assistance in G5 Sahel: Social Sustainability Context of Macrologistics Potential*, published 20 July 2022, available at: Sustainability | An Open Access Journal from MDPI.
6. <https://www.fmreview.org/education-emergencies/thomas-mizushima> - accessed on 24/03/2023.
7. Howden 2009, Willhaus and Stumpf 2011, p. 125.
8. World Bank, Develop Data Group- accessed on 24/03/2023.
9. <https://reliefweb.int/country/mli> - accessed on 24/03/2023.
10. Baumgarten et al. 2010.
11. <https://www.unicef.org/media/137401/file/Mali-Humanitarian-SitRep-January-2023.pdf> - accessed on 24/03/2023.
12. <https://www.hi.org/en/atlas-logistique> - accessed on 24/03/2023.

INTERACȚIUNILE ȘI DELIMITĂRILE MANAGEMENTULUI ȘI A LEADERSHIPULUI

Carolina TCACI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Republica Moldova

e-mail: karry73@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-6374-710X>

Looking at the different leadership models, we find that, in this increasingly globalized society, several convergent trends are beginning to crystallize according to which leaders would find them useful: charisma; teamwork skills; openness to change; interest. A good leader is trained, not born, he develops, he goes through a continuous process of education, professional training, accumulation of experience and self-evaluation. Leadership refers, perhaps more than anything else, to how a person (in this case the head of a department or organization) influences others (subordinates, team mates) to achieve an objective, directing the group they coordinate so that his actions are coherent and there is as close cohesion as possible

Keywords: leadership, management, skills, organizational culture, managerial culture.

„Liderii se fac, nu se nasc”

Warren Bennis,

Președintele Institutului de Leadership din California de Sud, SUA

Un bun conducător este format, nu înăscut, el se dezvoltă, trece printr-un proces continuu de educație, pregătire profesională, acumulare de experiență și auto-evaluare. Conducerea se referă, mai mult poate decât la orice altceva, la modul în care o persoană (în acest caz conducătorul unui compartiment sau organizație) le influențează pe altele (subalterni, colegi de echipă) să realizeze un obiectiv, direcționând grupul pe care îl coordonează astfel încât acțiunile acestuia să fie coerente și să existe o cât mai strânsă coeziune [6, p. 518].

Leadership-ul reprezintă influența pe care anumite persoane o exercită asupra altora în vederea atingerii obiectivelor, într-un context organizațional. Leadership-ul ca și concept ar putea fi tradus ca „arta conducerii” și nu doar „conducere”. De ce? Poate pentru că leadership-ul ca și materie de

studiu reprezintă mai mult un ghid care să ne ajute să înțelegem, să aplicăm și să trecem prin procesul conducerii.

Orice membru al organizației îi poate influența pe ceilalți. Din păcate însă, uneori, tocmai cei investiți oficial cu putere atunci când sunt numiți în funcții de conducere, nu au capacitatea să își influențeze subordonații. În acest caz, influența este exercitată de către liderii informali care, deși nu sunt investiți oficial cu autoritate, se bucură de simpatie sau de aprecierea profesională.

Privind la diferitele modele de conducere constatăm că, în această societate tot mai globalizată, încep să se cristalizeze mai multe tendințe convergente potrivit cărora liderilor le-ar fi utile: charisma; aptitudini pentru munca în echipă; deschidere față de schimbare; interes.

Selectarea de către manager a stilului de leadership

Subordonați	Mediu	Stilul de leadership adoptat
Vor conducere autoritară Control extern Abilități reduse	Sarcini complexe sau ambigue Autoritate formală puternică Grup de lucru bun	Directiv
Nu vor autoritate de conducere Control intern Abilități mari	Sarcină simplă sau structurată Autoritate formală slabă Nu este bun grupul de lucru	Suținere
Doresc să fie implicați Control intern Abilități mari	Sarcini complexe sau ambigue Autoritate formală puternică sau slabă Grup de lucru bun sau nepotrivit	Participativ
Vor conducere autoritară Control extern Abilități mari	Sarcină simplă sau structurată Autoritate formală puternică Grup de lucru bun sau nepotrivit	Orientat pe realizări

Sursa: [3].

Există patru factori care influențează leadership-ul: adeptii, leaderul, comunicarea și situația. Diferitele categorii de angajați au nevoie de stiluri diferite de leadership. Ca și leader, trebuie să vă cunoașteți oamenii, pentru că, spre exemplu, un nou angajat are nevoie de mai multă supraveghere decât un angajat cu experiență. În același fel, un angajat care nu este motivat are nevoie de o altă abordare decât un angajat care este puternic motivat. Punctul esențial de pornire în cunoașterea adeptilor (subalternilor) este de a avea cunoștințe solide despre natura umană, cum ar fi emoțiile, motivarea și nevoile. Este la fel de important să se înțeleagă că adeptii sunt cei care hotărăsc dacă un lider este de succes. Dacă nu au încredere în liderul lor sau nu cred în el, adeptii nu vor fi inspirați. Liderul folosește comunicarea pentru a conduce. Cea mai mare parte a comunicării este nonverbală. Ce și cum comunic poate crea sau distruge relațiile cu angajații. Un leader trebuie să își folosească judecata pentru a decide cea mai bună acțiune în funcție de situația data.

Leadership-ul constă, după părerea unor specialiști americani constituiți în Par Group, în priceperea unui cadru de conducere de a obține implicarea efectivă a unor persoane în implementarea unui anumit curs de acțiune. O abordare, în parte diferită, are specialistul Michael Frank care definește *leadership*-ul ca fiind un proces de grup ce implică interacțiunea a cel puțin două persoane în vederea realizării unui scop.

În accepțiunea lui Jaques Clement, *leadership*-ul este procesul prin care o persoană stabilește un scop sau o direcție pentru una sau mai multe persoane și-i determină să acționeze împreună cu competență și deplină dedicare în vederea realizării lor [4].

La baza *leadership*-ului se află spiritul de echipă definit ca fiind starea ce reflectă dorința oamenilor de a gândi, simți și comporta armonizat în vederea realizării unui scop comun. Realizarea unui *leadership* competent presupune pe lângă anumite calități native și o pregătire adecvată în domeniul managementului. Cu privire la raportul management-*leadership* și respectiv lider-manager părerile specialiștilor sunt împărțite.

Pe câtă vreme unii consideră că există o delimitare clară între management și leadership, alții consideră

că datorită unor rațiuni pragmatice nu se recomandă diferențierea managementului de leadership [1].

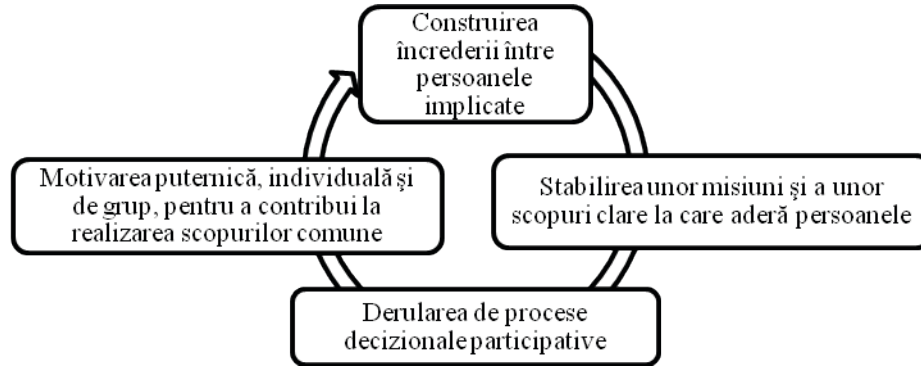

Figura 1. Elementele spiritului de echipă

Sursa: [4].

Managementul are o sferă de acțiune mai largă decât leadership-ul. Relațiile prin care leadership-ul managerial se concretizează sunt în același timp relații manageriale. Ca urmare, leadership-ul se exercită în cadrul responsabilităților și competențelor manageriale implicate.

Se poate deci concluziona că nu există un leadership abstract, ci numai leadership concret care se manifestă în cadrul unei anumite structuri de relații umane.

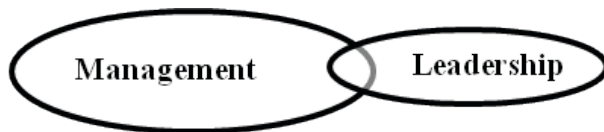

Figura 2. Relația management-leadership

Sursa: [1].

Watson, bazat pe cei 7S (strategie, structură, sistem, stil, staff, skills, scopuri) afirmă că în timp ce managerilor le sunt caracteristici primii 3S, liderii sunt mai înclinați către ultimii 4S. În 1988 John P. Kotter sublinia că managementul este diferit de leadership, prin aceea că este „mai formal, mai științific și deci universal”. Adică, managementul se bazează pe un set de instrumente și tehnici explicite, determinate prin testări și raționamente analitice, ce pot fi folosite ca atare, în situații diferite, atât în lumea afacerilor, cât și în sectorul public.

Pentru a înțelege mecanismele leadership-ului trebuie pornit de la axioma următoare: nu există lideri buni fără personal de bună calitate care să-i urmeze.

Categoriile de conducători

Criterii	Categoriile de conducători	
	Lideri	Manageri
Scopul	Manifestă atitudini personale, active	Manifestă atitudini impersonale, pasive
Concepția despre muncă	Stimulează munca, oferă și creează posibilități de alegere a ei	Coordonează, echilibrează munca. Recurg la compromisuri valorice
Relația cu ceilalți	Manifestă empatie, acordă semnificație acțiunilor și evenimentelor	Slabă implicare emoțională în relațiile cu cei din jur
Percepția de sine	Manifestă o identitate de sine scăzută, fiind focalizați spre schimbare	Manifestă o nevoie acută de menținere a ordinii actuale, conservatorism pronunțat

Sursa: [3].

În esență, mecanismul leadership-ului se rezumă la următoarele etape:

- pregătirea liderului pentru a-și exercita leadership-ul din punctul de vedere al stabilirii scopurilor, modalităților de realizat, al încrederii în sine și al disponibilității volitive și afective pentru derularea ansamblului de acțiuni necesare, folosind un comportament specific;

- manifestarea de către leader a capacității de a asculta și concomitent de a declanșa idei și emoții la potențialii participanți la realizarea obiectivului urmărit;

- unirea scopurilor, ideilor și opiniilor liderilor cu scopurile, ideile și opiniile celorlalți;

- determinarea persoanelor de a crede, simți și de a se comporta la un nivel apreciabil în consonanță cu punctele de vedere ale liderului;

- realizarea și menținerea dedicării persoanelor abordate pentru a obține rezultate apropiate de obiectivele stabilite.

Modul concret de desfășurare a acestor etape depinde în mare parte de disponibilitatea persoanelor avute în vedere de lider.

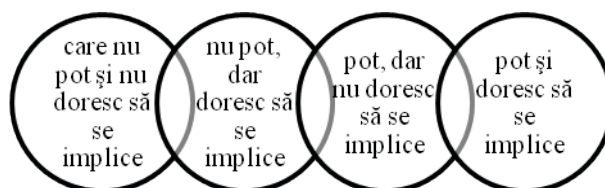

Figura 3. Categoriile de persoane dirijate de un lider

Sursa: [2]

Conținutul și eficacitatea leadership-ului depind de caracteristicile culturii organizaționale implicate și de capacitatea liderului de a înțelege și a le lua în considerare.

Tabelul 3

Lider versus Manager

<i>Lideri</i>	<i>Manageri</i>
Îndeplinesc funcția de previziune pe termen lung.	Îndeplinesc previziunea având la bază perspective pe termen scurt.
Manifestă viziuni și perspective ample.	Manifestă viziuni pe termen scurt.
Folosesc raționamentul logic, suportul psiho-social din partea subordonaților.	Se bazează pe experimentare, pe un ansamblu de tehnici și procedee.
Manifestă creativitate, inovație, spirit vizionar.	Manifestă predictibilitate, retină.
Utilizează tehnici și instrumente moderne de conducere, în relație directă cu schimbările care se realizează în organizație.	Folosesc în activitate raționamentul logic, experimente care reflectă punctul propriu de gândire și modul de interpretare a realității.
Îndeplinesc sarcinile conducând, adică orientând și motivând pe cei din jur.	Dau dispoziții, dau ordine, apelează la intimidare și la sancțiune ca o modalitate de constrângere.
Au puterea de a schimba părerile celor din jur și stârnesc entuziasmul, reușind o bună colaborare cu cei din jur, dar și cu alte grupuri din organizație.	Manifestă rigiditate, prestându-și activitatea în special prin exercitarea funcțiilor managementului.
Acționează întotdeauna pe toate planurile organizației: tehnice, politice, culturale, afective.	Acționează cu predilecție pe planul structurii ierarhice, pe definirea exactă a posturilor, fapt care uneori poate produce perturbații în activitate.
Punctele de vedere ale liderilor, bine formulate și argumentate se constituie în puncte de plecare pentru ideile și valorile celorlalți membri ai organizației.	Chiar dacă pot dovedi că stăpânesc bine comunicarea, în multe situații managerii se comportă ca birocrați și nu ca lideri.

Sursa: elaborat de către autor.

Implementarea stilului de management, presupus ca fiind al viitorului, presupune:

- cunoașterea de către echipă a criteriilor de performanță bazate pe o abordare participativă, astfel încât să se asigure o distribuție echitabilă a recompenselor organizaționale sarci / premii / motivare;
- construirea de sisteme de motivare și comuni-

cații eficiente, bazate pe încredere reciprocă, recunoscute ca atare de toți membrii organizației;

- crearea echipelor în care schimbările în sistemul de motivare amplifică contribuția membrilor, performanțele individuale, precum și convingerea că cei ce vor avea cele mai mari contribuții vor primi cele mai mari recompense.

Tabelul 4

Comparație între manageri-leaderi și manageri care nu au vocație de leaderi

<i>MANAGER-LIDER</i>	<i>MANAGER OBIȘNUIT</i>
<i>Caracteristici esențiale</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Alege, creează și produce evenimente, entuziasm, încredere; – Creează grupuri și culturi organizaționale; – Are o viziune de durată, trăiește în prezent, dar este preocupat de viitor. 	<ul style="list-style-type: none"> – Permite atingerea obiectivelor prin intermediul altor oameni; – Se bazează pe organizare și control; – Poartă responsabilități, punând accentul mai mult pe prezent.
<i>Crearea unei agende</i>	
Privește lucrurile în contextul întregului sistem.	Privește lucrurile rezumate la nivelul unei celule.
<i>Sistemul relațiilor interumane</i>	
Adună oamenii oferindu-le un țel, utilizându-le pasiunile, stârnindu-le emoțiile, ajută și susține.	Încurajează competiția; organizează oamenii conform regulilor, servindu-se de autoritatea sa.
<i>Educația</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – Motivează și inspiră efortul oamenilor de a depăși barierele politice, birocratice, de resurse; – Caută noi responsabilități. 	<ul style="list-style-type: none"> – Monitorizează rezultatele, identifică abaterile, replanifică activitatea; – Este pregătit să accepte responsabilități.
<i>Rezultatul</i>	
Produce schimbare, de multe ori de o manieră dramatică, se angrenează în mari competiții internaționale, în condițiile fluctuației accentuate a pieței.	Produce ordine, are o anumită predictibilitate, are potențialul de a da consistență unor rezultate – cheie.

Sursa: [7, p. 40].

O ultimă clasificare a leadership-ului este în funcție de sfera de cuprindere a personalului în cadrul organizației.

Din punct de vedere al sferei de cuprindere a personalului în cadrul organizației evidențiem leadershipul interpersonal și leadership-ul organizațional.

Leadership-ul interpersonal cuprinde relațiile dintre conducătorul formației de muncă – echipă, birou, serviciu, etc și personalul care-i este subordonat. Leadership-ul interpersonal se realizează prin urmare pe bază de raporturi directe, nemijlocite, ale șefului cu subordonații.

În al doilea caz, *leadership-ul organizațional* se

referă fie la organizație în ansamblul său, fie la componente majore ale acesteia. Leadership-ul organizațional vizează salariații situați pe cel puțin două niveluri ierarhice succesive.

Expertul britanic în leadership, John Adair, consideră că leaderii autentici au *idei, valori, energie, inteligență* [5, p. 44].

Între realitățile vieții organizaționale există legături deosebite. Liderii de succes își exercită influența deosebită prin intermediul culturii manageriale și organizaționale. Totodată, ei ajută ca aceste culturi să se modeleze, să se transforme. La rândul lor, cultura organizațională și cea managerială vor modela

atitudinile și comportamentele managerilor și salariilor din cadrul întreprinderii.

Această abordare este valoroasă în contextul economic, social și cultural actual. Organizațiile nu mai sunt construite cu număr mare de nivele ierarhice și pondere ierarhică mică, în care supervizorul știa aproape în orice moment ce face fiecare. Din ce în ce mai mult, organizația optează pentru structuri plate, cu structuri verticale de comandă reduse. În aceste condiții, șeful nu mai poate urmări în de aproape pe fiecare.

De asemenea, volumul de informații vehiculate în organizație și în afara acesteia este atât de mare încât se impune cu necesitate implicarea tot mai intensă a unui număr crescând de salariați pentru a face față „avalanșei informaționale” și de a putea beneficia din plin de conținutul acestora.

Cultura este o forță puternică, iar un lider știe asta și încearcă să o folosească. Cultura managerială și cultura organizațională acționează ca niște paradigme, ca modele intelectuale și emoționale. Aceste modele conduc la crearea unei identități pentru un individ sau colectivități ce generează sentimentul de apartenență, de membru al unei anumite societăți.

Crearea unei viziuni cu privire la situația dorită a viitorului este una dintre metodele cele mai populare pentru planificarea și implementarea schimbărilor organizației, inclusiv a culturii acesteia.

Crearea unei culturi participative cu o implicare ridicată a salariaților reprezintă o modalitate importantă pentru îmbunătățirea rezultatelor întreprinderii, într-un astfel de climat, membrii organizației se simt mai responsabili pentru acțiunile lor și gradul de atașament față de manageri și organizație se amplifică.

Cultura organizațională și managerială pot fi percepute ca structuri socio-psihologice extinse. Pentru a putea conduce o astfel de structură, liderii trebuie să se implice atât intelectual, cât și emoțional. Liderii de succes au inițiativă, afișează o mare încredere

în ei și sunt creativi. Suștinătorii lor doresc, de asemenea, să vadă la ei trăsături precum independență, loialitate și încredere.

Cercetările efectuate în domeniu ne permit să formulăm următoarele recomandări adresate managerilor care doresc să devină și lideri, ceea ce le va permite să-și eficientizeze conducerea, deci, performanțele organizaționale:

- parcurgerea de către manageri a unor cursuri de perfecționare în domeniul culturii organizaționale. Aceasta ar spori nivelul de cunoștințe și de implicare a membrilor organizației în dezvoltarea organizației și ar îmbunătăți gestionarea organizației și performanțele acesteia.

- modificarea sistemului managerial în concordanță cu tendințele, ce caracterizează economia mondială modernă, deoarece economia de piață se bazează pe un alt sistem de valori, accentul deplasându-se spre participare, spirit de inițiativă, orientare spre acțiune și instruire continuă.

- substituirea stilului de management autoritar cu cel participativ, care poate contribui atât la reducerea temerilor angajaților față de situațiile nestructurate, cât și satisfacerea nevoii acestora de diminuare a distanței ierarhice.

- construirea unei mentalități colectiviste sănătoase, care să reziste atât în situația liniștită, cât pe timp de criză, în care grupul să fie cel cu adevărat important, indiferent de provocări.

- acordarea atenției sporite culturii organizaționale pentru construirea unei culturi care să asigure satisfacerea nevoilor angajaților, și, în același timp, să contribuie la sporirea performanței organizaționale.

- organizarea treningurilor de instruire profesională și personală care vor ajuta angajații să se simtă mai încrezuți în forțele proprii și să-și canalizeze energie spre îndeplinirea obiectivelor organizației.

- recunoașterea meritelor angajaților, dar și îndrumarea lor în procesul de muncă, pentru ca ei să-și formeze o idee clară despre corectitudinea îndeplinirii

muncii și să eficientizeze activitățile care necesită o revizuire.

- organizarea întrunirilor, evenimentelor, excursiilor colective care vor servi ca un factor motivator indirect. Astfel de întâlniri cu colegii servesc ca premisă pentru dezvoltarea relațiilor în grup dar și înlăturarea unor bariere între diferite niveluri ierarhice.

Referințe bibliografice

1. HARRIS, J. et al. *The Best Companies Work in Canada*. Strategic Advantages, Toronto, 1995.
2. HERSHY, P., BLANCHARD, K. *Situational Leadership*. Prentice Hall, New-York, 1988.
3. HOUSE, R. J. *Culture, Leadership, and Organizations*. The GLOBE Study of 62 Societies, SAGE Publications, Thousand Oaks, 2004.
4. LAZĂR, Ioan. *Leadership și Management*. In: Revista Transilvană de științe administrative nr. 1(7)/2002.
5. ADAIR, John, REED, Peter. *Nu boss, ci leader*. Editura Meteor press, București, 2004.
6. NICOLESCU, O., VERBONCU, I. *Management*. București. Editura Economică, 1999.
7. PUIU, Al. *Management – analize și studii comparative*. Ed. Independența Economică, Pitești, 2007.

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN PREVENTION AND COMBATING ORGANIZATIONAL CONFLICTS

Tatiana GRIBINCEA

Doctor, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: tgribincea04@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0460-3146>

Dr. Ronakkumar R. PARMAR

Assistant Professor, Department of Psychology, Children’s University,
Gandhinagar (Gujarat), India
e-mail: r2parmar@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0460-3146>

Atena-Luminița ILIE

Doctorandă, Domeniul Management, Universitatea „Valahia”,
Târgoviște, România
e-mail: ilieatenaluminita@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0000-9554-8690>

Comunicarea este modalitatea de exprimare, schimb de informații, gânduri și sentimente prin mijloace scrise sau cognitive. Comunicarea are multe funcții și scopuri. De comunicare depind procesele de conducere, planificare, luare a deciziilor, control etc. Nevoia de a avea un sistem de schimb bun de idei este foarte actuală astăzi. Sistemele bune de comunicare sunt bidirecționale. În mod normal, ruta de comunicare de sus în jos este deschisă, dar ruta de mesaje de jos în sus nu este deschisă. Adresați-vă administrației, ordinelor managerului, instrucțiunilor, următoarelor categorii de angajați, lucrători. Dar calea nu este deschisă pentru lucrători, angajați să reacționeze, uneori cu nemulțumiri, către manageri sau administrație

Cuvinte-cheie: *comunicare, system de comunicare, management, process decisional, leader.*

In any organization, the communication exchange system is the lifeblood of the system. Communication is the exchange of information between both the sender and the receiver and its understanding between the participants.

Communication is the way of expressing, exchanging information, thoughts and feelings through verbal, written or cognitive means. Communication,

exchange is like a transaction in a river. The goal of trafficking and exchange is to deliver something. Goods or ideas. Both can use a variety of tools. Motorboat, ship or steamer, telephone, paper or sign language. Just as ships can travel in many ways, so too can exchange take place in many ways. The river is used for ascending and descending, the same exchange from employee to manager and from ma-

nager to employee. The last borrower either accepts or disrespects the goods.

There are three levels of communication in any general organization.

1 Between Officer and equipment

2. Between two departments or units of the organization, such as between the production department and the sales department

3. Between two organizations, such as a chemical plant and the environment department.

Communication has many functions, purposes. The processes of leadership, planning, decision making, control over the administration, etc. depend on communication. "All of these usually have four functions of communication:

(1) Control, clarify duties, establish rights, responsibilities (2) Provide information to make decisions (3) Provide motivation (4) Express impulses

In a well-governed organization, the system of communication and exchange must be effective and efficient. The need to have a good exchange system is most special today, when the business units of the industry were small, the relationship between the employee as well as the manager-owner was real. Any instructions or orders are given by the manager directly to the employee and the employee also forwards his reactions or complaints directly to the manager. But as the size of industrial units, the number of employees increased, so did the employee's distance from the top executives, and the exchange was not real. The mechanism of exchange-communication is therefore important and indispensable for maintaining employee-managerial relations.

If the exchange system that maintains relations between the various departments and levels of the industrial organization is not efficient or if there are obstacles in this communication system, misunderstandings and mistrust are likely to arise among the workers about the administration and the workers in the administration. False rumors are spread due to

the weakness of the communication system. These rumors are considered true if there is no mechanism or systematic laxity on the part of the administration. For example, word spreads that layoffs are imminent. Ideas are flowing about who will be laid off, who will be replaced, who will get how much salary etc. Within two hours, the news reached everyone, and every employee became concerned about his job, the safety of his family. It is therefore a part of efficient administration to have a specific type of mechanism to inform the workers about the company's policy and true situation, to know their reactions, emotions.

Message systems: There are two types of messaging systems: formal and informal. The ceremonial system is in a systematic and specific type of structure. It sets out rules about how to give instructions, orders or information, in writing or orally, who can give these instructions to whom, by what means it passes. As the policy or order formulated by the administration is presented in writing, it should be given to the heads of various departments. The department heads give it to the inspector's foreman, and through them the workers are informed, the designated chariots on the notice board. Also composed in hook) In this way the opinions of the workers about any matter, truths dispute, glory. 1 He introduces himself to his supervisor, the foreman, and he is reached by the disease by the links of the chain. In a very strict formal system, channels are fixed as to who can make instructions, complaints and complaints. Legal practitioners refuse to give or take orders on the way to the regular channel, Rimvani. Is. So the ritual system often becomes an emotionless, inertial system without the warmth of personal relationships. '

In the informal communication system, the exchange is largely in the verbal communication. In such systems, information is transmitted not in an official way, but according to the individual and group relationships of individuals. For example, if

a worker has a complaint, instead of insisting that he / she be represented by his / her supervisor, he / she should be allowed to meet the manager or the owner without any formality. It is a matter of formality to obey orders given by the supervisory head, but it is a matter of informal, unofficial matter if the actual control belongs to another leader of the group. The actions of the members of the group, to a large extent. It depends more on the informal system than the formal system. Therefore, a skilled leader also uses informal, informal ways with the formal system. For example, the supervisor or the head of the department gives written orders, but at the same time in tea or on other occasions in a conversation he gives a light presentation about the orders and gives information from the first. The limitation of informal exchange is that Decreases, rumors increase.

Some types of HEBAP are noted in the formal exchange system: (1) Attitude Survey (2) Visit (3) Speech, Radio, Telephone etc. (3) Meetings-Mutual Conversation (4) Free Public Meeting (4) Receiving Suggestions (4) Union Activities (2) Written representation (notices, posters etc.)

Written as well as oral exchanges have some advantages. Accuracy in written exchange, can be represented authoritatively. It is a record that can be maintained. It can have many issues and lengthy presentation. As well as remembering written instructions, the longer it lasts, the longer it lasts.

Verbal exchange is characterized by individuality, it is bilateral. As well as being more effective as it is not in a rigid frame.

Verbal transactions, such as visits or small meetings, are often accompanied by oral presentation methods, where more choice and written representation are required. Written-oral presentation is more effective, efficient than other presentations

Usually personal visits or small meetings

And is beneficial.

Good communication systems are two-way. Nor-

mally the top-down communication route is open, but the bottom-up messaging route is not open. Reach out to the administration, manager's orders, instructions, the following categories of employees, workers; but the way is not open for workers, employees to react, grievances to managers or the administration. Such a one-sided process exacerbates mutual misunderstandings and creates dissatisfaction among workers. Workers and lower-ranking men should also have the ease to convey their thoughts and feelings to the top executives. Some managers declare that "the doors of their office are open and everyone is allowed to make such a complaint or fact, but very few people take advantage of such convenience." Because the workers do not have the courage to go ahead with the boss or the top manager. He also has doubts about whether he will be released, but how he will be treated. Therefore, many believe that if the manager or the employer honestly wants to know the reactions of the workers, he should go and communicate with them. Some managers or supervisors believe that they know the thoughts and feelings of the employees under their hands, and therefore do not see the need to ask them. This belief becomes a major obstacle in the way of exchange going up. Because their belief that they 'understand their own people' is wrong. Employees do not agree with this belief of managers or supervisors, resulting in distorted representations of employees' attitudes or ideas. The messaging process should be two-way and unobstructed. The practice of free exchange of information and ideas between officers and subordinates at every level of the system increases the ease of transaction, and the employees experience a partnership. The function of messaging is not merely to exchange ideas or information. Good communication also aims to get employees and managers to know and understand each other's feelings.

Messaging is a literal representation, employees and executives

They live in different socio-economic roles, among them education, language There are differences. So there are some obstacles in the way of messaging.

In a conversation, if the manager is not trained to understand the language of the worker, what he means to say, the motives behind his words, the mind, etc., then he understands the work well. The only thing to do is to listen patiently and sympathetically to the worker. A visit that kills the worker acts as a 'safety valve' for his impulse. My interview or meeting should not be speaker-centered, but audience-centric. Workers - to call a meeting of the president of the organization or the chairman of the administration to resolve the burden. Not the right way. The purpose of the meeting should be to listen to the workers. His job is to listen to them and understand them. Dr. Alex Bavella's experiments show that member-centered meetings in which individuals

actively participate in discussions. It is very easy to change the minds of the people in the auditorium. But informal meetings in the group and free to bring explanations and resolve questions bring a lot of effective results. Instead of using force or arguing against the striking workers, there is a tendency for misunderstandings after discussions with their representatives, decisions can be taken jointly and these decisions are acceptable, fruitful.

Administrative officials as well as managers are of the opinion that managerial efficiency is closely related to the communication system. The phone of the industry acts as a 'lubricant', and simplifies the transaction as well as the operation.

Bibliography

1. SHAH, A. *Industrial Psychology*, 2015.
2. PARIKH, B. A. *Industrial Psychology* (Fourth Edition), 2013.

ROLUL ȘI IMPORTANȚA PROCESULUI DE PLANIFICARE LA ÎNȚEPRINDERE „IMEXAGRO” S.R.L.

Sofia SCUTARI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: scutarisofia5@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3122-6761>

This article outlines the importance and development of the enterprise planning process. The author also describes the analysis of the planning process at „Imexagro” S.R.L. The opportunities gained from the planning process during the activity of „Imexagro” S.R.L. This article will be useful for professors, students and business researchers dealing with the sciences of the planning process in entrepreneurship.

Keywords: *planning, planning process, planning stages, control process, economic factors, entrepreneurial activity, strategic objectives.*

Actualmente, una dintre cele mai principale responsabilități ale conducerii antreprenoriale este funcția de planificare, care reprezintă un instrument de formare și operaționalizare a deciziilor strategice.

Planificarea stabilește un proces de activitate, unde întreprinzătorul își determină obiectivele strategice cu scopul de a obține venit. Într-o abordare mai profundă planificarea poate fi definită ca fiind dezvoltarea sistematică a unor programe de acțiune, care au rolul de a atinge obiectivele dorite de către întreprindere, prin intermediul procesului de analizare, evaluare și selectare a oportunităților care sunt întrevăzute [4].

Astfel, se poate afirma că planificarea este calea pe care o parcurge o întreprindere ce și-a propus un scop și poate să-l atingă.

Planificarea presupune determinarea obiectivelor întreprinderii și definirea mijloacelor necesare atingerii acestora [1].

Planificarea reprezintă răspunsurile, pe care o întreprindere le primește la următorul set de întrebări: Ce trebuie făcut? Când trebuie făcut? Cine o va face, Cât de mult o să coste? Astfel planificarea reprezintă procesul de stabilire a unui set de obiective precum

și a unor căi de acțiune concrete, înainte de a trece la acțiune [2].

Procesul de planificare presupune prognoza unor componente, ce urmează a fi desfășurate în viitor. Numai în așa mod este posibilă dezvoltarea întreprinderii, dacă acest lucru nu este întreprins, planificarea nu mai poate fi considerată o fundație a sarcinilor prevăzute ce urmează a fi îndeplinite. Actualmente, se poate spune că prognoza componentele viitoare, este un element de legătură slabă a procesului de planificare, deoarece nimeni nu poate planifica exact ceea ce se va întâmpla în viitor. De aceea, este necesar din partea managerului întreprinderii o adaptare rapidă la schimbările ce intervin în cadrul mediului managerial și decizional. Așadar, când vrem o planificare eficientă, atunci trebuie să examinăm și să planificăm cu acuratețe natura evenimentelor ce vor afecta în viitor atât piața, cât și întreprinderea.

Planificarea este rezultatul procesului de luare a deciziei care răspunde la întrebările procesului de planificare. În mediul de concurență privind schimbările care au loc, o întreprindere nu are succese, dacă nu poate lua o decizie corectă în urma întrebărilor care apar în procesul de planificare.

După cum am menționat mai sus există o mulțime de abordări a noțiunii de planificare.

În opinia noastră Planificarea reprezintă un instrument care include niște obiective strategice pentru dezvoltarea unei întreprinderi și ne ajută la evitarea riscurilor ce pot apărea.

Planificarea include un număr de etape care pot

fi adaptate la toate activitățile de planificare de pe toate nivelurile organizationale și anume:

Prima etapă prevede fundamentarea care începe cu conducerea care trebuie să stabilească scopul, apoi încadrarea personalului și încheierea contractelor cu furnizorii și realizarea produsului la consumatori.

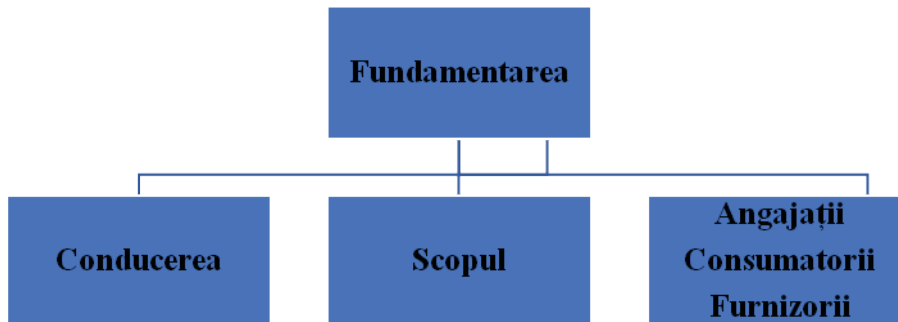

Figura 1.1. Prima etapă a procesului de planificare

Sursa: Elaborat de autor.

Etapa a doua după ce conducerea întreprinderii a stabilit poziția competitivă a companiei în raport cu concurenții include analiza oportunităților cu privire la direcția viitoare. În această analiză este

importantă identificarea punctelor slabe și forte ale întreprinderii și a resurselor ce pot fi utilizate pentru identificarea nevoilor de schimbare.

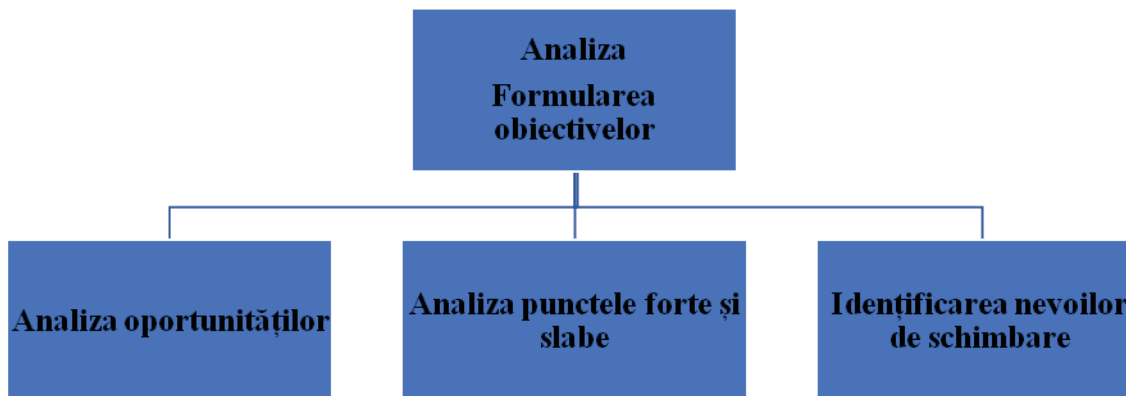

Figura 1.2. Etapa a doua a procesului de planificare

Sursa: Elaborat de autor.

Etapa a treia. Opțiuni și decizii strategice cu implementarea planurilor și evaluarea rezultatelor.

Această etapă a procesului de planificare evidențiază relația dintre planificare și parteneriat [4].

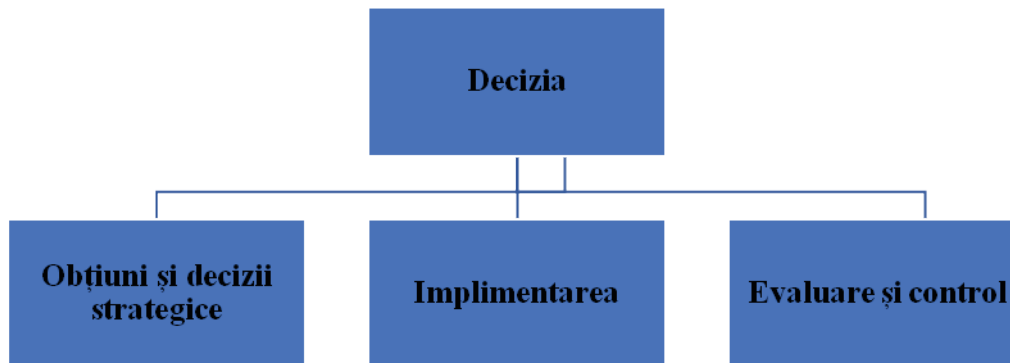

Figura 1.3. Etapa a treia a procesului de planificare

Sursa: Elaborat de autor.

În continuare vom descrie procesului de planificare la compania "IMEXAGRO" S.R.L. care începe prin stabilirea scopurilor și a obiectivelor în Strategia de dezvoltare.

Planificarea strategică a companiei "IMEXAGRO" S.R.L. se bazează pe funcția de planificare cu descrierea obiectivelor și a priorităților de alocare a resurselor și termenii de referință.

În prima etapă conducerea fixează poziția competitivă în raport cu competitorii săi. apoi managerii fiecărei Direcții întocmesc planuri cu privire la activitatea viitoare a personalului în baza Strategiei de dezvoltare a întreprinderii. Directorii Centrelor tehnologice agricole la fel întocmesc planuri cu privire la activitatea viitoare a personalului în baza planului strategic a companiei "IMEXAGRO" S.R.L.

Tot în această etapă se analizează importanța și identificarea punctelor slabe și punctelor forte, analiza resurselor ce pot fi utilizate pentru atingerea scopurilor strategice ale companiei,

Următoarea etapă managerii evaluează mediul intern și extern cu identificarea factorilor care ar

putea crea probleme la întreprindere în îndeplinirea obiectivelor care sunt puse în sarcina personalului. Tot aici managerii prevăd acțiunile viitoare pentru a elimina acești factori care sunt o componentă esențială a *procesului de planificare*. Se evaluează toate pozițiile cu mare atenție pentru ca acea poziție să fie eficace, apoi se stabilesc direcțiile posibile.

Tot în această etapă, managerii companiei "IMEXAGRO" S.R.L. dezvoltă aceste alternative și aleg cea mai optimă variantă. De asemenea evaluarea include și o critică a direcțiilor pe care se bazează poziția respectivă. Direcțiile care se bazează pe niște presupuneri se elimină, deoarece sunt nereale. Apoi se pot lua deciziile respective la măsurile viitoare în activitatea companiei.

Ultima etapă a procesului de planificare este *implementarea planurilor* cu privire la activitatea viitoare și evaluarea rezultatelor. Aici funcția de planificare corelează cu toate celelalte funcții – organizarea, structurarea, motivarea și controlul. În etapa finală a procesului de planificare se evidențiază relația dintre planificare a companiei "IMEXAGRO" S.R.L.

Compania **"IMEXAGRO" S.R.L.**, actualmente, indiferent de domeniul său de activitate își desfășoară activitatea și operează într-un mediu de management ce se confruntă cu o serie de probleme. Aceste probleme la întreprindere pot fi provocate atât de factorii interni cât și de factori externi. De aceea la baza administrării și gestionării eficiente trebuie să stea planificarea strategică, adică planificarea, care trebuie să se bazeze pe principiile activității de antreprenariat, care sunt stipulate în *Legea Republicii Moldova nr. 235 din 20 iulie 2006* "Cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător".

Compania **"IMEXAGRO" S.R.L.**, planifică toate nivelele viitoare ale activelor, cheltuielilor, veniturilor, rezultatelor pentru a-și putea gestiona eficient

sursele de finanțare și de asemenea pentru a-și coordona cu succes încasările și plățile. O gestiune eficientă a mijloacelor financiare în Compania **"IMEXAGRO" S.R.L.**, este posibilă numai dacă este bazată pe o planificare corectă. Astfel, este asigurată și realizarea scopurilor și a obiectivelor stabilite în planul strategic a întreprinderii, care și este un element de succes a companiei date.

Din comentariile de mai sus referitor la procesul de planificare a companiei **"IMEXAGRO" S.R.L.**, putem sintetiza următoarele caracteristici.

Având în vedere că Compania "IMEXAGRO" S.R.L. are o dezvoltare continuă în procesul de planificare pe parcursul activității și-a căpătat următoarele oportunități:

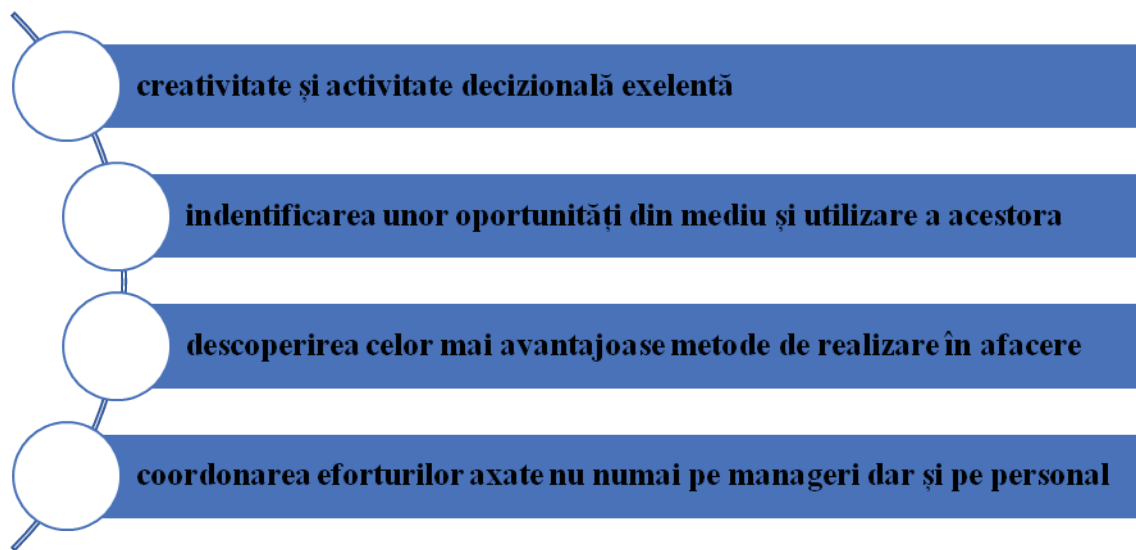

Figura 1.4. Oportunitățile procesului de planificare pe parcursul activității companiei Imexagro SRL

Sursa: Elaborat de autor.

Compania **"IMEXAGRO" S.R.L.** în Planul său de acțiuni identifică pașii specifici și îi urmărește cu precauție în vederea atingerii scopurilor și a obiectivelor propuse în procesul de planificare.

Totodată, **Compania "IMEXAGRO" S.R.L.** își determină pașii procesului de control care sunt planificați în Strategia de activitate a întreprinderii după cum este redat în figura 1.5.

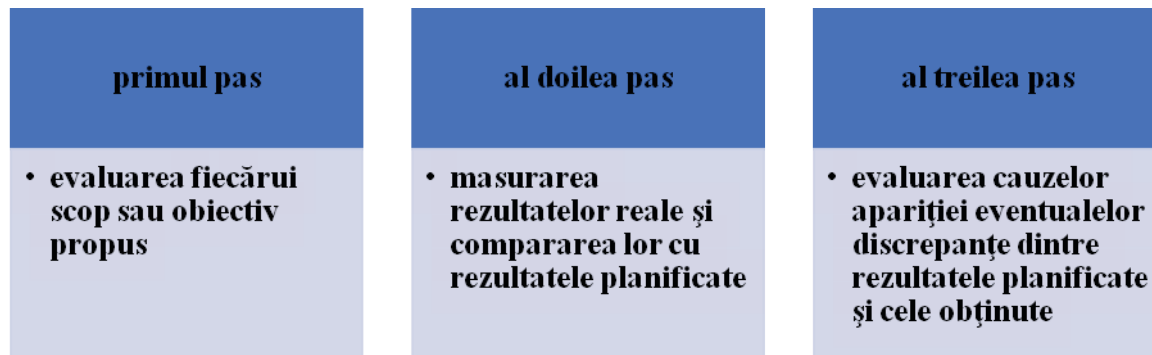

Figura 1.5. Pașii procesului de planificare a Companiei „IMEXAGRO” S.R.L.

Sursa: Elaborat de autor.

După ce se efectuează această evaluare de către managerul respectiv, informația cu privire la evaluare se transmite la fiecare angajat care a îndeplinit sarcina.

Aici pot fi devieri atât pozitive, cât și negative, care sunt incluse în procesul de raportare. Și apoi se pot lua măsuri de corectare prin modificarea obiectivelor sau schimbarea planurilor, ceea ce îl recoordonează pe manager de la începutul procesului de planificare.

Aceste devieri care se depistează în urma evaluării de la rezultatele prevăzute se explică de către fiecare angajat. Printre motivele care pot apărea în procesul de planificare a companiei “**IMEXAGRO**” S.R.L. se numără:

- factori economici: concurența; piața,
- factori climaterici: seceta, inundații, zăpada
- factori politici: atragerea investițiilor străine, modificarea impozitelor și taxelor etc..

În contextul subiectului cercetării efectuate, **conclusionăm**, că procesul de planificare și procesul de control în Compania “**IMEXAGRO**” S.R.L.

se află în permanentă legătura cu procesul de management. Dacă nu ar fi control, planificarea nu ar putea fi implementată cu succes, pe când fără planificare, activitățile de control ar fi lipsite de liniile de decizie. La compania analizată există și unele probleme în calea planificării eficiente, dar aceste probleme uneori poate să aducă mari beneficii întreprinderii.

Bibliografie

1. DAFT, R. L. *Management*, 6th Edition, Thomson Publishing, Mason, 2003.
2. DESSLER, G. *Management: principles and practices for tomorrow's leaders*, 3rd Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 2004.
3. CERTO, S. C., CERTO, T. S. *Modern management*, 10th Edition, Pearson/Prentice Hall, Upper Saddle River, 2006.
4. Planul strategic al companiei „IMEXAGRO” S.R.L.
5. <https://strategii.wordpress.com/planificarea/procesul-de-planificare/> (accesat – 10.11.2022).

COMUNICAREA EFICIENTĂ – ABILITATE PROFESIONALĂ A CADRELOR DIDACTICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR

Tatiana GRIBINCEA

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Euroene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: tgribincea04@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0460-3146>

Atena-Luminița ILIE

Doctorandă, Domeniul Management, Universitatea „Valahia”,
Târgoviște, România
e-mail: ilieatenaluminita@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0000-9554-8690>

Dramatic changes in the social and economic spheres of life lead to increased tension in interpersonal relationships. Therefore, the issue of interpersonal conflicts and their positive resolution is of particular importance today. In this context, the article reflects the elucidation of the conceptual aspects regarding conflict management in early education, described as a professional skill necessary for the educator. For a long time in theory and practice, conflicts in pedagogical communication were evaluated unilaterally, as undesirable phenomena, a consequence of the educator's erroneous line of behavior; of his insufficient demand. Pedagogical conflicts are the most common, overcoming them requires professional skills on the part of the educator. The purpose of education is not to win, to impose your child's decision, but, on the contrary, to strengthen his will and mind, to awaken good feelings.

Keywords: *management, conflict, early education, pedagogical conflict, sources of conflicts, conflict resolution strategies.*

Actualitatea temei de cercetare. Transformările sociale și economice actuale impun o renovare a politicii educaționale trasate pe baza principiilor democratice și umaniste, de aceea se cere de la fiecare manager din domeniul învățământului perfecționarea activității de dirijare. Aceasta necesită cultivarea anumitor calități ca: *inițiativă, receptivitatea față de nou, sinceritate, bunăvoință, obiectivitate în apreciere, spiritul responsabilității, respectul față de subalterni, spiritul organizatoric, soluționarea conflictelor etc.* Activitatea managerială este influențată de mediul în care se desfășoară. Petrecându-și viața zi de zi cu și în colectivități, oamenii au simțit necesitatea unei organizări și coordonări unitare a activității

lor. Contextul actual impune în instituții un management eficient, care după părerea noastră presupune, integrarea, motivarea, coordonarea și rezolvarea tuturor problemelor instituției [2, p. 3-6].

Managementul în maniera lui actuală de abordare își găsește o aplicare specifică și în domeniul conducerii educației, ca acțiune complexă de dirijare, proiectare și evaluare, a formării, dezvoltării personalității fiecărui individ, conform unor scopuri formulate. *Management* înseamnă conducerea cu succes a activității, sau administrarea eficientă a unei societăți.

Capacitatea de comunicare - este o componentă importantă a personalității liderului din mediul in-

stituției - contribuie la asigurarea eficienței maxime a procesului managerial și a acțiunilor educatorului, atât pe verticală, cât și pe orizontală, prin crearea și menținerea unei bune atmosfere în colectiv, care să prevină apariția unor conflicte. Pentru a-și asigura o bună comunicare, managerul trebuie să aibă în vedere o serie de particularități individuale, să-și controleze starea psihică, stilul vorbirii, să asigure un conținut interesant convorbirii, în concordanță cu obiectivele sale manageriale, cât și cu scopurile instituției [ibidem, p. 85].

În acest tablou complex, *conflictele* ocupă un loc major, constituind fie un impuls al progresului social-economic, fie o veritabilă piedică în calea acestuia. Astfel, se impune necesitatea cunoașterii și valorizării ingenioase a acestora, în scopul minimalizării consecințelor negative, distructive și ai maximalizării valențelor lor constructive, pozitive.

Corpul didactic al școlii, și mai ales al grădiniței, este format în majoritate din femei, care trebuie să se „înțeleagă” între ele în fiecare zi. Și pe lângă interacțiunile interne, există și conversații cu părinții copiilor, care nu sunt întotdeauna prietenoși. Prin urmare, conflicte sunt inevitabile, principalul lucru este că nu ar trebui să fie distructive.

Grădinița, prin personalul angajat și programul acesteia, oferă șanse egale copiilor și acces la serviciile oferite; informează părintele cu privire la oferta educațională a grădiniței pentru creșterea și dezvoltarea copilului; motivează părintele să se implice și să colaboreze cu grădinița; prezintă ce așteaptă de la părinte, colaborare, cooperare, încredere, sprijin, ajutor reciproc, confidențialitate, respect; manifestă transparență în procesul educativ; oferă familiei informații privind modalități de educare a copiilor; determină părinții să colaboreze pentru ca educația din grădiniță să aibă continuitate și consecvență și acasă; evită stările conflictuale, tensionate cu părinții, pentru a nu avea efecte negative asupra copilului [1, p. 457].

Reprezentanții primelor școli de management, inclusiv susținătorii școlii de relații umane, au considerat că conflictul este un semn al organizării inefficiente și al managementului defectuos. În zilele noastre, teoreticienii și practicienii managementului sunt din ce în ce mai înclinați spre punctul de vedere că unele conflicte, chiar și în cea mai eficientă organizație cu cele mai bune relații, nu sunt doar posibile, ci și dezirabile [4].

Aspecte teoretice. Conflictul, în general, apare ca o forma a interacțiunii umane, prin care doi sau mai mulți membri ai unei colectivități intră în dezacord total sau parțial asupra unor probleme (de aici ancorarea lui în cadrul conceptual al comunicării interpersonale). Conflictul este definit ca *un blocaj al mecanismelor normale de luare a deciziei, de felul celui în care un individ sau un grup încearcă dificultăți în alegerea căilor sale de acțiune*. La nivel organizațional, **conflictul** este și rezultat al manifestării diferențelor. Ca urmare, recunoașterea unei stări conflictuale și intervenția în soluționarea sa implică acceptarea diferențelor [11, p.3 59].

Conflictul este o stare tensională care apare atunci când două sau mai multe părți ale organizației intră în interacțiune pentru a lua o decizie, a realiza un obiectiv sau a soluționa o problema, iar interesele părților sunt diferite [3, p. 182].

Conflictul este o dispută manifestată. A fi în conflict înseamnă mai mult decât a nu fi în acord cu ceva. Prin urmare, conflictul este un comportament. Uneori ne exprimăm dezacordurile verbal, dar putem exprima și printr-un comportament nonverbal, de verbale care exprimă mânie, îngrijorare sau de exemplu, printr-o privire răutăcioasă sau printr-un ton dur.

Conflictul survine între părți interdependente. Deși toate conflictele implică dezacorduri, un dezacord devine un conflict doar dacă părțile depind una de alta într-un anumit mod - adică dacă acțiunile fiecăreia dintre părți afectează binele celeilalte [5, p. 373].

În viziune tradițională, accentul se pune pe latura negativă a conflictului. Astăzi se acceptă existența conflictului ca pe un fapt inevitabil, chiar dezirabil. Astfel, managementul va avea ca sarcină identificarea exactă a nivelului conflictului care afectează obținerea performanțelor, respectiv a momentului în care stimularea conflictului poate avea efecte benefice. Așadar, conflictul trebuie acceptat ca o parte firească a procesului de comunicare; abilitatea de a comunica presupune și abilitatea de a rezolva conflictele care pot apărea în contextul comunicării. Conflictul nu presupune, în mod obligatoriu, apariția unor aspecte negative (de exemplu, tensiuni, violență verbală, cearta), deci o comunicare eficientă nu trebuie să însemne camuflarea conflictelor [10, p. 382].

Formând comunicare extra-situațională, pregătim sau îmbunătățim activitățile de joacă pentru copii. Și prin organizarea unui joc de rol (oferirea copiilor noi povești, roluri, arătându-le cum să joace), contribuim la dezvoltarea comunicării lor. Și totuși, deși copiilor le place să se joace împreună, jocul lor nu este întotdeauna pașnic. Foarte des apar conflicte, insulte, certuri în el.

O situație conflictuală se dezvoltă într-un conflict numai cu acțiuni de joc comune ale copilului și ale semenilor. O situație similară apare și în cazurile în care există o contradicție: între cerințele semenilor și capacitățile obiective ale copilului în joc (cele din urmă sunt sub cerințe) sau între nevoile conducătoare ale copilului și ale colegilor (nevoile sunt în afara jocului). În ambele cazuri, vorbim de lipsa de formare a activității ludice conducătoare a preșcolarilor, ceea ce contribuie la dezvoltarea conflictului.

Motivele pot fi lipsa de inițiativă a copilului în stabilirea contactelor cu semenii, lipsa aspirațiilor emoționale între jucători, când, de exemplu, dorința de a comanda îl îndeamnă pe copil să părăsească jocul cu prietenul său iubit și să se alătore jocului cu un mai puțin plăcut, dar flexibil; lipsa abilităților de comunicare. Ca urmare a unor astfel de interacțiuni,

pot apărea două tipuri de contradicții: o nepotrivire între cerințele semenilor și capacitățile obiective ale copilului în joc și o nepotrivire a motivelor jocului copilului și ale colegilor [4].

Astfel, potrivit lui Royak A.A., Repina T.A., la preșcolarii care întâmpină dificultăți în comunicarea cu semenii ar trebui avute în vedere două tipuri de conflicte: conflictul în operațiuni și conflictul în motive.

Conflictul pedagogic este o parte inevitabilă a procesului educațional, pentru că întotdeauna vor exista oameni nemulțumiți de acțiunile celuilalt: nu toți educatorii împărtășesc pozițiile părinților, la fel cum aceștia din urmă nu sunt de acord cu educatorul în fiecare problemă. Principalul lucru în această dispută este să încercăm să găsim o soluție de compromis care să se potrivească tuturor, deoarece munca educatorului depinde de cât de confortabil este climatul psihologic [ibidem 4].

Sintagma „managementul conflictelor“ este analizată prin raportarea la rezolvarea conflictelor sau un management al situațiilor de criză. Managementul conflictelor o orientare relativ recentă în literatura de specialitate și face obiectul studiilor din domeniul sociologiei, psihologiei, pedagogiei. Toate aceste orientări, respectiv teoriile și strategiile practice oferite de aceste discipline sunt de natură să ne atragă atenția asupra importanței soluționării pașnice și pozitive a conflictelor și mai mult, să ofere repere importante în situațiile de criză determinate de conflicte [15, p. 359].

Managementul conflictului la nivelul instituțiilor de învățământ reprezintă zona operațională de intersecție a cercetării pedagogice cu teoriile conducerii și cu psihologia socială și organizațională.

Planificarea și introducerea oricărei schimbări conțin un potențial conflict. Corelația conflict-schimbare organizațională este una actuală pentru mediul organizațional contemporan. Stările conflictuale pot fi atât sursă a schimbării, cât și factor determinant al rezistenței la schimbare. Organizațiile moderne atri-

buie valențe pozitive conflictului, fiind o sursă de stimulare a schimbărilor. Pentru o schimbare confortabilă trebuie să ne responsabilizăm, redefinind cadrul problemelor și acceptând negativul [6, p. 117].

Cu referință la sistemul social și sistemul educațional, managementul este un proces orientat cu scop de optimizare a acestor sisteme în corespundere cu legile obiective. Conform unor opinii, la care aderăm, *managementul conflictului este acțiunea orientată spre un scop, condiționată de legi obiective asupra dinamicii conflictului în interesele dezvoltării sau regresului sistemului social/educațional respectiv* [8, p. 250].

Managementul conflictului reprezintă teoria și practica, știința și arta gestionării corespunzătoare a dezacordurilor, neînțelegerilor, situațiilor conflictuale, astfel încât să se valorifice potențialul lor pozitiv.

În realizarea managementului conflictelor, cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie sunt puse în situația de a demonstra *abilități și strategii de management educațional* specifice prevenirii rezolvării conflictelor, ținând cont de faptul că nu educă numai de la catedră sau în grupă, ci prin fiecare contact relațional cu copiii.

Termenii de *management al conflictului* și *soluționarea conflictului* nu sunt sinonimi, întrucât nu toate conflictele pot fi soluționate. Astfel, *soluționarea conflictelor* este un demers mai limitat, „de găsi-re a formulei care dezamorsează un conflict”.

Managementul conflictului are o accepțiune mai largă, reprezintă un concept supraordonat celui de „soluționare a conflictelor” și se referă la:

- demersurile strategice de a face față tuturor conflictelor, deci și celor fără rezolvare, de a identifica și beneficia de efectele lor pozitive;

- cultivarea unor strategii și tehnici de a aborda, controla și trata conflictele, prin administrarea și controlul factorilor care ar putea afecta cursul conflictului și transforma o controversă într-o dispută puternică;

- modalitățile de identificare a potențialului pozitiv al conflictului, de stimulare a conflictului și de beneficiere de acesta;

- strategiile de prevenire, reducere și evitare a conflictului, dar și de control, rezolvare și gestionare a lui într-un mod pozitiv și fără un consum energetic excesiv și dăunător nouă [10, p. 370].

Conflictul se manifestă spontan, dar mai ales atunci când încrederea între ambele părți este scăzută. Prin urmare, principalul scop al procesului comunicativ este de a aplana conflictul. În acest context, prezentăm principalele modalități de manifestare a conflictelor care pot fi analizate în funcție de intensitatea lor:

1. *disconfortul* - sentimentul intuitiv că ceva nu este în ordine, chiar dacă nu poți spune cu exactitate ce;

2. *incidentul* - este un dezechilibru emoțional care apare în urma stărilor de disconfort generalizate, determinând centrarea pe trebuința de securitate. Incidentele sunt un indiciu că starea de disconfort a scăpat de sub control;

3. *neînțelegerea* - reprezintă anumite percepții sub forma convingerilor despre o situație sau persoană, care nu sunt pe placul individului;

4. *tensiunea* - este o stare emoțională puternică, bazată pe convingeri „verificate”, care sunt îndreptate împotriva altei persoane.

5. *criza* - se referă la răbufnirea conflictului în formele lui cele mai violente și agresive [14, p. 333].

Sursele care duc la apariția conflictului sunt numeroase. O sintetizare a acestora este realizată conform lui L. Șoitu:

- *Încălcarea nevoilor fundamentale ale omului*: libertatea, afirmarea, succesul (încălcarea lor generează conflicte), cunoașterea, acțiunea;

- *Valorile (morale, sociale, profesionale) diferite*: profesorul și școlarul aparțin unor timpuri diferite; au credințe diferite, gândesc diferit, raportându-se la valori diferite, au culturi diferite;

- *Percepții diferite asupra realității*: când oamenii văd diferit un anumit lucru sau gândesc diferit despre el, pot apărea situații conflictuale;

- *Interese diferite*: determină preocupări diferite, explicații diferite;

- *Resurse limitate*: gen spații, logistică, timp, disponibilitate - alterează relația profesor-elev;

- *Nevoi psihologice*: respectul de sine, stabilitatea intrapsihică (liniștea interioară), buna înțelegere, afecțiunea, fericirea. Alterarea acestor nevoi atrage apariția conflictelor interioare, care pot provoca conflicte cu ceilalți actori educaționali [apud 7, p. 232].

În realizarea managementului conflictelor, cadrele didactice sunt puse în situația de a demonstra abilități și strategii de management educațional specifice prevenirii rezolvării conflictelor, ținând cont de faptul că nu educă numai de la catedră sau în clasă, ci prin Secure contact relațional cu copiii.

Categoria *rezolvarea conflictului*, de obicei, se utilizează cu astfel de sensuri, precum: întrerupere a conflictului de către participanții conflictului; acceptării unor acțiuni externe asupra conflictului; conștientizarea întreprinderii unor acțiuni de stabilizare și

neutralizare a cauzelor conflictului; de prevenirea ciocnirilor deschise între părți.

Soluționarea conflictului constă în derularea unui proces care duce spre un deznodământ într-o situație complicată/conflictuală. Această soluție, în fine, produce o acalmie, o armonie a relațiilor dintre părți. *Rezolvarea* conflictelor se produce dacă părțile implicate în conflict ajung la un acord, după ce și-au evaluat, redefinit și luat în calcul elementele relevante ale relațiilor. Ea reprezintă faza găsirii soluțiilor care satisfac toate cerințele aparente ale părților conflictuale. în sens psihologic *rezolvarea conflictelor și rezolvarea problemelor țin de încercarea de a face față incongruenței, nepotrivirilor între ceea ce este și ceea ce ar putea fi* [8, p. 252].

Din acest motiv, strategiile de provocare/stimulare a conflictelor trebuie puse întotdeauna în relație directă cu tehnicile de rezolvare a acestora, într-o perspectivă integratoare, sistemică asupra conflictului educațional constructiv. Analizând diferite tehnici de soluționare a conflictului, s-au definit cinci stiluri caracterizate după interesul manifestat pentru celălalt și interesul propriu, conform tabelului 1:

Tabelul 1. Stiluri de soluționare a conflictului după interesul manifestat pentru celălalt și interesul propriu

Stilul	Caracteristici
Evitant	se caracterizează prin capacitatea redusă de afirmare a resurselor proprii și cooperare slabă cu cealaltă parte. Conflictul este ignorat în speranța că se va stinge de la sine sau înăbușit prin invocarea unei rezolvări lente, evitarea conflictului prin revendicarea discreției, apelul la regulile birocratice ca sursa de rezolvare a conflictelor. Este un stil adecvat dacă miza este neimportantă, lipsește informația relevantă, dacă oponentul este foarte puternic și foarte ostil.
Competitiv	urmărește maximizarea interesului propriu și minimalizarea interesului celeilalte părți. Se caracterizează prin crearea unor situații de tipul „câștig – pierzi”, folosirea rivalității și a jocurilor de putere pentru distrugerea celeilalte părți, forțarea supunerii adversarului.
Concesiv	urmărește găsierea unui compromis, combinând autoritatea și cooperarea. Se realizează, de obicei, prin negociere, căutarea unor acorduri, găsierea unor soluții satisfăcătoare sau acceptabile. Prin compromis nu se găsește întotdeauna răspunsul cel mai creativ al conflictului. Este eficient în cazul conflictelor apărute din insuficiența resurselor și asigură o bună poziție de retragere atunci când alte strategii eșuează.

Conciliant	se caracterizează prin cooperarea cu partea adversă în scopul îndeplinirii dorințelor acesteia și nesuștinerea interesului propriu. Comportamentul conciliant poate fidezinteresat, poate fi o strategie pe termen lung pentru a obține cooperarea celuiilalt sau poate fi doar o simpla supunere in fata celuiilalt. În general , persoanele conciliante sunt bine văzute , deși uneori sunt considerate slabe si supuse, capabile de performanțe reduse.
Cooperant	are ca obiective maximizarea beneficiilor ambelor părți, în speranța obținerii unui acord integrativ. Accentul se pune pe o soluție de tip „câștig – câștig”, în care nu se pleacă de la prezumția că cineva trebuie să piardă ceva. Acest stil funcționează foarte bine atunci când conflictul nu este intens și când fiecare parte deține informații utile celeilalte. Colaborarea se obține prin: demonstrarea dorinței de rezolvare a problemei, confruntarea punctelor de vedere diferite și împărtășirea ideilor și informațiilor, căutarea unor soluții integrative, considerarea problemelor și conflictelor ca stimulative.

Sursa: [12].

În această perioadă de democratizare a societății, o mare valoare au trăsăturile umane ale *managerului*, felul de a-și expune subalternii, de a se sprijini pe grup, de a-i acorda încredere, deoarece numai un astfel de manager își poate dobândi autoritatea. Încrederea în manager depinde de manifestarea calităților profesionale, umane, de comunicare, morale. Încrederea între subalterni și manager apare pe baza convingerilor. Convingerile dominante, numite și cele „mai înalte scopuri”, constituie pilonul pe care

se sprijină activitatea în grup [2, p. 85].

Ca proces complex, *managementul conflictelor* include următoarele tipuri de acțiuni:

- prognozarea conflictului și evaluarea orientărilor funcționale;
- prevenirea sau stimularea conflictului; dirijarea conflictului;
- rezolvarea conflictului.

Conținutul managementului conflictelor este strict legată de dinamica conflictelor (Tabelul 2).

Tabelul 2. Conținutul și dinamica managementului conflictului

Nr.	Etapa conflictului	Conținutul managementului
1.	Apariția și dezvoltarea conflictului	<ul style="list-style-type: none"> • Prognozare • Preîntâmpinare • (Stimulare)
2.	Conștientizarea situației de conflict măcar de un participant al interacțiunii	<ul style="list-style-type: none"> • Preîntâmpinare • (Stimulare)
3.	Începutul interacțiunii conflictuale deschise	<ul style="list-style-type: none"> • Reglare
4.	Dezvoltarea conflictului deschis	<ul style="list-style-type: none"> • A ține sub control, a diminua rolul acestuia
5.	Rezolvarea conflictului	<ul style="list-style-type: none"> • Restabilirea situației anterioare

Sursa: [8, p. 253].

Prognozarea conflictului este una din tipurile activităților subiectului managerial, ea este direcționată spre evidențierea cauzelor conflictului dat pe parcursul dezvoltării lui. Instrumentarul prognozării conflictelor este studiul condițiilor obiective și subiective, elucidarea factorilor ce influențează interacțiunea oamenilor și a particularităților individual-psihologice ale lor. Într-un colectiv, de exemplu, astfel de condiții și factori pot fi: stilul de conducere; climatul socio-educational și socio-psihologic; liderismul și micro-grupele, cât și alte fenomene sociale, psihologice, educaționale etc. Un loc important în prognozarea conflictelor îl ocupă analiza permanentă a greșelilor și a particularităților cauzelor conflictelor [9, p. 155].

Rezolvarea creativă a conflictelor impune schimbarea atitudinii persoanei față de sine, față de situație și față de celalalt. În acest scop este necesar ca:

- Situația să fie acceptată, recunoscută fără a fi permanentizată, iar erorile vor fi socotite ocazii de învățare;
 - Atitudinile față de sine să excludă egoismul, egocentrismul, considerarea propriului punct de vedere ca singurul valabil;
 - Atitudinea față de celalalt să presupună și să exprime evident, respect și altruism.
- Aplicarea strategiei cooperante presupune mai mulți pași, conform tabelului nr.3.

Tabelul 3. Pași/obiective ale strategiei cooperante

Întrebări	Pași/obiective
<i>De ce?</i>	- identificarea și formularea clară a trebuințelor părții adverse;
<i>Ce?</i>	- identificarea elementelor de complementaritate ale părților rezultate din diferențele de scopuri, de interese;
<i>Cum?</i>	- identificarea mai multor idei ingenioase de rezolvare;
<i>Cu cine?</i>	- încredere, cooperare, perceperea celuilalt ca partener și nu ca adversar.

Sursa: [2, p. 159].

Rezolvarea conflictului presupune inițierea dialogului și comunicării între indivizi și grupuri, preluarea unui limbaj al reconcilierii. Aceasta presupune că toate părțile implicate în conflict ajung în mod liber la un acord, după ce au definit și reperceput relațiile dintre ele și după ce au făcut evaluarea, adică au examinat și luat în calcul toate elementele relevante ale relațiilor. Rezolvarea conflictului implică identificarea și eliminarea cauzelor în vederea atingerii unui acord al părților și restructurarea situației care a determinat apariția confruntării [13, p. 202].

Preîntâmpinarea conflictului este activitate primordială, specifică a liderului/echipei manageriale, care trebuie orientată spre lichidarea condițiilor apariției conflictului. Această activitate se bazează pe prognozare. în cazul obținerii unor informații pri-

vind apariția situației conflictuale se întreprind activități de neutralizare a factorilor și cauzelor ce au adus la această stare lucrurile. Acesta este una din metodele de precauție, de stopare a conflictului în stadiul germinal [8, p. 253].

Dezvoltarea competenței de a gestiona eficient conflictele și a competenței de a rezolva conflicte are următoarele postulate: conflictul este necesar dezvoltării și maturizării persoanei și a grupului; modul de abordare a unui conflict este personal; abordarea constructivă a conflictelor necesită cunoașterea obiectivă de sine, relaționată cu o stima de sine înaltă.

Concluzii

1. Conflictul poate fi definit ca o diferență de opinii, de valori între două sau mai multe persoane sau

grupuri, care se află într-o stare tensionată de emoțivitate, de neînțelegere și de opoziție. Conflictul apare atunci, când relația este deteriorată sau lipsește

2. Managerul trebuie să manifeste încredere, deoarece încrederea în celălalt stă la baza democratizării managementului și a umanizării relațiilor cu subalternii, a atragerii lor în activitate, a dezvoltării inițiativei creatoare.

3. La baza pregătirii psihopedagogice a managerului instituției preșcolare stă capacitatea de comunicare și cea organizatorică, necesară pentru prevenirea și gestionarea conflictelor.

4. Este necesar ca managerul și educatorii să dea dovadă de inițiativă în desfășurarea procesului educativ - instructiv. La baza succesului în realizarea obiectivelor stau respectul și încrederea în celălalt, înțelegerea eforturilor membrilor grupului și unitatea acestor eforturi.

Bibliografie

1. CATALANO, H., ALBULESCU, I. *Specificul activităților didactice la grupele combinate: ghid pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar*. București: Didactica Publishing House, 2021, 531 p. ISBN 978-606-048-433-2

2. COJOCARU, V., SLUTU, L. *Management educațional*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2007, 159 p. ISBN 978-9975-60-041-5

3. CSORBA, D. *Management educațional. Studii și aplicații*. București: Editura Universitară, 2012, 221 p. ISBN 978-606-591-608-1

4. Exemple de moduri de a gestiona conflictul la copii. Conflictele copiilor și cauzele acestora. Accesat: 01.10.2022. Disponibil: <https://shkolaryiki.ru/ro/uchite->

[lyu/primery-sposoby-upravleniya-konfliktom-detmi-det-skie.html](https://shkolaryiki.ru/ro/uchite-lyu/primery-sposoby-upravleniya-konfliktom-detmi-det-skie.html)

5. FLOYD, K. *Comunicarea interpersonală*. Iași: Polirom, 2013, 504 p. ISBN 978-973-46-3341-8

6. GORAȘ-POSTICĂ V., BOTEZATU, M. *Psihopedagogia comunicării*. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2015, 146 p. ISBN 978-9975-71-572-0

7. ORȚAN, F. *Pedagogie și elemente de psihologie*. Ed. a 4-a, Iași: Institutul European, 2021, 338 p. ISBN 978-606-24-0319-5

8. PATRAȘCU, D. *Managementul conflictului în sistemul educațional*. Chișinău: Reclama, 2017, 468 p. ISBN 978-9975-58-109-7

9. PÂNIȘOARĂ, O.-I. *Comunicarea eficientă*. Ediția a III-a, Iași: Polirom, 2006, 422 p. ISBN 978-973-46-0313-8

10. RĂDUȚ-TACIU, R., BOCOȘ, M.-D. *Tratat de management educațional pentru învățământul primar și preșcolar*. Pitești: Paralela 45, 2015, ISBN 978-973-47-1526-8

11. SEMIONOV, S. *Comunicarea – instrument de realizare a managementului educațional*. În: Guțu V. Management educațional. Ghid metodic. Chișinău: CEP USM, 2013, 533 p. ISBN 978-9975-71-413-6

12. Stiluri de gestionare a conflictului interpersonal. Accesat: 29.09.2022. Disponibil: <https://vdocumente.com/suport-curs-formator-55a23267c53ec.html>

13. STOG, L., CALUSCHI, M. *Psihologia managerială*. București: Cartier, 2002, 296 p. ISBN 9975-79-141-7

14. ȚĂRNĂ, E. *Bazele comunicării*. Chișinău: Prut Internațional (Tip. Centrală), 2011, 368 p. ISBN 978-9975-54-030-8

15. ȚURCAN, A. *Managementul conflictului educațional*. Accesat: 01.10.2022. Disponibil: [https://revista.amtap.md/wpcontent/files_mf/151367312524_turcan_Managementul conflictului educațional.pdf](https://revista.amtap.md/wpcontent/files_mf/151367312524_turcan_Managementul%20conflictului%20educational.pdf)

MANAGEMENTUL STRATEGIC ÎN ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII INSTITUȚIEI EDUCAȚIONALE

Victoria TROFIMOV

Doctor în economie, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: vtrofim@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-6360-511X>

Nicoleta-Aura PINTILEI

Iași, România,
Doctorandă la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: nicoleta_2709@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2054-6890>

Throughout history it has been demonstrated that the changes promoted in the field of education must focus on the needs and interests of educational institutions. In this sense, there is a growing consensus, both in Europe and internationally, regarding a certain key factor in achieving sustainable improvement in education, namely the strategic management of learning, together with effective educational leadership. Only a profound change in educational working practices will bring the education system to an optimal level for progress towards the strategic objectives required by modern society.

Keywords: management, education, quality, teaching staff, continuous training.

Introducere

De-a lungul istoriei s-a demonstrat, că acele schimbări și inovații care sunt promovate în domeniul educației, trebuie să se axeze pe nevoile și interesele instituțiilor de învățământ, de la școală primară până la universitate. Nevoia de dialog între instituția de învățământ și societate începe să fie recunoscută. În acest sens, există un consens tot mai mare, atât în Europa, cât și internațional, cu privire la un anumit factor cheie în realizarea unei îmbunătățiri durabile a educației [5], respectiv gestionarea strategică a învățării, împreună cu un leadership educațional eficient.

Eforturile combinate ale tuturor celor care lucrează în instituția de învățământ ar trebui să fie concentrate pe sprijinirea acestor două aspecte. Nu are

sens să punem accentul pe procesele de schimbare organizațională sau curriculară, dacă acestea nu vor avea un impact pozitiv asupra practicilor de predare la clasă. Conform lui R. F. Elmore [4], scopul principal al acestor procese trebuie să fie realizarea unei îmbunătățiri semnificative a procesului învățării pentru toți educabilii.

Idei principale ale cercetării

Cercetarea schimbării în contextul îmbunătățirii educației a clarificat natura și atingerea unui model eficient de management pentru realizarea îmbunătățirilor dorite într-un cadru educațional. În această abordare, gândirea și practicile proaspete de management stau la baza acestei îmbunătățiri. Aceste aspecte rămân în centrul unei dezbateri de anver-

gură, opiniile apărând spre un model de management strategic cu conducere pedagogică [1].

În prezent, este acceptat pe scară largă faptul că sarcina fundamentală care stă la baza reprojec-tării instituțiilor de învățământ este soluționarea disocierii dintre strictul pedagogic și cel generic organizațional. Potrivit unor autori [10], aceasta presupune recunoașterea faptului că transformarea educațională de succes provine dintr-un manage-ment strategic integrat. Doar o schimbare profundă a practicilor de lucru educaționale va aduce sistemul de învățământ la un nivel optim pentru progresul către obiectivele strategice care se dovedesc în prezent atât de provocatoare, acestea fiind calitatea, egalita-tea de șanse, profesionalismul cadrului didactic.

Instituțiile de învățământ au nevoie de sisteme de management care să poată controla rezultatele strategiilor lor în mod eficient și de durată. La fel ca în domeniul afacerilor, sectorul educației trebuie să aplice metode structurate pentru a oferi sprijin stra-tegic.

În acest context, managementul strategic al perso-nalului din sectorul educației reprezintă o problemă complexă în țările în curs de dezvoltare, cum sunt încă România și Republica Moldova. Unii autori [2] menționează un șir de probleme în acest sens, cum ar fi:

- multitudinea de opțiuni de educație în continuă schimbare și specializări didactice;
- lipsa de specificitate în fișele/ postului persona-lului nondidactic;
- puținele posibilități reale de carieră sau de pro-movare;
- bugetarea anuală, o practică care face ca mana-gementul strategic, cât și managementul în general să fie imposibil de realizat pentru o perioadă lungă de timp.

La rândul nostru, considerăm important de menționat și alte provocări legate de personal – dis-torsiuni regionale privind asigurarea cu profesori;

deficitul specializărilor necesare; cunoașterea slabă a tehnologiilor moderne și a limbilor străine; slabe cunoștințe în domeniul gestiunii; spectrul relativ în-gust al formărilor continue; etc.

O altă provocare este îmbunătățirea calității pre-dării în calitate de punct de plecare pentru orice stra-tegie de revigorare a sistemului educațional. Deoare-ce niciun program de pregătire ”pre-serviciu” pentru profesori, oricât de bun ar fi, nu va fi suficient de la sine pentru a pregăti profesorii pentru întreaga lor carieră. Astfel, va fi necesară o ”actualizare conti-nuă”, periodică a cunoștințelor și abilităților profes-ionale, sub forma a diverse tipuri de formare continuă în sistem Long Life Learning - LLL. Cu toate ace-s-tea, formarea continuă, deși poate fi un instrument puternic pentru ridicarea nivelului de competențe și pentru a ține profesorii la curent cu noile tendințe în educație, încă ocupă un loc modest în programele educaționale.

Educația continuă, deopotrivă în România și în Republica Moldova, reprezintă un obiectiv căru-ia deja, teoretic, i se înțelege necesitatea, dar care, în practică, încă nu a devenit un instrument absolut necesar. În absența unui cadru conceptual clar pen-tru profesia de profesor sau a unei noțiuni clare de carieră, absența vreunei legături între programele de formare înainte de a ajunge la catedră și cele de după, complică sarcina de a defini atât conținutul, cât și sistemele de livrare de cunoștințe noi și de a le programa într-o manieră care să ajungă la profesori de-a lungul carierei lor. Acestea fiind obstacole care încă nu au fost depășite în multe țări [3].

Pregătirea continuă trebuie să fie reexaminată în contextul unei viziuni naționale, luând în considera-re cele două dimensiuni ale dezvoltării de abilități, și anume formarea înainte de începerea serviciului și formarea continuă. Pregătirea inițială (diploma obținută) trebuie să ofere viitorilor profesori abilități de bază, dar și conștientizarea faptului că va fi neces-sar să le actualizeze periodic. Reformele din Româ-

nia, în curs de desfășurare, includ eforturile de a găsi un echilibru mai bun între teoretic și practic, prin diverse modalități [9].

➤ organizarea de programe alternative de formare continuă;

➤ proiectarea și integrarea programelor de formare inițială într-un mod care să reflecte locul lor pe ”platforma de formare continuă” a personalului didactic ș.a.

Pe de altă parte, pregătirea continuă cuprinde:

✓ completarea și/ sau actualizarea culturii generale a cadrului didactic;

✓ consolidarea competențelor dobândite în formarea inițială a profesorului;

✓ furnizarea de informații despre modificările curriculumului și inovațiile didactice;

✓ furnizarea de instrucțiuni individualizate profesorilor cu nevoi specifice etc.

Reformele în formarea profesională ar trebui axate pe următorii piloni:

- dezvoltarea de programe naționale și chiar regionale de formare profesională în urma unei evaluări a nevoilor;

- certificarea și acreditarea modulelor de formare continuă;

- programarea responsabilităților pentru profesori pentru a le permite, anual, să participe la un număr specific de sesiuni de formare continuă.

- recunoașterea faptului că formarea continuă este parte integrantă a carierei profesionale și trebuie tratată ca atare.

Rapoartele de performanță sunt o parte esențială a oricărui program de management strategic. Producția și eficiența unei administrații depinde, într-o mare măsură, de performanța personalului însărcinat cu desfășurarea a diverse activități, care sunt concepute pentru atingerea obiectivelor instituționale.

În acest sens, trebuie să înțelegem ce fel de management e nevoie să utilizăm și ce îmbunătățiri ale calității educației poate aduce acesta. Așadar,

o modalitate de conceptualizare a managementului eficient este de a nu-l percepe doar pe manager - ca un ”motor” excelent de mobilizare a energiei și cunoștințelor către persoane implicate în sistem, ci a vedea și colectivul bine organizat, prin participarea activă și competentă, care poate promova și îmbunătăți managementul educațional [7].

Deoarece scopul strategic este creșterea, stabilită de instituția educațională prin intermediul unui efort uman organizat, având un obiectiv specific. În instituția de învățământ, conducătorul poate fi manager, dar știm că el este de fapt profesor, de formare, și nu manager. În primul rând, conducătorul trebuie să fie o persoană care acceptă ajutorul și împărtășește deciziile. Bazat pe obiective de muncă în echipă, conducătorul devine participant la managementul educațional, evitând greșelile și urmărind dezvoltarea obiectivelor prin indicatori. Câștigurile din toate aceste eforturi vor fi umane, tehnice, educaționale și de management propriu-zis.

Ne asociem opiniei unor autori [11], a selectat șapte elemente pentru un manager educațional eficient, și anume:

1. Să aibă suficientă experiență ca profesor;

2. Să dispună de pregătire în învățământul superior, cu specializare în management;

3. Să manifeste bună organizare;

4. Să posede abilități de monitorizare și evaluare a indicatorilor de activitate;

5. Să dea dovadă de spirit excelent de conducere și de echipă;

6. Să cunoască cultura organizațională a instituției;

7. Să posede capacitatea de a gestiona resursele și de a stabili prioritățile de cheltuieli.

Este evident faptul că noile exigențe la care trebuie să răspundă sistemul educațional, inclusiv reformele - atât naționale, cât și internaționale, operează o metamorfoză pe terenul rolurilor cadrului didactic, roluri dictate de specificul domeniului și care pun

accentul pe locul său în procesul de învățământ. Rolul de profesor presupune comunicarea într-o mulțitudine de grupuri de referință, care impun cerințe diferențiate: el reprezintă autoritatea didactică; este transmțător de cunoștințe și evaluator, membru al colectivului didactic, coleg etc. Totuși, se conturează câteva ipostaze dominante. Astfel, rolurile manageriale ale cadrului didactic, descrise în literatura de specialitate [9], sunt următoarele:

- planifică activitățile cu caracter instructiv și educativ, determină sarcinile și obiectivele pe variate niveluri;
- organizează activitățile grupului educațional, fixează programul muncii instructiv-educative, structurile și formele de organizare;
- comunică informații științifice și stabilește canale de comunicare;
- conduce activitatea desfășurată în auditor, direcționând procesul asimilării cunoștințelor;
- coordonează activitățile instructive, urmărind în permanență realizarea unei sincronizări între obiectivele individuale ale audientului și cele ale grupului;
- motivează activitatea audienților prin motivări pozitive și negative, utilizează aprecierile verbale și reacțiile nonverbale în sprijinul consolidării comportamentelor pozitive;
- monitorizează audienții, cu scopul identificării stadiului în realizarea obiectivelor și a nivelurilor de performanță, ș.a.

Ideile sunt concepte care ghidează comportamentul și acțiunile oamenilor. Acestea promovează mobilizarea oamenilor pentru acțiuni și oferă unitate și continuitate muncii sale. Prin urmare, trebuie stabilită o rubrică comună, integrând oamenii motivați pentru construcția spiritului colectiv, astfel încât să se constituie o "echipă antreprenorială".

Concluzii

Un rol important al "managerului în domeniul educației" este de și să facă diferența dintre succes

și eșec pentru instituțiile de învățământ. Acest lucru înseamnă cereri mai mari pentru acest segment de cunoștințe pentru acei care sunt responsabili pentru diverse niveluri de luare a deciziilor. Profesioniștii trebuie să fie atenți la schimbările cerute în societate, iar instituțiile de învățământ trebuie să fie pregătite să facă față acestei lumi mereu în schimbare.

Pentru ca aceste scopuri să fie confruntate cu mai mult profesionalism și să aibă o direcție clară, este important să se promoveze management educațional eficient, elementul fundamental al acestui demers fiind excelarea procesului de educație, astfel încât toți actorii implicați să dezvolte cunoștințele, abilitățile și atitudinile necesare pentru a participa eficient și conștient la calitatea educației, la calitatea vieții și la condițiile de dezvoltare pentru întreaga societate.

Bibliografie

1. BOLIVAR, A., & MORENO, J. M. *Between transaction and transformation: The role of school principals as education leaders in Spain*. In: Journal of Educational Change, 2006, 7(1-2), 19-31.
2. CRISTEA, G. *Reforma învățământului. O perspectivă istorică*. E.D.P., București, 2001.
3. DANDARA, O. *Conceptualizarea ghidării în carieră în contextul educației permanente*. Teză de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2013.
4. ELMORE, R. F. *Bridging the gap between standards and achievement. The imperative for professional improvement*. Washington, DC: Albert Shanker Institute, 2002.
5. HARGREAVES, D. H., & HOPKINS, D. *The empowered school. The management and practice of development planning*. London: Casell, 1991.
6. IONESCU, M.; CHIȘ, V. *Mijloace de învățământ și integrarea acestora în activitățile de instruire și autoinstruire*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
7. PERNECKY, T. & LÜCK, M. (Eds.). *Events, Society and Sustainability. Critical and contemporary approaches*. Routledge, London, 2013. ISBN 978-0415809931.

8. ȘERBĂNESCU, Laura. *Formarea profesională a cadrelor didactice: repere pentru managementul carierei*. București: Printech, 2011. ISBN: 9786065217935

9. ȚÎRU, Maria. *Pedagogia activităților extracurriculare*. Suport de curs. Cluj-Napoca 2007.

10. WEISS, H., B; LITTLE, P. M. D., & Bouffard, S. M. (Eds.). *New directions in youth development: Vol.*

105. Participation in youth programs: Enrollment, attendance, and engagement. San Francisco: JosseyBass, 2005.

11. WONG, Harry K., WONG, Rosemary T., JONDAHL, Sarah F., FERGUSON, Oretha F. *The Classroom Management Book*. Publisher: Harry K. Wong Publications, 2 edition, August 8, 2018. ISBN 0976423391

INSTRUIREA CONTINUĂ A MANAGERILOR DIN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT PREUNIVERSITAR

Tatiana GRIBINCEA

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Euroene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: tgribincea04@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0460-3146>

Florentina CIULEI

Doctorandă, Domeniul Management, Universitatea „Valahia”,
Târgoviște, România,
e-mail: ciuleiflorentina81@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3278-0462>

Today, more than ever, the need for personal development of managers in the pre-university education system will create premises for motivation/self-motivation, maintaining the status of leader of the institution. Education must undergo changes not only to “get healthy”, but also to ensure a high yield, continuous progress, the formation of an adequate self-identity in the context of reforms in other fields. In this context, motivation for the position of leader has become a primary necessity, and the implementation of the need for personal development - a current trend that would give meaning to the active involvement of managers in the changes in the educational process.

Keywords: school manager; professional training, competence, change, personal and professional development, change in education, continuous training.

**„La om totul trebuie să fie frumos, mergând de la chip
la îmbrăcăminte și de la suflet la gândire”
A. P. Cehov**

Actualitatea temei de cercetare. Definirea „frumosului” este greu de realizat, poate fi făcută prin raportare la moda vremii referitoare la chip și îmbrăcăminte, de exemplu, dar cu siguranță A. Cehov nu avea în vedere astfel de raportări concrete, ci se referea la ceva mai presus de modă sau obiceiuri cotidiene, la un echilibru pe plan superior între cum arătăm, cum gândim, cum suntem și cum acționăm. Spunem uneori cu admirație despre cineva că are personalitate, tocmai pentru că prezintă acest echilibru (de altfel, greu de definit, dar sesizabil).

Personalitatea este o însușire, un dar pe care omul și-l poate face prin autocunoaștere, dorință de auto-depășire, voință, educație. Personalitatea umană implică nivelul de dezvoltare personală care este foarte importantă pentru fiecare dintre noi, iar dezvoltarea profesională neputându-se realiza fără ea, cele două nu sunt disjuncte, se întrepătrund și se intercon condiționează reciproc [19, p. 54].

Sistemul educațional reprezintă acel sector de activitate prin care se dezvoltă identitatea și imaginea unei societăți, se formează personalitatea în sistemul

de valori, se definește capitalul uman ca investiție în resursele umane necesare la integrarea socială și la încadrarea pe piața muncii în diverse ramuri ale economiei naționale. Obiectivul principal al oricărui sistem de învățământ este acela de a asigura și de a implementa la baza culturii instituționale *un proces calitativ de instruire, o dezvoltare personală și profesională a elevului, o evoluție cu rezultate net superioare a performanțelor copilului, un climat pozitiv și sănătos* atât pentru instituția propriu zisă cât și pentru întreaga societate. Succesul performanțelor atât al elevului cât și a unității de învățământ este rezultatul favorabil al politicilor educaționale implementate de către stat în acest domeniu de activitate [14, p. 148].

Viitorul școlii poate fi prevăzut în liniile sale mari de evoluție, el poate fi proiectat între anumite limite și, în consecință, trebuie să acționăm în direcția elaborării unui sistem de educație conceput din perspectiva acestui viitor. M. Fullan aduce argumente și dovezi în favoarea ideii că omul este cel ce poate și trebuie să dirijeze *schimbarea*, cel ce trebuie să învețe a produce schimbări ce pot asigura dezvoltarea. În calitate de cercetător și practician, dar și de autor al unor lucrări deosebit de profunde în managementul schimbării în domeniul educațional, M. Fullan constată că nu toate modificările, transformările sau prefacerile suportate de un obiect, proces, lucrare conferă noi valențe de utilitate acestui proces, produs, serviciu sau sistem [Apud 5, p. 3].

În cadrul organizației școlare există permanent un anumit grad de incertitudine datorată contextului organizațional în continuă schimbare. De aceea, directorii trebuie să se adapteze în mod constant schimbărilor care pot interveni la nivel curricular, în dinamica fluctuației demografice a populației școlare, la nivelul randamentului cadrelor didactice și al elevilor. Este important ca directorul să con-

știentizeze existența acestor schimbări generate din exterior și să le orienteze în direcția optimă. Dincolo de acest sens al adaptării la noile condiții, există o altă direcție a schimbării, cea de natură inovatoare, în sensul că aceasta poate fi creată și promovată în anumite situații pentru a facilita direcționarea organizației către scopurile definite [1, p. 88].

Deoarece mediul educațional este în continuă schimbare, managerul școlar trebuie să fie un veritabil agent al schimbării. Acest rol este legitimat de poziția sa în cadrul școlii, ca promotor al eficienței organizaționale, asigurând astfel succesul inovației educaționale. Este importantă în acest context abordarea rolului managerului de facilitator al schimbării mai ales din perspectiva comportamentului liderului în cadrul procesului inovației și mai puțin cu privire la teoriile schimbării. Rolul directorului în implementarea schimbării are conotații multiple. El trebuie să cunoască direcția spre care orientează organizația, să faciliteze angajamentul diverselor grupuri de personal din cadrul școlii, să ofere sprijin acestora și să promoveze un mediu stimulativ de învățare. Studiile accentuează două categorii de leadership care și-au dovedit utilitatea în procesul schimbării: *facilitator și transformațional*. Pentru a promova un proces de schimbare optim, directorul trebuie să își valorifice atât competențele în plan personal și interpersonal, cât și cele profesionale. Este necesar să creeze un mediu bazat pe colegialitate, cooperare și angajare [ibidem 1, p. 89].

În acest context, *educația pentru schimbare și dezvoltare* poate contribui la preîntâmpinarea și soluționarea eficientă a problemelor viitorului, contribuie la formarea unei personalități flexibile în soluționarea problemelor ce vor apărea îndeplinind diverse roluri și ocupând diverse poziții sociale. Dezvoltarea personalității și societății sunt rezultat al educației în permanentă schimbare și dezvoltare, că orice schimbare a educației dezvoltă personali-

tatea. Deci, promotorul dezvoltării atât al personalității, cât și al societății îl reprezintă educația în permanentă schimbare [18].

Referitor la semnificația termenul „schimbare” s-au descoperit caracteristicile fenomenului și s-au analizat diferitele percepții ale acestuia. Liviu Antonesei accentuează că „schimbarea este un fenomen inevitabil și în accelerație continuă în toate domeniile”, iar G.-P. Luca o consideră „...consecință și, în același timp, condiție a progresului” [Apud 5, p. 2].

Aspecte teoretice. În ultimele decenii asistăm la transformarea școlii într-o organizație care învață, situație care se produce deoarece acest tip de organizație are nu numai capacitatea de învățare, ci și abilitatea de a învăța să învețe și de a deveni și a rămâne competentă. Discuțiile legate de competențele personale și profesionale ale membrilor care compun organizația școlară menționează legătura dintre *performanță, eficacitate și eficiență* în manifestarea competenței [11, p. 118].

Consiliul Europei (2007) a identificat cele patru scopuri majore ale educației, pentru spațiul comun european: *pregătirea pentru o angajare durabilă; pregătirea pentru o viață de cetățeni activi în societatea democratică; dezvoltarea personală; dezvoltarea și menținerea (prin predare, învățare și cercetare) a unei largi și avansate baze de cunoaștere.* Aceste patru scopuri nu se exclud unul pe celălalt, sunt complementare, deoarece calitățile și valorile dobândite în pregătirea specialiștilor din sistemul de învățământ se reflectă în activitatea ulterioară din viața socială, economică și politică. Studiile superioare se centrează pe dezvoltarea unor abilități și competențe de învățare din ce în ce mai înalte/complexe, care să poată asigura dezvoltarea personală și profesională a viitorului absolvent având în vedere faptul că: „...o competență de o anumită

complexitate pune în funcțiune mai multe scheme de percepție, de gândire, de evaluare și de acțiune... care susțin inferențe, anticipări, transpoziții analoge, generalizări, estimări de probabilități, stabilirea unui diagnostic plecând de la un ansamblu de indici, cercetarea unor informații pertinente, elaborarea unei decizii etc.” [17, p. 182].

În condițiile actuale, integrarea socială și profesională a persoanei este un proces continuu, fapt ce a accentuat caracterul continuu al educației. *Învățarea continuă* vine din nevoia de **dezvoltare personală** și de formare profesională continuă. În cazul dezvoltării personale motivul implicării în activitatea educațională este influențat de nevoia de formare a individului [9, p. 314].

Dezvoltarea personală se referă la personalitatea eficientă. Paradigma celor opt deprinderi ale personalității eficiente: *a fi pro-activ*, este înzestrarea umană a cunoașterii de sine; *a începe având în minte scopul final*, este înzestrarea umană a imaginației și conștiinței; *a da importanță priorităților*; este înzestrarea umană a puterii voinței; *a gândi câștig/câștig*, este înzestrarea umană a mentalității; *a căuta mai întâi să înțelegi și apoi să fii înțeles*, este înzestrarea umană a stimei și respectului; *a acționa sinergic*, este înzestrarea umană a creativității; *reînnoirea de sine*, este înzestrarea umană pentru o continuă îmbunătățire inovare [7, p. 64].

Dezvoltarea personală depinde de cinci componente, conform figurii nr. 1: 1) o bază de cunoștințe foarte bine organizată; 2) strategii pentru analiza problemelor și pentru transformare; 3) metacunoaștere [a factorilor subiacenți] în ceea ce privește gândurile și emoțiile; 4) abilități de autocontrol a propriilor emoții și capacitatea de a îndeplini și a finaliza sarcini; 5) convingeri pozitive referitoare la sine, la subiect și la context.

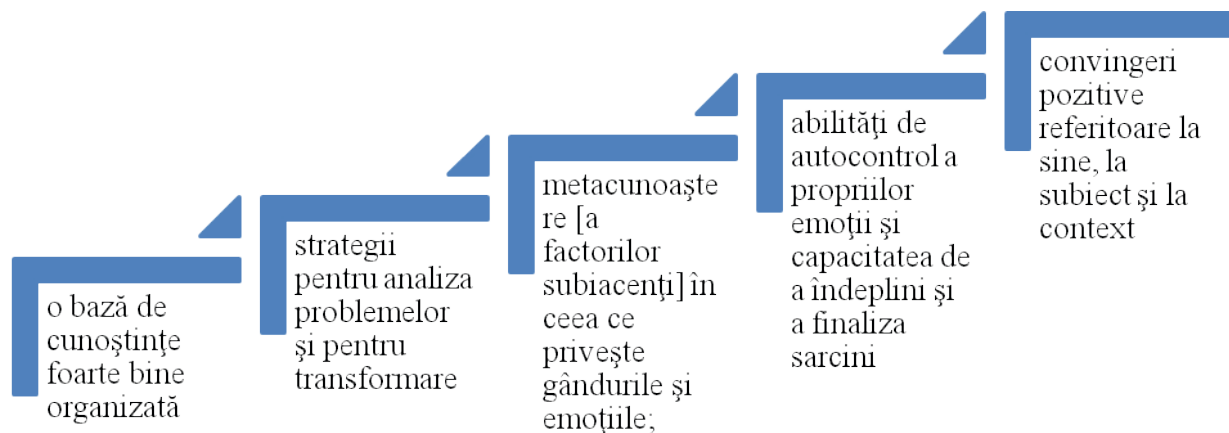

Figura 1. Cinci componente ale dezvoltării personale

Sursa: [21, p. 147].

Dezvoltarea personală se referă la studiul și la practica de a-ți îmbunătăți relațiile, sănătatea, productivitatea, cariera, spiritualitatea prin efortul tău propriu. Cu alte cuvinte, să te cunoști mai bine, să descoperi resursele individuale și să înveți cum să le folosești.

Dezvoltare personală (în sens pedagogic general) reprezintă un ansamblu de activități planificate, organizate, dirijate și evaluate, prin care individul își îmbunătățește calitatea vieții personale și profesionale și avansează în realizarea obiectivelor și aspirațiilor proprii, prin dezvoltarea potențialului său, a abilităților personale, a competențelor etc. Dezvoltarea personală include un amplu proces de autocunoaștere, de cercetare și descoperire a sine-lui, de conștientizare a comportamentelor abordate în diferite contexte și a impactului pe care acestea îl au asupra vieții personale, de identificare a punc-

telor forte care oferă oportunități în dezvoltare, dar și a celor slabe, care scad eficacitatea personală, de recunoaștere a stilurilor de gândire și de comportament care pot determina fie bariere în atingerea scopurilor proprii, fie avantaje [2, p. 322].

Formarea continuă reprezintă o perspectivă de devenire profesională a managerului în plan cognitiv, afectiv și psihosocial, constituind un prilej de **dezvoltare personală** care să-i permită să creeze noi cunoștințe și să adapteze cunoștințele acumulate la contexte aflate într-o continuă schimbare. În cadrul formării continue, persoanele formate constituie nu doar un obiect al formării, ci constituie elemente active ale formării deschise unui parteneriat cu formatorii [8, p. 33].

Formarea managerilor se va concentra asupra perfecționării profesionale și dezvoltării aptitudinilor pentru complexitatea administrării (Tabelul 1).

Tabelul 1. Tendințe de formare a managerilor școlari

Aspiranți la funcții manageriale, debutanți	Ambele categorii	Manageri cu experiență în conducere
<ul style="list-style-type: none"> • Management: - logică organizatorică; - coordonare, control. • Dezvoltare personală 	Prevedere formare: <ul style="list-style-type: none"> • învățare individuală și de grup; • monitorizare și evaluare; • funcție consultativă; • elaborarea sistemului de formare • leadership; • construirea echipei. 	Management schimbare: <ul style="list-style-type: none"> • luare de decizii creative; • management schimbare și complexitate; • integrare; • planificare și viziune. • Evaluarea axată pe performanțe.

Sursa: [22, p. 102].

Dezvoltare personală este foarte importantă pentru fiecare manager din sistemul de învățământ preuniversitar, care poate fi realizată în procesul de dezvoltare profesională.

T. Boydell este cel care include noțiunea de *dezvoltare profesională* în sistemul noțional al formării continue, având în vedere realizarea următoarelor trei dimensiuni: *practica* - probleme ce apar în timpul activității; *reflecția* - definirea acestor probleme; *învățarea și adaptarea* - adaptarea celor învățate la situațiile de problemă existente [Apud 13, p. 64].

Dezvoltarea profesională este partea conștientă, competentă, obligatorie a formării continue, care se desfășoară într-un anumit moment al carierei profesionale, moment care semnalează o necesitate deosebită. Dezvoltarea profesională trebuie făcută atotputernică: persoana poate fi formată și obișnuită să se supună nivelului dezvoltării sale personale. O primă cucerire este de a nu da valențe negative schimbării, ci de a o considera un factor pozitiv [3, p. 56].

Dezvoltarea profesională vizează menținerea permanentă a competenței profesionale la nivelul de performanță cerut de progresul neîntrerupt în sistemul educațional, este momentul care presupune acumulări cantitative imperios necesare resurselor de competență profesională. Indiferent de metodele de analiză a nevoilor de formare, afirmă V. Cojocaru [6, pp. 175-176], este important a păstra echilibrul optim între nevoile din sistem și cele personale în

cadrul unei dezvoltări, iar conținutul programului de dezvoltare să se structureze în baza schimbării accentului strategic de pe achiziția de cunoștințe pe întărirea performanței. Formarea, constată cercetătorul, își atinge scopul atunci când provoacă schimbări la nivel individual și influențează atitudinile și comportamentele profesionale. În această bază, pot fi concepute diverse modele și formule care să prezinte diverse aspecte, dar care să răspundă aceluiași imperativ: *transformarea dezvoltării într-un instrument al profesiei*, îmbogățit prin aportul profesiei pentru realizarea sarcinilor și responsabilităților pe care le reclamă profesia sa.

Dezvoltarea profesională presupune, evident, o reevaluare a ansamblului sistemului educațional după anumite coordonate de gândire și de acțiune. Problema, în cazul dat, rezidă mai mult în abilitatea rațională, care domină gândirea în domeniul profesiei, noțiune care este desemnată prin *competență profesională*, privită ca o aplicare pricepută a cunoștințelor teoretice la rezolvarea problemelor instrumentale ale practicii sau, în accepțiunea lui M. Minder, un ansamblu de cunoștințe dinamice, potențial mobilizabile într-un număr mare de situații și comportamente efective în exercitarea profesiei [15, p. 26].

În mod ideal comportamentul managerului, competențele, convingerile, identitatea și misiunea sa formează împreună un ansamblu coerent integrat în

mediu, dar poate dura o viață ca un manager să ajungă în această situație sau poate să nu reușească deloc. Practic, dezvoltarea și exprimarea unui manager se realizează prin experiență personală, directă și prin crearea unui Sine de-a lungul timpului [11, p. 94].

Dezvoltarea personală a *managerilor din sistemul de învățământ preuniversitar* reprezintă un proces continuu ce duce la realizarea nevoilor personale, la o adaptare mai bună și satisfacție personală în funcția managerială. În acest sens, perceperea și imple-

mentarea dezvoltării personale ca pe un beneficiu ce va oferi sens și semnificație activității, va corela un echilibru afectiv, va ajuta managerii la *confruntările* ce intervin în *procesul schimbărilor sociale, dar și în relațiile cu ceilalți, cu sine*. Deci, dezvoltarea personală a *managerilor din sistemul de învățământ preuniversitar* va fi direcționată de nevoia de dezvoltare, de motivația internă. Mai jos, în tabelul 2. expunem generalizat unele concepte ce identifică structurat nevoile umane după mai mulți autori.

Tabelul 2. Nevoile umane după mai mulți autori

Teorii /Nevoi	A. Maslow	F. Herzberg		C. Alderfer	D. Mc Clelland	Model integrat
Nevoi personale	- Auto-actualizare	Factori motivatori	- Munca în sine - Realizarea - Dezvoltare personală - Responsabilitate	Nevoia de creștere	Nevoia de realizare	Nevoia de realizare
	- Stimă		- Avansare			Nevoia de putere
			- Recunoaștere		Nevoia de putere	
			- Statut			
Nevoi sociale	- Nevoi sociale	Factori de igienă	- Relații interpersonale cu colaboratorii, cu conducerea, subordonații - Politica și administrarea organizației	Nevoi de asociere	Nevoia de afiliere	Nevoia de afiliere
Nevoi economice	- Securitate și siguranță		- Condiții de lucru - Salarii - Viață personală	Nevoi de existență		Nevoi de existență
	- Nevoi fiziologice					

Sursa: [23, p. 24].

În baza teoriilor/nevoilor prezentate în tabelul 1, identificăm faptul că în toate tipologiile există tendințe spre **nevoi de dezvoltare, creștere, autorealizare** determinate de o **motivație internă**. Astfel, în teoria lui F. Herzberg, intitulată „teoria celor doi factori”, factorii motivatori sunt: *natura muncii în sine, realizările, recunoașterea, responsabilitatea,*

dezvoltarea personală și avansarea. În baza acestei teorii, *motivatorii intrinseci* satisfac în special *nevoile de dezvoltare*.

Teoria ERG (tabelul 3) a lui C. Alderfer vine de la inițialele din limba engleză a cuvintelor: existență (Existence), relații (Relatedness) și dezvoltare (Growth)

Tabelul 3. Esența nevoii de dezvoltare explicată de către Teoria ERG (autor C. Alderfer)

Teoria ERG	Nevoi	Descriere
EXISTENCE (existență)	existențiale	<i>securitatea muncii</i> , condițiile de muncă, plata adecvată a salariilor și beneficiilor etc.
RELATEDNESS (relaționare)	relaționale	implică <i>relații de prietenie</i> cu familia, colegii, șefii, subordonații și alții. Satisfacerea lor depinde în mod esențial de raportul cu ceilalți: fie de tip ostil, fie de tip amical
GROWTH (dezvoltare)	de dezvoltare	<i>împlinire</i> – sunt nevoile ce fac ca eforturile să devină creative, stimulative pentru sine; Își au geneza în nevoia intimă ca experiența să completeze devenirea umană; satisfacerea acestor nevoi este expresia modului de realizare a capacităților și talentelor personale și presupune implicare puternică la locul de muncă.

Sursa: [10].

În baza teoriei ERG propusă de către C. Alderfer, rezultă că **nevoia de dezvoltare personală** este mai puțin dependentă de factorii existenței, iar nevoia de dezvoltare este factorul capabil să mențină mereu în formă managerilor pentru a face față schimbărilor din procesul educațional, precum și inter-relaționării eficiente cu subiecții educaționali - elevii, colegii, familia. Iar **auto-motivarea**, adică capacitatea personală de a găsi motivații suficient de puternice pentru activitate chiar și în situații sau contexte de rutină, mai puțin interesante sau atractive, dar importante pentru afirmare și evoluția personală și implică un grad crescut de responsabilitate.

În același context, auto-motivarea este determinată de nivelul de inițiativă în stabilirea unor obiective provocatoare, inclusiv încrederea că ai aptitudini și competențe pentru atingerea obiectivelor propuse; credința că atunci când depui suficient efort, vei reuși cu succes. La fel, *auto-motivarea* presupune utilizarea propriilor gânduri și acțiuni pentru a crește nivelul motivației față de îndeplinirea unei anumite sarcini, fără influență din exterior; auto-motivarea este de natură interioară și în esența sa este *atitudine, dispoziție, emoție*; este un imbold, un stimulent [12, pp. 124-130].

Prin urmare, *managerii din sistemul de învățământ* urmează a fi conștienți că **dezvoltarea personală** devine o **competență personală**, iar discuțiile legate de competențele personale și profesionale ale membrilor care compun organizația școlară menționează legătura dintre *performanță, eficacitate și eficiență* în manifestarea competenței.

D. Potolea și S. Toma propun un model românesc integrator, pe baza analizei și sintezei elementelor care definesc competența (cunoștințe, abilități, caracteristici de personalitate, sarcina/situația de învățare sau profesională, standardele de performanță, context), împreună cu dimensiunile acționale ale acesteia (obiectiv-socială și subiectiv-profesională) [20].

Competențele personale înseamnă actualizarea propriului potențial, cooperarea - au concentrat atenția asupra *profesorului ca persoană* și asupra importanței rolului său pentru dezvoltarea viitoare a formării cadrelor didactice. Competențele sunt concepute ca un corpus integrat de cunoștințe, aptitudini și atitudini și ele reprezintă un potențial comportamental și nu un comportament în sine. Este important să știm ce cred profesorii, care sunt credințele lor deoarece competențele cadrelor didactice sunt deter-

minate de convingerile pe care le au despre ei înșiși și despre identitatea lor profesională [11, p. 94].

În sens larg, competența cuprinde cunoștințe, aptitudini cognitive, interactive, afective, atitudini și valori necesare rezolvării problemelor solicitate de o anumită profesie. Autorul francez, Guy le Boterf, delimitează următoarele note definitorii specifice competenței: este produsă de un individ sau de un colectiv, într-o situație dată (a fi capabil să acționezi

într-un câmp de condiții și resurse); este validată direct prin mediul social; corespunde mobilizării în acțiune a unui anumit număr de resurse personale: cunoștințe, practici, aptitudini, combinate într-un mod specific și completate de mobilizarea resurselor mediului social; scopul este de a genera o performanță predefinită.

Pe baza acestor caracteristici, autorul francez, distinge 6 tipuri de competențe, descrise în tabelul 4.

Tabelul 4. Descrierea celor 6 tipuri de competențe, după autorul francez Guy le Boterf [apud 4, p. 95]

6 tipuri de competențe	1. cunoștințe teoretice (a ști să înțelegi, a ști să interpretezi);
	2. cunoștințe procedurale (a ști cum să procedezi);
	3. deprinderi procedurale (a ști să faci, a ști să procedezi, a ști să operezi);
	4. deprinderi din experiență (a ști să faci un anumit lucru, a ști să te conduci);
	5. deprinderi sociale (a ști să te porți, a ști să te conduci);
	6. deprinderi cognitive (a ști să tratezi informația, a ști să raționezi, a ști să numești ceea ce faci, a ști să înveți)

Specialiștii și cercetătorii în formarea continuă [N. Darling-Hammond, J. Bransford, 2005; R.C. Pianta, R. Hitz, B. West, 2010], citați de către Ioan Neacșu în manualul *Psihologia educației*, [apud 16, p.414] au identificat trei domenii de competență care susțin semnificativ performanța în mediul școlar: *competența științifică*, *competența pedagogică* și *competența dezvoltantă*, constând în cunoștințe, abilități și atitudini de gestionare a elevilor de diferite vârste. Unii autori introduc o a patra categorie, conceptualizată sub numele de „dispoziții profesionale”. R.W. Roeser, E. Skinner, J. Beers, P.A Jennings (2012)

stabilesc o egalitate între dispoziții profesionale și *obiceiuri ale minții*.

Din reflecțiile expuse în acest articol, putem extrage mai multe concluzii.

Concluzii

1. Dezvoltarea personală și profesională este un segment al formării continue, care vizează armonizarea formării cu necesitățile de moment, generată de schimbările ce se produc la nivel de sistem sau proces educațional.

2. Dezvoltarea personală implică competența „a

„învăța să înveți” și facilitează inserția profesională și incluziunea socială optimă, ocupând un loc central și o condiție necesară în formarea personalității integrale a managerului, viitor specialist într-un anumit domeniu al societății cunoașterii.

3. Prin dezvoltarea personală se creează noi modele constructive de gândire și de conduită, monitorizându-se schimbările și îmbunătățirile în timp.

4. Dezvoltarea profesională se poate produce eficient și calitativ valorificându-se potențele personalității prin prisma omului integral, care este „proprietarul” propriilor capacități și convingeri, are dezvoltat spiritul responsabilității, are o gândire deschisă etc.

Bibliografie

1. BARBU, D. *Climatul educațional și managementul școlii*. București: EDP, 2009, 200 p. ISBN 978-973-30-2458-3

2. BOCOȘ, M.-D., RĂDUȚ-TACIU, R., STAN, C., CHIȘ O. *Dicționar praxiologic de pedagogie*. Vol. 1.: A-D. Pitești: Paralela 45, 2016, 374 p. ISBN 978-973-47-2213-6

3. CALLO, T. *O pedagogie a integralității: Teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007, 171 p. ISBN 978-9975-70-161-7

4. CATALANO, H. *Procesul de învățământ: direcții epistemice, pragmatice și experiențiale*. București: EDP, 2018, 151 p. ISBN 978-606-31-0474-9

5. CHICU, V. *Schimbarea și dezvoltarea în educație*. În: *Didactica Pro...Revistă de teorie și practică educațională a Centrului Educațional PRO DIDACTICA*, Nr.4 (104) aprilie, 2017, 96 p. ISSN 1810-6455. Cat. B

6. COJOCARU, V. Gh. *Schimbarea în educație și schimbarea managerială*. Chișinău: Lumina, 2004. 335 p. ISBN 9975-65-205-0

7. COVEY, R.-S. *Cele 12 părghii ale succesului. Cum să obții excelența primară*. Trad. G. Nedelea, București: Editura ALL, 2017, 132 p.

8. CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Iași: Polirom. Ediția a III-a, 2014. 536 p. ISBN 978-973-46-4041-6

9. DANDARA, O. *Analiza ocupațională și a calificărilor*. În: *Formarea formatorilor. Suport de curs*. Chișinău: CEP USM, 2020, 352 p. ISBN 978-9975-152-24-2.

10. DĂNĂIAȚĂ, I. *Motivarea și Antrenarea Personalului - Mijloc Important Pentru Obținerea de Performanțe de către Organizații*. Accesat: 29.09.2022. Disponibil: <http://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/I.-Danaiata.pdf>

11. FLORESCU, C. *Competențele transversale în formarea cadrelor didactice: demersuri teoretice și aplicative*. În: Manolescu M. *Practica cercetării în științele educației: probleme critice, diagnoză, acțiune*. București: Universitară, 2020, 412 p. ISBN 978-606-28-1116-7

12. FOCȘA-SEMIONOV, S. *Motivația în contextul învățării autoreglate*. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*. 2012, nr. 9 (59), pp. 124-130. ISSN 1857-2103

13. Ghid metodologic pentru formarea formatorilor - management educațional. București: IȘE, 2001. 254 p.

14. MARTEA, G. *Sistemul de învățământ - promotor al identității naționale*. Monografie. Institutul de Științe ale Educației. Chișinău: Pontos, 2015 (Tip. Reclama). 204 p. 203 p. ISBN 978-9975-51-634-1.

15. MINDER, M. *Didactica funcțională*. Chișinău: Cartier Educațional, 2003. 360 p. ISBN 9975-79-39-1

16. NEACȘU, I. *Psihologia educației. Fundamente, procese. Mecanisme. Aplicații*. Iași: Polirom, 2018, 430 p. ISBN 978-973-46-7576-0

17. NOVEANU, E., POTOLEA, D. *Științele educației. Dicționar enciclopedic*. Vol. I și II. București: Sigma. 2007, 1295 p. 978-973-649-395-9

18. PANICO, V. *Educația pentru schimbare și dezvoltare – componentă a noilor educații*. Accesat: 30.09.2022. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/239-245_2.pdf

19. POP, V. *Inovație și performanță în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice din mediul urban dezvoltarea profesională și personală a cadrelor didactice*. Nr. 4 București, 2011

20. POTOLEA, D., TOMA, S. *Conceptualizarea „competenței”: implicații pentru proiectarea, implementarea și evaluarea programelor de formare*. În: Sava S. 10 ani de dezvoltare europeană în educația adulților. Re-

alizări și provocări în atingerea obiectivelor „Lisabona 2010”. Timișoara: Eurostampa. 2010

21. STOVALL, J., HULI, R.-H. *Arta învățării și a dezvoltării personale: avantajul tău competitiv*. București: Amaltea, 2020, 158 p. ISBN 978-973-162-211-8

22. ȚAP, E. *Managementului formării continue a cadrelor didactice în baza sistemului informațional*. Teza de

doctorat. Coord. șt.: Patrașcu Dumitru; UPS „I. Creangă” din Chișinău. Chișinău: S. n., 2018 (Tip. UPS „Ion Creangă”). 200 p. ISBN 978-9975-46-346-1.

23. VRABIL, V. *Nevoia de dezvoltare personală prin auto-motivare și auto-eficacitate în profesia didactică*. În: Psihologie. Revistă științifico-practică, 2017, nr. 3-4 (31) ISSN 1857-2502; ISSN E 2537-6276.

UTILIZAREA INSTRUMENTELOR TIC ÎN ORGANIZAREA PROCESULUI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE ÎN CADRUL INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

Diana DUCA

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: dianaduca79@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3407-2291>

The role of the teaching staff in the new concept of higher education is as a facilitator of learning by rethinking their own mission: creating an environment (purpose, information, resources, strategy) that allows the trainee to build/develop knowledge, with the help of ICT. Thus, the integration of ICT in the teaching-learning-evaluation process becomes a priority of the educational policy of the higher education institution in order to facilitate the processes of information presentation, its processing by the formable, knowledge building and last but not least to ensure the quality of the higher education system in the Republic of Moldova.

Keywords: teaching staff, digital competence, higher education, digital didactic materials, ICT.

Introducere

Rolul cadrului didactic, în conceptul nou al învățământului superior este de facilitator al învățării prin regândirea propriei misiuni: crearea unui ambient (scop, informații, resurse, strategie) care să-i permită formabilului să-și construiască/dezvolte cunoașterea, cu ajutorul TIC, astfel integrarea TIC, în procesul de predare-învățare-evaluare, devenind o prioritate a politicii educaționale a instituției de învățământ superior în vederea facilitării proceselor de prezentare a informației, de procesare a acesteia de către formabil, de construire a cunoașterii.

Integrarea TIC, în procesul de predare-învățare-evaluare este o componentă importantă a sistemului de management al instituției de învățământ superior, având la bază standarde de referință, realizându-se după indicatori aprobați de Senat și stipulați în Carta Universitară și poate avea drept **obiective:**

- Crearea unui mediu interactiv pentru învățare;
- Promovarea învățării axate pe cel ce învață;
- Înțelegerea și aplicarea inteligentă a noilor orientări pedagogice;

- Creșterea ponderii elementelor multimedia interactive din componența materialelor didactice digitale și corelarea lor cât mai strânsă cu competențele profesionale specifice ce trebuie formate și dezvoltate la cursanți;

- Dezvoltarea resurselor de învățare, a platformelor și serviciilor online conexe;

- Dezvoltarea competențelor necesare pentru ajustarea tinerilor la piața muncii și la imperativele societății;

- Identificarea experiențelor și inovărilor digitale internaționale în domeniul specialităților;

- Facilitatea și administrarea mobilităților;

- Elaborarea, dezvoltarea și promovarea proiectelor de inovare și cercetare aplicativă;

- Implementarea programelor de mentorat, consultanță și consiliere, cu implicarea personalităților relevante din domeniul științei;

- Promovarea cooperărilor internaționale și naționale și realizarea cercetărilor comune în domeniul inovațiilor în educație;

- Colaborarea cu organizații naționale și internaționale care au valori și scopuri similare universității, întru realizarea de schimburi de experiență, conferințe naționale și internaționale, școli de vară, concursuri, festivaluri naționale și internaționale.

Utilizarea TIC în procesul de predare

Procesul de predare este unul din cele mai importante elemente ale procesului educațional. De modul în care este organizat acest proces, depinde într-o mare măsură, reușita finală a studenților. La rândul său, utilizarea TIC în procesul de predare contribuie semnificativ la sporirea calității și eficacității procesului educațional în general. Astfel, aplicarea TIC a devenit un element indispensabil procesului educațional și atrage după sine mai mult decât utilizarea softurilor educaționale și nu înseamnă numai utilizare exclusivă în scop de informare.

Tehnologia modernă este folosită în scop de resursă și este necesar să fie conectată elementelor de conținut disciplinar și să țintească realizarea obiectivelor urmărite prin unitatea de învățare. Tipurile de instrumente TIC pentru activitatea didactică sunt:

- de informare (text, audio, imagini, grafice, video);
- de situare (prin mediu virtual – simulare, jocuri, studii de caz, realitate virtuală);
- de construire a cunoașterii (instrumente interactive ce pot fi utilizate pentru manipularea informației, construirea propriei autocunoașteri);
- de comunicare (permit comunicarea între cadre didactice și studenți).

Clasificarea materialelor didactice digitale după destinația metodică:

- Studiere (manual, suport de curs, lecții video, documentele de tip text, documentelor de tip calcul tabelar).
- Demonstrare (prezentări electronice, secvențe

video, fonogramă, secvențe audio, imaginile digitale).

- Informare (dicționar, catalog, wiki, ghid, îndreptar, îndrumar, norme, carte de referință etc.).
- Exersare/antrenament la calculator (sarcini practice, indicații metodice).
- Simulare pe calculator (sarcini de simulare, indicații metodice).
- Evaluare la calculator (teste, chestionare, proiecte, portofolii etc.).

Clasificarea materialelor didactice digitale după scopul didactic urmărit:

- Transmiterea informațiilor.
- Formarea cunoștințelor.
- Consolidarea cunoștințelor.
- Generalizarea cunoștințelor.
- Evaluarea nivelului de asimilare a cunoștințelor.
- Formarea și dezvoltarea abilităților.
- Evaluarea nivelului de dezvoltare a abilităților.

Funcționalități ale materialului didactic digital

Cel mai important element de noutate adus de materialele didactice digitale este reprezentat de extensiile multimedia interactive (EMI), transformându-l din unul închis, legat de o singură ediție, într-un model extensibil, deschis, conectat la spațiul informațional digital de învățare. Nivelele de complexitate ale EMI sunt:

1. Static: cuprinde elemente educaționale cu care cursantul are o interacțiune scăzută: texte extinse, imagini, diagrame și hărți statice.
2. Animat: cuprinde animații de text, figuri, desene, diagrame.
3. Audio: conține secvențe sonore, care pot fi controlate prin operații de control standard (Play, Pause, Stop, Volum).
4. Video: cuprinde filme (cu sau fără bandă sonoră) sau videoclipuri asupra cărora cursantul are un control limitat al derulării prin Play, Stop, Pauză.

5. Interactiv: cuprinde elemente educaționale cu grad înalt de interactivitate – experiențe în laboratoare virtuale, simulări de procese, rezolvare de probleme, jocuri educative, prin care cursantul reușește, prin joc, experiment și descoperire, să atingă un profit cognitiv superior.

6. Complex: aplicații software dedicate, care oferă o continuitate a acumulărilor/ competențelor dobândite de cursant pe întreaga durată de utilizare a fiecărei unități de învățare, cât și pe parcursul întregului material didactic.

7. Extern: referințe la resurse web sigure, veridice, stabile și consistente și care oferă dreptul legal pentru acces și utilizare gratuită în scopuri educaționale (dicționare și enciclopedii on-line, aplicații web interactive, laboratoare virtuale etc.).

Funcționalitățile complementare ale materialului didactic digital pot include:

1. Însemnările:

a. Notițele - instrumente pentru adăugarea în pagină a notițelor, asociate anumitor zone de text sau imagini.

b. Marcajele - instrumente care permit evidențierea unor fragmente de text în pagină.

2. Navigarea:

b. Semne de carte - instrumente pentru stabilirea unor locații fixe, care pot fi accesate direct.

c. Cuprins hipertext.

Funcționalități/ facilități pentru formabilii cu CES pot fi:

1. Instrumente de redimensionare a componentelor materialului didactic: text, sunet, EMI.

2. Controlul gamei coloristice, prezența schemei de culori de contrast înalt.

3. Dublarea secvențelor text din materialul didactic prin secvențe sonore.

4. Controlul sonor sau prin gesturi.

Utilizarea TIC în procesul de învățare

Învățarea individuală sau, altfel spus, lucrul indi-

vidual este un element foarte important în procesul general de învățare. Lucrului individual în curriculumurile naționale îi este alocat în medie același număr de ore ca și lucrului în sala de clasă. În acest context, lucrul individual are un rol important în dezvoltarea competențelor și deprinderilor, TIC-ul facilitând și eficientizând acest proces.

Drept infrastructură și echipament poate servi:

- set de referință/de bază de utilaje, rețele și conținut (soft-uri) TIC. Setul de referință operează cu următorii indicatori – rata minimă de 1 calculator (de birou sau laptop) la 3 formabili;

- cel puțin o tablă interactivă;

- cel puțin unui microcontroler pentru exerciții de programare;

- soft-uri de producerea conținutului text (de exemplu: Pachetul Microsoft Office) și aplicații Educaționale;

- o rețea de internet accesibilă pentru întreaga instituție (WLAN);

- set de materiale educaționale pentru cadre didactice și formabili de utilizare TIC și integrarea lor în procesul de studii, acestea includ accesul la cursuri online, webinare, resurse și rețele de studii online (VLE), programe de gestiune a conținuturilor educaționale pentru cadre didactice și soft-uri educaționale, materiale didactice online, manuale digitalizate și jocuri educaționale pentru formabili;

- programe de Management Educațional (baze de date);

- mijloace tehnice compensatorii și tehnologii asistive pentru formabilii cu CES.

Facilități pentru accesarea materialelor didactice digitale realizate de către cadrele didactice pot fi:

- includerea în baza de date a Catedrelor de profil;

- includerea în baza de date a bibliotecii digitale a instituției de învățământ superior;

- plasarea pe platforma e-Learning a instituției de învățământ superior;

- plasarea pe site-ul web al instituției de învățământ superior.

Utilizarea TIC în procesul de evaluare

Evaluarea are și rolul de apreciere a nivelului de competențe ale studenților, în vederea ajustării și optimizării procesului de predare. Utilizarea instrumentelor TIC în procesul de evaluare are menirea pe de o parte de a optimiza procesul și a crește obiectivitatea, iar pe de altă parte de a dezvolta abilitățile digitale în rândul studenților și de a dezvolta deprinderile utilizării instrumentelor digitale în activitatea cotidiană, pentru realizarea unor sarcini concrete.

Produsele multimedia create de formabili pe parcursul unei unități de învățare reprezintă un exemplu de integrare creativă a TIC în procesul de predare-învățare-evaluare. În aceste cazuri, formabilii dar și cadrul didactic nu mai sunt dependenți de existența/disponibilitatea resurselor de tip soft educațional și nu mai sunt limitați doar la acestea. Aceste produse pot fi apreciate prin instrumente de evaluare diverse, dintre care ne oprim asupra: listelor de verificare, grilelor de evaluare criterială și ghidurilor de notare. Avantajele utilizării acestor instrumente, enumerate mai jos, sunt numeroase și fac diferența față de instrumentele de evaluare tradițională:

- ilustrarea clară a așteptărilor ameliorează performanța;
- formabilii devin judecători mai buni ai calității propriei munci;
- formabilii primesc un feedback mai informativ;
- formabilii sunt avertizați în legătură cu criteriile pe care le vor folosi pentru furnizarea de feedback, la inter-evaluare și devin mai responsabili în ceea ce privește calitatea produsului final.

Evaluarea centrată pe produs permite formabililor să facă alegeri legate de formatul publicației și de subiect, astfel încât să-și poată folosi în scopul învățării talentele și interesele.

Criteriile de evaluare a materialelor didactice digitale sunt:

- Complexitatea extensiilor multimedia interactive.
- Funcționalitățile de navigare.
- Corectitudinea științifică a elementelor multimedia interactive.
- Gradul de corelare a elementelor multimedia interactive cu conținuturile statice, de bază.
- Design-ul elementelor multimedia interactive (calitatea realizării imaginilor statice, gama coloristică, dimensiunile și rezoluția, calitatea secvențelor video, calitatea secvențelor sonore).
- Facilitățile pentru formabilii cu CES.

Competențe digitale relevante cadrelor didactice

Calitatea corpului profesoral se referă la cunoștințele de specialitate, potențialul de cercetare științifică, capacitatea didactică de formare a abilităților formabililor, deontologia profesională a cadrelor didactice precum și recunoașterea acestora din punct de vedere profesional la nivel național și internațional.

Tipuri de competențe digitale relevante cadrelor didactice pot fi:

- înțelegerea și cunoașterea rolului și oportunităților TIC în contexte cotidiene, a tendințelor globale în Educație și a cadrului legal și strategic în domeniul educației;
- utilizarea instrumentelor digitale multimedia în procesul de predare-învățare-evaluare;
- posedarea slang-ului și vocabularul IT;
- elaborarea lecțiilor Video;
- utilizarea aplicațiilor principale pentru editarea textelor, organizarea foilor de calcul, crearea prezentărilor, bazelor de date, stocarea și gestionarea informației;
- înțelegerea oportunităților și riscurilor comunicării în spațiul virtual și utilizarea instrumentelor de colaborare și comunicare (drive, dropbox, etc.);

- respectarea regulilor de securitate și protecție în mediul on-line;

- abilitatea de a căuta, colecta și procesa informația și a folosi în procesul de predare-învățare-evaluare, apreciind relevanța acesteia;

- abilitatea de a folosi instrumentele digitale pentru a produce, prezenta și înțelege informația colectată;

- crearea conținutului digital, inclusiv a prezentărilor electronice interactive;

- abilitatea de a accesa, căuta și folosi servicii bazate pe rețeaua internet;

- folosirea TIC pentru învățământul superior la distanță:

a. adaptarea la specificul studiilor la distanță: curriculumul disciplinar, ghiduri, cursuri interactive multimedia, cursuri electronice, sisteme automatizate de testare, materialele didactice;

b. folosirea fișierelor cu imagini, video, textelor, modelelor statice și dinamice, obiectelor din realități virtuale și de modelări interactive, materialele cartografice și alte materialele necesare pentru procesul de predare-învățare-evaluare.

- folosirea TIC pentru sprijinirea gândirii critice, a creativității și a inovației;

- atitudine critică și reflexivă față de informația disponibilă, responsabilitatea în folosirea mijloacelor interactive, interes pentru aplicarea în proces de predare-învățare-evaluare materialului necesar, stocat prin TIC.

Criteriile de identificare a nivelului de competențe digitale ale cadrelor didactice sunt:

- stăpânirea de către autorii de materiale didactice a unor competențe digitale specifice, în vederea elaborării de conținuturi digitale, specifice instruirii asistate de calculator.

- capacitatea cadrului didactic de a comunica cum pot fi folosite resursele TIC pentru a susține achiziția de cunoștințe în domeniul disciplinei predate;

- cunoașterea de către cadrul didactic a rolului și utilizărilor de bază ale aplicațiilor de procesare text

(introducerea, formarea, editarea, tipărirea);

- capacitatea cadrului didactic de a descrie scopul și caracteristicile de bază ale softurilor de prezentare și ale altor resurse digitale utilizate în activitatea profesională;

- deținerea de către cadrul didactic a unui cont de e-mail, utilizat pentru corespondența personală și profesională;

- capacitatea cadrului didactic de a utiliza URL pentru a accesa un site Web;

- deținerea și cunoașterea despre funcția softurilor de exersare și practică, a modului în care acestea sprijină achiziția de cunoștințe în domeniul disciplinelor predate;

- cunoașterea de către cadrul didactic a pachetelor de aplicații educaționale și resurse Web, capacitatea de a adapta la standardele curriculare ale disciplinei predate;

- capacitatea cadrului didactic de a utiliza instrumente și resurse TIC pentru a evalua cunoștințele studenților;

- capacitatea cadrului didactic de a utiliza TIC pentru comunicare și colaborare, trimiterea de mesaje text, conferințe video și colaborare în mediu universitar online;

- interesul cadrului didactic de a utiliza resursele TIC pentru îmbunătățirea performanțelor.

Metodele de identificare a nivelului de competențe digitale ale cadrelor didactice sunt:

- discuții despre modul în care utilizarea TIC pot sprijini achiziția de cunoștințe în domeniul diferitelor discipline predate;

- demonstrarea rolurilor de bază ale procesoarelor de text;

- discuții cu privire la softurile de prezentare, demonstrarea cunoștințelor cadrelor didactice în privința creării unei prezentări din domeniul propriu de specializare;

- cadrul didactic dispune de un cont de email pentru corespondență;

- demonstrarea modului de utilizare a unei browser, accesarea *site*-urilor cunoscute;
- cadrul didactic trebuie să fie capabil să analizeze aplicațiile software specifice disciplinei predate;
- discuții și demonstrații cu privire la modul în care pot fi integrate instrumentele și resursele TIC în activitatea de evaluare;
- cunoașterea de către cadrul didactic a scopurilor și avantajelor diferitelor tehnologii de comunicare și colaborare, disponibilitatea cadrului didactic pentru a folosi tehnologiile respective;
- discuții privind modul în care resursele TIC pot fi utilizate pentru creșterea performanțelor activității didactice;
- demonstrarea experienței profesionale a cadrului didactic privind utilizarea resurselor TIC în activitatea didactică.

Modalități de dezvoltare a competențelor didactice TIC pot fi:

- participare la cursuri și ateliere de lucru;
- conferințe și seminare educaționale;
- lecturarea literaturii în domeniul TIC;
- vizite de studiu;
- participarea în rețele de dezvoltare profesională;
- studii de cercetări individuale și colective.

Unele dintre activități beneficiază de colaborarea cu mediul preuniversitar în scopul responsabilizării studenților.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că caracteristicile și metodele de utilizare TIC descrise aduc un aport

considerabil asupra transferului responsabilității asupra calității educației la nivelul fiecărei instituții de învățământ superior și la nivelul fiecărui angajat. Astfel, încrederea în profesionalismul resursei umane poate fi elementul cheie spre un nivel redus de monitorizare și control extern asupra procesului educațional.

Ideile expuse în prezentul articol au servit la elaborarea *Regulamentului privind utilizarea instrumentelor TIC și a platformei educaționale e-Learning în organizarea și desfășurarea procesului de predare-învățare-evaluare la USPEE "Constantin Stere"*: https://uspee.md/wp-content/uploads/2022/04/Regulament-TIC_.pdf

Bibliografie

1. HG Nr. 601/2020 din 12.08.2020 cu privire la aprobarea *Conceptului Sistemului informațional de management în educație* (modificată prin HG97 din 22.02.23, MO79-81/08.03.23 art.151; în vigoare 08.03.23).
2. BEZEDE, R., MARDARE, A. *Studiu de evaluare inițială a utilizării TIC în învățământul profesional tehnic*. Chișinău: Pro Didactica 2019.
3. NASTAS, S., PISĂU, A., HÎNCU, I., SÎRBU, M. *Ghid metodologic: instrumente de implementare a tehnologiilor în învățământul general*. Chișinău: IȘE 2018. ISBN 978-9975-48-140-3.
4. NEICU, C., NOVEANU, G. N. *TIC în educație*. București, 2011.
5. NOVEANU, G. N., VLĂDOIU, D. *Folosirea TIC în procesul de predare-învățare*. București: Educația 2009. ISBN 978-973-1715-24-7.

SPECIFICUL ACTIVITĂȚII MANAGERULUI DE PROIECT ÎN INSTITUȚIILE EDUCAȚIONALE

Victoria TROFIMOV

Doctor în economie, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: vtrofim@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-6360-511X>

Ariadna-Cristina MAXIMIUC

Iași, România,
Doctorandă la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: maximiucary@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-7264-5797>

Activity with the support of projects has become a reality of the modern educational system. At the level of the European Union, multiple programs are implemented for the field of education. Both European Union member countries, such as Romania, but also countries associated with certain programs, such as the Republic of Moldova, can participate in them. In this paper we will make a brief analysis of the main programs promoted by the European Commission. But we will also analyze the role of the project manager in achieving the planned results within the project.

Keywords: *educational programme, educational project, management, project manager, managerial abilities.*

Activitatea cu suportul proiectelor a devenit o realitate a sistemului educațional modern. La nivelul Uniunii Europene se implementează multiple programe destinate domeniului educației. La ele pot participa atât țările membre ale Uniunii Europene, cum este România, dar și țările asociate unor programe, cum este și cazul Republicii Moldova. În prezenta lucrare vom face o scurtă analiză a principalelor programe, promovate de către Comisia Europeană. Dar de asemenea vom analiza rolul managerului de proiect în reușita atingerii rezultatelor planificate în cadrul proiectului.

La nivelul Uniunii Europene, de-a lungul ultimilor decenii, au fost realizate un șir de programe majore, dedicate sistemului educațional, schimburilor multiculturale și unificării sistemului de valori. În continuare, menționăm principalele programe.

1. Programul Erasmus Mundus. Scopul acestui important și pe larg cunoscut program îl reprezintă îmbunătățirea calității învățământului, atât preuniversitar, cât și universitar, precum și promovarea dialogului/schimbului intercultural, prin cooperarea țărilor membre UE cu anumite țări terțe (conform deciziei nr. 1298/2008/CE a Parlamentului și a Consiliului European din 16 decembrie 2008), inclusiv cu Republica Moldova.

2. Programul Tempus, cu obiectivul să sprijine modernizarea învățământului superior din zonele apropiate Uniunii Europene, promovând cooperarea la nivelul instituțiilor din cadrul țărilor membre U.E., dar și ale unor țări partenere, focusându-se în zona învățământului superior din Europa de Est, Balcanii de Vest, Asia Centrală și regiunea mediteraneeană.

Republica Moldova de asemenea a participat în acest program.

3. Programul cooperării bilaterale vizează un set de principii și acțiuni ce au drept scop îmbunătățirea cooperării între țările Uniunii Europene și țările puternic industrializate, în primul rând, fiind vizate cele din America de Nord și cele din zona Asia-Pacific. Acest program vizează, de asemenea, sprijinirea financiară a studenților pentru ca aceștia să poată să realizeze schimburi de experiențe interculturale. Cooperarea cu țările puternic industrializate implică diferite parteneriate în domeniul învățământului superior. Printre aceste proiecte se numără: programul EU-CANADA de parteneriat transatlantic (TEP = Transatlantic Exchange Partnerships), Programul ATLANTIS U.E.-USA, programul EU-ICI ECP, care implică țări precum Japonia, Australia, Noua Zeelandă și Republica Coreea.

4. Programul de învățare pe tot parcursul vieții (Lifelong Learning Programme). Acest program vizează punerea în valoare a oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții (LLP), pe baza unui acord comun care este semnat de către țările membre. Structura Lifelong Learning Programme este alcătuită din:

- patru programe sectoriale, care se referă la învățământul preuniversitar și universitar (Erasmus), învățământul preuniversitar (*Comenius*), educația pentru adulți (*Grundtvig*) și formarea profesională (*Leonardo da Vinci*);

- un program transversal axat pe domenii intersectoriale (diversitatea lingvistică, politica de cooperare și inovare, răspândirea și valorificarea rezultatelor obținute în urma programului de învățare pe tot parcursul vieții, tehnologia informațiilor și comunicațiilor - TIC);

- un program de sprijinire a cercetării, predării și reflecției privind integrarea europeană și principalele instituții și asociații din cadrul U.E. (*Programul Jean Monnet*).

Structura programului de învățare pe tot parcursul

vieții (Lifelong Learning Programme) se axează pe unele categorii de "subprograme" [2]:

➤ **Programe sectoriale:** *Comenius*; *Leonardo da Vinci*; *Erasmus și Grundtvig*. Aceste programe se realizează prin identificarea exactă a unor activități transversale: diversitatea lingvistică, răspândirea și valorificarea rezultatelor, politica de cooperare și inovare, tehnologia informațiilor și comunicațiilor (TIC).

➤ **Programul Jean Monnet** propune stimularea predării, cercetării și reflecției din cadrul Uniunii Europene, dar și din afara ei. Studiile vizează importanța și evoluția Uniunii Europene și a Comunității europene, rolul U.E. în comunicarea dintre popoare și culturi, precum și cum este perceput acest rol pe glob.

➤ **Programul Comenius.** Acesta reprezintă prima componentă a Programului de Învățare pe tot parcursul vieții. Programul Comenius se adresează instituțiilor preuniversitare de învățământ private și de stat (de la grădinițe până la școli postliceale) și tuturor persoanelor, care își desfășoară activitatea în sectorul educațional - tuturor categoriilor de personal didactic, elevilor, autorităților locale, asociațiilor de părinți, precum și ONG-urilor care activează în domeniul educațional. Programul sprijină financiar realizarea proiectelor de formare a personalului didactic, parteneriatelor școlare, rețelelor de parteneriat școlar, precum și participarea la stagii de formare inițială și continuă în scopul creșterii calității și a consolidării dimensiunii europene în educație. La nivel european, programul urmărește să implice peste 5 milioane de elevi în activități educaționale de cooperare.

Obiectivele operaționale ale programului Comenius sunt:

- Îmbunătățirea și mărirea volumului mobilității personalului didactic și a elevilor din diverse state membre, cât și a parteneriatelor dintre școli.

- Încurajarea și susținerea studierii limbilor străine moderne.

- Sprijinirea dezvoltării și actualizării serviciilor, conținuturilor, metodelor pedagogice și a practicilor pe baza TIC (Tehnologia informației și a comunicațiilor) în studiul pe tot parcursul vieții.

- Îmbunătățirea calității și formării cadrelor didactice în cadrul european.

- Îmbunătățirea managementului școlar și abordărilor didactice și pedagogice.

Obiectivele specifice programelor mai sus menționate includ înțelegerea și dezvoltarea cunoștințelor referitoare la diversitatea culturală și lingvistică europeană în rândul elevilor și profesoriilor, precum și acordarea de sprijin pentru obținerea abilităților și competențelor necesare pentru dezvoltarea personală și profesională.

Indiferent la care din aceste programe nu ne-am referi, când se ajunge la implementarea proiectelor din cadrul lor, toate proiectele educaționale, oricât de mici, trebuie să aibă un manager de proiect. Managementul proiectelor educaționale necesită o comunicare constantă între conducerea instituției, profesori, elevi/studenti, precum și alte persoane auxiliare.

În realitatea secolului XXI, managerii de proiect în instituțiile educaționale au nevoie de o soluție inteligentă de colaborare continuă și eficientă care să le ofere caracteristici deosebite precum gestionarea sarcinilor, planificarea, bazele de date, calendarul proiectului, controlul financiar, urmărirea timpului și așa mai departe.

Gestionarea proiectelor din sectorul învățământului nu se referă doar la redactarea programelor și proiectelor, ci, de asemenea, la orice alte activități - de la planificarea meetingurilor, până la lucrul la activitatea de diseminare a proiectului.

Instituțiile de învățământ trebuie să aibă întotdeauna grijă de planificarea integrată a infrastructurii, managementul riscului, evaluarea academică, menținerea proiectelor financiare pentru a continua îmbunătățirea activității lor. Managementul proiectelor educaționale ajută la depășirea problemelor cu

organizarea, comunicarea și evaluarea, în general în cadrul instituției.

Adesea, persoanele care fac parte din conducere, dar și cadrele didactice se confruntă cu sarcina de a realiza un nou proiect, dar nu au instrumente adecvate pentru a-l planifica, de aceea este important să existe un manager de proiect cu experiență în domeniul educațional și cu aptitudini și cunoștințe vaste, care va conduce spre realizarea cu succes a proiectului educațional.

Pentru a aplica eficient cele mai bune practici și metode de management de proiect, afirmăm că managerul de proiect în instituțiile educaționale trebuie să realizeze un șir de obiective [6]:

1. **Să stabilească așteptări inteligente.**

Este destul de important să se definească clar, de la început, ce se dorește să se realizeze cu proiectul educațional. Să fie capabil să identifice problemele organizaționale și să găsească o rezolvare. În acest context, este importantă stabilirea obiectivelor de tip SMART în faza inițială a unui proiect, cu scopul prevenirii problemelor de orice natură.

Conform conceptului SMART [4], orice obiectiv al proiectului ar trebui să fie:

- *Specific* – specific.
- *Measurable* – măsurabil.
- *Attainable* – posibil de realizat.
- *Realistic* – realist.
- *Time-bound* – restrâns la o perioadă de timp.

2. **Să utilizeze date potrivite pentru a fi competitivă.**

Înainte de a începe orice proiect, trebuie să ne asigurăm că avem informațiile necesare și că le putem pregăti pentru integrarea lor în orice tip de planificare. Acest lucru poate dura în timp, dar este crucial să începem planificarea cât mai devreme. De fapt, lipsa unor arhive bune de date ca bază pentru demararea unui proiect educațional reprezintă una dintre cele mai frecvente probleme cu care se confruntă multe instituții.

3. *Să urmeze planul/schema de implementare a proiectului.*

Orice proiect educațional este un proces schematic, cu o serie de rezultate planificate. Și trebuie să găsim resursele potrivite pentru fiecare pas programat. Instituțiile de învățământ ar trebui să stabilească clar ce servicii sunt necesare pentru managementul eficient de proiect și să se asigure că acestea sunt concentrate pe nevoile identificate. Din astfel de servicii menționăm:

- metodologia potrivită de gestionare a proiectelor;
- pregătirea potrivită;
- programul de mentorat adecvat.

4. Să realizeze o evaluare corectă a proiectului

Înainte de a începe orice proiect în domeniul educației, ar trebui să ne întrebăm dacă proiectul merită realizat. Astfel vom determina dacă proiectul utilizează bine resursele, ce problemă concretă încearcă el să rezolve și dacă proiectul este cel mai bun mod de a rezolva respectiva problemă sau nu.

5. *Să colaboreze și să comunice cu toți actorii implicați în proiect.*

Managerii de proiect sau specialiștii care sunt responsabili de gestionarea proiectelor în instituțiile educaționale ar trebui să asculte o gamă largă de opinii înainte de a începe proiectul, ținând totodată cont de calitatea informațiilor primite.

Proiectele educaționale oferă o experiență unică în construirea colaborării, deoarece se pare că există uneori o diferență între profesori și personal, priorități diferite între departamente și un deficit de conducere colegială.

Din cele prezentate mai sus, putem face unele **concluzii**:

- Managementul proiectelor în instituțiile educaționale este un proces dinamic, care reușește să organizeze și să utilizeze resurse adecvate într-un mod bine controlat în scopul realizării unor obiective clar definite și benefice sistemului educațional.

- Managementul proiectelor educaționale prezintă trăsături proprii, care de multe ori asigură succesul proiectelor. Una dintre trăsături este aceea de a fi un proces bine structurat și destul de complex, fiindcă implică, pe lângă diverse cunoștințe de specialitate (economice, pedagogice ș.a.), o multitudine de cunoștințe și bune aptitudini organizatorice, astfel încât să coordoneze în paralel și concomitent conducerea echipei, organizarea optimă a timpului, dar și administrarea celorlalte resurse (financiare, materiale, umane).

- Managementul proiectelor educaționale, ca și, de altfel, a oricarei altor proiecte, trebuie să se axeze asupra îndeplinirii obiectivelor propuse. În cazul proiectelor educaționale, accentul se pune pe schimbarea într-un mod organizat a situației învățământului (la general sau la nivel de instituție, asociație, profesori, etc.), existente în vederea obținerii situației dorite, și anume de a crește calitatea învățământului.

Concluziile prezentate ne confirmă încă odată că managerul de proiect este o persoană competentă, responsabilă și profesionistă. Dar acest rol implică deopotrivă și talent organizatoric, confirmând încă odată că managementul nu este doar o știință, dar și o artă.

Bibliografie

1. BUNĂIAȘU, C. M. *Elaborarea și managementul proiectelor educaționale*. București, Editura Universitară, 2012, p. 72, ISBN 978-606-591-572-5.
2. NEAGU, C. *Managementul proiectelor*. Editura Tritonic, București, 2007. ISBN: 9789737337540.
3. NEGRU, M. *Managementul proiectelor europene*. București, Editura Fundației "România de Măine", 2019. ISBN 978-606-20-0274-9.
4. NEWTON, R. *Managerul de proiect: măiestrie în livrarea proiectelor*. București, Editura Codecs, 2006. ISBN: 973-8060-84-2.
5. POPESCU, Vasile Dan. *Managementul educațional al proiectelor europene pentru dezvoltarea școlilor rurale*. Buzău, Editgraph, 2018. ISBN 978-606-663-620-9.
6. TUDORICĂ, Roxana. *Managementul educației în context European*. București, Editura Meronia, 2007.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ «ФРИЛАНС» КАК ПРОЯВЛЕНИЕ СТРЕМЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА К СВОБОДЕ В УСЛОВИЯХ ПОСТПАНДЕМИЙНОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Наталия КУТАНИНА

Докторанд, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний

им. Константина Стере,

Кишинэу, Республика Молдова

e-mail: nkutanina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6396-5625>

This paper raises questions of freedom and freelance in the modern post-pandemic world. It's an attempt to analyze the most influential approaches to understanding the concept of "freedom" in the history of philosophical thought. The purpose of the article is to show the versatility of the concept of "freedom" and the need for a deeper study and even, perhaps, a rethinking of the topic of freedom in the post-pandemic world, including in relation to the phenomenon of freelancing and remote work. In addition, this article discusses freedom in the political and sociological aspect, as well as the concepts of "positive" and "negative" freedom. Besides that, the topic of the boundaries of human freedom and the tendency of the modern world to limit freedom are touched upon.

Keywords: *freedom, freelancing, remote work, philosophy, post-pandemic world.*

Введение

Постпандемийная реальность, в которой мы оказались, привносит в жизнь современного человека новые смыслы, меняет философский, психологический, в том числе и морально-этический дискурс. Эта новая реальность диктует необходимость в применении новых подходов к описанию и анализу событий и явлений нашего мира, по-новому поднимая важнейшие базовые вопросы - вопросы функционирования социума, вопросы изоляции и одиночества, вопросы свободы. И в этом контексте, представляется важным попытаться осмыслить и, возможно, даже переосмыслить эту новую, обновленную и вновь обретенную свободу в широком смысле этого слова.

Методы данного исследования включают в себя анализ и синтез, а также абстрагирование.

Данная работа ставит перед собой задачу рассмотреть феномен «фриланса» как стремление к

свободе - как географической, так и внутренней - свободе человека быть собой и управлять своей жизнью.

Основные идеи исследования

Тема свободы интересовала исследователей испокон веков. Рассмотрим, как же понимали свободу наиболее яркие представители мировой философской мысли.

Первыми упоминание понятия свободы встречается в работах античных философов. Контекст упоминания свободы меняется в зависимости от позиции, которую занимала в этом отношении та или иная философская школа. Аристотель и Платон рассматривают свободу по большей части в рамках жизни и функционирования социума. Милетцы говорили о свободе в контексте естественнонаучного подхода - свобода и первоначало. Киники изучали свободу вне общества и говорили о так называемой «асоциальной свободе».

А если мы проанализируем, как видят понятие свободы, к примеру, эпикурейцы - представители философской школы эллинизма, которые ставят на первое место вопросы этики, а не метафизики, то мы увидим, что они базировались на понятиях добра и блага, воспринимая свободу как важнейший инструмент достижения человеком счастливой жизни, которая воспринималась как сознательный выбор удовольствий для души. В разрезе современности этот взгляд на свободу представляется нам в новом свете - теперь люди могут делать выбор быть свободными как географически, так и внутренне, выбирая для себя удаленную работу, а в рамках работы фрилансером еще и степень рабочей нагрузки и свободный график работы.

Продолжая осмысление развития философской мысли касательно подходов к восприятию и осмыслению понятия свободы, мы видим размышления на эту тему у таких важнейших представителей мировой философии, как Иммануил Кант, Джон Локк, Жан-Жак Руссо и Жан-Поль Сартр.

По Канту, каждое разумное существо имеет как врожденное право на свободу, так и обязанность вступить в гражданское состояние, регулируемое общественным договором, чтобы реализовать и сохранить эту свободу [1]. Джон Локк утверждает, что мы изначально рождаемся в совершенной, «идеальной» свободе. Человек естественным образом свободен и в рамках «закона природы» человек волен делать что хочет, когда хочет и как хочет.

Жан-Жак Руссо в своих работах подготовил основу для современной политической философии. Он подчеркивает важность ответственности человека в гражданском обществе, если человек хочет гарантировать свою свободу. Философ выделяет четыре вида свободы: естественная, гражданская, демократическая и моральная. По Сартру же, человек свободен, когда его сознание

признает, что чего-то не хватает, когда он ставит перед собой цель и когда он берет на себя ответственность по ее достижению. По словам Сартра, это когда он «превосходит» самого себя.

Сегодня у человеческой свободы человека есть установленные законом границы, таким образом, свобода одного члена социума определяется свободой другого.

В общепринятом широком смысле свобода может пониматься как независимость от ограничений, а также независимость от произвольной воли другого в противопоставление рабству, которое проявляется как постоянное подчинение воле другого. Таким образом, свобода (или ее ограничение) всегда проявляется и существует в точке контакта между людьми. И в данном контексте интересна концепция «позитивной» и «негативной» свободы.

А вот что говорит об определении свободы британский философ Исая Берлин: «Это слово настолько рыхло, что подлежит любой интерпретации» [2, с. 125]. В своем эссе «Две концепции свободы» он проводит различие между «позитивной» и «негативной» свободой. Он определяет негативную свободу как отсутствие ограничений или вмешательства в возможные действия агента. «Негативная свобода», выраженная в большей степени, означает меньше ограничений. Берлин связывал позитивную свободу с идеей самообладания или способности определять себя, контролировать свою судьбу. Позитивная свобода должна осуществляться в рамках ограничений негативной свободы. По Берлину, позитивная свобода должна осуществляться в рамках ограничений негативной свободы.

Во время как Берлин признал, что обе концепции свободы представляют действительные человеческие идеалы, в ходе истории позитивная концепция свободы оказалась особенно подверженной политическим злоупотреблениям. Он

утверждал, что под влиянием Жан-Жака Руссо, Иммануила Канта и Г. В. Ф. Гегеля (вышеупомянутые исследователи были приверженцами позитивной концепции свободы) европейские политические мыслители часто приравнивали свободу к формам политической дисциплины или принуждения. Приверженцы концепции позитивной свободы утверждают, что тот человек, который не может реализовать свои стремления и амбиции, по причине того, что у него недостаточно ресурсов, не является свободным.

В этой связи, интересно исследование современного ученого-экономиста Штефана Коллинсона. В своей работе он критикует понимание негативной свободы как современной индивидуальной свободы, которая проявляется на рынках, тогда как вмешательство государства — это форма позитивной свободы. Исследователь говорит о том, что на самом деле позитивная и негативная свободы взаимозависимы [3, с. 36].

Свобода как выбор, как выражение воли человека открывает огромное поле возможностей для развития социума, в то время как чрезмерное злоупотребление свободой до момента, когда она становится деструктивной и превращается в хаос, может служить предпосылкой для разрушения социума.

Либерализм постулирует автономное «я» в противопоставление конфуцианству, которое, по сути, отрицает «я». В продолжение темы переосмысления подходов древних философов к свободе, современный исследователь Ченьян Ли [4, с.902] в своей работе подробно останавливается на политических последствиях конфуцианской свободы. Исследователь утверждает: несмотря на то, что в самой концепции конфуцианства изначально достаточно пространства для гражданских свобод, когда мы говорим о благе человечества, важно учитывать границы индивидуальной свободы.

И в этом смысле вся планета, все представители современного человечества в пандемию испытали на себе ужесточение границ индивидуальной свободы. В каких-то странах эти ограничения были выражены больше, в каких-то меньше или сведены к минимуму (как, к примеру в Швеции). Ни для кого не секрет, что в самой природе человека заложено ценить имеющееся по-другому, сильнее после того, как человек испытал на себе лишение этого блага или права - и сейчас мы становимся свидетелями и участниками этого процесса. Мы видим, как весь мир сталкивается с вновь обретенной, по-новому оцененной и осмысленной, «свежей», даже «пьянящей» свободой.

Что же такое быть по-настоящему свободным? Исторически свобода зачастую представляется как что-то неуловимое, а поиски её - вечными. Сегодня кажущиеся ранее технически невозможными вещи становятся нормой и даже обыденностью, что, безусловно, открывает новые горизонты для специалистов не только из сферы информационных технологий.

Тем не менее, исследуя влияние научно-технического прогрессе современности на свободу человека, можно говорить и о тревожной «обратной», антиутопичной стороне. В научном дискурсе звучат темы нарушения неприкосновенности личной жизни человека, опасность последствий развития искусственного интеллекта и всемирной сети Интернет. И в этой связи можно говорить о невозможности обретения полной свободы и независимости, о цене современной свободы и о необходимости подчинения балансу между «свободой» и «несвободой», навязанному современными реалиями.

Заключение

Во всем многообразии бушующих разнонаправленных процессов нашего мира стремление

человека к свободе занимает и всегда занимало особое место. Человек стремился и всегда будет стремиться к свободе, и очевидно, что со свободой рядом всегда будет звучать тема ограничения этой самой свободы. Вопросы развития возможностей свободы человека волновали древних исследователей, и эти вечные вопросы изучаются и по сей день учеными нашего времени.

Перед исследователями современности открываются абсолютно новые, доселе неизведанные возможности - как в техническом плане, так и в плане изучения закономерностей развития социума и человека.

Постпандемийная реальность очень гибка, мир меняется настолько стремительно, что наука не всегда «поспевает» за реальностью. Всю глубину ценности этой обретенной заново, этой «новой свободы» нам еще предстоит оценить и проанализировать. Свобода человека - феномен противоречивый и во многом даже неоднозначный, и безусловно, данные вопросы требуют более тщательного социологического и философского исследования, анализа и осмысления.

Библиография

1. RAUSCHER, Frederick. *Kant's Social and Political Philosophy*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), Режим доступа - URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-social-political/>> последнее посещение 15.04.2023.

2. БЕРЛИН, И. *Философия свободы*. Европа / пред. А. Эткинда. М.: Новое литературное образование, 2001. 448 с.

3. COLLIGNON, Stefan. *Negative and positive liberty and the freedom to choose in Isaiah Berlin and Jean-Jacques Rousseau*. The Journal of Philosophical Economics; Bucharest Том 12, Изд. 1, (Autumn 2018): 36-64.

4. CHENYANG, Li. *Philosophy East and West*. Vol. 64, No. 4, Special issue: Tenth East-West philosophers' conference, "Value and values: economics and justice in an age of global interdependence" (october 2014), pp. 902-919 Published By: University of Hawai'i Press.

5. DEMIN, Sergey & MIKHAYLOVA, Anna & PYANKOVA, Svetlana. 2023. *Digitalization and its impact on regional economy transformation mechanisms*. International Journal of System Assurance Engineering and Management, Springer; The Society for Reliability, Engineering Quality and Operations Management (SREQOM), India, and Division of Operation and Maintenance, Lulea University of Technology, Sweden, vol. 14(1), pages 377-390, February.

6. РАССЕЛ, Б. *История западной философии*. / Пер. с англ В.Целищев - Иркутск, Сибирское университетское издательство, 2007.

7. KINGSLEY, P. *Ancient Philosophy, Mystery and Magic*. Oxford, Clarendon Press, 1995.

8. РУССО, Ж.-Ж. *Об общественном договоре, или Принципы политического права: трактаты* / пер. с фр. М.: Канон-пресс; Кучково поле, 1998. 416 с.

9. РЕАЛЕ, Д., АНТИСЕРИ, Д. *Западная философия от истоков до наших дней: в 3-х т. СПб.: Петрополис, 1994. Т. 1. 336 с.*

10. HAYEK, F. A. *The Constitution of Liberty* (University of Chicago Press, 2011, ISBN 9780226315393

11. BARKER, Ernest. *Reflections on Government* (Oxford, UK: Oxford University Press, 1942).

12. BERLIN, Isaiah (2002 [1957]). *Two concepts of liberty*, in Henry Hardy (ed.), *Liberty*, Oxford: OUP, pp. 166-217.

PROTECȚIA DREPTURILOR CONSUMATORULUI ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Olesea CAZANJI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alesykakazanji@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-4106-7921>

Consumer rights are essential in any circumstance, but even more so during a public health crisis like the COVID-19 pandemic. The pandemic has brought with it a number of challenges for consumers, from difficulties in obtaining basic products, to problems with deliveries and violations of the rights to cancel or return products. The right to protection against unfair commercial practices has become essential to protect consumers against such practices. This article explores the measures taken by the government to protect consumer rights during the COVID-19 pandemic in the Republic of Moldova.

Keywords: COVID-19 pandemic, consumer behavior, consumer rights, Republic of Moldova, European Union.

Introducere

În ultimii ani, consumatorii din Republica Moldova și-au crescut nivelul de conștientizare în ceea ce privește drepturile lor. Aceștia au început să-și cunoască mai bine drepturile și să le apere, ceea ce a dus la o creștere a nivelului de protecție a consumatorilor în țară.

În Republica Moldova, drepturile consumatorilor sunt protejate de mai multe acte legislative. Principalele acte legislative care protejează drepturile consumatorilor sunt Codul Civil, Codul Comercial, Legea privind protecția consumatorului, Legea privind comerțul, Legea privind siguranța produselor și alte acte legislative relevante.

Legea privind protecția consumatorului este una dintre cele mai importante legi care protejează drepturile consumatorilor din Republica Moldova. Această lege oferă consumatorilor o gamă largă de drepturi, inclusiv dreptul la informații corecte și complete despre produsele și serviciile pe care le cumpără, dreptul la siguranță, dreptul de a refuza un produs sau serviciu și dreptul la remedierea prejudiciului cauzat de un produs sau serviciu defectuos.

Drepturile consumatorilor în Republica Moldova sunt cuprinse în Legea privind protecția consumatorului și includ următoarele:

- *Dreptul la informație:* Consumatorii au dreptul să primească informații clare și complete despre produsele și serviciile pe care le achiziționează. Aceste informații trebuie să includă prețul, caracteristicile produsului sau serviciului, modalitatea de utilizare, perioada de garanție, data de fabricație și orice altă informație relevantă.

- *Dreptul la siguranță:* Produsele și serviciile comercializate în Republica Moldova trebuie să fie sigure pentru consumatori. Dacă un produs sau serviciu prezintă un risc pentru sănătatea sau siguranța consumatorului, acesta trebuie să fie retras imediat de pe piață.

- *Dreptul la calitate:* Produsele și serviciile trebuie să fie de o calitate corespunzătoare și să satisfacă nevoile și așteptările consumatorilor. Dacă produsul sau serviciul nu corespunde așteptărilor consumatorului, acesta are dreptul de a solicita remedierea prejudiciului cauzat.

- *Dreptul la alegere:* Consumatorii au dreptul

de a alege produsele și serviciile pe care doresc să le achiziționeze, fără a fi supuși presiunii sau constrângerii.

- *Dreptul la remedierea (repararea) prejudiciului.* Consumatorul este în drept să pretindă repararea prejudiciului cauzat de produsele, serviciile necorespunzătoare indiferent de faptul dacă s-a aflat sau nu în relații contractuale cu vânzătorul, prestatorul [1].

Protecția drepturilor consumatorului este un subiect important în societatea noastră, deoarece consumatorii sunt cei care susțin economia și, prin urmare, trebuie să aibă drepturile lor protejate în fața companiilor și produselor cu probleme. În prezentul articol, vom aborda în detaliu importanța protecției drepturilor consumatorilor, cum funcționează protecția drepturilor consumatorului, cât de eficientă este aceasta și ce mai trebuie făcut pentru a ameliora situația.

Protecția drepturilor consumatorilor este importantă pentru ca aceștia să se simtă în siguranță și protejați atunci când cumpără produse sau servicii. În cazul în care aceștia se confruntă cu probleme, cum ar fi produse defecte sau servicii de proastă calitate, există o serie de mecanisme pentru a-i proteja și a-i ajuta să își recupereze banii sau să obțină reparații pentru pagubele suferite.

De asemenea, protecția drepturilor consumatorilor poate ajuta la prevenirea problemelor înainte de a se întâmpla. De exemplu, dacă o companie știe că poate fi trasă la răspundere pentru produse sau servicii de proastă calitate, va fi mai motivată să își îmbunătățească practicile și să ofere produse și servicii mai bune pentru a evita procesele și pierderile financiare.

Pandemia COVID-19 a pus la încercare drepturile consumatorilor din întreaga lume. De la produse alimentare și de igienă personală la servicii medicale și de călătorie, consumatorii au fost nevoiți să se adapteze la noile norme impuse de pandemie. Cum pandemia COVID-19 a afectat drepturile consumatorilor și cum acestea au fost protejate?

Dreptul la siguranță

Unul dintre cele mai importante drepturi ale consumatorilor este dreptul la siguranță. În timpul pandemiei COVID-19, acest drept a devenit mai important decât oricând. Consumatorii și-au dorit să fie siguri că produsele și serviciile pe care le utilizează nu îi pun în pericolul de a contacta virusul.

În multe țări, autoritățile guvernamentale au luat măsuri pentru a se asigura că produsele și serviciile sunt sigure pentru utilizare. De exemplu, unele țări au impus reguli stricte privind igiena și curățenia în cadrul magazinelor și restaurantelor. De asemenea, autoritățile guvernamentale au emis avertizări pentru a-i informa pe consumatori despre produsele care pot fi periculoase pentru sănătate.

Dreptul la informații corecte și complete

Un alt drept important al consumatorilor este dreptul la informații corecte și complete despre produsele și serviciile pe care le utilizează. În timpul pandemiei COVID-19, informațiile corecte și complete au fost esențiale pentru a evita răspândirea virusului.

Multe companii și-au modificat politica de returnare a produselor pentru a le permite consumatorilor să returneze produsele achiziționate, în cazul în care acestea erau de proastă calitate sau nu îndeplineau funcția pentru care au fost cumpărate. De asemenea, multe companii au îmbunătățit informațiile oferite despre produsele lor, astfel încât consumatorii să știe exact ce cumpără și să aibă încredere în produsele pe care le achiziționează.

Dreptul la protecție împotriva practicilor comerciale neloiale

Conform legislației de consum, practicile comerciale neloiale sunt interzise. În general, o practică a unui profesionist este incorectă, dacă aceasta este contrar diligenței profesionale, și anume, dacă

această practică nu este în concordanță cu practicile loiale în materie comercială, industrială, artizanală sau liberală, și dacă această practică poate duce consumatorul mediu să ia o decizie care, în condiții normale, nu ar fi luat-o fără această practică. Comportamentele care induc în eroare consumatorul cu privire la produs sunt o excelentă clasă de practici neloiale. Așadar, este ceea ce noi numim „practice comerciale înșelătoare”. De exemplu: publicitatea care induce în eroare consumatorii cu privire la prețul unui produs [2, p.28].

În timpul pandemiei COVID-19, Guvernul Republicii Moldova a luat o serie de măsuri pentru a proteja drepturile consumatorilor și a-i ajuta să facă față impactului economic al crizei.

❖ *Reducerea tarifelor la energie electrică*

În luna aprilie 2020, guvernul a decis să reducă tarifele la energie electrică pentru consumatorii casnici. Această măsură a fost luată pentru a-i ajuta pe consumatori să facă față costurilor mai mari ale energiei electrice, întrucât oamenii petreceau mai mult timp acasă.

❖ *Înăsprirea pedepselor pentru speculă*

Pentru a proteja consumatorii împotriva speculei și prețurilor exorbitante, guvernul a înăsprit pedepsele pentru aceste practici. Această măsură a fost luată pentru a-i descuraja pe comercianți să profite de criză și să le vândă produsele la prețuri exorbitante consumatorilor.

❖ *Reglementarea prețurilor la alimente și produse de igienă*

În perioada pandemiei COVID-19, prețurile la alimente și produse de igienă au crescut semnificativ. Pentru a-i proteja pe consumatori, guvernul a luat măsuri pentru a reglementa prețurile la aceste produse. Această măsură a avut ca scop prevenirea speculei și menținerea prețurilor la un nivel accesibil pentru toți consumatorii.

❖ *Sprrijinirea întreprinderilor mici și mijlocii*

În timpul pandemiei COVID-19, multe întreprinderi mici și mijlocii au fost afectate de închideri sau restricții de activitate. Guvernul a luat măsuri pentru a sprijini aceste întreprinderi și a le ajuta să supraviețuiască în perioada de criză. Aceste măsuri au inclus granturi și împrumuturi cu dobândă redusă.

prinderi mici și mijlocii au fost afectate de închideri sau restricții de activitate. Guvernul a luat măsuri pentru a sprijini aceste întreprinderi și a le ajuta să supraviețuiască în perioada de criză. Aceste măsuri au inclus granturi și împrumuturi cu dobândă redusă.

❖ *Măsuri de protecție a angajaților*

Guvernul a luat măsuri pentru a proteja angajații împotriva infectării cu COVID-19 la locul de muncă. Aceste măsuri au inclus obligativitatea purtării măștilor de protecție, distanțarea socială și dezinfectarea regulată a spațiilor de lucru.

❖ *Măsuri de protecție a consumatorilor vulnerabili*

Guvernul a luat măsuri pentru a proteja consumatorii vulnerabili, cum ar fi persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități. Aceste măsuri au inclus furnizarea de produse alimentare și de igienă către aceste grupuri, precum și asigurarea accesului la servicii medicale de urgență.

❖ *Îmbunătățirea serviciilor de livrare la domiciliu*

Serviciului electronic guvernamental de livrare MDelivery, creat de Agenția de Guvernare Electronică, s-a lansat în testare la 1 iulie 2022, în cinci Centre multifuncționale ale Agenției Servicii Publice care participă în pilotare, fiind pregătite pentru a deservi populația în corespundere cu cele mai noi instrumente de guvernare digitală [3].

COVID-19 a avut un impact devastator asupra economiilor din întreaga lume și, deși Republica Moldova nu a fost una dintre cele mai afectate țări, criza pandemiei a afectat grav consumatorii. Guvernul a intervenit într-o serie de moduri pentru a sprijini consumatorii din Republica Moldova în această perioadă dificilă, de la măsuri de sprijin pentru angajații aflați în șomaj tehnic, la măsuri pentru a asigura un acces mai ușor la alimente și produse sanitare esențiale.

Măsuri de sprijin pentru angajații aflați în șomaj tehnic

Una dintre cele mai importante măsuri implementate de guvern în timpul pandemiei a fost sprijinirea angajaților care se aflau în șomaj tehnic. În luna aprilie 2020, guvernul a aprobat un program de sprijin pentru angajații aflați în șomaj tehnic, care prevedea plata unei indemnizații în valoare de 75% din salariul mediu brut pe economie pentru o perioadă de șase luni.

Această măsură a ajutat foarte mult angajații care s-au confruntat cu pierderi de venit în timpul pandemiei. De asemenea, măsura a ajutat la menținerea unor niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă și la evitarea unor concedieri masive, care ar fi avut un impact negativ asupra economiei naționale și a nivelului de trai al populației.

Măsuri pentru a asigura un acces mai ușor la alimente și produse sanitare esențiale

Guvernul a implementat, de asemenea, o serie de măsuri pentru a asigura un acces mai ușor la alimente și produse sanitare esențiale. În luna aprilie 2020, guvernul a adoptat un program de sprijin pentru furnizorii de produse alimentare și produse sanitare, care prevedea reducerea taxelor vamale și a taxelor de import pentru aceste produse. Această măsură a ajutat la menținerea prețurilor la produsele alimentare și sanitare la un nivel accesibil pentru consumatori.

De asemenea, guvernul a adoptat o serie de măsuri pentru a sprijini agricultorii locali, inclusiv prin acordarea de subvenții pentru produsele agricole și prin încurajarea vânzării acestor produse în piețe locale. Aceste măsuri au ajutat la asigurarea unui acces mai ușor la produse proaspete și la prețuri mai mici pentru consumatori.

O politică eficace de protecție a consumatorilor garantează că piața unică poate funcționa adecvat și eficient. Scopul său este să garanteze dreptu-

rile consumatorilor în relația cu comercianții și să ofere protecție suplimentară pentru consumatorii vulnerabili. Normele de protecție a consumatorilor au potențialul de a îmbunătăți rezultatele de pe piață pentru întreaga economie. Ele fac ca piețele să fie mai echitabile și, prin îmbunătățirea calității informațiilor furnizate consumatorilor, pot duce la rezultate mai bune în materie de mediu și piață socială. Capacitatea consumatorilor și protejarea eficiență a siguranței și a intereselor lor economice au devenit obiective esențiale și ale politicii UE.

Instituțiile UE monitorizează sistematic politica de protecție a consumatorilor prin intermediul tabloului de bord al condițiilor pentru consumatori, care supraveghează condițiile de la nivel național pentru consumatori în trei domenii (cunoaștere și încredere, conformitate și asigurare a respectării și reclamații și soluționarea litigiilor) și analizează progresele legate de integrarea pieței de vânzare cu amănuntul a UE, pe baza nivelului tranzacțiilor transfrontaliere dintre firme și consumatori și a dezvoltării comerțului electronic. Politica de protecție a consumatorilor este monitorizată sistematic și cu ajutorul tabloului de bord al piețelor de consum, care culege de la consumatori date referitoare la achizițiile recente pentru a urmări performanțele a peste 40 de piețe de consum în funcție de indicatori-cheie, cum ar fi încrederea că vânzătorii respectă normele de protecție a consumatorilor, comparabilitatea ofertelor, opțiunile disponibile pe piață, măsura în care sunt satisfăcute așteptările consumatorilor și daunele cauzate de problemele cu care se confruntă consumatorii.

În plus, la 28 aprilie 2021, a fost lansat Programul privind piața unică, cu scopul de a ajuta piața unică să își atingă întregul potențial și de a asigura redresarea Europei în urma pandemiei de COVID-19. Cu un buget de 4,2 miliarde EUR pentru perioada 2021-2027, programul oferă un pachet integrat pentru sprijinirea și consolidarea guvernantei pieței unice, inclusiv pentru serviciile financiare [4].

Măsuri sectoriale

1. Grupuri de consumatori

Implicarea grupurilor care reprezintă interesele consumatorilor din UE este o prioritate pentru instituțiile UE. Grupul consultativ european al consumatorilor (ECCG) este principalul forum folosit de Comisie pentru a se consulta cu organizațiile naționale și europene de consumatori. Înființat prin Decizia 2009/705/CE a Comisiei, ECCG poate oferi Comisiei consultanță și informații cu privire la orice aspect legat de protecția intereselor consumatorilor la nivelul UE. În 2017, Parlamentul și Consiliul au adoptat Regulamentul (UE) 2017/826 de instituire a unui program al Uniunii de sprijinire a unor activități specifice care favorizează creșterea gradului de implicare a consumatorilor și a altor utilizatori finali de servicii financiare în procesul de elaborare a politicilor Uniunii în domeniul serviciilor financiare pentru perioada 2017-2020.

2. Educarea consumatorilor

UE a organizat acțiuni de educare a consumatorilor la diverse niveluri, de exemplu prin includerea treptată a educației consumatorilor în programele de învățământ primar și secundar. O astfel de inițiativă este „*Consumer Classroom*”, un site comunitar pan-european și multilingv pentru profesori. Site-ul reunește o bibliotecă amplă privind educarea consumatorilor din întreaga UE și oferă instrumente interactive și de colaborare pentru pregătirea lecțiilor și punerea lor la dispoziția cursanților și a altor profesori. Instrumentul interactiv online de educare a consumatorilor „*Dolceta*” a fost conceput pentru formatori și profesori, dar și pentru consumatori și acoperă, printre altele, drepturile de bază ale consumatorilor, siguranța produselor și educația financiară de bază.

3. Informarea consumatorilor

Dacă ar fi mai bine informați și ar avea mai multe cunoștințe legate de drepturile lor, consumatorii

ar putea avea mai multă încredere. UE a înființat centre europene ale consumatorilor (Rețeaua ECC) care să ofere informații și consiliere referitoare la achizițiile transfrontaliere și să soluționeze plângerile consumatorilor. O rețea paralelă numită FIN-NET îndeplinește același rol în cazul plângerilor legate de serviciile financiare transfrontaliere. Comisia organizează și campanii de informare a consumatorilor în statele membre și publică ghiduri practice pentru consumatori. SOLVIT este un serviciu dedicat soluționării litigiilor rezultate din încălcări ale legislației UE.

Portalul Your Europe joacă un rol important, oferind acces la informații mai bune despre politica de protecție a consumatorilor și punând laolaltă diverse surse de informații într-un centru de informații de referință. Accesul la informații a fost îmbunătățit cu ajutorul unui portal digital unic (Regulamentul (UE) 2018/1724).

La 30 martie 2022, ca parte a pachetului privind economia circulară, Comisia a publicat o propunere de directivă privind consolidarea rolului consumatorilor în vederea tranziției verzi printr-o mai bună protecție împotriva practicilor neloiale și o mai bună informare. Obiectivul principal al propunerii este de a încuraja consumatorii să facă alegeri ecologice, oferindu-le informațiile necesare.

4. Asigurarea respectării drepturilor consumatorilor

Asigurarea respectării efective și corecte a drepturilor consumatorilor este la fel de importantă ca existența lor. Responsabilitatea pentru asigurarea respectării lor revine în principal autorităților publice naționale. Regulamentul (UE) 2017/2394 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure respectarea legislației în materie de protecție a consumatorului regroupează aceste autorități naționale într-o rețea la nivelul UE, care le oferă un cadru pentru schimburi de informații și acțiuni de cooperare în vederea combaterii oricăror încălcări ale legislației de

protecție a consumatorilor (de exemplu, privind publicitatea înșelătoare, pachetele de servicii de vacanță sau vânzările la distanță). Rețeaua desfășoară în mod coordonat și anchete și activități de asigurare a respectării legii, de exemplu, sub forma unor activități de verificare pe internet, în cursul cărora autoritățile verifică dacă site-urile web respectă legea. [3]

La 27 septembrie 2021, Comisia IMCO a organizat o audiere publică privind protecția consumatorilor și instrumentele automatizate de luare a deciziilor într-o economie modernă. Audierea s-a axat pe soluții de protecție a consumatorilor împotriva riscurilor asociate utilizării serviciilor profesionale de inteligență artificială și a produselor inteligente bazate pe instrumente automatizate de luare a deciziilor și a scos în evidență soluții pentru îmbunătățirea calității și cantității informațiilor furnizate consumatorilor. Reprezentanții consumatorilor, ai firmelor, ai organismelor de certificare și ai mediului academic și-au prezentat punctele de vedere legate de cadrul actual al UE și cerințele care ar trebui introduse pentru a asigura un nivel ridicat de protecție a consumatorilor și de încredere. De asemenea, și-au prezentat opiniile cu privire la dificultățile pe care le-ar implica acest lucru pentru firme și la modul în care ar putea fi asigurată în mod eficace respectarea normelor. Membrii Comisiei IMCO au subliniat că trebuie creat un mediu bazat pe încredere și și-au exprimat opiniile cu privire la modul în care poate fi îmbunătățit cadrul actual de reglementare. În plus, în mai 2022, Comisia IMCO a organizat o audiere publică pe tema pașapoartelor digitale ale produselor: creșterea transparenței și a protecției consumatorilor ca mijloc de îmbunătățire a informării consumatorilor într-un mediu al digitalizării [5].

Mai mult, la 7 aprilie 2022, Parlamentul a adoptat o rezoluție referitoare la dreptul consumatorilor la reparare. Rezoluția urmărește dublul obiectiv de a oferi consumatorilor produse care durează mai mult și care pot fi reparate. La 20 aprilie 2022, Co-

misia IMCO a organizat o audiere publică privind respectarea drepturilor consumatorilor atunci când fac cumpărături în afara UE. Scopul audierii a fost de a oferi o imagine de ansamblu asupra situației drepturilor consumatorilor atunci când fac cumpărături în afara UE, de exemplu, privind informațiile precontractuale și protecția împotriva practicilor și a clauzelor contractuale neloiale [6].

Concluzii

În încheiere, conturăm că drepturile consumatorului sunt extrem de importante într-o societate modernă bazată pe economie de piață, unde relațiile comerciale sunt din ce în ce mai complexe și mai variate. Aceste drepturi își au rădăcinile în ideea că fiecare individ are dreptul de a fi informat, protejat și respectat în calitatea sa de consumator.

De-a lungul timpului, drepturile consumatorilor au fost codificate și reglementate de către guverne și organizații internaționale, ca urmare a unor abuzuri și practici comerciale incorecte care afectează drepturile consumatorilor. Astfel, astăzi avem regulamente și legi care asigură dreptul la informație clară și completă, dreptul la siguranța și calitatea produselor, dreptul la protecția datelor personale, dreptul la alegere și la protecția împotriva practicilor comerciale neloiale și frauduloase.

Drepturile consumatorului sunt importante nu numai pentru protejarea indivizilor în calitatea lor de consumatori, ci și pentru dezvoltarea durabilă a economiei și a societății. Ele încurajează concurența loială între producători și comercianți, stimulează inovarea și îmbunătățirea produselor și serviciilor și contribuie la creșterea încrederii în piață.

Drepturile consumatorului sunt cruciale pentru protejarea indivizilor și pentru dezvoltarea durabilă a societății. Ele trebuie respectate și promovate de către guverne, organizații internaționale, producători și comercianți pentru a asigura o economie și o societate mai echitabile și mai sustenabile.

Referințe bibliografice

1. <https://consumator.gov.md/> (accesat – 22.11.2022)
2. Revista Națională de Drept, Nr. 1, 2014. „Reglementarea juridică a practicii comerciale incorecte”, Olesia Prolnic, doctor în drept, lector universitar (USM), pagina 28.
3. <https://egov.md/> (accesat – 22.11.2022)
4. <https://www.europarl.europa.eu/> (accesat – 22.11.2022)
5. MARCUS, J. S. et al. *The impact of COVID-19*

on the Internal Market, lucrare publicată pentru Comisia pentru piața internă și protecția consumatorilor, Departamentul tematic pentru politici economice, științifice și privind calitatea vieții, Parlamentul European, Luxemburg, 2021.

6. De STREEL, A. et al. *Online Platforms' Moderation of Illegal Content Online*, lucrare publicată pentru Comisia pentru piața internă și protecția consumatorilor, Parlamentul European, Departamentul tematic pentru politici economice, științifice și privind calitatea vieții, Luxemburg, 2020.

MATERIALELE

**Conferinței științifico-practice naționale
cu participare internațională,
dedicate**

*Aniversării a 25-a a fondării
Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
și
Aniversării a 35-a a fondării
Universității Americane din Moldova*

**EDUCAȚIA ȘI CERCETAREA
ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

01-02 iulie 2022

Chișinău, Republica Moldova

Formatul 60x80 ¹/₂. Bun de tipar 25.05.2023
Coli de tipar 26,0. Coli editoriale 23,5.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009

